

CSURGAI HORVÁTH JÓZSEF–ERDŐS FERENC–ZSEBŐK LAJOS

SZÁZÉVES A FEJÉRVÍZ 1913–2013

SZÁZÉVES A FEJÉRVÍZ
1913–2013

Szerzők:

Csurgai Horváth József

Erdős Ferenc

Zsebők Lajos

Lektorálta:

Kis István

Somorai Miklós

Staudt István

Kiadó:

Fejérvíz Zrt.

Felelős kiadó:

Kis István vezérigazgató

© Fejérvíz Zrt., 2013

© Csurgai Horváth József, Erdős Ferenc, Zsebők Lajos, 2013

ISBN 978-963-08-6779-5

Csurgai Horváth József–Erdős Ferenc–Zsebők Lajos

SZÁZÉVES A FEJÉRVÍZ
1913–2013

Székesfehérvár
2013

A víz – összekötő kapocs múlt, jelen és jövő között

Koronás-kút, Török-kút, Csitáry-kút – Székesfehérvár múltját őrző köztéri alkotások. Tiszta, egészséges ivóvizük, ásványvizük enyhet ad a szomszédoknak. A víz az, ami összeköti a múltat a jellel és utat mutat a jövő felé. A történelmi eseményeknek, személyeknek emléket állító kuttakból annak köszönhetően folyik a víz, hogy 100 évvel ezelőtt indult el a vezetékes vízszolgáltatás és szennyvíztisztítás. A vízmű megalakulásával új időszámítás kezdődött.

Számomra öröm, hogy a könyv szerzői nemcsak a technikai előrelépéseket idézik fel, azaz hogy hogyan indultak a munkálatok a forrás-kialakításokkal, az ivóvízhálózat kiépítésével és folytatódottak a víztározók kialakításával, hanem emléket állítanak az ebben közreműködőknek is. Székesfehérváron mindig voltak és lesznek olyan emberek, akik sokat tettek és tesznek azért, hogy ez a város folyamatosan fejlődjön. Élhető, barátságos lakóhely legyen, ahol a meglévő értékek őrzése mellett az újak teremtése is cél.

Azt gondolom, hogy egy cég akkor lehet igazán sikeres, ha a kor kihívásainak, szellemiségének megfelelően mindig újat és újabbat tanul, azért hogy az általa nyújtott szolgáltatások színvonalát emelje. Az értékteremtés, a fáradozás az elkötelezettség megsokszorozódását jelenti. Erről is tanúbizonyságot adott a Fejérvíz Zrt. az elmúlt években, évtizedekben.

dr. Cser-Palkovics András
polgármester

A centenáriumba készült könyv olvasásakor kiderül az is, hogy az elmúlt száz év alatt mennyi embernek adott biztos megélhetést a vízmű Székesfehérváron és Fejér megyében. Generációk dolgoztak együtt és egymást követve a „vizes” szakmában, és ma is több mint hétszáz család megélhetését biztosítják.

A feladatok szerteágazóak, mégis a legfontosabb tevékenységek egyike: szolgáltatni az életet jelentő ivóvizet és megóvni a környezetet az elszennyezett víztől. A vízgazdálkodás egyik fő feladata: úgy eleget tenni a társadalom igényeinek, hogy közben az elkövetkező nemzedékek érdekeit is szolgálja. Ennek érdekében nemcsak a közvetlen fogyasztókat, hanem széles társadalmi réteget próbálnak megszólítani. A minden évben megrendezésre kerülő Víz világnapi programok, rajz- és irodalmi pályázatok, nyitott szennyvíztelepek mind-mind erősítik a lakossággal a kapcsolatot. Azt hiszem, a megfelelő gazdálkodáson túl, ez is az egyik kulcsa a sikeres működésnek.

„A jövő azoké, akik hisznek álmaik szépségében.” – vallotta Eleanor Roosevelt. Ennek jegyében kívánom, hogy forgassák örömmel ezt az érdekes, hasznos jubileumi kiadványt.

dr. Cser-Palkovics András
Székesfehérvár Megyei Jogú Város Polgármestere

Százévesek lettünk!

A halandó ember életében a száz esztendő már-már matuzsálemi kornak számít, a test megújulásra képtelen, a lélek nyugalomra vágyakozik. Az ember és egy cég élete között az egyik leglényegesebb különbség, hogy a vállalkozás megfelelő irányítás, szakértelem mellett megújulásra képes. Így volt, így van ez a vízművel is; száz esztendő alatt átvészelte a történelem viharos időszakait, a századelő fellendülése után az első világháborút, a gazdasági világválságot, majd az azt követő gyarapodást, a második világháborút, a szocializmus évtizedeit, a rendszerváltozást, az azóta eltelt közel negyedszázadot, napjainkban pedig újra jelentős változások elé néz.

A vezetékes vízellátás és szennyvíztisztítás Székesfehérvár esetében az előkészítést követően két évtized alatt valósult meg. Országosan, sőt Európa-szerte ismert hidrológusok, vízepítő mérnökök feltáró, tervező és kivitelező munkája eredményeképpen, nem kevésbé a város vezetőinek és polgárainak áldozatvállalása mellett 1913. augusztus elsején kezdődött meg a vízszolgáltatás és szennyvíztisztítás.

Az Aszalvölgyben létesített vízmű az 1930-as évek elejére csak részben biztosította a lakosság igényeit. A város és a vízmű történetében is új fejezetet jelentett Csitáry G. Emil polgármester munkássága. 1932-ben átadták a sóstói vízművet, bevezették a 24 órás vízszolgáltatást.

A második világháborút az újjáépítés időszaka követte. Áldozatos munkával tették működőképessé az aszalvölgyi és sóstói vízművet. 1950-ben pedig államosították a Székesfehérvári Víz- és Csatornaművet. A mind aggasztóbbá váló vízhiányt a csóri vízmű 1954-ben történt átadásával enyhítették. Mind több és több vezetékes vizet használt a lakosság, de megnövekedett az ipari üzemek és a közületek vízigénye is. Változás az 1960-as évek elején következett

be, előbb ipari vízként, majd a lakosság ellátására Székesfehérvárra vezették a kincsesbányai bauxitbánya ránkhegyi karsztaknájából a karsztvizet. 1962. január 1-től a városi vízmű Fejér megyei szolgáltatóvá lett, kezdetét vette a vidéki települések vezetékes vízellátásának időszaka. Sorra épülnek a „törpe vízművek”, 1970-ben pedig Székesfehérváron létesül modern szennyvíztisztító telep. A megyei települések vezetékes vízellátása kiegészül a szennyvíztisztítók építésével. Az 1980-as években a Fejér Megyei Vízművek a víz- és csatornaszolgáltatás mellett szerteágazó, kiegészítő tevékenységet végez.

A rendszerváltozást követően tiszta profilú víziközmű-szolgáltatásra tértek át. 1992-ben közös vállalattá, 1994-ben pedig részvénytársasággá alakultak, létrejött a Fejérvíz Rt., 2006. január elsején pedig a Fejérvíz Zrt. Az elmúlt húsz évben a cég számos sikert ért el, a stabil szolgáltatás mellett a munkatársak elismertté váltak a szakmában. Az ország mintegy háromszáz víziközmű szolgáltatójának sorában a tizedik helyet foglalja el a Fejérvíz.

Feladatunk a legszebb és legfontosabb tevékenységek egyike: szolgáltatni az életet jelentő ivóvizet, és a jövő számára megóvni a környezetet. Így természetes, hogy a társaságunk értékrendszerének középpontjában az elégedett fogyasztó és a megóvott környezet áll.

Részvénytársaságunk életében az eltelt száz esztendő nemzedékeken át érlelte a szakmai hozzáértést, a szolgáltatói hivatástudatot.

E gondolatok jegyében ajánlom a centenáriumra megjelent kötetet munkatársaimnak, az érdeklődőknek és a szakembereknek.

Székesfehérvár, 2013. augusztus 1.

Kis István
vezérigazgató

A lakosság „... több jó bort iszik, mint jó vizet...”

Székesfehérvár vízrajzi környezete

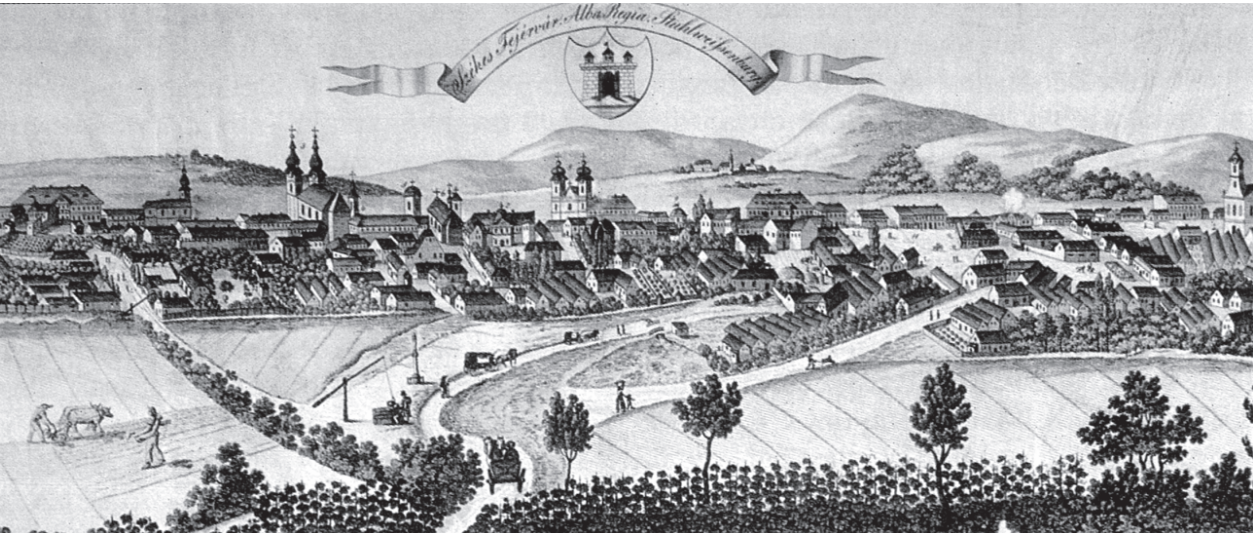
Szaller György: *Magyar ország földleírásának rövid foglalattya egygy hozzá tartozandó újonnan rajzolt mappával egygyütt* című Pozsonyban, 1796-ban megjelent munkájában a következőket írja: „S[zabad] K[irályi] Várossa e tartománynak Székes Fejérvár (Alba Regalis, Stuhlweisenburg) kő fallal, s Bástyával békerített. A' Sárvíz folya körül, s ezért egészségtelen Helység vala mind addig, míg minap a' Sárvíz el nem árkoltattott.” Az írás a vízrajzi környezetet csak röviden mutatja meg, de rámutat azon sajátosságokra, melyeket más utazó is említ. „Azt jegyzem meg még e Városról hogy több jó Bort iszik, mint Jó Vizet, mert Bora elég terem Szomszéd Szőlő Hegyein, de tsak egygy jó ivó kuttya sintsen az egész belső Városban; a' külső Városi Király kuttya is a távol lévő Hegyből tsátorázik [táplálkozik].”

Székesfehérvár földrajzi környezetében meghatározó szereppel bírtak a Bakonyból levezető patakok, vízfolyások, amelyek rendezése évszázadokon keresztül létfontosságú volt a környezet átalakításának szempontjából. A vízrendezés tette lehetővé a város belterületi bővülését, az egészségesebb életkörülményeket, s nem utolsó sorban a mezőgazdasági területek művelési ágainak változásaira is hatással volt.

Székesfehérvár vízrajzi környezetét több kisebb vízfolyás – Sárvíz, Gajapatak, s az Aszalvölgyi-víz – alakította ki és tette a „természetből is védett erősségé”.¹ A történeti hagyomány szerint Székesfehérvár négy szigetre épült. Ezen szárazulatok között különböző szélességű, több láb² mélységű, lassan mozgó

1 Paolo Zenarolla: *Operationi di Leopoldo Primo...* Bécs, XIII. köt. 268. p.

2 1 láb=31,6 cm

Székesfehérvár látképe (19. század első fele)

patak, mocsár terült el. Az egyes városrészeket elkülönítő mocsaras sáv szélességére egy 1700-ban készült, a hidak méretére vonatkozó dokumentum tájékoztat: a Budai-kapu előtt található híd $83 \frac{1}{2}$ öl³, a Palotai-kapu előtti híd $34 \frac{1}{2}$ öl, a Csikvári-híd $16 \frac{1}{2}$ öl hosszúságú volt.⁴ Ez a földrajzi környezet stratégiai szempontok miatt kétségtelenül előnyös volt. A tatárok a települést övező mocsarak áthatolhatatlansága miatt nem tudták a várost elfoglalni, csupán a külvárosokban okoztak pusztítást.⁵ A vízrajzi környezetet a török hódoltság alatt sem változott meg. A mocsarak továbbra is jelentős védelmet biztosítottak a településnek és a várnak egyaránt, igaz sokszor gátolták a várban állomásozó török helyőrség portyáit is.⁶ A Rákóczi-szabadságharc alatt is felhasználták a mocsarak által biztosított védettséget. A mocsarak jegének feltörésével igyekeztek távol tartani a vártól a kuruc csapatokat.⁷

A vár közvetlen környékét a Bakony egyik vízfolyása mocsarasította el, a Gaja vizét azonban már ekkor is szabályozták. A középkor legnagyobb völgyzárógátja – a Vaskapu gát – Fehérvárcsurgó mellett a Gaja vízének elzárását tette

3 1 bécsi öl=1,896 m

4 SZVL Kállay István egyetemi tanár hagyatéka. Feltárólapok.

5 Károly János: *Fejér vármegye története*. II. köt. Székesfehérvár, 1898. 398. p.

6 Ez történt 1546. augusztus 6-án: „Rácz kémem jelenti, hogy a nagy víz a beglerbéget egész hadával Fejérvárba szorította. Nem tud kimozdulni, mert a nagy víz a hidakat mind elvitte” – olvasható egy forrásban. In: Takáts Sándor: *Rajzok a török világból*. II. köt. Bp., 1915. 173. p.

7 Kállay István: *Fehérvár Regimentuma. Fejér Megyei Történeti Évkönyv* 18. köt. Székesfehérvár, 1988. 134. p.

lehetővé.⁸ Az ingoványok kiterjedésével több krónikás ismertet meg bennünket: Bél Mátyás *Notitia Hungariae novae historica-geographica* című jeles művében Fejér vármegye leírásánál Székesfehérvárra vonatkozóan több krónikairó vízrajzra vonatkozó megállapításait közölte. Többek között idézte Thuróczy Jánost is, aki az alábbiakat írta: „*Alacsony síkságon fekszik és a falakon kívül maga a természet is védelmezi rejtett vízfolyásokkal, a körös-körül elterülő mocsarakkal, nádasokkal és ingoványokkal*”. Ugyancsak megemlíti az ezzel megegyező, de részletesebb tudósítást Istvánffy Miklóstól: „*Fehérvár mocsaras helyen fekszik két, ismeretlen mélységű, lovas és gyalogos számára egyaránt áthatolhatatlan tó között. Az egyikük, mely keletre van Sós-tó, a másiknak pedig Ingovántó (Csikvári-tó) a neve. Mindkettő a Sárvízzel van kapcsolatban...*”. Istvánffy leírását Bél Mátyás részben helyesbítette, mivel a Sóstó a belvárostól délre, mintegy 2000 lépés távolságra helyezkedett el. Majd a 18. századi helyzetképpel folytatja: „*A Fehérvárt körülvevő vizenyős terület olyan nagy, hogy kelet felé több mint 10 sztadiumra⁹ terjed, nyugat felé pedig a Sárvízig ér. A két külváros csak lazán kapcsolódik a Belváros erős falaihoz a közben fekvő templomokkal, köz- és magánépületekkel, külvárosi házakkal, vizenyős kertekkel és rétekkel: A külvárosok lakosainak száma jóval nagyobb, mint a belvárosé. A belvárost erős fal és vízzel telt mély árok védelmezi.*”¹⁰ A mocsarak táplálója a Gaján kívül részben a Séd-patak volt. A Gaja elsősorban a város belterületét, a Séd viszont a nyugatra elterülő Sárrétet tette mocsarassá. A vízrajzi környezetet számos más történetíró is leírta, így Bonfini, Paolo Zenarolla és Evlia Cselebi török utazó is. Evlia Cselebi az 1660-as években a következőket írja: „*Van tizenegy csorgó kútja, melyek közt híresebbek: Karakas pasa csorgója, Dizdár aga csorgója és Hađsi pasa csorgója.*”¹¹

8 Ihrig Dénes (szerk.): *A magyar vízszabályozás története*. Bp., 1973. 31. p. Elrekesztésével a törökök többször is kísérleteztek a vár ostromakor.

9 1 sztadium=184 méter

10 Bél Mátyás: *Fejér vármegye leírása*. In: *Fejér Megyei Történeti Évkönyv 11. köt. Székesfehérvár, 1977. 91. p.*

11 Cselebi a következőket jegyezte le írásában: „...Egy termékeny síkságnak éppen a közepén áll. Körülötte egy merhale távolságra erdős és fás hely van, s ennek a közepén, termékeny vidéken, a Sárvíz folyó partján, nádas, mocsaras helyen keletről-nyugatra hosszában fekvő igen erős vár, mely alakjára palackhoz, vagy víztartó edényhez hasonló. Kerülete hatezer lépés ... Mocsarának körülétét egy nap alatt alig lehet végig járni, negyven-ötven rőf mélységű helyei is vannak ... A vár falai a mocsárban tíz rőf magasak, vastagságuk ötven láb; cementtel és mésszel épült erős tömésfalak ... Kilenccz nagy bástyája ... Két kapuja van, az egyik a Budai kapu, mely északkeletre néz, négyszeres, téglaloboztatú, girbe-görbe sikaforú erős, új vaskapu...Másik kapuja déli oldalra, Battyánvár felé néz, a palotai síkra nyílik ... A kapuk előtt kétszáz lépés hosszú fahíd van ... a belső várban keresztényeknek nem szabad lakni ... Fejérvár vára ... egy vizes palackhoz hasonlít, melynek vékony torka Battyán vára felé van, a szőlők felé eső része pedig olyan alakú mintha az edény domborulata volna...A várban éppen 1100 alacsonyabbmagasabb, téglalapítkészű szép ház van, valamennyi deszkaszindellyel fedve ... Székesfejérvárnak déli részén, a Battyán várába vezető hídnál nagy külváros van. Folyó mentén, mély mocsárban fekvő, szép és népes hely ez is. Köröskörül vénykerítés fogja körül... E külvárosban két muszulmán és hat keresztény városnegyed van; összesen 1180 háza van, többnyire szegényes deszkaházak...”

Záporok, zivatarok alkalmával az ingovány vizei rendkívül megduzzadtak és elöntötték a külvárosokat. A török hódoltság után az 1715. évi 57. törvénycikk¹² alapján elrendelt összeírással megbízott bizottság munkálataira hivatkozó városi felterjesztés ezt írja: „mocsárral vagy sáros állóvízzel van nagyrészt körül véve”.¹³ Az ingovány átjárói a Rác-külvároson keresztül Palota felé, a Felső-Királyson a Budai-külvároson át Buda felé, a Csíkvári-kapun keresztül, dél felé helyezkedtek el. A nehezen járható ingovány egyes időszakokban károsan hatott a város kereskedelmére és közlekedésére is, bár a település fekvése kedvező: a város a buda–zágrábi útvonal mentén feküdt, számos fontos út csomópontja volt; évenként ötször országos vásárt is tartottak itt. A kereskedelem és a közlekedés mellett azonban főként a mezőgazdaságot sújtotta az ingoványos terület nagy kiterjedése a rétek és a kaszálók hiánya miatt.

A várost övező mocsarak természetesen a közegészségügyet is veszélyeztették, s részben ezzel magyarázható a járványok gyakorisága is.¹⁴ A lakosság jó minőségű ivóvízzel történő ellátása is többször nehézségbe ütközött. A legjobb ivóvizet, a középkorban is többször említett Királykút szolgáltatta, amelynek vizét a későbbiekben a Belvárosba vezették.

A II. József-kori katonai felmérés a következőket közli a város vízrajzi helyzetére vonatkozóan: „A rétek mind mocsárban fekszenek, ahová csak néhány helyen lehet nagy fáradtsággal eljutni. A szénát is csak télen lehet elhozni, amikor befagyott.”¹⁵ A vízvezető kisebb munkák az 1710-es évek végén kezdődtek, s elsősorban a külvárosok vonatkozásában történtek. 1727 januárjában a Palotai várost a nagy sár miatt nem lehetett megközelíteni. Nem sokkal később a Budai-külváros körülárkolását határozták el.¹⁶ A városi tanácsülésen 1731-ben már a mocsarak lecsapolását tervezték.¹⁷ A Helytartótanács pedig a várost a környező mocsarak tisztogatására utasította. Újabb jelentős előrelépés az 1764. évi pozsonyi országgyűlésen történt, ekkor a város követi felvetették a Székesfehérvárt nyugatról övező Sárvíz mocsár lecsapolásának ügyét. A sok árvíz és a földek, csatornák eliszaposodása miatt szükségesnek találták, hogy országos intézkedés keretében

12 1715. évi 57. törvénycikk az adóhátralékok elengedéséről, s azok összehalmozásának elkerüléséről, továbbá a pénztárosok számadásainak beköveteléséről, s a vármegyék összeírásáról. In: *Magyar Törvénytar 1657–1740. évi törvénycikkek*. Bp., Franklin Társulat 1900. 485–487. pp.

13 In.: *Magyar Statisztikai Közlemények*. XII. köt. *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában. 1720–21.* Bp., 1896. 447. p.

14 Az alábbi években tudunk járványokról: 1561, 1709, 1710, 1738, 1739, 1740, 1753, 1764, 1788, 1789, 1798. Kétségtelen tény, hogy a középkori felfogás a levegő tisztaságának, az ártalmas kigőzölgéseknek jelentős egészségügyi szerepet tulajdonított.

15 Eperjessy Kálmán: *Fejér megye katonai leírása II. József korában. Fejér Megyei Történeti Évkönyv 11. köt.* Székesfehérvár, 1977. 147. p.

16 SZVL 1002. Székesfehérvár város Tanácsának iratai a./ tanácsülési jegyzőkönyvek 1727. január 28., 1728. november 23. Az árok vonalvezetéséből rekonstruálható a külváros 1720-as évekbeni kiterjedése.

17 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai a./ tanácsülési jegyzőkönyvek 1731. No. 66.

A Belváros ábrázolása (1826)

oldják meg ezt a feladatot, hogy a „Sárvíz kezdetétől egész hosszában a földbirtokosok aránylagos hozzájárulásával az ártalmatlan kiömlések szakértő mérnök vezetése mellett egy csatornába gyűjtessenek”.¹⁸ Ebben az országos – a 18. század legnagyobb – vízrendezési munkájában nemcsak Székesfehérvár, de Fejér és Veszprém vármegyék is érdekeltek voltak. A megyék 1763-ban adtak megbízást Bóhm Ferencnek¹⁹ a szabályozási terv kidolgozására.²⁰ Tervezete 1767-ben készült el és több alternatívát tartalmazott, amelyekből az úgynevezett külvizek félreszorításának változatát fogadták el. A mocsárvilág vizét elválasztották a kívülről befolyó vizektől. Így akadályozták meg a csatorna újbóli, várhatóan gyors eliszaposodását.²¹ E munka első fázisa Ősi–Palota–Csór térségében 1768–1771 között készült el. Ezt követően, mintegy a munka következő fázisaként a Sárrét „elfogását” és az árkolási munka irányítását a város tanácsa 1772-ben földmérővel végeztette el. Mivel ez nem hozta meg a kívánt eredményt, két évvel később ismét Bóhm geometrát bízták meg a munkálatok előkészítésével. Bóhm a felmérési munkát követően 1775-ben

18 SZVL Kállay István egyetemi tanár hagyatéka. Feltárólapok.

19 Bóhm (Cseh) Ferenc (1733–1798) hadmérnök, 1759-től az Esterházy-uradalom mérnöke, főként vízszabályozási munkákat végzett

20 Károlyi Zoltán: *A Balaton vízrendszere*. In: *A magyar vízszabályozás története*. (Szerk.: Ihrig Dénes). Bp., 1973. 249–262. pp.

21 Bóhm elképzelését később Beszédes József valósította meg (víz-félreszorítási elv).

Székesfehérvár okiratokat
hitelesítő pecsétnyomata

jelentette, hogy a csatornaépítés mintegy 3550 négyszögöl városi területet vesz igénybe és 6212 forint költséggel jár. Így készült el a Gaja-patak első szabályozási terve, s a tervzetből a városon keresztül haladó úgynevezett Malom-, valamint Jancsár-csatorna el is készült. A város alatt ezek vizét ismét visszavezették a Gajába. A munka elhúzódsáról tanúskodik, hogy a csatornaépítéssel kapcsolatos vizsgálatokat még 1779-ben is folytatták.²²

A Sárvíz lecsapolási munkálatokat természetesen felsőbb szervek is szorgalmazták. A fehérvári vár defenzív állapotba helyezésének köszönhetően új csatornák építését tervezték. Pénzügyi nehézségek miatt csak 1784-ben ké-

szült el Böhm Ferenc Sárrét kiszáritási terve, bár az előző évben már befejezték a Palotai-külváros térségében a szabályozást, amelyet 1782-ben kezdtek el.²³ Az itt kialakított Tobak-csatorna ipari célokat is szolgált. A Rácváros (Palotai-város) iparos jellegét a vízrajzi viszonyok befolyásolták, a csatornákon kallómalomokat építettek, de ezzel tették lehetővé, a tímár mesterségen kívül, a bőrfeldolgozó csapók, szűcsök működését is. A városrész mestereinek közel fele ezekből az iparágakból, valamint az erre épülő feldolgozó tevékenységből tevődött ki. Többségében háziipari jelleggel gyakorolták iparukat. A csatornaépítés tehát több hagyományos iparnak teremtett kedvezőbb lehetőséget, különösen a Palotai városrész bőrfeldolgozó ipara élvezte ezt. Erre a csatornára (a Malom-, illetve az abból leágazó Tobak-csatornára) épült a Palotai-városi kelmefestő üzem is.²⁴

Bár a legnagyobb problémát a Sárvíz elvezetése jelentette, több más vízfolyás is komoly károkat okozott. 1786-ban a Sárrét vízelvezetéséhez kapcsolódóan a Gaja-patak rendezése is szóba került. Az itt található malom gátjának javítása és biztonsági okok miatt a Nedves-réten keresztül egy új csatorna létesítése merült fel. A tervek elkészítését ismét Böhm Ferencre bízta, aki 1786-ra készítette el a dokumentációt, s a csatorna a következő évben készült el.²⁵ Ezekről a

22 Fodor Ferenc: *Magyar vízmérnököknek a Tisza-völgyben a kiegyezés koráig végzett felmérései, vízi munkálatai és azok eredményei.* Bp., 1957. 22–26. pp. Kállay István: *Fehérvár Regimentuma.* Fejér Megyei Történelmi Évkönyv 18. köt. Székesfehérvár, 1988. 134. p.

23 Böhm a kiszáritási tervvel egy időben terjesztette be az új csatorna költségvetését is, amely 13 384 forintra rúgott. A tetemes összegből 10 000 forintot 10 év törlesztési időtartamra – természetesen a rét minőségi besorolásának megfelelően – a réttulajdonosokra vetettek ki.

24 Pálffy Ilona: *Székesfehérvár sz. kir. város 1828-ban.* In: *Magyar Statisztikai Szemle.* XVI. évf. Bp., 1938. 240. p.

25 Kállay István: *Székesfehérvár haszonvételei 1688–1790 között.* Fejér Megyei Történelmi Évkönyv 5. köt. Székesfehérvár, 1971. 69–81. pp. Kállay István egyetemi tanár hagyatéka. Feltárolapok 1786.

vízszabályozási és csatornázási munkákról a jozefinianus felmérés közöl adatokat. Erre az időszakra alakult ki a város csatornahálózatának alapja. Így a Haupt (Fő)-csatorna, a Riker-csatorna, a Jancsárkúti-csatorna, a Hosszúhídi-csatorna, a Dombos-szigeti csatorna, a Malom-patak, illetve a Malom-csatorna.²⁶ A nagyobb léptékű munkák egy időre ezzel befejeződtek. 1798-ban Grummann helytartótanácsi csatornafelügyelő és Böhme mérnök érkezett a városba a csatornák megvizsgálása céljából. Szakvéleményükben megállapították, hogy tavaszi olvadáskor különösen sok víz folyik az Aszalvölgyi-árokba és az ún. Basa-árokba, amely a Sóstó, illetve mocsaras területének levezetője. Az ezekkel a munkálatokkal kapcsolatos konkrét terveket ismét Böhme készítette.

Az említett csatornázási munkálatok javították a városrészek közötti kapcsolatokat, s ez tette lehetővé a belterület növekedését is. A bővülés egyik eredménye egy új városrész, a Víziváros kialakulása, ennek területén az 1780-as években még mocsaras, lápos területet ábrázolt a II. József-kori katonai felmérés térképszelvénye, amely részben az Aszalvölgyből (Aszalvölgyből), részben a Belsővárost keletről megkerülő várarki csatornából táplálkozott. Az 1790-es évek második felében és a 19. század elején kimért új városrész – 147 ház- és kerthely – mintegy 135 hold²⁷ területtel, s Székesfehérvár addigi legnagyobb belterületi növekedését eredményezte.²⁸

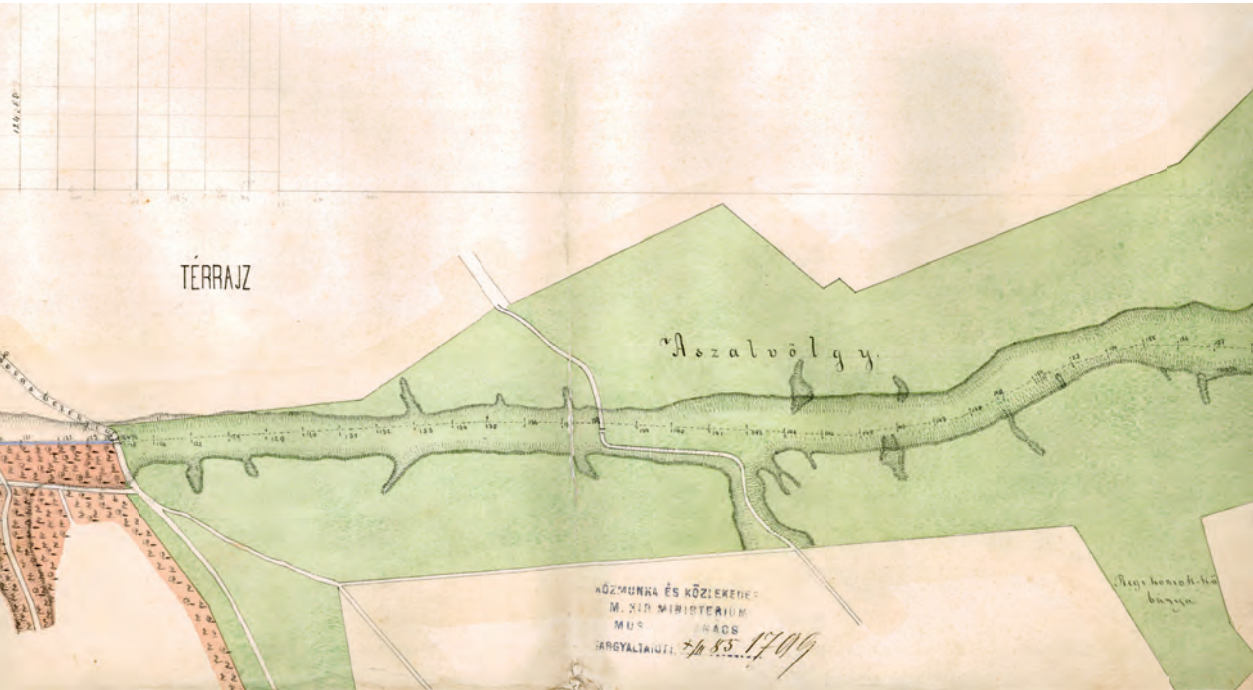
A lecsapolások után kisebb árvízmentesítési feladatok következtek. Ezekbe, 1825-ben Wüstinger József földmérő is bekapcsolódott. A geometra 1823-ban kezdte el Székesfehérvár bel- és külterületi felmérését, amelyhez a telekkönyveken kívül 60 térkép készült. Bár feladatköréhez nem tartozott a város- és vízrendezési térképek, tervzetek készítése, számos esetben mégis foglalkozott az általa súlyosabbnak ítélt út- és vízvezetési problémákkal. Mint az előzőekben láthattuk, a város keleti részén található Aszalvölgyi-árok vizének a vezetésével az említett mérnökök nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoztak. Beszédes József is csak a töltések építését javasolta a kiöntések meggátlására. Wüstinger azonban helyesen felismerte az árok vonalvezetésének szabálytalanságát, és a Vízivárost elöntő áradás állandó veszélyét. A „Haleszkertet” keresztülzselő, a Budai út déli oldalán folyó, majd a Víziváros határát elérve merőlegesen délre forduló csatorna megszüntetését javasolta. Tervezete szerint a Halesz mentén a felsővárosi szántóföldeken keresztül a

26 SZVL Székesfehérvár Város Telekhivatalának iratai. b./ II. József-kori földmérési iratok.

27 1 hold, itt magyar hold=1200 négyszögöl.

28 Erre vonatkozó térkép: MOL. S. 11. No. 1302. Cím nélkül. Új út létesítése céljából készült térkép. Szerző n. 1804. 47 x 32. cm. A szerző és léptéknélküli térkép a már Liptay által 1797-ben ábrázolt új Budai utat tünteti fel. Az új városrészt, a Vízivárost elsőként ábrázolja teljes terjedelmében a térkép. Ezt megelőzően csak a városrész nyugati, a Belvároshoz közel eső telkeit ábrázolták, amelyet 1797-ben alakította ki kerteknek. Meg kell jegyezzük, hogy a két városrész illesztését tekintve a térkép pontatlan, mivel az új utat a székesegyház vonalában ábrázolja.

Az Aszalvölgy térképi ábrázolása (1885)

Lövöldöző hely déli oldalában sürgette az új csatorna kiásását. Így a csatorna áradása esetén közvetlenül nem fenyegette volna veszély a külvárost. Tervét azonban anyagi okok miatt nem kivitelezték.²⁹

Az abszolutizmus időszakában tovább folytatódtak a vízrendészeti munkák. 1851-ben a megyefőnök a vizek szabályozását társulások alapításával kívánta elősegíteni. Ilyen célú összefogás ekkor azonban nem jött létre.³⁰ A város további árvízmentesítése, részben Halász Gáspár mérnök nevéhez fűződik. Halász is figyelmet fordított az Aszalvölgyi-csatorna szabályozására, a völgy több ezer holdas vízgyűjtő területén záporok és hóolvadások alkalmával összegyűlt víz felfogását tervezte a Lovasberényi útnál „két felhúzó táblás zúgó” építésével. Felismerte az árok vonalvezetésének helytelenségét „az egész vadvíz árkanak más vonalt kellene adni” – írta tervezetében. Egy korábbi 1838-as elképzelésnek megfelelően az árok Sóstóba vezetését is lehetségesnek tartotta. Tervezetének további részében a Gaja-patak vizével fog-

29 Székesfehérvár város Tanácsának iratai c./ tanácsi iratok 1825. No. 1200. SZVL Térképtár. Wüstinger József: „A Sárga szín ábrázolja a Budai ország út mellett menő s' ásandó Aszalvölgyi csatornának projectált folyamatját.” 1825. 40 x 32 cm. 1ⁿ-100ⁿ

30 A Székesfehérvári Hosszúcsatornamenti Vízhasználati Társulat 1909. április 25-én alakult.

lalkozott. A Malom-csatorna mélyítését és szélesítését, illetve a város északi határában új csatorna létesítését javasolta. Elképzelése azt célozta, hogy a Gaja vize ne jusson be a város belterületére, a Belváros közvetlen szomszéd-ságába. Összességében 3500 öl hosszúságú árok készítésére került volna sor, 4000 forint költséggel.³¹

Az új Aszalvölgyi-csatorna elkészítésének elhalasztása súlyos következményekkel járt. A hirtelen hóolvadások, nagy esőzések többször okoztak kisebb-nagyobb árvizeket. 1862. február 2-án a folyamatos esőzések és a hóolvadás következtében a csatorna kiöntött, s medréből kilépve előntötte a Vízivárost. Az árvíz következtében a város vasúti kapcsolataiban is zavarok mutatkoztak, a közlekedés szünetelt.³² Az árvíz kapcsán több polgár kérelmet terjesztett be a városi hatósághoz, olyan intézkedéseket sürgettek, amelyek a későbbiekre nézve megakadályozták volna az elemi csapás megismétlődését.³³ 1871 tavaszán is kisebb árvíz sújtotta a városrészt. A városi csatornákon keresztül benyomuló víz eláztatta a házak alapjait, s több épület fala kidőlt. Az áradások az anyagi károkon kívül a közegészségügyet is veszélyeztették. A talajvíz szintjének emelkedése, a csatornákból beszivárgó csapadék ihatatlanná tette a kutak vizét. A budai országút forgalmát is többször zavarta a kiömlő víz. 1871 telén is árvíz fenyegette a várost: „a jéggel sok helyen megtorlódtott csatornában a sebesen áradó víz a gátok átszakgatása által a városnak veszélyt lett volna hozandó, ha ez alkalomkor a hatóságnak éjjel és nappal egyiránt örökös éber figyelme a baj elhárítására szükséges rögtönös intézkedéseket meg nem tette volna.”³⁴ Ezt követően fokozottabb figyelmet fordítottak a csatornák, árkok karbantartására, tisztítására és mélyítésére. 1875 tavaszán a hóolvadás következtében ismét áradás volt, amely a Vízivárost sújtotta,³⁵ ennek következtében a városrész ármentesítésével több alkalommal is foglalkoztak.³⁶

Ebben az időszakban a vízármentesítés kérdésével Falvay István városi segédmérnök foglalkozott a legbelsőbban. 1878-ban jelentette meg *Székesfehérvár vízármentesítése* című röpiratát.³⁷ A szerzőt többek között egy korábbi, 1873. évi szabályozási tervezetének elvetése vezette a fenti dolgot elkészítésére. Egy szűk látókörű határozat, ekkor a „réttulajdonosok magánügyének mondotta” a szabályozást. Munkájában pedig megállapította, hogy a legnagyobb nehézséget a csatornák iszaphordaléka okozza, illetve az, hogy azok tisztogatásával nem törődtek, és a polgárok is rendszeresen rongálták azokat.

31 SZVL Székesfehérvár város KözségTanácsának iratai b./ választmányi iratok 1852. No. 72.

32 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ tanácsi iratok 1862. No. 46.

33 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai a./ jegyzőkönyvek 1862. No. 107., 190.

34 Pribék Antal: *Elnöki jelentés a székesfehérvári képviselő testület s tisztikar működéséről 1869-ik évi október 14-től 1872. évi április 15-ig*. Székesfehérvár, 1872. 16–17. pp.

35 SZVL a./ Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1875. No. 83.

36 SZVL a./ Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1878. No. 233., 253. 1879. No. 25.

37 Falvay István: *Székesfehérvár vízármentesítése*. Székesfehérvár, 1878.

A Sóstó és térsége (1885)

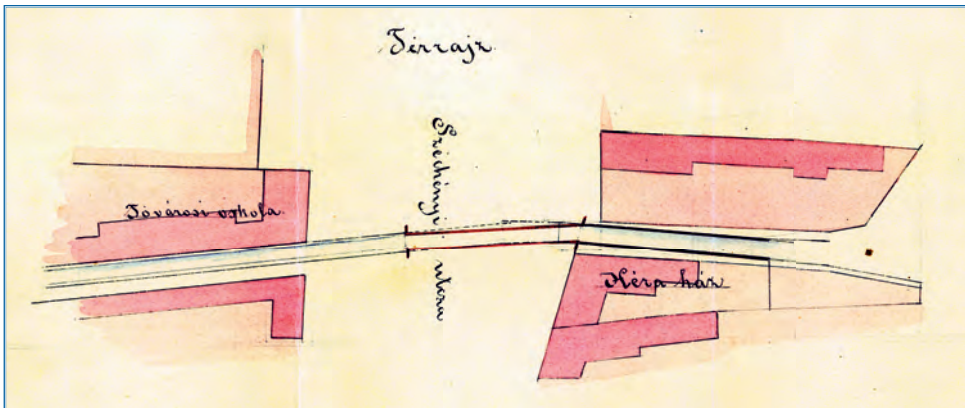
Ezek következtében a városi csatornahálózat felügyeletére csatornafelügyelői állás létrehozását tartotta szükségesnek.³⁸1875-ben ismét áradás volt a tavaszi hóolvadás következtében.³⁹

Falvy mérnök felvetéseit követően – 1879. július 9. – valamelyest felgyorsultak az árvíz-elhárítási munkálatok. Az 1879. évi december 22-i közgyűlés árvízbizottságot alakított,⁴⁰ majd megkezdődött az ún. Keresztöltés építése. A

38 Ezt egyébként korábban már jogszabályok – 1840. évi X. törvénycikk is szorgalmazták. 1840. X. törvénycikk a vizekről és a csatornákról. In: *Magyar Törvénytár 1836–1868. évi törvénycikkek*. Bp., Franklin Társulat 1896. 106–108. pp.

39 SZVL a./ Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1875. No. 83.

40 SZVL a./ Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1879. No. 376.

Az Aszalvölgyi-árok Széchenyi utcai szakasza (1887)

Malom-csatorna és a Palotai út közötti gát építése több mint 3000 forint költséget jelentett, s különösen az 1881. évi áradás alkalmával bizonyult hasznosnak, mert feltartotta az úgynevezett Sörház alatti rétekre tartó vízáradatot és megvédte a Palotai-város keleti részét az árvíztől.⁴¹

A rendezéshez a végső lökést azonban az 1881. március 8–9-én jelentkező pusztító áradás adta. Az árvíz a Víziváros teljes területét elöntötte. A víz egészen a Belvárossal szomszédos utcáig nyomult, de víz alá került a Tóváros nagy része is. A Gaja-patak a Hosszú hidat és a „Czifra hidat” is elsodorta, s több helyen a gátat is áttörte.⁴² Az 1881. március 9-én elsodort hidak helyére ideiglenes fahidakat állítottak, a buda – grazi állami út forgalmának lebonyolítása végett. A Hármás- és „Czifra” hidak tervét Schier Ferenc főmérnök, az államépítészeti hivatal vezetője készítette.⁴³ Az új Hármás híd a korábbi helyén építették, a „Czifra híd” áthelyezték. A hidak keresztaszélynyét jelentősen megnövelték, a költségek meghaladták a 32 000 forintot. Az előmunkálatok 1881 októberében fejeződtek be, s a kedvező téli időjárásnak köszönhetően tavaszra elkészültek a szerkezeti munkákkal is. A hidak ünnepélyes átadására 1882. március 2-án került sor.⁴⁴ A Palotai-várost és a Belvárost fenyegető Gaja vizét a Hármás- és „Czifra” hidak helyreállításával és a keresztöltés emelésével sikerült elhárítani. Ezt megelőzően, már 1881 augusztusában a Pusztá-folyó tisztítását és a határi zúgó helyreállítását jelentette Havranek József polgármester.

41 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ Tanácsi iratok 1879. No. 4769.

42 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ Tanácsi iratok 1881. No. 3439.

43 A Hármás híd a Szent István bazilika romjaiból kiasott kövekből 1818-ban készült. Elnevezését a híd három nyílásáról nyerte. Az ettől mintegy 300 méter távolságban található faszervezetű Czifra híd 1851-ben építették.

44 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ tanácsi iratok 1881. No. 2800, 4330.

1882 februárjában az Aszalvölgyi-árok mélyítését és szélesítését határozták el. A kiásott földből a régi megyei kórház és a szomszédos telkek mentén gátat építettek.⁴⁵ Ekkor történt a város déli határában a Váralja, Rácszűrük, Laposmező vízvezetési árkainak helyreállítása, és a Sárkánytó lecsapolása is. Ugyancsak ekkor felmerült az új Aszalvölgyi-csatorna építésének gondolata, de a szükséges terület kisajátítása miatt a terv késedelmet szenvedett.

Az Aszalvölgy vizének végleges rendezését 1884-ben határozták el. A terveket Patay János városi mérnök készítette⁴⁶, mint korábban mások, ő is Wüstinger József tervezetét elevenítette fel kisebb módosításokkal. Az árok nyomvonalában 4500 négyszögöl⁴⁷ területet sajátítottak ki. Az új csatorna kialakítása során jelentősen rövidült a vízvezetés hossza. A korábbi árok szakasz 2200 méter hosszúsága helyett az új szakasz 600 méterrel lett rövidebb. A kisajátításon felül a tervezésre, a csatorna ásására, a hidak építésére mintegy az építési költség felét fordították. A teljes költséget – kamatterhekkel együtt –, közel 9000 forintot a városi árvaház alaptőkéjéből fedezték.⁴⁸

Az árvíz csapásaitól ezeknek köszönhetően hosszabb időre mentesült a város. Az 1909. február 4-i áradás a Búrtelep, a vasút, a Széchenyi út környékét sújtotta. Az anyagi károk jelentősek voltak, sok ház összedőlt. Az Öreghegy Aszalvölgyre dülő présházaiban is jelentős károk keletkeztek.⁴⁹ A következő két évtizedben érdemi vízrendezési munka nem történt.⁵⁰

A vízrendezés kérdéskörében érdemes utalni arra, hogy a szabályozás városképi szempontból is jelentősséggel bírt, különösen a város belterületén áthaladó csatornák mederviszonyainak kialakítását követő lefedések tekintetében.⁵¹

A város vízrendezése tehát az élővízfolyások, így a Gaja és a Sárvíz szabályozásával kezdődött. Ezt követően az árvízmentesítési feladatok kerültek előtérbe, majd a 20. század legjelentősebb problémáját már az idegen csapadékvi-

45 SZVL a./ Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1881. No. 313., 1882. No. 63. Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ tanácsi iratok 1881. No. 3434., 1882. No. 3240.

46 SZVL Térképtár. Tervrajz az Aszalvölgyi-árok vizének – a Budai állami út hídjától a Lövölde árkáig – leendő vezetésére. 1885. 3° – 100° Patay János mérnök I. szelvény – 79,5 x 59 cm., II. szelvény – 79,5 x 60 cm., III. szelvény – 81 x 60 cm., IV. szelvény – 71 x 61,5 cm. 1° (hüvelyk (Zoll))= 2,63 cm; 1° (bécsi öl)=1,896 m

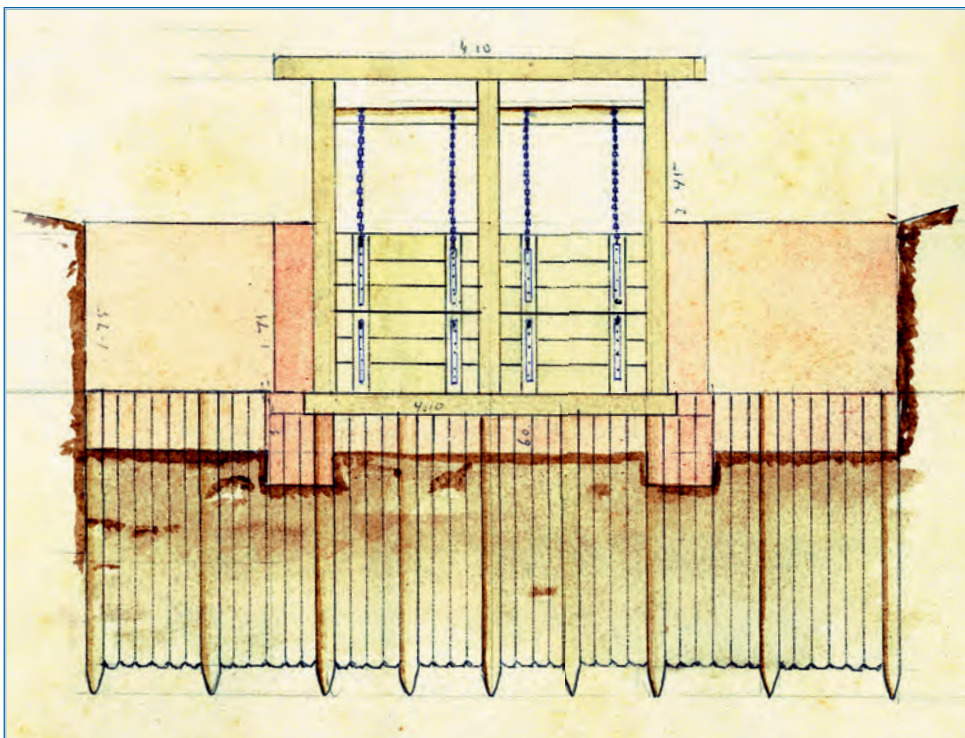
47 1 négyszögöl=1,896 m x 1,896 m.

48 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ tanácsi iratok 1884. No. 7664., 1873. No. 5824., 1882. No. 3040.

49 Juhász Viktor: *Székesfehérvár Fejér vármegye és Székesfehérvár sz. kir. város általános ismertetője és címtára 1931–1932. évrre.* Főszerk.: F. Szabó Géza. Bp., 1932. 19. p.

50 Az 1930-as évek végén a csapadékosabb időjárás következtében újabb nehézségek jelentkeztek. Székesfehérvár 1940-ben elkészült városfejlesztési terve az egyik legfontosabb problémának a „vízkérdés” megoldását minősítette. A terv külön fejezetben tárgyalta az élővízfolyások, idegen csapadékvizek, belsőségek nyílt árkainak rendezését, a vadvizek és az árvizek elleni védekezés teendőit. A városfejlesztési terv értelmében részletes rendezési terveket kellett kidolgozni, amelyekre azonban csak részben került sor. Az árvízvédelmi terv 1942-ben készült el.

51 Ez a folyamat az 1870-es évek elején a várkörüti csatorna boltozásával kezdődött és az 1930-as évek végéig tartott. A csatornahálózat lefedése megváltoztatta az utcahálózatot is.

Az Aszalvölgyi-árok Széchenyi utcai szakaszára tervezett zsilip tervrajza (1887)

zek, így a Bakony lejtőről származó esővíz elterelése jelentette. A 18–19. század során főként a Sárvízrel kapcsolatos munkák időszakában az ország kimagasló vízmérnökei, így Bóhm, Beszédes, Halász mérnökök vettek részt e tevékenységben. Később a törvényhatóság alkalmazásában álló városi mérnökök látták el e feladatokat, a kultúrmérnöki hivatal felügyelete mellett.

A Falvay István városi mérnök megállapításában foglaltak, miszerint: „Middön a vész lezajlott s az árvizek visszavonulnak medrükbe, megszűnik a jajkiáltás, nem gondol többé a rettegés napjaira”, a korszak egyes évtizedeiben jellemző magatartásformaként volt jelen a város vízrendezésében.⁵² Ennek okát részben abban kereshetjük, hogy nagy terhet jelentett a város háztartásában, a városi csatornahálózat karbantartása ugyanis megegyezett az utak, utcák karbantartásának összegével.⁵³

52 Falvay István: *Székesfehérvár vízármntesítése*. Székesfehérvár, 1878. 9. p.

53 1828-ban a vizek elvezetésére szolgáló mintegy 13 250 öl hosszúságú árkok és csatornák tisztítására és fenntartására 1426 forintot fordítottak. Pálfy Ilona: *Székesfehérvár sz. kir. város 1828-ban*. In: *Magyar Statisztikai Szemle*. XVI. évf. Bp., 1938. 240–241. pp.

A városi szolgáltatások kiépülése

Székesfehérvár lakosságának vezetékes vízzel történő ellátása közel két évtizedes tervezőmunkát követően vette kezdetét. A polgári fejlődés, amely hazánkban megkésve a 19. század közepétől bontakozott ki, a városok infrastruktúrájának gyökeres átalakulásában is megmutatkozott. Az utcák kövezése, portalanítása, a közterületek rendezése – fásítás, parkosítás –, a gázszolgáltatás, a villanyvilágítás bevezetése, a telefonszolgáltatás, a csatornázás, a szennyvízcsatornázás és a vezetékes vízellátás megteremtése a 19. század utolsó harmadától bontakozott ki. Székesfehérvár esetében 1873-ban valósult meg a légszuszvilágítás, megépült a Vízivárosban a gázmű, 1892-ben „megszólt” a telefon, 1903-ban erőmű biztosította a villamos energiát, s 1913. augusztus 1-jén megkezdődött a vezetékes vízszolgáltatás.⁵⁴

A felsorolásból is következik, hogy a 19–20. század fordulójától alakult ki a polgári értelemben vett városi szolgáltatások rendszere. Mindez jelentős anyagi erőforrások koncentrációját követelte meg a város vezetőitől, de a polgároktól is.

A dualizmus korában a városok tudatosan törekedtek, hogy a nyugati mintájú urbanizációs fejlesztések terén eredményeket érjenek el. Ennek keretében a légszuszvilágítás 1873. január 3-án indult meg.⁵⁵ Bevezetése a fehérváriak ünneplése mellett történt. A város egyik krónikása Lauschmann Gyula így ír erről monográfiájában: „sokan emlékezhetünk még arra az estére, midőn zeneszóval járta be a nép az utcákat, amelynek lámpái helyén magyar korona, csillag, kerék, henger, alkalmi transzparent égtek gázlángokból”.⁵⁶ Ez év nyarán már a középületek gázvilágításához szükséges „lángok” számát is felmérték.⁵⁷ A légszuszvilágítás mellett a város közterületeinek egy részén továbbra is kőolajlámpák világítottak.⁵⁸

A gázvilágítás bevezetése tekintetében Székesfehérvár valamelyest lemaradt a Dunántúl jelentősebb városaitól. Sopronban 1866-ban, Győrben 1868-ban, Pécsen 1870-ben már volt gázvilágítás. A légszuszvilágítás a törvényhatósági jogú városok döntő többségében nem volt városi kezelésben, hanem részvénytársasági alapon szerveződött. Pesten az említett városoknál korábban – 1856. december 24-én – jött létre a gázszolgáltatás. A gázgyárt a Trieszti Általános Osztrák Gáztársulat létesítette. A légszusz ott is elsősorban közvilágítási célokat szolgált. Székesfehérváron is hasonlóan alakultak a körülmények, és a városi közvilágítás monopóliumát a légszuszársulat birtokolta a villanytelep megépítéséig.

54 Sárvári Elemér: *A székesfehérvári gázgyár története*. In: *Fejér Megyei Történeti Évkönyv*. 10. köt. Székesfehérvár, 1976. 7–18. p.

Csurgai Horváth József: *Székesfehérvár urbanizációja a dualizmus korában*. Kézirat. 216–218. p.

55 SZVL a./ Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1873. No. 2.

56 Lauschmann Gyula: *Székesfehérvár története*. IV. köt. Székesfehérvár, 1998. 106. p.

57 SZVL a./ Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1873. No. 211, 221.

58 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ tanácsi iratok 1886. No. 3311.

A 20. század fordulóján további fontos urbanizációs fejlesztéseket terveztek városunkban. A gázvilágításhoz hasonlóan a villanyvilágítás bevezetése terén sem volt Székesfehérvár vezető szerepben. Az áramszolgáltatás más törvényhatósági jogú és rendezett tanácsú városokban már korábban létrejött: Kaposváron 1892-ben, Pécsen 1893-ban, Nagykanizsán 1894-ben, Szombathelyen 1895-ben, Sopronban 1898-ban, Szekszárdon pedig 1901-ben. Székesfehérváron az áramszolgáltatás 1903. január 1-jén indult meg.

A vízvezeték és a vízműtelep létesítése téren más dunántúli városokhoz képest jelentős lemaradást figyelhetünk meg, Győrben 1884-ben, Pécsen és Sopronban 1892-ben valósult meg a vízmű, amelynek tulajdonosa a város volt. Székesfehérváron a századfordulót követően 23 közkútból biztosították a város vízellátását.⁵⁹ A közkutak egy részét az 1880-as években alakították át, hogy a lajtos kocsik töltésére is alkalmasak legyenek. Ebben az évtizedben több közkutat is létesítettek, egy részüket szivattyúval is felszerelték.⁶⁰

Az infrastrukturális hiányosságok következtében, bár a századfordulót követően növekedett az ipari üzemek száma, inkább a sikertelen gyártelepítésekről tudunk. Ezek között említhetjük az Első Magyar Fémjáték és Műipar Áru-gyár letelepedését, valamint a Karl István és Pető Miksa által alapítani kívánt gyufagyárat is. Ebben jelentős szerepet játszott a kortársak szerint is a vezetékes vízszolgáltatás hiánya.

A vezetékes vízellátás kiépülését megelőzően az ivóvízellátás hagyományos módszereit figyelhetjük meg. A lakóépületek, középületek gazdasági udvarain ásott vagy fúrt kutakból nyert ivóvíz biztosította a szükségleteket. A közterületeken a talajrétegekben mélyebben fellelhető vízkészleteket aknázták ki. Székesfehérvár esetében jelentősnek bizonyult a Felsővárosban lévő Királykút, a városháza előtti téren, az egykori Piac téren és a karmeliták kertjében, majd a vármegyeháza előtti területen levő közkutak vízhozama. Az egészséges, jó minőségű ivóvíz biztosítása mindig is gondot jelentett, ugyanis a város lakott területeinek egy jelentős része mocsaras, ingoványos területre épült, illetve az azokból kiemelkedő földhátakon terebélyesedett.

A közkutak közül egészséges ivóvízével, bőséges vízhozamával s nem kevésbé történeti múltjával kiemelkedett a Királykút. A városi vízvezeték kiépítéséig évszázadokon át a legfontosabbnak bizonyult. A történeti források már a középkortól említik. A budai külvárosban, a budai kapu közelében emelkedett a korábbi, a nyomtalanul elpusztult kútház, ahol a koronázásra érkező királyok és kíséretük tagjai felfrissíthették magukat a Belvárosba történő ünnepélyes bevonulás előtt. Innen ered a napjainkig fennmaradt elnevezés. A mai egyemeletes, manzárdtetős, copfstílusú épület a 18. század végén, 1790 körül épült.

59 *A magyar városok statisztikai évkönyve*. I. évf. (Szerk.: Thirring Gusztáv). Bp., 1912. 431. p.

60 SZVL Székesfehérvár város Tanácsának iratai b./ tanácsi iratok 1887. No. 14 369.

A „Király kútját”-t a török kiűzése után, 1731-ben említik a források, ekkor a városi tanács ötven forinttal jutalmazta Fihrlinger ács mestert, mert a kutat felújította és három esztendőn át karbantartotta. 1739 telén, amikor a vizek befagytak a belvárosi lakosok a délelőtti, a budai külvárosban lakók a délutáni órákban láthatták el magukat ivóvízzel. 1795-ben a Királykút vizét föld alatti csatornán a Belvárosba vezették. A vízvezeték megépítésével Tumler Henrik veszprémi mestert bízták meg, aki fenyőfából készítette a vezetéket, munkájáért ötven aranyat kapott. A teljes költség meghaladta a 4500 forintot. A vezeték karbantartására – évi kettőszáz forint fizetéssel – Sommer Józsefet vették fel. Másfél évtized múltával a vörösfenyőből készült vezeték „elromladozott”, az új vezeték égetett agyagsövekből 1815 őszére készült el. Újabb két évtizedig szolgálta a belvárosi lakosokat a vezeték, 1834-ben megszüntették (egyszerűen a földben hagyták, azzal az indoklással, hogy még szükség lehet rá), ugyanis a Belvárosban két artézi kutat létesítettek, s a Halpiacon a harmadik kivitelezésére adtak megbízást. A fehérvári artézi kutak létesítésének híre nem maradt a város falain belül: 1834-ben Kőszeg város tanácsa kért tájékoztatást a költségekről, 1837-ben Birghoffer Máté kútúrómestert a kaposváriak kérték fel artézi kút létesítésére, 1838-ban pedig Debrecenbe ment „hat hétre” kutat furni.

Székesfehérvári sajátosság volt a török kiűzése utáni időszakban a vízszállítás, elsősorban az itt állomásozó katonaság részére. 1726-tól állandó alkalmazottakat tartott a magisztrátus, a vízszállítók lajtos kocsikon szállították a vizet, főképp a Királykút vizét. Az első vízszállító (Wasserführer) Greiner Urbán volt, 1772-ben lett vízhordó Taininger János. Utóda Ravazdi István lett. 1789-ben kötött a város magisztrátusa szerződést István Jánossal. A vízhordáshoz szükséges szekeret és lajtokat a város biztosította.

A Felsőváros ábrázolásának részlete, a Királykút (654. sz.) és környéke (1826)

A Királykút épülete (20. század eleje)

Meghatározta a városban állomásozó katonai parancsnokság, hogy minden esetben a Királykútról hozott vízzel lássák el őket. A katonai kórház parancsnoka 1810-ben panasszal élt, mert a vizet a patakokból szállították. A városi tanács szigorú intézkedéseket hozott, ugyanakkor bepanaszolta a katonákat; ugyanis a vizet nemcsak ivásra és főzésre, hanem tisztálkodásra és mosásra is használták. 1816-ban Nott Ferenc vállalta, hogy a katonaság létszámától függetlenül a kaszárnyába, a törzstiszteknek és a kórházba szállít vizet. A szerződésben foglaltak szerint éves bére elérte az 1600 forintot, a készpénzen kívül négy szekér szénát és két szekér szalmát kapott a város majorjából. Továbbá a városi házipénztár terhére vásárolhatott két lovat, lajtot, kocsit és a hozzávaló szerelvényeket. 1818-ban Birghoffer János a vízszállító, feladatát 1832-ig látta el. Munkája azért szűnt meg, mert a vármegyeháza előtti téren lévő kút vízhozama oly bőséges lett, hogy feleslegessé vált a felsővárosi Királykútról hordani a vizet (a katonai laktanya, a katonai kórház és a katonai élelmiszerraktár a Kaszárnya utcában – ma Kossuth Lajos utca – a vármegyeháza közelében volt). A közel négy emberöltőn át alkalmazott vízfordó státusza megszűnt, ugyanakkor a közkutak szerepe és jelentősége további nyolc évtizeden át változatlan maradt.⁶¹

61 Kállay István: *Fehérvár regimentuma 1688–1849. A város mindennapjai*. Székesfehérvár, 1988. 249–250. p. 404–406. p.

Entz Géza Antal (szerk.): *Magyarország műemlékei. Székesfehérvár*. Budapest, 2009. 296. p.

Havranek József polgármester (1878–1908)

A 19. század közepén is az egészséges ivóvíz szűkében volt a város. A Belvárosban lakókat három artézi kút látta el, öt-hat utcában lakók rendelkeztek egy mélyfúratú kúttal, ezek környékét oly módon rendezték, hogy kocsival meg lehetett közelíteni. Nem az elmondottak jellemezték a külvárosokat – a Felsőváros kivételével a Királykút környékét –, például a Palotavárosról – nem kevésbé az 1843. évi pusztító tűzvész hatására – a tanács így vélekedett: *„Ez a városrész a külvárosok közül egyike a legnépesebbeknek, ivóvizében pedig a legnagyobb fogyatkozásban szenved, és tűzvész idejére ez a városrész segélyre és sikeres oltásra nem számolhat.”* A balesetek meg-

előzésére a magánházaknál a nyitott kutakat betiltotta a városi tanács, arra kötelezték a tulajdonosokat, hogy a kutakat legalább három láb – közel egy méter magas – kávéval lássák el.

A 19. század közepének viszonyaira utalva a tanács megállapította: *„A ’60-as évek második felében van némi haladás városunkban. Megvan a lelkesedés minden szép, jó és nemes iránt, megvan az érzék a haladás iránt. De haladásunk nem áll arányban szükségleteinkkel, és nem áll párhuzamban hasonló népességű más városok haladásával.”*⁶²

Az urbanizáció folyamatában oly fontos vezetékes vízellátás és szennyvízcsatornázás terén más dunántúli városokhoz képest jelentős lemaradást figyelhetünk meg, még akkor is, ha az első kezdeményezések a 19. század utolsó évtizedében fogalmazódtak meg. Az előzőekben említett városokban megvalósult beruházások eredményeit gazdasági, szociális, egészségügyi, városrendezési, nem kevésbé tűzvédelmi szempontú mérlegelését követően a közgyűlés Havranek József polgármester vezetésével vízvezetéki bizottságot hozott létre, s 1892-ben pedig Révy Gyula országosan ismert hidrológust bízták meg a vízbázis feltárásával és a vízmű helyének kijelölésével.⁶³

62 Párniczky Józsefné: *Urbanizációs folyamat Székesfehérvárott 1848–1868 között*. In: *Tudományos Akadémia Pécsi és Veszprémi Akadémiai Bizottságának értesítője. A Dunántúl településtörténete III. 1848–1867*. Székesfehérvár, 1978. 157–165. p.

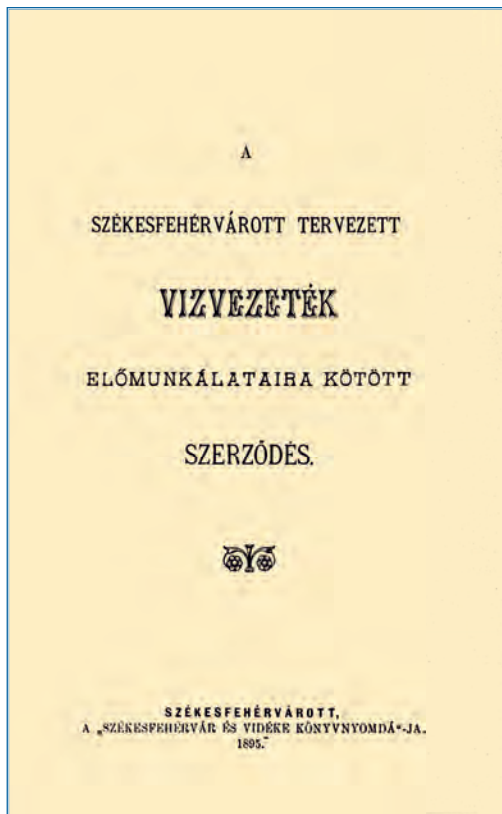
63 Csurgai Horváth József: *Székesfehérvár urbanizációja a dualizmus korában*. Kézirat. 218–219. p.

Révy Gyula (1833–1909) mérnök, hidrológus. A bécsi műegyetemen végezte tanulmányait. Az egyetem elvégzését követően, 1855-től ausztriai gépgyárakban dolgozott, majd a hazai vízbázis feltárásában szerzett érdemeket. 1892-ben Székesfehérváron dolgozott, s megállapította, hogy az Aszalvölgyben megfelelő mennyiségű és minőségű víz található, amelyre megépülhet a vezetékes vízhálózat. Kutatásainak eredményét két közleményben tette közzé *A Székesfehérvár városában létesítendő vízvezetéki műnek előmunkálata* címen.⁶⁴

A vízbázis feltárásával közel egy időben készült el a város „lejtelmérése”. Az urbanizációs fejlesztések tették szükségessé a felmérést, az eredményeket nagy haszonnal vették alapul a légszesz-, a vízvezeték- és szennyvízcsatorna-hálózat megtervezésekor, de indokolták a felmérést az utcarendezések, a csapadékvíz-csatornázások is. A terveket 50 centiméteres szintkülönbség jelölésével Simonyi Mihály gépészmérnök és Hevesi Adolf földmérő készítette el. A ténylegesen felmért terület meghaladta a 950

katasztrális holdat, a terület a Belváros nagyságával volt azonos. A lejtérés 1896. június végén fejeződött be. Az alkotók felmérték és rögzítették a telkeken levő „töréseket, hajlásokat”, a határpontokat és határvonalakat. Feltüntették a gyalogjárdákat, az utcakövezetet, a lámpákat, a légszeszvilágítás oszlopait, a műtárgyakat: kutakat, hidakat, gyalogjárókat, a vízvezető árkokat.⁶⁵

Révy Gyula feltáró munkája és szakvéleménye alapján a törvényhatósági bizottság 1895-ben a Rumpel és Niklas budapesti székhelyű vízvezeték- és csatornamű építési társaságot bízta meg az előmunkálatokkal. 1896 februárjában arról tájékoztatták Havranek József polgármestert, hogy az Aszalvölgyben a munkákat befejezték, az elkészített vízgyűjtő szakasz naponta mintegy ezer

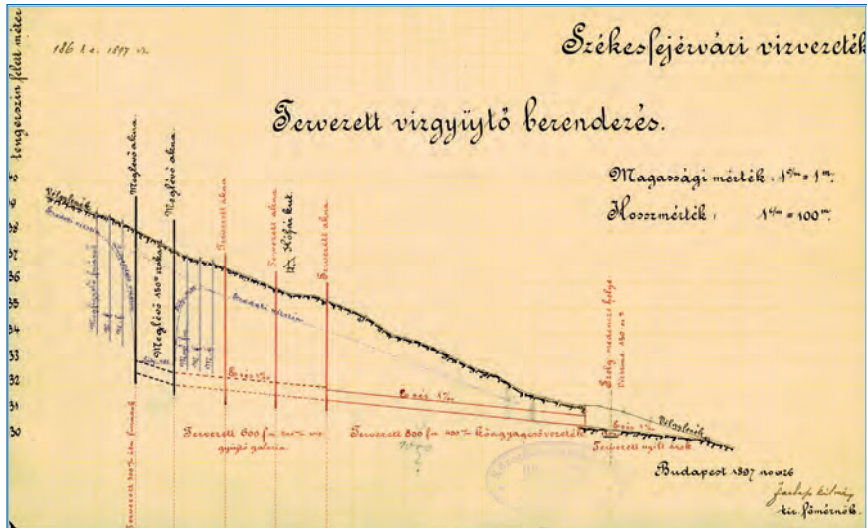

A Rumpel–Niklas céggel kötött szerződés címlapja (1895)

64 Markó László (főszerk.): *Új magyar életrajzi lexikon*. V. köt. H. n. [Budapest], 741–742. p.

Révy Gyula (szerk.): *A Székesfehérvár városában létesítendő vízvezetéki műnek előmunkálata*. Székesfehérvár, 1892.

65 Csurgai Horváth József: *Székesfehérvár urbanizációja a dualizmus korában*. Kézirat. 218. p.

A vízgyűjtő galéria terve (1897)

köbméter vizet szolgáltat. Véleményük szerint a létesítendő vízműből a város vízellátása megoldható. A tervek minisztériumi jóváhagyását sürgették, majd rendkívül optimista véleménnyel zárták levelüket: „... ha itt is gyorsan járnak el, az esetben a vízmű esetleg a folyó évben meg is lesz építhető.”

Elkészült a vízgyűjtő galéria; az építmény közel 150 méter hosszúságú és tíz méter mélységben lefektetett, ötven centiméter belső átmérőjű perforált kőagyagcsövekből állt, ötven centiméter eséssel épült, a felső vízvezető homokréteg vizét fogta fel. A próbaszivattyúzások azt bizonyították, hogy a vízszint nem változott, azaz a kitermelt víz a vízvezető homokrétegből folyamatosan pótolható. A víz minőségéről az Országos Kémiai Intézet és Kovács Sándor gyógyszerész megállapította; minősége megfelelő, bakteriológiai vizsgálatot nem javasoltak, kizártnak tartották a fertőzés lehetőségét. A várható vízszükségletet naponta háromezer köbméterre becsülték, ehhez pedig 1500 méter vízgyűjtő galériát kell megépíteni – hangsúlyozták a vállalkozók.

Az előmunkálatok során azt is megállapították, hogy a 10 méterig terjedő felső vízvezető réteg alatt a húsz és negyven méter mélyen lévő agyagrétegek között homokrétegben nyomás alatt mozgó víz található.

A tervezett vízmű a felső vízréteg vízhozamára épült, a költségeket több mint 330 ezer forintra becsülték.⁶⁶ A korona kizárólagos bevezetésére az 1892:

66 Fejér Megyei Önkormányzatok Víz- és Csatornamű Zártkörűen Működő Részvénytársaság (a továbbiakban: Fejérvíz Zrt.). Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai: 1895–1896. A Székesfehérvárott tervezett vízvezeték előmunkálataira kötött szerződés. Székesfehérvár, 1895. 1–25. p.

XVII–XVIII. törvénycikkek alapján 1900. január 1-jén került sor. Az átszámítási kulcs: egy forint két korona, egy krajcár két fillér, egy korona pedig száz fillér. Azaz a becsült összeg meghaladta a 660 ezer koronát.

Az elmondottak ellenére a vezetékes vízszolgáltatás nem valósult meg, sőt újabb másfél évtizedet váratott magára. A törvényhatósági bizottság az áramszolgáltatás bevezetését, a villamos erőmű megépítését preferálta. Az áramszolgáltatást 1892 szilveszter napján vezették be.

Azonban nem került le a közgyűlés napirendjéről a szennyvízcsatornázás és vízellátás. Dieballa György közgazdasági előadó kritikával illette a város vezetését: *„A létesítendő vízvezeték érdekében a vízforrás kutatása már évekkel ezelőtt eredményre vezetett – állapította meg az 1900. évi jelentésben. A begyőző próbák ... a talált víznek egészség szempontjából megfelelő voltát, úgy a szab[ad] kir[ályi] város lakóinak háztartására, utcák öntözésére, ipari célokra, úgy tűzvész esetében oltásokra az elegendő vízmennyiséget biztosítják. Azonban a város a maga számadására a vízművet készíteni ez idő szerint nem hajlandó..., a vízmű megépítésére kínálkozó vállalkozó sajnos várat magára, és így e fontos ügy alszik.”*⁶⁷

A következő években sem történt előrelépés, a közel egy évtizedes tervezet halódott, mert a város nem talált befektetőt a beruházás megvalósítására. Ennek oka a pályázati feltételekben keresendő, amelyek nem tették lehetővé a beruházó számára a vízmű gazdaságos üzemeltetését, ellenben hosszú időre szavatosságot, garanciát kértek az elvégzett munkára. A vízvezetéki bizottság Dieballa György közgazdasági előadót bízta meg az új pénzügyi konstrukció kidolgozására. Javaslata alapján olyan szabályrendelet-tervezetet fogadtak el, amely a beruházás költségeit a vízdíjba építette volna oly módon, hogy a lakóépület értékének, illetve a házbérnek megfelelően szabták meg a fizetendő összeget.

Ennek ellenére a századfordulót követően sem történt változás, a pályázati feltételek módosítása sem vezetett eredményre, csak 1906-ban döntött a törvényhatósági bizottság arról, hogy a vízmű létesítését és üzemeltetését, valamint a szennyvízcsatornázást önerőből, „háziagos” kivitelezésben valósítja meg. A koncepciót végül az 1907. szeptember 21-én tartott közgyűlés határozata erősítette meg.⁶⁸

67 Dieballa György: *Székesfehérvár szab[ad] kir[ályi] város közgazdasági előadójának a n[agy] m[éltóságú] m[agyar] kir[ályi] földművelésügyi miniszter úrhoz felterjesztett jelentése 1899. évről.* Székesfehérvár, 1900. 31. p.

68 A törvényhatósági bizottság az 1870:XLII. törvénycikk alapján alakult meg. A város saját belügyeiben önállóan intézkedett, hatáskörébe tartozott többek között a költségvetés megvitatása, a tisztviselők megválasztása, a szabályrendeletek elfogadása. A törvényhatósági bizottság legfőbb szerve a közgyűlés, amelyen a város mindenkori főispánja elnökölt, akadályoztatása esetén pedig a polgármester. A város első tisztviselője a polgármester, mellette a polgármester-helyettes, főjegyző, tanácsnokok, aljegyzők, árvaszéki elnök, tisztí főügyész voltak a vezető tisztviselők. Fontos szerv volt a polgármester elnökle mellett működő városi tanács, amely a közigazgatási és gazdasági ügyeket intézte.

A beruházás évről évre történt elodázása nemcsak a pályázati feltételekben keresendő, az okok között szerepelt az is, hogy a város tisztújítás előtt állt, s a tisztikar „a tisztújítás évének küszöbén felette” tartózkodó volt, így nemcsak a tervezet, de más fontos ügy, többek között a földműves iskola, a hegyközség megalakulása, a rétöntözés kérdése is elhúzódott, de a város új szervezési szabályrendelete is két évig készült.

Ezekre az évekre még nem épült ki a város csapadékcatorna-hálózata sem. Erre főként a vezetékes vízhálózat létrejöttével, illetve néhány évvel később került sor. Székesfehérvár ezen a téren is jelentősen elmaradt a hasonló lélekszámú és gazdasági képességű városoktól, 1908-ban csupán 3,4 kilométer csatornahálózattal rendelkezett. A szennyvizek részben a várost átszelő természetes vízfolyásokba vagy a csapadékvíz-elvezető csatornába kerültek.⁶⁹

Székesfehérvár népessége

Székesfehérvár 19. századi népessége a reformkor időszakában, 1825-ben lépte át a 20 000 főt. Ezt követően azonban a növekedés lelassult, majd megállt, sőt az 1850-es évek első felében csökkenés figyelhető meg. Ezt követően azonban a lakosság folyamatosan gyarapodott, 1864-ben 21 071 fő volt, s az 1869. évi népszámláláskor 22 683 főre⁷⁰ növekedett.⁷¹ A polgári népesség növekedése a következő évtizedekben is folyamatos volt: 1880-ban 25 612, 1890-ben 27 548, 1900-ban 30 451, 1910-ben 34 828 fő volt.⁷² Az összes népesség adatai ennél magasabb lélekszámot mutatnak, tekintettel arra, hogy a városban jelentős számú katonai alakulatok állomásoztak. 1880-ban 26 589 fő, 1890-ben 28 942 fő, 1900-ban 32 167 fő, 1910-ben 36 625 fő,⁷³ lakott Székesfehérváron.

Székesfehérvár polgári népességének gyarapodása jelentős volt 1900–1910 között, amikor 4377 fővel növekedett; számottevő volt 1869–1880 között, amikor 2929, illetve 1890–1900 között a 2903 fős növekedés. A fentieknél lényegesen kisebb növekedés volt tapasztalható 1880–1890 között, amikor 1936 fővel gyarapodott a polgári népesség. 1869–1880 között a népesség szaporodása 12,9 százalékot, 1880–1890 7,56 százalékot⁷⁴, 1890–1900 között 10,5 százalékot, 1900–1910 között

69 Csurgai Horváth József: *Székesfehérvár urbanizációja a dualizmus korában*. Kézirat. 218–220. p.

70 Az adat a polgári népességre vonatkozik.

71 Székes-Fehérvár 1869. december 31-én. Székesfehérvár, 1870. 6. p.

72 *A magyar városok statisztikai évkönyve*. I. évf. (Szerk.: Thirring Gusztáv). Bp., 1912. 52. p. 1874-ben 22 999 fő volt a lakosság száma. *Magyar Statisztikai Évkönyv*. IV. évf. II. füzet. Bp., 1876. 18. p.

73 *A magyar városok statisztikai évkönyve*. I. évf. (Szerk.: Thirring Gusztáv). Bp., 1912. 52. p. Megjegyezzük az 1869. évi összes népesség adata megegyezik a polgári népesség adataival a statisztikai forrásokban.

74 *Magyar Statisztikai Évkönyv*. Új folyam. I. köt. 1893. Bp., 1894. 18. p.

14,4 százalékot tett ki. Összességében megállapíthatjuk, hogy 1869–1910 között a polgári népesség 12 145 fővel, vagyis 53,5 százalékkal növekedett. A Dunántúl nagyobb törvényhatósági jogú városaiban, ezen időszakban – 1869–1910 – Győr népessége 62,4 százalékkal⁷⁵, Pécs népessége 100,5 százalékkal, Soproné 49,7 százalékkal növekedett a polgári népesség tekintetében.⁷⁶ Ennek eredményeként, bár Székesfehérvár népessége 1857-ben mind Pécs, mind Győr városokét meghaladta, 1869-ben Pécs⁷⁷, 1910-ben Győr népessége is megelőzte. (Utóbbi oka az volt, hogy 1905-ben két szomszédos községet csatoltak a városhoz.) Sopron népessége 1857-ben meghaladta ugyan Székesfehérvárét, ekkortól azonban a növekedési üteme lelassult, a századfordulóra – rövid időre – azonban ismét népesebb város lett.⁷⁸

A törvényhatósági jogú városokhoz (átlagához) hasonlítva 1869–1880, 1900–1910, 1910–1920 között meghaladta azok népességnövekedési átlagát Székesfehérvár népességyarapodása. (1900–1910 között azonban csupán 0,1 százalékkal)⁷⁹ Az 1880–1890, 1890–1900 közötti évtizedekben jelentősen elmaradt a törvényhatósági jogú városok átlagától, ezek 12,3 és 18,0 százalékos fejlődésével szemben 7,6 és 10,5 százalékkal gyarapodott.⁸⁰ A népesség ilyen arányú növekedése elodázhatatlanná tette az egyik fontos és régóta húzódozó kommunális fejlesztés a vízvezeték és csatornázás megvalósítását.

75 Győr népességnövekedésében szerepet játszott Győrsziget és Révfalu községek városhoz történő csatolása 1905-ben. 4 967 fős, illetve 2259 fős népességtöbblet keletkezett.

76 *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása*. VI. rész. Végeredmények összefoglalása. Új sorozat. 64. köt. Bp., 1920. 6–7. pp. Pécs népességének növekedési üteme egyenletesen magas, visszaesést 1900–1910 között tapasztalhatunk, ekkor csupán 13,9%. Győr népességének növekedése 1890–1900 között 20,9%, de erős növekedési ütem figyelhető meg (17,3%) a következő évtizedben.

77 Pécs esetében az 1851 óta jelenlévő és folyamatosan terjeszkedő DGT bányüzemei jelentették elsősorban a demográfiai változásokat.

78 *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása*. VI. rész. Végeredmények összefoglalása. Új sorozat. 64. köt. Bp., 1920. II. Részletes kimutatások. 6–7. pp. Sopron polgári népessége 1900-ban 30 628 fő volt, a 20. század elő évtizedében azonban a népességnövekedés lelassult, tulajdonképpen stagnált. 1910-ben a polgári népesség száma 31 597 fő volt.

79 1869–1880 között az országos átlag 8,3%, 1900–1910 között 13,8%, 1910–1920 között 5,1% volt. Székesfehérvár értékei 12,9%, 13,9%, 6,8%.

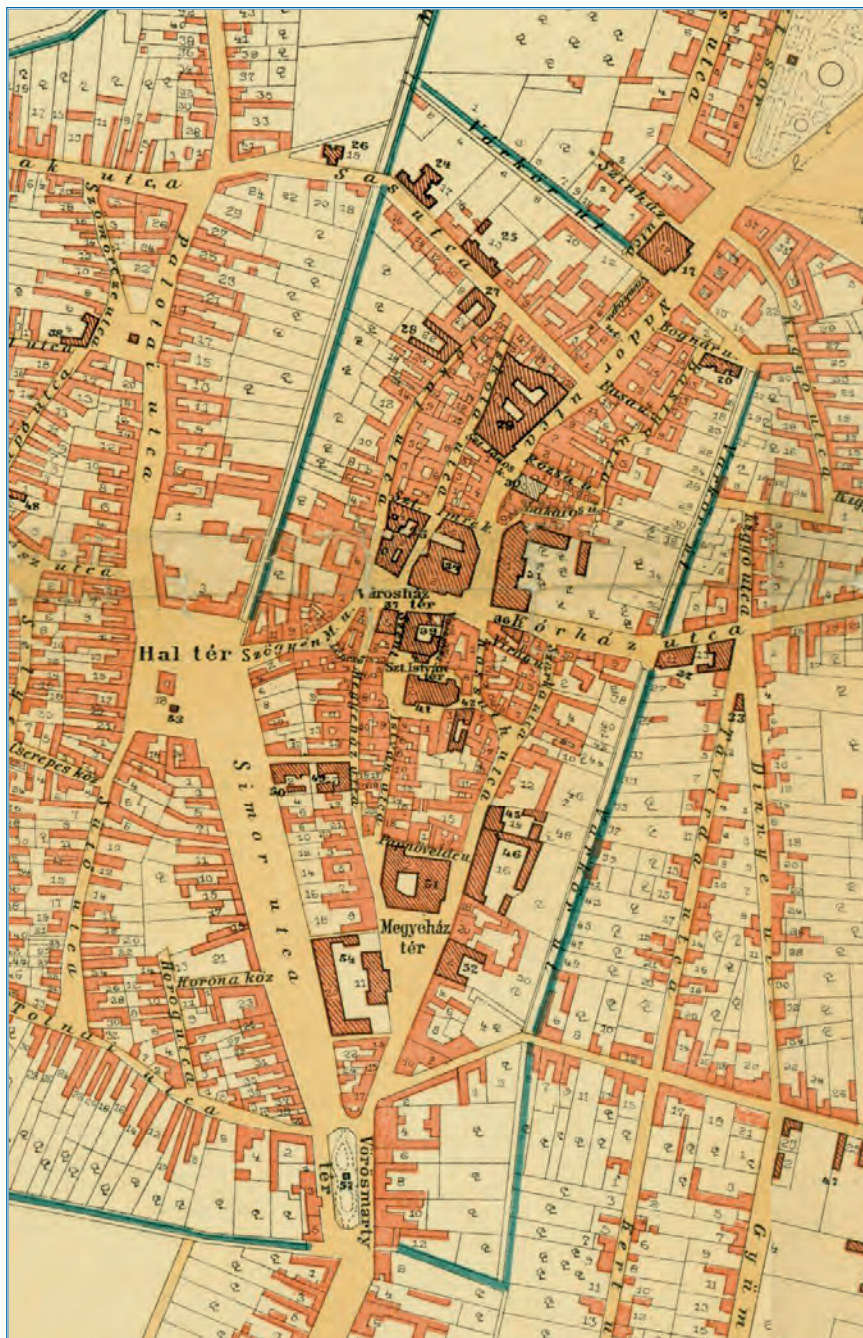
Thirring Lajos: *Székesfehérvár és Fejér megye népességének fejlődése és összetétele*. In: *Magyar Statisztikai Szemle*. XVI. évf. 1938. I. köt. 210. p.

80 Thirring Lajos: *Székesfehérvár és Fejér megye népességének fejlődése és összetétele*. In: *Magyar Statisztikai Szemle*. XVI. évf. 1938. I. köt. 210. p.

Az 1880-as években azonban nem csak a népességi statisztika területén figyelhető meg a város hanyatlása. Ebben az évtizedben a város pénzügyi helyzete is kedvezőtlen folyamatokat mutatott. Havranek polgármester 1888-ban tett előterjesztése az alábbiakban fogalmazta meg ezek okait.

A város egyik legjelentősebb bevételi forrását jelentő földhaszonbérlet bevételek csökkentek, a bérletek száma csökkent, amelynek oka részben a rossz termés, részben az új kataszteri adó bevezetése volt. Az adófizetési képesség ezen túlmenően jelentősen csökkent, hiszen a város kereskedelmi forgalma erősen visszaesett, a korábbi évek forgalmát részben a vasút miatt elvesztette. Az adóbevételek csökkentek a filoxéra miatt is, amely csaknem a teljes öreghegyi szőlőhegyet elpusztította. Havranek József: *Javaslat Székesfehérvár szab. kir. város törvényhatósági bizottságához a városi házi-pénztár javára nyitandó új jövedelmi források tárgyában*. Székesfehérvár, 1888. 3–4. pp.

A Belváros térképe (1899)

„Félszázadot meghaladó időre alkotunk”

Vezetékes vízellátás és szennyvízcsatornázás

Közel egy évtized telt el kételyek és aggodalmak közepette, hogy 1899-ben a város fejlődése, egészségügyi, szociális viszonyai érdekében Dieballa György gazdasági tanácsnok, a törvényhatósági bizottság tagja megfogalmazta a vezetékes vízellátás és szennyvízcsatornázás szükségességét. A kételyek és aggodalmak nemcsak a város, hanem a polgárok teherbíró képességével függtek össze. A tanácskozásokat tettek követték: dr. Saára Gyula polgármester vezetésével megalakult a vízvezetéki és csatornázási bizottság, majd a törvényhatósági bizottság elhatározta a csatorna- és vízvezeték-hálózat terveinek elkészítését. A munkákkal, a versenytárgyalás előkészítésével, a kivitelezés művezetésével az országosan ismert vízműépítő mérnököt, Miskolc város vízműveinek igazgatóját, Pazár Istvánt bízták meg, akivel 30 ezer korona összegben szerződést is kötöttek. A közgyűlés az egyetértés mellett megkérte a belügyminiszter jóváhagyását is.

Saára Gyula a vízműépítő mérnökkel megkötött szerződést – tekintettel arra, hogy a törvényhatósági bizottság több tagja, ha nem is a tiszteletdíj összegét, de a szerződés több pontját vitatta – azzal magyarázta, hogy „... *Pazár István a legolcsóbb s a körülményekből mérlegelve a leginkább megbízható ajánlkozó volt*”.⁸¹

Felgyorsultak az események, határozat határozatot követett, s megfeszített munka hárult a kivitelezéssel megbízott Pazár Istvánra, a városi mérnöki hivatal vezető munkatársaira, Winkler Vilmos főmérnökre és Csík István mérnökre.

---

81 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1909. No. 25–26.

Saára Gyula polgármester (1908–1918)

közel, illetve a terepszint fölé emelkedett. Ez okozta a Hóhár kút állandó vízbőségét is. Utalt arra, hogy a kút emberemlékezet óta a legszárazabb időjárás mellett is bő vizet adott.

Ugyancsak Révy javaslatára építtette meg a város a Rumpel és Niklas céggel a 150 méter kiterjedésű vízgyűjtő galériát; 1897-ben az egy hónapon át tartó próbaüzem azt bizonyította, hogy az említett kísérleti szakaszon 24 óra alatt több mint 430 köbméter víz termelhető, így a város napi vízszükséglete az aszalvölgyi területről biztosítható.

Pazár István számításokat végzett az Aszalvölgy térségének éves csapadékmennyiségéről, s megállapította, hogy a területre sokéves átlagban 600 milliméter csapadék hullik, ez pedig évente a vízgyűjtőn 2,9 millió köbmétert jelent, ami naponta – biztonságosan – 2600 köbméter víz kitermelését teszi lehetővé.

Figyelmet érdemel az a megjegyzés, amely szerint a Sóstó melletti Bicaréten Zsigmondy Béla mérnök próbafúrást végzett, s megállapította: az

A főmérnök fizetési pótlékát évente 800, a mérnökét – ugyancsak évente – 600 koronában állapították meg.⁸²

Pazár István 1907. május 31-én fejezte be a vízvezeték tervezését és műszaki leírását, amelyet az Országos Vízépítési Igazgatóság és a Székesfehérvári Kultúrtechnikai Hivatal hagyott jóvá.

A műszaki leírás hét fejezetre: az előmunkálatok összegzésére, a vízbeszerzésre, a vízemelésre, a vízraktározására, a vízállásjelzőkre, a vízelosztásra, a beruházás és az üzemeltetés költségeire tagolódik.

Az előmunkálatokról szólva kiemelte Révy Gyula munkásságát, aki az Aszalvölgyet tartotta a legalkalmasabbnak a vízbeszerzésre. A völgyben a Hóhár kút környékén 14 próbafúrást végzett, s megállapította, hogy a fedő talajréteg alatt kavicsos homokrétegek találhatóak, ezek víze a fúrások során a terepszinthez

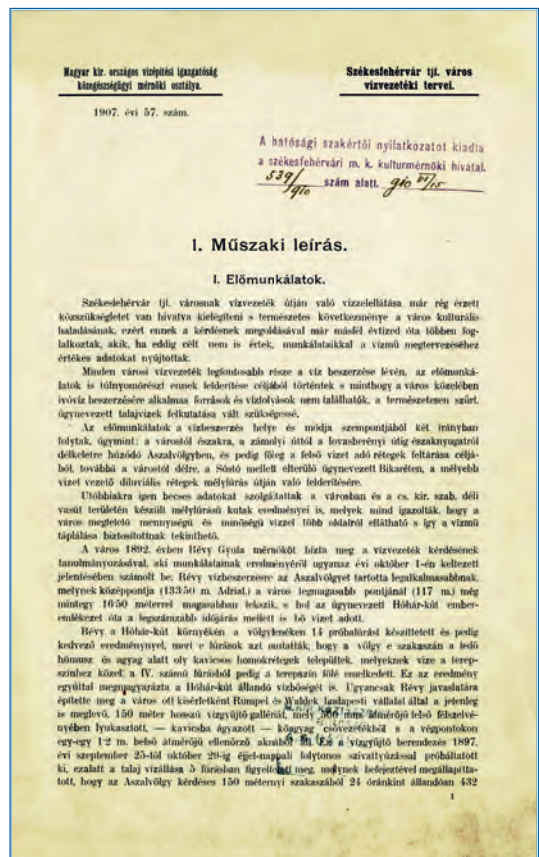
82 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1909. No. 239. A fizetési pótlékot 1909. január 1-től hagyta jóvá a közgyűlés.

agyagréteg alatt 13–50 méter mélységben durva szemcséjű, nagyobb vastagságú, vizet adó homokrétegek terülnek el, s a víz a terepfelszín alatt 60 centiméterig a saját nyomásával felemelkedik. A bikaréti mélyfúrásból naponta 500 köbméter víz volt kiemelhető. Erre alapozta Pazár azt a véleményét, hogy „... Székesfehérvár vízvezetéke kizárólag mélyfúrások útján is elegendő vízzel lenne táplálható.” (A sóstói vízbázis kiaknázására majd az 1930-as évek elején került sor.)

Az előmunkálatokat összegző fejezetből is kitűnik; a vízbeszerzésre legalkalmasabb terület az Aszalvölgy. A tervezet a lakosság vízszükségletét naponta 2500 köbméterben határozta meg, mégpedig a Belváros és annak közvetlen közelében elterülő városrész mintegy 12 ezer főnyi lakosságára naponta 100 liter, a külső körzetek 20 ezer főnyi népességére 65 liter felhasználását vették figyelembe (külső körzetek a közutakkal ellátandó területek).

Az Aszalvölgy részletes feltárását Pazár irányítása és felügyelete alatt 1907. január végén kezdték meg, három hónap alatt 36 mélyfúrást végeztek, három mélyfúrás 31 és 78 méter között változott, a többi 20-25 méter mélységű volt. A talajrétegződés kedvezőnek bizonyult, ugyanis a felső talajréteget (humusz) és a homokkal kevert agyagréteget mintegy négy méter vastag kavicsos homokréteg követi, amelyből a víz egyes pontokon a terepszint fölé, de legtöbb esetben a terepszinthez közel, 2–2,5 méternyire emelkedik fel.

A kitermelt víz eljuttatását a fogyasztókhoz a „Vízemelés” című fejezet tartalmazza. A város legmagasabban fekvő, vezetékes vízzel ellátandó területének tengerszint feletti magassága 117 méter, míg a vízgyűjtő akna legalacsonyabb vízszintjének magassága 125,5 méter a tengerszint felett. Tehát a legkisebb nyomás mindössze 8,5 méter. Ahhoz, hogy a vízvezetékben a nyomás elérje a három-öt atmoszférát, a

A jóváhagyott műszaki leírás (1907)

víztároló medencét a 125,5 méter tengerszint feletti magasságot meghaladó szintre kell telepíteni. A feladat szivattyútelep létesítésével oldható meg. A műszaki leírás részletezi a felépítményeket, többek között a gépházat, a műhely és raktár épületét, a lakóházat és annak melléképületeit. A víztároló medence elhelyezésére legalkalmasabb volt a gépház közelében emelkedő domb 157 méter tengerszint feletti magassága. Így biztosítható, hogy a víz a város legmagasabb pontjára is eljusson.

A kitermelt víz „raktározását” a gyűjtőmedence biztosította, a napi víz-igényt – mint a fentiekben láttuk – 2500 köbméterre becsülték, a mennyiség zömét a nappali órákban használja fel a lakosság, az esti és éjszakai időpontban a fogyasztás lényegesen csökken, az ekkor kitermelt vizet tehát megfelelően raktározni szükséges. Pazár István erre a célra egy 900 köbméteres, kétaknás víztároló medencét tervezett, így érte el a napi vízfogyasztás közel egyharmadának biztonságos tárolását.

A vezetékes vízellátás esetében elengedhetetlen a víztermelés és a gyűjtőmedence rendszeres ellenőrzése, erre a célra hat vízállásjelző szolgált, amelyek a víztermelő kutak és a gyűjtőmedence vízoszlop szintjét mutatták.

A műszaki leírás szerint az aszalvölgyi vízműből öntöttvas vezetéken jut el a fogyasztókhoz a víz, a csővezeték a vízműtől a városig 2600 méter, a városban pedig 27 600 méter, amelyből a Belvárosra és közvetlen környékére 13 900 méter, a külső területekre 13 700 méter jutott. Már a tervezésnél tágra nyitották a közműolló szárait, amíg a vízellátást 27 600 méter vezeték biztosította, addig a szennyvízcsatorna mindössze 14 800 métert tett ki.⁸³

Pazár István és a mérnöki hivatal javaslatára a szennyvíztisztító telepet a Nagykanizsára vezető vasútvonal nyugati területe és a Szabadbattyánba vivő közút mentén levő katonai gyakorlótéren jelölték ki. Ez a város tulajdonában levő terület közel 54 katasztrális holdat tett ki. A katonai gyakorlótéret a déli szakaszon biztosították, így nem sérültek a kiképzéssel összefüggő szempontok, s az áthelyezéssel a császári és királyi állomásparancsnokság is egyetértett. Nem sérült a város és a polgárok érdeke sem, sőt a szennyvíztisztító-telep kijelölésével a csatornahálózat mintegy ötezer méterrel lerövidült.⁸⁴

A tényleges munkák megkezdése előtt tisztázandó volt az előkészítésre felhasználható összeg, amelynek fedezetét a város tulajdonában levő 622 400 korona értékben részvények biztosították. A csatorna- és vízvezeték-hálózat kiépítésének részben történő fedezésére engedélyt kért a közgyűlés a belügyminisztertől; a városi törzsvagyon részét képező kötvény felhasználását oly módon határoztak meg, hogy az összeget a Székesfehérvári Adóhivatal kezelje, s az ellenjegyzett számlák alapján teljesítse a kifizetéseket.⁸⁵

83 Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai. Műszaki leírás. 1907. május 31.

84 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1909. No. 211.

85 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1909. No. 210.

A pénzügyi alapok részbeni biztosítását követően a vízbázis feltárása és vízgyűjtő berendezés tervezése került előtérbe. A vízbázis feltárása érdekében az Aszalvölgyben végzett próbafúrások igen kedvező eredményt hoztak. Nem késlekedett a törvényhatósági bizottság, 1909. november 8-ára meghirdetett versenytárgyalásra nem kevesebb, mint öt vállalkozó adta be pályázatát és költségvetését. Közülük a Zsigmondy Béla budapesti mérnök vállalkozása pályázatát – mérlegelve az ajánlattevő cég szakértelmét és megbízhatóságát – fogadták el (az árajánlat meghaladta a 71 ezer koronát). Utaltak arra is, hogy „... minden valószínűség szerint nem a galéria, hanem a csőkút rendszer fog kivitelre kerülni”⁸⁶. Kötelezték a mélyfuratú kutak megépítését elnyert vállalkozót arra, hogy a munkákat az év folyamán, azaz 1909-ben kezdje meg.

A döntést követően „... dr. Saára Gyula polgármester közhelyesléssel fogadott beszédében a maga és a város polgársága közörömének ad kifejezést afölött, hogy a város közegészségügyére, köztisztasági viszonyaira, kulturális fejlődésére messze kiható alkotás a mai határozattal, a több mint egy évtizedes tervezgetés után a megvalósulás küszöbére lépett.”⁸⁷

A kezdeti lendület személyi okok miatt megtorpant, nem a közgyűlés tagjai között keletkezett konfliktus volt az ok, hanem a Belügyminisztérium határozata, amelyben a főhatóság tudatta a törvényhatósági bizottsággal, hogy nem hagyja jóvá a miskolci vízmű igazgatójával, Pazár Istvánnal megkötött szerződést, mert a főmérnök még ideiglenesen sem lehet távol az igazgatására bízott vállalatától. 1910. február 28-án Pazár István a vízvezeték és a szennyvízcsatorna előmunkálataira, a művezetésre kötött szerződéstől – követelések nélkül – visszalépett, s a feladat elvégzésére dr. Forbáth Imre budapesti műegytemi magántanárt ajánlotta.

Forbáth Imre (1875–1952?) a bécsi, a zürichi és a berlini műegytemen végezte tanulmányait. 1904-ben a darmstadti műegytemen műszaki doktori oklevelet szerzett. 1898–1904 között Gotha város vízvezetéki mérnöke. Dolgozott Magdeburgban, Frankfurt am Mainban. 1904-ben hazatért Magyarországra. 1906-tól a budapesti műegytemen a vízellátás, csatornázás és városrendezés magántanára. 1914-ben bevonult katonának, Przemysl ostrománál orosz fogságba került, 1918 nyarán tért haza a hadifogságból, századosként szerelt le. Nevéhez fűződik Brassó, Nagyszeben, Marosvásárhely, Resicabánya, Újvidék és Székesfehérvár csatorna- és vízvezeték-hálózatának kiépítése. Több nemzetközi csatornázási tervpályázaton első díjat nyert (Amszterdam, Bergen, Várna, Rusze). Főbb művei: Die Kanalisation von Mailand (Leipzig,

86 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1909. No. 431. A pályázaton résztvevő cégek: a Törzs és Ormai cég, Zsigmondy Béla, Kalamaznik és Társa, Leféber Ágoston, Lapp Henrik. Lapp Henriket formai okok miatt kizárták. A Törzs és Ormai vállalkozásról Pazár István megjegyezte, hogy a debreceni vízvezetéki kutaknál a munkákat ténylegesen a Bechtel németországi cég végezte.

87 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1909. No. 360.

1902), A mannheimi kikötők (Budapest, 1902), Öntözés városi szennyvesztőkkel (Budapest, 1905), Városok építése, különös tekintettel a szociális és gazdasági szempontokra (Budapest, 1906), Die Kanalisation der Stadt Marosvásárhely in Ungarn (Budapest, 1903).⁸⁸

A rövid biográfia és a szakmai munkásságot bizonyító művek alapján méltán mondhatjuk, hogy Székesfehérvár egy nemcsak országosan ismert, hanem nemzetközi tekintélyű tudóst és gyakorlati mérnököt nyert meg a csatorna- és vízvezeték-hálózat szakszerű, eredményes és költséghatékony tervezésére, a kivitelezés művezetésére.

Forbáth Imre 30 ezer korona tiszteletdíj ellenében mindazon munkák és kötelezettségek teljesítését vállalta, amelyek Pazár szerződésében szerepeltek. Az új vízépítő mérnök és a vízvezetéki és csatornázási bizottság, majd a közgyűlés is megállapította, hogy az előkészítés nem a kellő ütemben haladt, ennek lett következménye, hogy a csatornázási és vízvezetéki munkák befejezése 1911. december 31-éig nem „remélhető”. A törvényhatósági bizottság módosította az időpontokat, a munkálatok megkezdésének időpontja: 1910. január 1., a befejezés pedig 1912. december 31. Az építkezések helyszíni ellenőrzésével Csík István mérnököt bízták meg, a városi mérnöki hivatalban pedig három korona napidíjjal – a vízvezeték és a csatornázás megépítéséig – egy napidíjast alkalmaztak.⁸⁹

A vízbázis feltárására végzett munkák és a folyamatosan elvégzett vízminőségi vizsgálatok (vegyvizsgálatok – korabeli kifejezéssel élve) az Aszalvölgyben eredményre vezettek, a jelentés szerint: „... a vízvezeték céljaira szükséges mennyiségű és kifogástalan minőségű víz beszerezhető lesz”. A törvényhatósági bizottság köszönetet mondott dr. Tunner Károly állami főreáliskolai tanárnak, aki a víz minőségének vizsgálatát „... közérdekből, önként...” végezte. A víz minőségének vizsgálatát követően elrendelték a kiépülő szennyvízcsatorna nyomvonalában öt-hat méter mélységig elvégzendő talajvizsgálatokat is.⁹⁰

Zsigmondy Béla mérnök 1911 tavaszán befejezte a mélyfuratú kutak építését. A kutak az Aszalvölgyben – a Belvárostól közel öt kilométer távolságra – két kilométer hosszban elosztva helyezkedtek el 30–42 méter mélységben. A kiépített kutak száma 16. A vízhozamot napi 2750 köbméterre becsülték.⁹¹

Zsigmondy Béla (1848–1916) gépészmérnök, építési vállalkozó. 1870-ben a zürichi műegyetemen gépészmérnöki oklevelet szerzett, majd a Magyar Földtani Intézetben gyakornok. 1872-ben nagybátyja, Zsigmondy Vilmos maga mellé vette, és kiváló szakembert nevelt belőle. 1888-tól tevékenységének központja

88 Markó László (főszerk.): *Új magyar életrajzi lexikon* II. köt. H. n. [Budapest], 2001. 739. p.

89 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1910. No. 67.

90 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 193.

91 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1910. No. 340.

B. Szabó István (főszerk.): *Székesfehérvár és Fejér vármegye ipara és kereskedelme Szent István évében*. Székesfehérvár, 1938. 391. p.

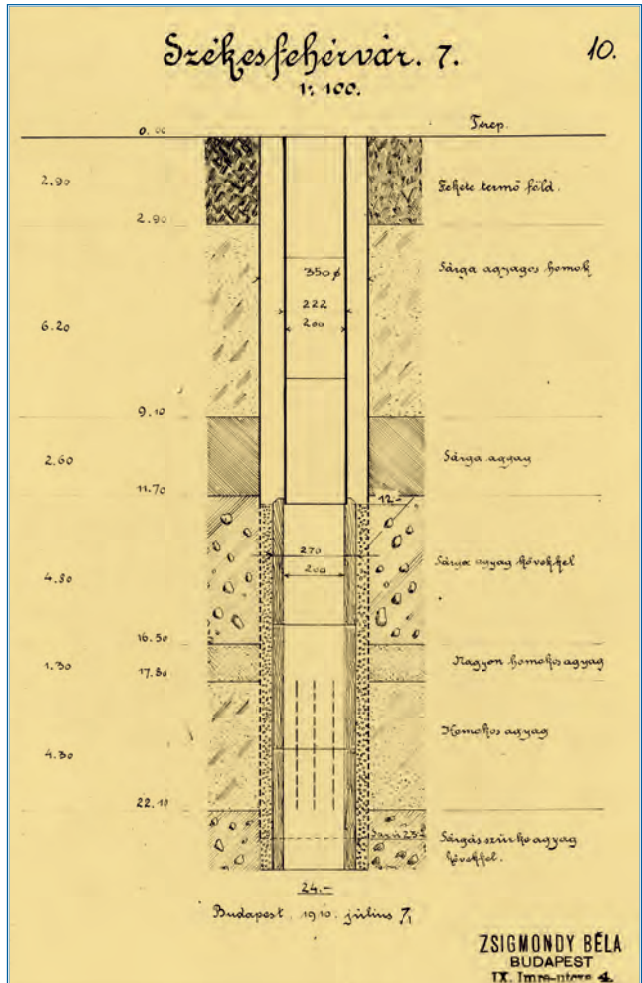
az Alföld, a legtöbb alföldi város artézi kútját vállalkozása létesítette. Munkássága a hazai vízbányászatban elvülhetetlen. Az 1890-es évektől hídépítéssel is foglalkozott. A Ferenc József-híd (a mai Szabadság-híd), a margitszigeti Duna-híd, a komáromi Kis-Duna-híd, az utóbbi híd építő része az ő vezetésével készült el.⁹²

A megfelelő vízbázis bizakodóvá tette a vízvezeték megépítése mellett kardoskodókat, a kétkedőket pedig meggyőzte a vízmű szükségességéről. Saára Gyula az 1911. évi költségvetés tárgyalásakor kiemelten szólt a város és polgárai jövőjét kedvezően befolyásoló vezetékes vízellátásról és a szennyvízcsatornázásról.

„Vízvezetékünk kiépítése folyamatban van, a mélyfuratú kutak négy gőzgéppel egyszerre való szivattyúzása a legkedvezőbb eredményeket igazol[ja]. A víz – miként a vegyvizsgálat igazolta – kitűnő minőségű.

Farkas Kálmán miniszteri osztálytanácsos úr, a Földművelésügyi Minisztérium vízrajzi osztályának főnöke és dr. Forbáth Imre egyetemi magántanár, művezető, mérnök úr egybehangzó véleménye szerint az eddig elért eredmény igen kedvező, és véleményeik szerint a csatornázás[ra] és egyéb munkákra a vállalatba bocsátás a jövő év tavaszán eszközölhető.

Nem is kell hangoztatnom a vízvezeték fontosságát, csak hivatkozom városunk egy kiváló szaktudós polgárának, dr. Tunner Károly állami főrealiskolai

Talajrétegek az Aszalvölgyben (1910)

92 Markó László (főszerk.): *Új magyar életrajzi lexikon* VI. köt. H. n. [Budapest], 2007. 1513. p.

tanár úrnak vízvezetékünk vegyvizsgálatáról szóló értekezésében mondottakra. Városunk közössége teljes tudatában van annak, hogy a vízvezeték és csatornázás létesítése nagy fontosságú higiénikus követelmény, mert ismeri a mai tarthatatlan állapotot, és kellően értékeli az alkotandó műnek óriási előnyeit. Tudja, hogy sok, igen sok bajnak véget vet, és számos hasznos dolog lép vele életre. Megszűnik majd az árnyékszékek bűzös kipárolgása, eltűnnek a förtelmes utcai pocsolyák.

A háztartásokból kikerülő szennyvíz nem rontja többé városunk talaját. Vége lesz a terhes vízfordásnak. Az utcákat, tereket, kerteket bőven öntözhetjük majd. A portenger is megszűnik. Tűz esetén hatalmas vízsugárral rendelkezünk. És egészséges, jó ivóvízhez jut városunk legszegényebb lakója is. Joggal mondhatjuk, hogy a köztisztaság, s ami ezzel együtt jár: közegészség dolgában is új korszak fog városunk életében felvirradni.”

A polgármester nemcsak a szennyvízcsatorna- és vízvezeték-hálózat megépítésének jelentőségéről szolt, hanem az 1910-ben megvalósult beruházásokról is. Befejeződött az ipariskola és tanoncotthon építése 150 ezer korona állami segélyből, a városi költségvetésből, a polgárok áldozatkészségéből ugyancsak 150 ezer korona ráfordítással felépült a Deák Ferenc utcai elemi iskola. Megkezdte működését a jéggyár, négy hónapi (nyári időszak) üzeme alatt a bevétel 23 081 koronát tett ki, s befejezéséhez közeledett a Jézus Szíve templom építése.⁹³

Megkezdődtek a tárgyalások a Belügyminisztériumban a kivitelezéshez szükséges kölcsön felvételéről, amelyet a szakértők, elsősorban Forbáth Imre javaslatára 1,5 millió koronában határoztak meg. A közgyűlés 1911. július 25-én döntött: a Pesti Hazai Első Takarékpénztár és a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank együttes ajánlatát fogadták el. Az 1,5 millió koronát 4,5 százalékos kamattal, 50 évi törlesztési időszakra kapta meg a város. A kölcsön folyósításának időpontját 1911. december 1-jében határozták meg.⁹⁴

A pénzügyi akadályok is elhárultak, a beruházás megvalósulása minden korábbinál határozottabb ütemet vett. A versenytárgyalás dokumentumainak mielőbbi elkészítésével Forbáth Imrét és a vízvezeteki és csatornázási bizottságot bízták meg. Elkészültek az Aszalvölgyben és a szennyvíztisztító-telepen létesítendő magasépítmények tervei.

Az Aszalvölgyben és a sóstói szennyvíztisztító-telepen építendő magasépítmények terveivel megkezdődött a versenytárgyalás előkészítése. Ezzel összefüggésben Forbáth Imre elkészítette a terveket, a munkák ütemezését és költségbecslést is végzett. Az előkészítés közepette a közgyűlés elvetette a vízvezeteki és csatornázási beruházás Diesel-motorokkal történő működtetését. Megbízták a Phöbus Villamos Részvénytársaság helyi telepét az áramszolgáltatás kiépíté-

93 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1910. No. 326.

94 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 307.

sével mind a vízmű-, mind a szennyvíztisztító-telephez. Döntöttek a költségekről, s meghatározták azt is, hogy a feszültségvesztés maximálisan tíz százalék lehet. Óvatosnak bizonyult a törvényhatósági bizottság, az esetleg előforduló áramszolgáltatási zavarok kiküszöbölésére, amelyek gyakran előfordultak, a Hofherr és Schrantz gyárból két egyenként 25–30 lőerős gőzgépet vásároltak. A villamosenergia-hálózat megépítése több mint 38 ezer koronát emésztett fel, a gőzgépek ára meghaladta a 13 ezer koronát.⁹⁵ Időközben a mérnöki hivatalnak 700 koronát utaltak ki, az összeg terhére – közel 400 koronáért – szintező készüléket vásároltak. 1911. május 1-től Schnier Aladár műszaki segédnek – havonta 50 korona pótdíjat állapítottak meg. A városi főmérnök és a mérnök mellett újabb alkalmazott ellenőrizte a megvalósuló beruházást.⁹⁶

A szennyvízcsatorna- és a vezetékes vízhálózat megépítésére, az oly jelentős beruházás kivitelezésére a polgármester 1911. május 27-ére rendkívüli közgyűlést hívott egybe. A beruházás megvalósítására megküldött árajánlatok véleményezése, a döntés előtt figyelemre méltó beszédben hívta fel a törvényhatósági bizottság tagjait a lelkiismeretes, megfontolt, a polgárok érdekeit szem előtt tartó határozatok meghozatalára.

„Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

Majd negyedszázad telett el azóta, hogy haladásunk és fejlődésünk elengedhetetlen feltételét képező alkotás, a vízvezetékek kiépítésére irányuló első lépések Dieballa György v[álasztott] biz[ottsági] tag, közügyeink önzetlenül buzgó harcosa indítványára megtétettek.

Ezen hosszú, még a városok fejlődési történetében is számot tevő idő lefolyása után annyi kétségeskedések, oly sok iránybani próbálkozások, halogatások, annyi aggodalmak után végre a mai napon elértünk városunk életében korszakot alkotó azon határkőhöz, amikor vízvezetékünk teljes kiépítése kérdésében a Tek[intetes] Törvényhatósági Bizottság véglegesen dönteni fog.

Igen nehéz feladat előtt állunk, mert a mai döntés helyessége megfontolt-ságához városunk igen nagy anyagi érdekei fűződnek. Különösen nehéz feladat a jelen helyzetben, mert a beérkezett zárt ajánlatok végösszegei egymással szembeállítva oly nagy eltéréseket tüntetnek fel, melyek minket, a legnagyobb részben nem szakértőket, de mégis a döntésre hivatottakat nagyon könnyen megtéveszthetnek.

Városunk egyik eminens érdekét tagadhatatlanul az képezi, hogy minél előnyösebb árak mellett építhessük ki vízvezetékünket. De az is kétségtelen, hogy egyik legfőbb lelkiismereti feladatunkat képezi az, hogy vízvezetékünket a lehető legjobban építhessük meg, mert nem rövid évekre, hanem félszázadot meghaladó időre alkotunk.

95 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 108., 267.

96 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 137., 179.

Nekem, mint a város ügyeinek ez idő szerinti vezetőjének és a Tek[intetes] Városi Tanács tagjainak, [a]kik hivatalos állásuknál fogva tettünk javaslatot a Tek[intetes] Közgyűlésnek, feltétlenül figyelembe kellett venni a szakértők véleményét.

Mi két alternatíva előtt állunk. Vagy odaítélni javasoljuk az egyes csoportokat a hivatott szakértőink javaslata, elemzése, figyelmeztetése és aggodalmi dacára a legolcsóbb ajánlattevőnek, mely esetben az esetlegesen bekövetkező károk, és a szakértők szerint igen nagy áldozattal járó hátrányoknak tehetjük ki a város közönségét, vagy pedig elfogadjuk a szakértők véleményét és a megbízhatóság[ra], szállítóképességre tekintettel a magasabb összegű ajánlat elfogadását javasoljuk, mely esetben kétségtelen, hogy megdrágítjuk a vízvezeték építését.

Tekintetes Törvényhatósági Bizottság! Megvallom, nekem mint a város polgármesterének igen nagy felelősségem teljes tudatában végtelen nehéz volt megtalálnom lelkiismeretem megnyugtatóját.

Közéleti hosszas működésem alatt mindig az én szigorú, de igazságos bírám[tól], önlelkiismeretemtől vártam tetteim és a köz érdekében teljesített munkásságom közepette a megnyugtatót.

Hogy mit mond a mesterként, meghamisított és igen gyakran megfizetett, magát illetékes tényezőként feltoló álközvélemény, arra sohasem adtam. Sokat gondolkoztam, tűnődtem és kerestem a megnyugtató megoldást. Felvettem magam előtt a kérdést, vajon nem tévednek-e a szakértők, [a]mikor a legkisebb összegű vállalkozót nem ajánlják, mert szerintük nem reális a vállalkozó számítása, mert félnek attól, hogy a munkát a vállalkozó a beajánlott árért nem készítheti el, és esetleg a vállalatot otthagyja, amire sajnos igen sok óvatosságra intő és figyelmeztető példa van.

De felvettem az irányban a kérdést, vajon nem lehetséges-e, hogy a kikötött diszkréció alatt adott információk, szakértői vélemények és aggodalmak dacára a legkisebb összegű vállalkozók is becsületesen és éppen olyan jól elkészíthetik a munkát, mint az utána következő magasabb ajánlattevők, akkor pedig, ha én a drágábbat ajánlom, és az ajánlatomat a közgyűlés elfogadja, nem nagyobb összeggel terhelem-e meg a vízvezetési költségvetést a különbözeti összegnek törlesztési részleteivel 50 éven át, ami ugyanennyi időn át drágítja a vízfogyasztást, illetve emeli a vízdíjakat.

De felvettem magam előtt azt a kérdést is, ha te azon álláspontra helyezkedel, hogy nem fogadod el a szakértők véleményét és javaslatát, és nem mérlegeled azok aggodalmait, hanem a kiválóan fontos és a vízvezeték kiépítésének alapját képező munkálatoknak a legkisebb összegű vállalkozó részére [történő] kiadását javasolod, és a javaslatokat a közgyűlés elfogadja, és ha ezek után valóra válnak a szakértők aggodalmi, mivel nyugtathatod meg lelkiismeretedet, ha a kisebb összegű ajánlattevők és a megbízhatóság és szállítóképesség tekintetében

kifogástalan magasabb ajánlattevő közötti különbözetnél az esetleg előállható perek, az új vállalatba adással felmerülhető nagyobb összegek és a vízvezeték kiépítésének bizonytalan időre eltolásából előállott károk és interkaláris kamatokban magasabb és nagyobb összegű károsodást szenved a város közönsége.

Midőn tehát az ember lelkében ily kételyek és alternatívák támadnak, nem marad más megnyugtató út és mód, mint az, hogy a tapasztalatokban gazdag és hivatott szakértők tanácsait és tapasztalatait fogadjuk el. Erre az álláspontra helyezkedtem én és helyezkedett a Tek[intetes] Városi Tanács is.

Ugyebár Tekintetes Törvényhatósági Bizottság kétségtelen, hogy ily nagyfontosságú vállalatnál, [a]milyen a vízvezeték, a vállalkozók megbízhatósága és szállítóképességének mérlegelése kiválóan fontos.

A városi tanács [a]mikor a vízvezetéki bizottság javaslatai feletti döntésre, illetve tárgyalásra határidőt tűzött ki, behatóan kellett foglalkoznia az egyes vállalkozók megbízhatóságá[nak] és szállítóképességének kérdésével. Ezen kérdéseknek mérlegelése különösen diszkrét dolog, amit minden helyesen gondolkodó embernek be kell látnia. Az ily irányú tárgyalásoknak nyilvánosságra jönni nem szabad. Ez indított engem arra, hogy a tanácsülésről ezen kérdések tárgyalásánál a nyilvánosságot kizártam. Hogy ezért én és a tanács mily idomtalan megtámadatásnak voltunk kitéve, azzal e helyütt nem foglalkozom.

Tekintetes Törvényhatósági Bizottság! Midőn Önök, mélyen tisztelt bizottsági tag urak a városi tanács s a vízvezetéki bizottság javaslatait mai napon tárgyalás alá veszik, és ily nagy fontosságú ügyben döntenek, kérem Önöket, hogy a tárgyalás menete alatt őrizték meg higgadságukat, és a legnagyobb tárgyilagossággal mérlegeljék a javaslatokat.

A városi tanácsot javaslata megtételénél a lelkiismeretes mérlegelés s a közérdek megóvása vezette. Lehet, hogy a városi tanács is, mint gyarló emberekből álló társaság tévedhetett. Önöknek hivatása és feladata most már mélyen tisztelt bizottsági urak, hogy ha helyesebb[en] és a város érékére üdvösebben tudják megoldani a vállalatba adás kérdését, hogy akként határozzanak.

Meg vagyok róla győződve, hogy az Önök bölcsessége, higgadsága megtalálja erre az utat, melyen haladva a város jól felfogott érdekében fognak határozni.”

Saára Gyula beszédét követően arról döntött a közgyűlés, hogy a vízvezeték és a szennyvízcsatorna megépítését egy fővállalkozóval, avagy a munkákat szakszerű csoportosításban kötik meg. Dr. Kerekes Lajos főjegyző Forbáth Imre művezető koncepcióját ismertette, amelyet a vízvezetéki és csatornázási bizottság valamint a városi tanács is támogatott. E szerint a beruházást ne egy vállalkozó kapja meg, hanem a teljesítés követelményeit figyelembe véve csoportok beosztásában határozzák meg a feladatokat. A főjegyző hangsúlyozta: „... van ugyan a művezetésnél és a kivitelen előny abban, hogy a város egy-egy összvállalkozóval áll szemben, de a csoportonkénti vállalatba adás előnyei még nagyobbak. Jelesül a figyelembe vehető csoport-ajánlatok végösszege

az összejánlatoknál olcsóbb...”. Az előterjesztésre a törvényhatósági bizottság a fővállalkozásra tett ajánlatokat egyhangúlag mellőzte, s nyolc-nyolc csoportban kezdte meg a tárgyalást az árajánlatokról.

A csoportok a vízvezeték kiépítésénél a következők: 1.) vízbeszerzési, víznyerési munkák, 2.) szivattyútelep építése, 3.) szivattyútelep gépbeszerzése és berendezése, 4.) víztároló medence kivitelezése, 5.) vízvezeték csöveinek beszerzése és szállítása, 6.) vízvezeték-hálózat megépítése, 7.) elektromos vízszintjelzők, telefon és villámhárító szerelése, 8.) Aszalvölgyben lakóház építése.

A szennyvízberuházás esetében is nyolc csoportban határozták meg az elvégzendő feladatokat: 1.) kő- és égetett agyagcsövek, 2.) betoncsövek, 3.) fém felszerelési tárgyak, 4.) nyomócsövezeték és annak felszerelése, 5.) szennyvízcsatorna megépítése, 6.) szivattyútelep építése, 7.) szivattyútelep gépberendezése, 8.) szivattyútelepen lakóház építése.

A törvényhatósági bizottság a vezetékes vízellátás megvalósítására beadott árajánlatok alapján nem egyszer hosszas tanácskozás, pro- és kontra érvek elhangzása után döntött.

- 1.) A vízbeszerzési munkák elvégzésére vonatkozó szerződést a Wippler és Társa céggel kötötték meg. A végösszeg 161 807 korona.
- 2.) A szivattyútelep építési munkáit 14 930 korona összegben Szenzenstein János székesfehérvári építőmester végezhette el.
- 3.) A szivattyútelep gépberendezését a Ganz és Társa 10 137 korona és 93 fillérért szállította és teljesítette.
- 4.) A vízszolgálati medence megépítését a Bernstein–Káldor–Becsey vállalkozás kapta meg, a végösszeg 35 779 korona és 81 fillér.
- 5.) A közgyűlés a vízvezeték öntöttvas csöveinek beszerzését és szállítását 245 990 korona és 45 fillér összegben Kern Róbert vállalkozónak ítélte oda.
- 6.) A vízvezeték-hálózat kiépítését az aradi székhelyű Benoid Részvénytársaság kapta meg, a hálózat 145 215 korona és 63 fillért, a vezetékes ivóvíz bevezetése a fogyasztókhoz 53 574 korona és 60 fillért tett ki. Összesen 198 790 korona és 23 fillér.
- 7.) Az elektromos vízszintjelzők, telefon és villámhárító munkáit 12 854 korona és 70 fillér értékben a Deckert és Homolka budapesti vállalkozás nyerte el.
- 8.) Az Aszalvölgyben építendő lakóházat Szenzenstein János kivitelezhette 20 916 korona és 82 fillér összegben.⁹⁷

A szennyvízcsatorna-hálózat első öt munkafázisának kivitelezésére a Kissebesi Gránit és Kőbánya Részvénytársaság kapott megbízást. A sikeres pályázat végösszege 5517 korona és 90 fillér volt.

97 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 208.

Az aszalvölgyi vízmű bejárata (1960-as évek)

- 6.) A szennyvízcsatorna szivattyútelepének építését Szenzenstein János vállalkozónak ítélte oda a közgyűlés. A szerződésben meghatározott összeg 10 852 korona és 89 fillér.
- 7.) A szivattyútelep gépberendezését a Ganz és Társa kapta meg. A munka elvégzésének ellenértéke 13 970 koronát tett ki.
- 8.) A lakóház kivitelezését ugyancsak Szenzenstein Jánosnak juttatták 16 008 korona és 82 fillér összegben.

A kivitelezésre meghirdetett versenytárgyalást követően mind a vízműtelepen, mind a zennyvíztisztító-telepen Szenzenstein János építési vállalkozó látott haladéktalanul munkához. Négy hónap alatt a magasépítmények kivitelezését kifogástalan minőségben teljesítette. 1911 szeptemberében az építkezés befejezéséről tájékoztatta a közgyűlést. Ekkor döntöttek a kivitelezést ellenőrző Gelb Adolf építésmérnök tiszteletdíjáról, az építkezés megkezdésétől az átvételig havonta 600 korona illette meg.⁹⁸

A város a kivitelezők kérésére a vízvezeték- és a szennyvízcsatorna lefektetéséhez homokot és kavicsot biztosított. Homokbányát nyitottak a Déli Vasút mellett lévő ún. tehéncsorda legelőn. A homokért kocsinként 6 fillért kellett

98 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 410.

Az aszalvölgyi védterület napjainkban

fizetni. A Cifrahídnál és az Aszalvölgyben jó minőségű kavicsot termeltettek ki, a mosott kavicsot köbméterenként 12 koronáért vették át a vállalkozók.⁹⁹

A nem remélt bőséges vízhozam a vízellátás bővítését tette lehetővé; a közutak számát hárommal gyarapították (Malom utca, Kecskeméti utca, Olaj utca), a vízvezeték-hálózatot kiterjesztették a Kertalja, Palotai, Csapó, Petőfi, Alaghy Dezső, Pirosalma, Deák Ferenc, Széchenyi utcákra, a Várkörútra és a Kempelen térre. A határozat szerint 2630 méterrel meghosszabbodott mind a vízvezeték, mind a szennyvízcsatorna.¹⁰⁰

Tekintettel arra, hogy a vízvezetékhez szükséges öntöttvas csövek beszerzését és szállítását, a hálózat megépítését más-más vállalkozók teljesítették, a városnak (a mérnöki hivatal munkatársainak) kellett a vasútállomáson átvennie és a nyomáspróbát elvégeztetnie. A vízhálózat kiépítését teljesítő vállalkozó csakis a hibátlan csöveket vette át, s azt követően tartozott felelősséggel. A munkák elvégzését végül nem a város teljesítette, hanem a Benoid Részvénytársaságot bízták meg. Meghatározta a közgyűlés a munkák ellenértékét (11 800 korona), továbbá azt is, hogy a nyomáspróbához szükséges víz költségeit a vállalkozó köteles megtéríte-

99 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 209., 282.

100 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 263.

ni.¹⁰¹ A kivitelezés ellenőrzésére ún. csömesteri és szennyvízcsatorna felügyelői állásokat szerveztek, személyi kérdésekről nem döntöttek, azt azonban meghatározták, hogy a XI. fizetési osztálynak megfelelő bér illeti meg őket, és a munkaidő utáni munkavégzésért havi 30 korona pótlék a javadalmazásuk.¹⁰²

A munkavégzés során problémák is jelentkeztek, nevezetesen a szennyvíz-főgyűjtő csatorna alsó szakaszának megépítése csakis szádfalazással volt teljesíthető. A közgyűlés mintegy 900 méter hosszban, 100–110 ezer korona költséggel elrendelte a szádfalazás alkalmazását. Jóllehet az említett szakaszon is történtek próbafúrások, de nem derült ki, hogy a területen futóhomok réteg van, ezért homokfogót és szádfalazást kellett alkalmazni. A rendkívüli munkavégzés szükségességét megerősítette Forbáth Imre, Winkler Vilmos főmérnök és Farkas Kálmán miniszteri osztálytanácsos.

A szakértők módosították a szennyvízcsatorna anyagát és a csőhálózat belméretét, arra tettek javaslatot, hogy a csőhálózat betonból készüljön, belmérete pedig 20 centiméter helyett 30 centiméter legyen, ugyanis a város földrajzi fekvése, talajviszonyai miatt csakis a megnövelt belméret teszi lehetővé a szennyvíz akadálytalan elvezetését. Annak ellenére fogadta el a közgyűlés a javaslatot, hogy a költségek 50 ezer koronával növekedtek.¹⁰³ Aggodalomra nem a kiadások növekedése adott okot, hanem a Wippler és Társa kéسدelme; 1911. szeptember végéig nem kezdték meg a kivitelezést. A cég vezetőinek figyelmét arra hívták fel, hogy a határidő be nem tartásának jogi és pénzügyi következményei lehetnek.¹⁰⁴ Erélyesen lépett fel a törvényhatósági bizottság a Benoid Részvénytársasággal szemben is, ugyanis 1912 tavaszáig meg sem kezdték a vízvezeték-hálózat kiépítését.¹⁰⁵ Újabb, nem várt probléma merült fel a Kert utcában (ma: Károly János utca), ahol 1500 méter hosszban két méteres mélységtől szádfalazást kellett alkalmazni. A kivitelező, a Kissebesi Gránitbányák Részvénytársaság a szádfalazás négyzetméterét 24 korona 50 fillér összegben teljesítette. Mindez a költségeket növelte.¹⁰⁶ További kiadásokat jelentett a szivattyútelepen egy gépészmérnök alkalmazása, a vízvezeték-hálózat kiépítésének munkáihoz pedig egy felügyelőt alkalmaztak. Újabb – egy esztendőre szóló – megbízást kapott Csík István mérnök és Ráner István segédmérnök azzal a feladattal, hogy Forbáth Imre munkáját segítsék, s a helyszíneken ellenőrizzék a kivitelezés szakszerűségét.¹⁰⁷

101 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 304.

102 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 264.

103 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 409.

104 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1911. No. 412.

105 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 138.

106 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 175.

107 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 173., 176., 178.

A segédmérnök személyében következett be változás. Schnier Aladár távozott a mérnöki hivatalból, a miskolci vízműnél helyezkedett el.

Víztermelő kút lejárata az Aszalvölgyben napjainkban

Az aszalvölgyi vízműtelep működtetésében változásról határoztak, a mélyfuratú kutak vízhozamának kitermelését a galéria rendszer helyett szívócső rendszerrel oldották meg. A közgyűlés megbízta Forbáth Imrét, hogy a vízgyűjtő terveit dolgozza át, s a kivitelezésre árajánlatot kértek a Bernstein–Káldor–Becsey, továbbá a Wippler és Társa cégtől. A törvényhatósági bizottság a szakértői vélemények alapján megfontolás tárgyává tette az áttérést a szívócső (szivornya) rendszerre, megállapították, hogy az a célnak jobban megfelel, gyorsabban kivitelezhető, s költségcsökkentés is elérhető. A vízkitermelés szempontjából a galéria rendszer 285 ezer koronát emésztett volna fel, a késedelmes befejezés további 100 ezer korona kamatterhet jelentett volna.¹⁰⁸

A Forbáth-féle szívócső rendszer terveit az ugyancsak országosan ismert vízműépítő mérnökkel, Kajlinger Mihállyal véleményeztették. Kajlinger Mihály (1860–1924) gépészmérnök. 1885-ben a budapesti műegyetemen szerzett oklevelet, az egyetem elvégzése után beosztott mérnök a budapesti vízműveknél. 1896-tól a vízművek vezérigazgatója, 1923-ben vonult nyugdíjba. Irányította a nemzetközi viszonylatban is korszerű fővárosi vízmű tervezési és építési munkáit. Ő tervezte a káposztásmegyeri vízműtelepet és 1910 után a budai víztermelő telepeket és medencéket. Főbb műve: Budapest vízellátása az 1897–1900 évek alatt és ennek tanulságai. (Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönye, 1902).¹⁰⁹ Székesfehérvár csatorna- és vízvezeték-hálózatá-

108 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 177., 226.

109 Markó László (főszerk.): *Új magyar életrajzi lexikon*. III. köt. H. n. [Budapest], 2002. 674. p.

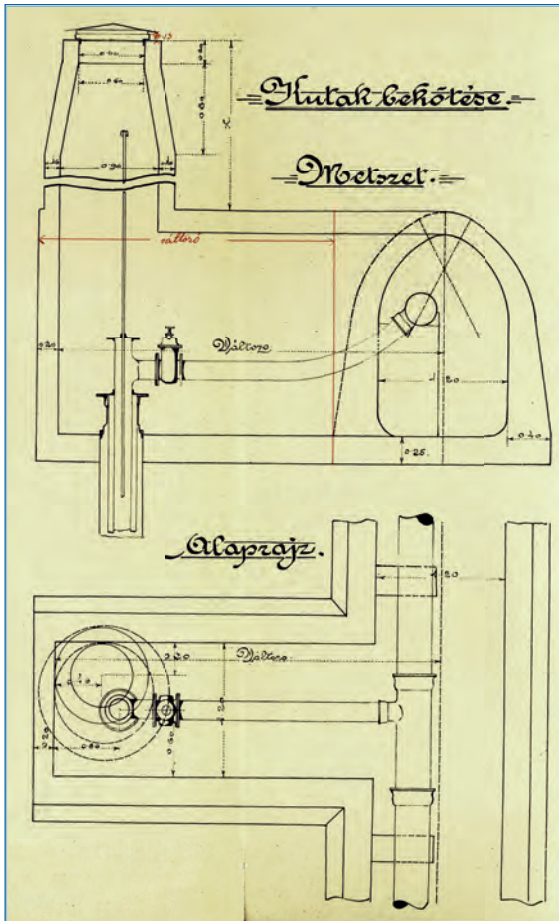
A víztermelő kutakat összekötő vákuumcső. Fent: A cső illesztésénél feltüntetett gyártási év: 1912

nak tervezése, megépítése nemzetközi és országosan ismert vízműépítő mérnökök munkásságához köthető (Pazar István, Forbáth Imre, Kajlinger Mihály, Zsigmondy Béla).

Továbbra sem haladt megfelelő ütemben a kivitelezés, 1912 júniusában a Wippler és Társa céggel 1911-ben megkötött szerződést felmondta a közgyűlés „a város jól felfogott érdekében”. A határozatot megalapozta Forbáth és Kajlinger szakértők véleménye. Egyezsége törekedett a közgyűlés és a cég is, a törvényhatósági bizottság elfogadta a vállalkozó 64 ezer korona összegű követelését az addig elvégzett munkák ellenértékéért. Nyilatkoztak a cég vezetői is: „... a várossal szemben semmi nemű igényt a felbontott szerződésből folyólag többé nem támaszt”. Méltányosan járt el a város, jöllehet a víz- és csatornahálózat átadása 1912. december 31-i határidőről áttevődött az 1913. esztendőre.

Szerződésszegés címén a közgyűlés felbontotta a Benoid Gyárral ugyancsak 1911-ben megkötött szerződést. A vállalkozó „... a munkálatokat a megkezdésre szerződésileg kikötött határidőn túl, több mint egy év alatt [a] többszöri felhívás dacára minden elfogadható ok nélkül mindmáig meg nem kezdette” – olvashatjuk a szerződés felmondását indokoló határozatban. A vízvezeték-hálózat lefektetését a Bernstein–Káldor–Becsey vállalkozásra bízták. Ugyancsak a cég kapta meg a Wippler és Társa vállalkozás munkáit is.¹¹⁰

110 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 260.

Az aszalvölgyi kutak bekötésének terve (1913)

sen feltárni az útburkolatok megújítását, csupán utalunk arra, hogy a vízmű létesítése újabb költségeket, újabb hitelek felvételét eredményezte. 1912 kora nyarán mindössze hétezer korona – a vámpénztár bevétele – állt a város rendelkezésére, az összegből kellett biztosítani a Deák Ferenc, a József, a Fazekas, a Horvát István, a Kégl György, a Nagy Sándor, a Simor, a Távirida, a Vendel utcák és a Liget sor úthálózatán a zökkenőmentes közlekedést.¹¹³

Tarthatatlanná vált az utak állapota 1913 tavaszára. Sággy Lajos városi rendőrfőkapitány és László Pál gépészmérnök szemlét tartottak, bejárták az utcákat,

A szennyvízcsatorna- és vízvezeték-hálózat megépítésére felvett kölcsön összegét 2 millió koronára emelték fel, s a kölcsönt – ismételtelen megerősítették – a vízfogyasztási és csatornadíjakból a kamatokkal együtt ötven esztendő alatt törlesztik. Időközben elkészült az üzemi kiadások tervezete is. A várható bevételek összegét évente 171 894 koronára, az üzemi kiadásokat pedig 168 260 koronára becsülték.¹¹¹ Megállapították, hogy 730 vízmérő óra beszerzése és beszerelése szükséges, erre a célra 50 ezer koronát különítettek el, meghatározták, hogy a vízmérő órák árát kamataival együtt a háztulajdonosok a szolgáltatás megkezdésétől egyenlítik ki.¹¹²

Megsokasodtak a problémák; a vízvezeték és a szennyvízcsatorna megépítése szinte járhatatlanná tette az amúgy sem korszerű anyagokkal fedett utakat. A mérnöki hivatal jelentette: a vízvezeték és csatornázás befejezése után is csak néhány év múlva teljesíthető az útburkolat megújítása. Nem tekintjük feladatunknak részlete-

111 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 262.

112 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 261.

113 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1912. No. 218.

úttesteket, megállapították, hogy a vízvezeték- és csatornahálózat megépítését követően az utcák jelentős részén a közlekedés nem biztonságos, számos helyen be nem temetett árkok, föld- és homokbuckák találhatók. A rendőrfőkapitány eljárást kezdeményezett a vállalkozókkal szemben.

A munkálatokról rendszeresen beszámoló Székesfehérvári Hírlap hasábjain több – néha humoros – eset olvasható. Egy közismert fiatalember esetét is „megörökítette” a hírlapíró: az ifjú a kiválasztottja oldalán sétált a Nádor utca irányába. Egy óvatlan pillanatban beleesett a vízvezetéknek kiásott árokba, csak hosszas erőlködés után tudott kimászni az árokból. Számos helyen történtek kisebb-nagyobb balesetek, főleg az esti, éjszakai órákban, a nem kellően kivilágított utcákon könnyen előfordult, hogy a figyelmetlen járókelő a vízvezeték vagy a csatorna árkában találta magát.

Ugyancsak humoros esetről számolt be a hírlap az „Ingyen fürdő az utcán!” című cikkben. Városunk egy új népjóléti intézménnyel, az utcai ingyen népfürdővel gazdagodott – olvashatjuk a tudósításban. A vízvezetékot lefektető munkások egyike átmosta a vízvezetékot, a tömlő kicsúszott a kezéből, sugárban ömlött a víz a járókelőkre, az arra haladó lovas kocsira, sőt még a házak homlokzata is bőséges locsolásban részesült. A Nagy Sándor utcában történt esetről tudósító újságíró megjegyezte: *„...ami a vízvezetéki vizet illeti nem tudom jó-e, mert még nem ittam belőle, de annyit készséggel elismerem, hogy jó hideg. A fürdésért a munkások a legnagyobb csodálatomra semmit sem kértek, sőt még borraivalóért sem nyújtották a markukat, s így remélem, hogy ezen intézmény, ha állandósítják, tényleg ingyen élvezetet és gyönyört fog nyújtani az embereknek.”*¹¹⁴

Fentebb utaltunk az utak állapotára, 1912-ben mindössze hétezer koronát fordítottak a helyreállításra, 1913 kora nyarán a csatornázás és a vezetékes vízszolgáltatás befejezése előtt Varga Elemér városi főmérnök (Winkler Vilmos főmérnököt 1912. december 1-jei hatállyal nyugdíjazták) javaslatára döntött a közgyűlés a Deák Ferenc, a József, a Kégl György, a Kígyó, az Ősz, a Jókai utca és a Budai út burkolásáról. A kivitelezést a Magyar Aszfalt Részvénytársaság végezte, az Ősz és Kígyó utcák kövezését Bognár István kövező mester teljesítette. A költségeket mintegy 350–400 ezer koronára becsülték, az összeget a városi alapok terhére felveendő függő kölcsönből, 350 ezer koronából biztosították. A törvényhatósági bizottság határozatban rögzítette: *„... amint a pénzügyi viszonyok kedvezőbbek lesznek, azonnal felcseréli[k] előnyösebb állami kölcsönrel”*. Az 1914-ben kirobbant „nagy háború” – az első világháború – mint annyi más, a kedvezőbb pénzügyi helyzetet is felmorzsolta.¹¹⁵

A beruházás utolsó hónapjai újabb és újabb problémákat vetettek fel, nevezetesen a Várkörúti-csatorna egy részének beboltozását a vízvezeték és a csa-

114 Székesfehérvári Hírlap. 1913. 53., 70. szám

115 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1913. No. 191., 242.

tornázás bevezetésével kötötték egybe, továbbá döntöttek a Budai út vezetékes vízzel és szennyvízcsatornával történő ellátásáról a vármegyei Szent György Kórházig. A Budai úti háztulajdonosok a költségek ellen tiltakoztak, „... szóval szeretnének a kultúra ezen haladása elől menekülni” – jegyezte meg a hírlapíró. Ugyanez nem mondható el a Várkörúti-csatorna mentén lévő ház- és telektulajdonosokról, akik 1913. április 11-én dr. Révy Ferenc, a Szent György Kórház igazgató főorvosának kezdeményezésére értekezletet tartottak; a csatorna beboltozását, a vízvezeték megépítését kérték a törvényhatósági bizottságtól. Arra mutattak rá, hogy a nyitott csatorna lefedése a város közegészségügye szempontjából halaszthatatlan feladat. Nemcsak a háztulajdonosok sürgették az évek óta halasztást szenvedett munka elvégzését, hanem a csatorna mentén lévő oktatási intézmények tanfelügyelői is. Annak ellenére váratott magára a beruházás, hogy a Várkörúti-csatorna víz- és szennyvízhozamát befogadó Nádorcsatorna medertisztítása befejeződött, s a vízvezeték bevezetésének munkálatai a befejező szakaszba léptek, ugyanakkor a csatorna „... az bizony megmaradt a régi, a bűzt és miazmát terjesztő, közegészségügyünket veszélyeztető, undorító látványt nyújtó, de most már a szennyvízcsatornát helyettesítő kanálisnak”. A kezdeményezés a törvényhatósági bizottság tagjai sorában is visszhangra talált. Dr. Mérszöly József kórházi főorvos, a közgyűlés tagja interpellált, megismételte a ház- és telektulajdonosok értekezletén elhangzottakat. A törvényhatósági bizottság két szakaszra bontotta a csatorna beboltozását: az úgynevezett alsó szakasz, amely a Rákóczi úttól a Budai útig, a második, vagyis a felső szakasz, a Berényi úttól a Rákóczi útig terjedt. Eredményes munkát végzett a mérnöki hivatal, elkészítette a terveket, a közgyűlés pedig 1913. május 30-án döntött az alsó szakasz lefedéséről, a csatorna- és vízvezeték-hálózat megépítéséről. A versenytárgyaláson a helybeli Fröschl János és Fröschl Péter vállalkozók 60 417 korona összegű ajánlatát fogadták el. A költségekhez a csatornaparti tulajdonosok kötelesek voltak 10 387 korona 50 fillérrel hozzájárulni. Az egyházi (izraelita árvaház, Ferenc József Nőnevelde) és oktatási intézmények (ipariskola és tanoncotthon, felső kereskedelmi iskola) hozzájárulását „magasabb erkölcsi tekintetből” elengedték. A felső szakaszra két vállalkozó, a Fröschl Testvérek és Pénzes Ferenc nyújtott be költségvetést, az utóbbi 29 680 korona 55 fillérért, az előbbi 32 778 korona összegben. A közgyűlésen felvetődött, hogy az alsó szakasz munkáit végző Fröschl cég kapja meg a felső szakasz kivitelezését is. A vitát Varga Elemér városi főmérnök állásfoglalása döntötte el, kijelentette: „... az alsó és a felső szakasz boltozása nem egy időben fog történni, a munkát nem összefüggő...” A felső szakasz munkáit tehát Pénzes Imre vállalkozása teljesítette. Meghatározták a csatornaparti tulajdonosok hozzájárulásának összegét, amely 9366 koronát tett ki.¹¹⁶

116 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1913. No. 28., 143., 187., 188., 241. Székesfehérvári Hírlap. 1913. 24., 44. szám.

A lakosság megnyugtatósára a vezetékes vízszolgáltatás megkezdése előtt a Központi Vegyvizsgáló Állomás vezetőjét, dr. Kaiser Károlyt kérték fel az újabb bakteriológiai vizsgálatra. Az eredmény – a vízműtelepen az ivóvíz iható, teljesen kifogástalan – meggyőzte a közgyűlés tagjait, s egyszer s mindenkorra véget vetett az alaptalan mendemondáknak.¹¹⁷

Megkezdődtek az előkészületek a vízszolgáltatás biztosítására. 1913. július 5-én megalakult a vízmű felügyelő bizottsága, elnöke dr. Saára Gyula polgármester, akadályoztatása esetén a polgármester helyettese, tagjai: Varga Elemér főmérnök, Maron István főszámvevő, Rauscher Béla, dr. Kuthy József, Elek Gyula, Gerő Jakab, Kaltenecker Márton. A bizottság előadója az üzemvezetőség mindenkori mérnöke.¹¹⁸

Az üzemvezetőség és a városi mérnöki hivatal a Zichy-palota emeletére költözött. A vízvezetéki és csatornázási üzem alkalmazottai: Szabados Miklós csatornamester, László Pál gépészmérnök, Csík István mérnök, Gelb Adolf mérnök, Tóth Sándor írnok, Fekete András gépész, és ideiglenesen egy könyvelő látta el a feladatokat.

A szolgáltatás megkezdése

Döntött a törvényhatósági bizottság: a vízvezeték és csatorna üzem 1913. augusztus 1-jén megkezdí működését, az üzembe helyezéstől fizetendők a víz- és csatornadíjak is.¹¹⁹

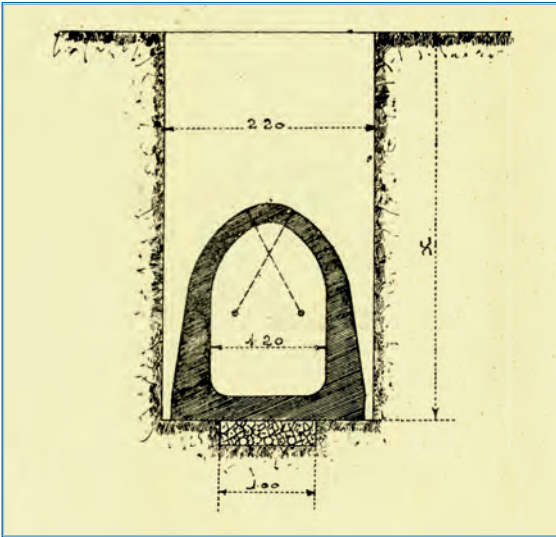
Az Aszalvölgy északi részén 16 kútból álló kútsor létesült, 15 víztermelő és egy gyűjtőkút. Érdekeség, hogy a kutak vörösfenyő beléscsővei 100 év múltával is betöltik szerepüket. A víztermelő kutak 26 métertől 46 méter mélységig lévő vízhold rétegből táplálkoztak. A kútsort (vákuum) szivornyavezetékekkel kötötték össze, a vákuumszivattyúkat gőzgép működtette. A kitermelt vizet egy gyűjtőkútba vezették, ahonnan a 157 tengerszint feletti magasságban kialakított 900 köbméteres tároló medencébe szivattyúk segítségével nyomták a vizet. A tároló medencéből gravitációs eséssel jutott a víz a városi elosztó hálózatba. Az itt termelt vízmennyiség naponta 1800 köbmétert tett ki. Az aszalvölgyi vízmű üzembe helyezésekor a vízvezetéki hálózatra kapcsolt házak száma 765, a közkutaké 55, az elosztó hálózat hossza mindösszesen 35 kilométer volt.

A csatornahálózat kettős rendszerű, külön hálózatban vezették el a csapadékvizet és önálló hálózatban a szennyvizet. A csapadékvizek természetes eséssel a vá-

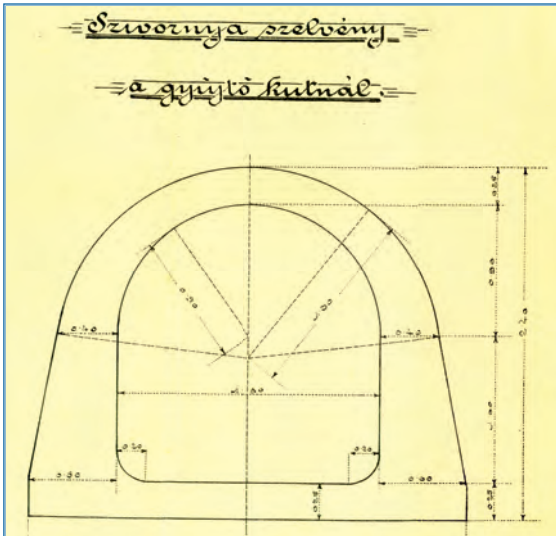
117 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1913. No. 322. *Székesfehérvári Hírlap*. 1913. 91. szám.

118 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1913. No. 270.

119 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1913. No. 274.

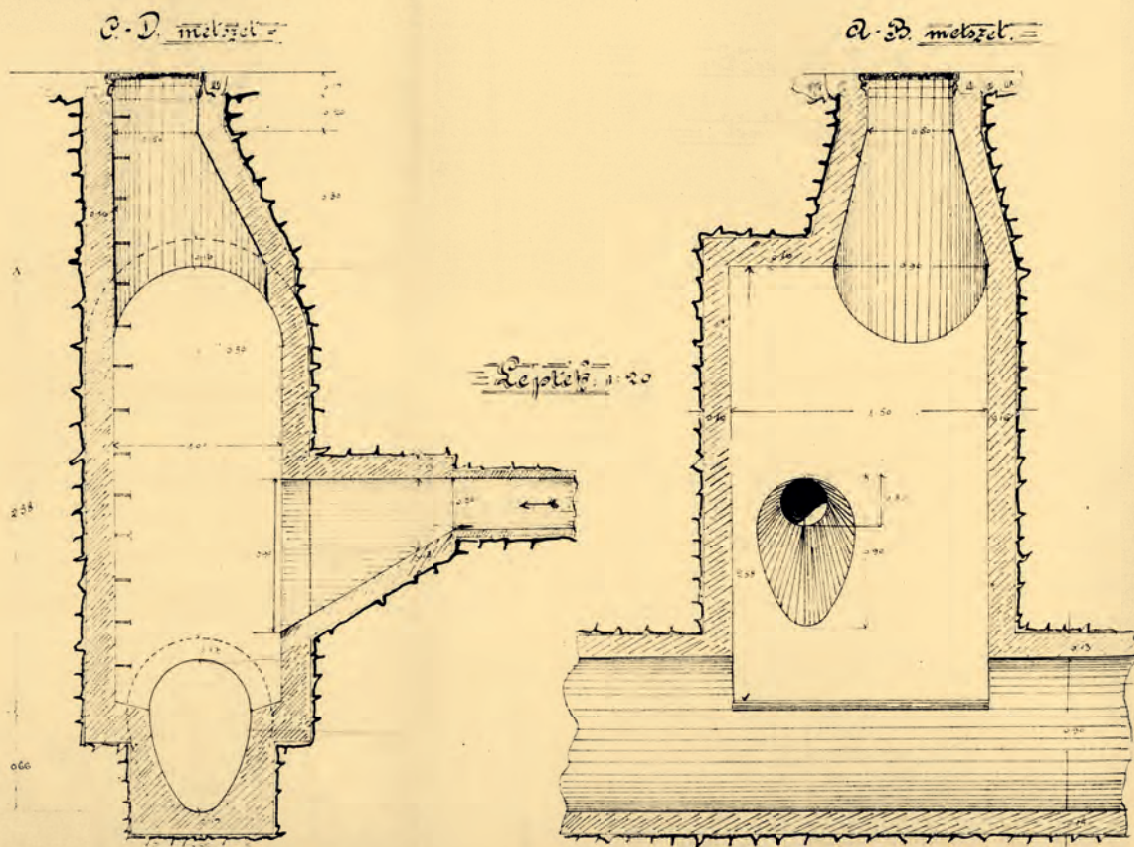
A szivornyaszelvény metszete (1913)

A szelvény metszete a gyűjtőkútnál (1913)

ros határában folyó Gaja-patakba torkollottak. A szennyvíz-fogyűjtőcsatorna a vasút mögött lévő homokfógó műtárgyba torkollott, ahol a kiülepedett homokot, iszapot időnként kanalas emelővel (bágerrel) kiemelték, és utcai szeméttel, tőzeggel, szerves trágyával keverve komposztálták, amelyet a bolgárkertészek és a gazdák használtak fel, a város pedig a legelők javítására hasznosította. A homokfógóból a részben megtisztított szennyvíz a szivattyútelepre érkezett, ahonnan gőzgép hajtotta körforgó szivattyúk öntöttvas nyomócsővezetéken a Sóstó mellett lévő ülepítőmedencébe vezették. A leülepedett finom iszap a derítőben maradt, a szennyvíz pedig egy 500 milliméter átmérőjű betoncsövön keresztül szabadeséssel jutott a sóstói derítő tóba. A mechanikai úton derített és ülepített szennyvíz sás-nádas szűrőmezőn keresztül a Sóstó alsó, keresztgáttal leválasztott részébe bocsátották. A leválasztott tó szabályozható túlfolyóval rendelkezett, ahonnan a megtisztult szennyvíz zárt csatornán keresztül a Basa-, majd a Jancsár-csatornába, végül a Gaja-patakba ömlött.

A város szennyvizeinek összegyűjtését és elvezetését 30 centiméter belső átmérőjű betoncsatorna biztosította, a fogyűjtő csatorna pedig 60/90 centiméter átmérőjű, úgynevezett tojásszelvényű volt, amelyet gravitációs eséssel a szennyvíztelepi homokfógóba kötöttek be. Sok esetben a fagyhatárt alig meghaladó takarás jutott a csatornákra, ennek ellenkezője is előfordult, egyes helyeken a szennyvízcsatorna négy-öt, sőt hét-

Szennyvízcsatorna terve a Horvát István utcában (1913)

nyolc méter mélységű. A szintkülönbségekből adódott, hogy üzemzavar esetén a mélyebben fekvő pincéket elöntötte a szennyvíz. A megépült hálózat összes hossza 14,8 kilométer volt, biztosította az aszalvölgyi vízmű által termelt víz, illetve a szennyvízhálózatra kapcsolt épületek szennyvizeinek elvezetését.¹²⁰

A vízszolgáltatás megkezdésével egy időben életbe lépett a vízvezetési és a szennyvíz-csatornázási szabályrendelet. Mindkét alapidokumentumot 1912-ben fogadta el a közgyűlés, a Belügyminisztérium jóváhagyására pedig 1913-ban ke-

120 B. Szabó István (főszerk.): Székesfehérvár és Fejér vármegye ipara és kereskedelme Szent István évében. Székesfehérvár, 1938. 391–392. p.

Víztároló medence épülete az Aszalvölgyben (2013)

Vízállásmérő a víztároló medencénél
(üzemen kívül)

rült sor. A vízvezetéki szabályrendelet főbb fejezetei: általános határozatok, a magánvezetékek engedélyezése (az épületekbe bevezető vízvezetékek építésének szabályai), a csatlakozásoknál követendő műszaki szabályok, a vízmű és a víz használata, a vízdíjak fizetése, oltalom és felügyelet, büntető határozatok, függelék (vízdíjszabályzat).

Az általános határozatok a törvényhatósági bizottság célját fogalmazták meg: „a város közönsége az egész város területére kiterjedő vízművet létesít, amely közegészségügyi mű, elsősorban a lakosság ivó-, köz- és más

magán vízszükségletének kielégítésére, másodsorban ipari és egyéb vízfogyasztások fedezésére szolgál. A vízmű vizének a lakosság részére leendő kiszolgáltatása, a városi csőhálózat mentén fekvő házak, illetve telkek közvetlen ellátásával, vagyis magán vízvezetékek létesítésével, továbbá a csőhálózat különböző pontjain elhelyezett nyilvános utcai közkutak felállításával közvetve történik.”

Meghatározták azokat az utcákat, amelyekbe az ingatlanok tulajdonosai kötelesek voltak a lakóépületbe, a tulajdonukban lévő telekre a vezetékes ivóvizet bevezetni. Az ivóvízhálózattal ellátott utcák zöme a történelmi Belvárost, illetve a közvetlen közelében elterülő jelentősebb forgalmú lakott területeket érintette. Ezek a következők: Bank utca, Basa utca, Bástya utca, Bognár utca, Budai út, Csapó utca, Cserepes köz, Halász utca, Oskola utca, Jancsár utca, Jókai utca, Kertalja utca, Kossuth utca, Lakatos utca, Lépcső utca, Ligetsor, Megyeház tér, Megyeház utca, Nádor utca, Petőfi utca, Pirosalma utca, Rác utca, Rákóczi utca, Rózsa utca, Nagy Sándor utca, Selyem utca, Sütő utca, Szent Imre utca, Szent István utca, Szent István tér, Szent János köz, Szögyény-Marich utca, Szömörce utca, Várkapu utca, Városház köz, Városház tér, Virág utca, Vörösmarty utca, Alaghy Dezső utca, Deák Ferenc utca, Fazekas utca, Gyümölcs utca, Haltér, Horvát István utca, József utca, Kégl György utca, Kempelen Imre tér, Kert utca, Kígyó köz, Kígyó utca, Ősz utca, Palotai utca, Simor utca, Széchenyi utca, Színház utca, Távirda utca, Várkörút, Vásártér déli szakasza.

A fel nem sorolt utcákban fekvő telkek, illetve lakóházak tulajdonosai a vezetékes víz bevezetésére nem kötelezettek, az ivóvizet az utcai közkutakból biztosíthatták.

A vízdíjszabályzat egy vízdíjmentes és négy vízdíj fizetésére kötelezett kategóriát állapított meg. Vízdíjmentes kategóriába sorolták a vízvezetéki hálózaton kívüli és az utcai közkúttól több mint 250 méter távolságra fekvő lakóépületek és telkek tulajdonosait.

Az aszalvölgyi gépház napjainkban

A kötelezettek első kategóriájába az olyan ingatlanok tulajdonosai tartoztak, akik a vízvezeték bevezetésére nem voltak kötelezettek, minden lakószoba, konyha és istálló után külön-külön 2 koronát fizettek évente. Az ebbe a kategóriába tartozók az utcai közutakat használhatták.

A második kategóriát az olyan ingatlanok alkották, ahol a tulajdonosok kötelezettek voltak az ivóvíz bevezetésére (úgynevezett magánvezeték létesítésére kötelezettek), akár megtörtént, akár nem a vízvezeték bevezetése, minden lakószoba, konyha, gazdasági épület (istálló) után külön-külön évente 6 koronát fizettek. Tehát ezek voltak azok a tulajdonosok, akiknek ingatlana a felsorolt utcákban volt.

Az irodák, boltok és üzletek tartoztak a harmadik kategóriába, ahol a tulajdonosok minden négy négyzetméternél nagyobb helyiség után 40 négyzetméterig évente 6 koronát fizettek, a további tíz négyzetméter után a vízdíj egynegyedével (1 korona 50 fillérrel) emelkedett.

A negyedik kategóriába a városi, megyei, állami középületek, oktatási, közművelődési és szociális (jótékonyági) intézetek tartoztak, amennyiben nem a tényleges vízfogyasztás utáni díjat fizetnék a harmadik kategória 50 százalékaival tartoztak.

A felsoroltak az alap vízdíjakat tartalmazták, de emellett további mennyiségárayos vízdíj fizetésére voltak kötelezve a második és negyedik kategóriába soroltak:

	II. kategória évente	IV. kategória évente
Vízöblítéses wc	6 korona	3 korona
Minden egyes fürdőszoba	10 korona	10 korona
Vízzel öblített piszoár kagylónként	5 korona	2 korona 50 fillér
Kagyló nélküli vizelde folyóméterenként	10 korona	5 korona
Minden egyes mosókonyha	7 korona	7 korona
Személyszállító járművek után (hintó, bér- és társaskocsi)	3 korona	3 korona

Azokban az ingatlanokban, ahol vízmérő volt felszerelve, a vezetékes víz ára köbméterenként a második és harmadik kategóriában 25 fillér, a negyedik kategória esetében 10 fillér. Különdíjat fizettek a vízmérőórákért és azok karbantartásáért, itt a vízvételi nyílás átmérője szerint 3 koronától 20 koronáig terjedő összeget állapítottak meg. Az úgynevezett beömlő nyílás átmérője lehetett 13, 20, 25, 30, 40, 50 és 80 milliméter.

Fontos utasítást tartalmazott a rendelet tűz esetére; azok az ingatlantulajdonosok, akik bevezették a vezetékes vizet, kötelesek voltak a városi tűzoltók utasítására a tűzoltáshoz szükséges vízmennyiséget biztosítani oly módon, hogy az oltás előtt jegyzőkönyvben rögzítették a vízmérőóra állását, majd a

tűzoltás befejezését követően ugyancsak jegyzőkönyvben tüntették fel a felhasznált mennyiséget. A különbszet természetesen nem a tulajdonos számláját, hanem a vízmű kiadásait terhelte.

A vízvezeték lakóépületekbe történő bevezetésére két esztendő moratóriumot biztosított a közgyűlés, azaz a második kategóriába tartozó háztulajdonosok 1915. augusztus 1-jéig kötelesek voltak a vezetékes vizet és a szennyvízcsatornát bekötni.¹²¹ Azt is meghatározták, hogy az ingatlanon belül a szennyvízcsatorna és a vízvezeték-hálózat kiépítését csakis szakemberek végezhetik. Ezzel egy új mesterség – a vízvezeték szerelés – alapjait teremtették meg. Miután a Bernstein–Káldor–Becsey cég irodáját felszámolta, magánvállalkozók végezték a felelősségteljes munkát. Az ismert vízvezeték-szerelők a két világháború közötti időszakban: Adler Miklós, Adler Ferenc, Feldmann Mór, Kovács István, Nyuli Mihály, Sára (Steigerwald) József, Kiffusz Lajos, Szenger Sándor és Szenger Viktor, továbbá a Mayer és Komáromi cég.

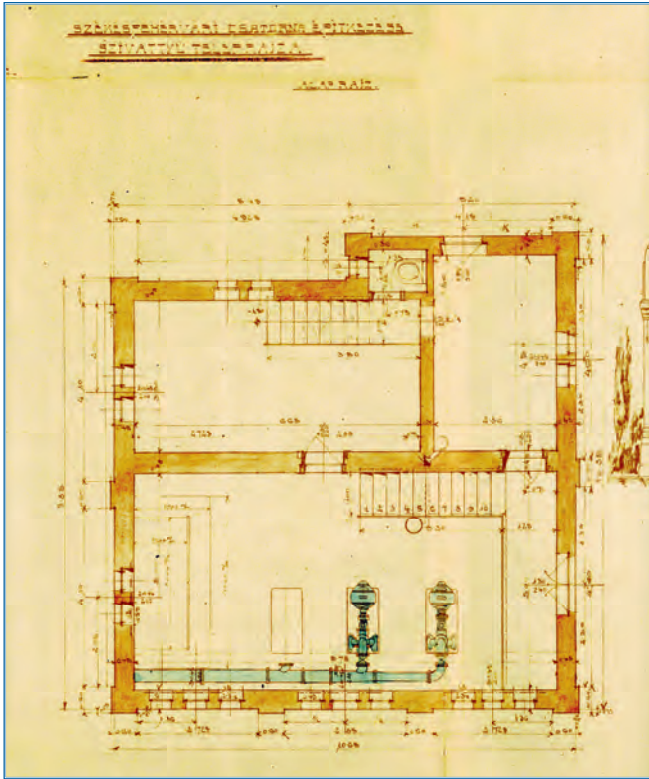
Közülük a legismertebb vízvezeték-szerelő Feldmann Mór, aki 1881-ben Zimonyban született, vállalkozását 1915-ben alapította. Iskoláit Budapesten végezte. Öt évig az Amerikai Egyesült Államokban dolgozott. Visszatérve a Bernstein–Káldor és Becsey cégnél volt vezető szerelő, ezen idő alatt részt vett Kassa, Eperjes, Marosvásárhely, Rimaszombat vízműtelepeinek építésénél, 1912-ben került Székesfehérvárra. Ő tervezte és kivitelezte a vezetékes ivóvíz bevezetését a városházára, a Szent György Kórházba, a vegyesdandár épületébe és több magánépület csatorna- és vízvezeték-hálózatát építette meg.

A Mayer és Komáromi cég már 1913 augusztusától hirdetésmenyeket tett közzé, Közleményüket a háziurak figyelmébe ajánlották: *„Mielőtt vízvezetéki és csatornázási munkáit kiadná – hangsúlyozta a felhívás – úgy kérném bizalommal a már előnyösen ismert Márkus Simon és Fia utóda a Mayer és Komáromi helybeli céghez fordulni, ahol a legnagyobb szakértelemmel készült tervekkel és költségvetéssel készséggel szolgálunk.”*¹²²

A vízvezetéki rendelettel egy időben elkészült a szennyvíz-csatornázási szabályrendelet, amely a belső, a házingatlanokban végzendő munkák műszaki követelményeit és a csatornadíjakat határozta meg. A szennyvízcsatorna használatáért a fizetendő díjakat a helyiségek száma és alapterülete után vetették ki. Egy helyiségnek számított minden lakószoba, konyha, gazdasági épület, vízöblítékes WC, fürdőszoba és minden olyan helyiség (üzlet, iroda, gyár, raktár), amelyben a szennyvíz elvezetésére alkalmas rendszert megépítették.

121 SZVL Szabályrendeletek levéltári gyűjteménye. Vízvezetéki szabályrendelet 1912. június 8. Vízvezetéki és csatornázási házi berendezésekre vonatkozó műszaki szabályok és tervezett díjszabályzat. Székesfehérvár, 1912. *Székesfehérvári Hírlap*. 1913. 91. szám.

122 B. Szabó István (főszerk.): *Székesfehérvár és Fejér vármegye ipara és kereskedelme Szent István évében*. Székesfehérvár, 1938. 473. p.

A szivattyútelep alaprajza (1910)

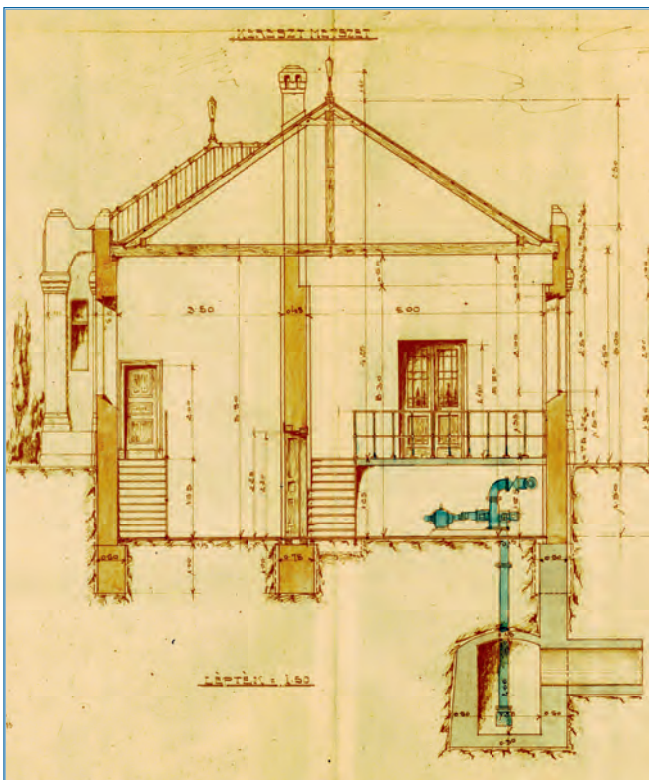
adai út (a Szent György Kórházig), Cserepes köz (az iskoláig), Honvéd utca, Oskola utca, Jókai utca, Kossuth utca, Lakatos utca, Lépcső utca, Ligetsor, Megyeház tér, Megyeház utca, Nagy Sándor utca (a Malom-csatornáig), Nádor utca, Öreg utca (az Ezredéves iskoláig), Petőfi utca, Pirosalma utca, Rákóczi utca (a Gáztelep utcáig), Rózsa utca, Sütő utca (a 7. sz. házig), Szent Imre utca, Szent István utca, Szent István tér, Szent János köz, Szőgyény-Marich utca, Szömörce utca, Városkapu utca, Városház köz, Városház tér, Virág utca, Vörösmarty tér, Alaghy Dezső utca, Deák Ferenc utca, Fazekas utca, Gyümölcs utca, Haltér, Horvát István utca, József utca, Kégl György utca, Kempelen Imre tér, Kert utca, Kígyó köz, Kígyó utca, Ősz utca, Palotai utca (a Nagy Sándor utcáig), Nagy Sándor utca (a Malom-csatornától a Palotai utcáig), Simor utca, Széchenyi utca (a Horvát István utcáig), Színház utca, Távirida utca, Várkörút, Vásártér déli oldala (a Széna térig).¹²³

A szennyvízcsatornával ellátott utcákban lévő házak minden egyes helyisége után évenként hat korona csatornadíjat vetettek ki. A városi, megyei, állami középületek, szociális, oktatási és közművelődési intézetek hivatali helyiségei után, ha azok nem lakások, a fentebb közölt egységár felét, vagyis három koronát fizettek.

A csatornázási szabályrendelet az általános részben utalt arra, hogy „... a város közönsége az alább felsorolt utcákra kiterjedően szennyvíz-csatornázást létesít, mellynek rendeltetése a házi és gyári szennyvizek és fekáliák elvezetése és ártalmatlanná tétele. Az utcák neve: Bank utca, Basa utca, Bástya utca, Bognár utca, Bu-

123 SZVL Szabályrendeletek levéltári gyűjteménye. Székesfehérvár szab[ad] kir[ályi] város csatornázási szabályrendelete. 1912. június.

A törvényhatósági bizottság a hírlapokban közölte a díjak fizetését tartalmazó határozatot: az 1913. augusztus 1-jétől fizetendő éves összegek részarányosan, negyedévenként – februárban, májusban, augusztusban és novemberben – fizetendők. A díjkivetési lajstromokat a mérnöki hivatalban közszemlére tették ki. A hirdetményben egyértelművé tették, hogy az összegek a ház- és telektulajdonosokat terhelik, lakásbérlőkre a víz- és csatornadíjakat – ez idő szerint – nem vetettek ki, ugyanis mind több bérlő a fürdőszobával rendelkező lakások iránt érdeklődött. Szigorították – a csatorna és vízmű bevételeinek növelése érdekében – a rende-

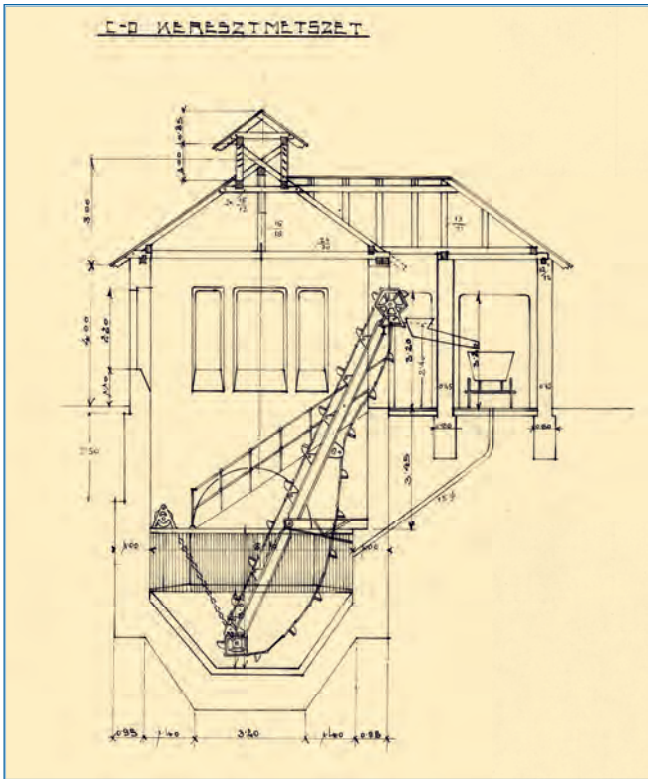

A szivattyútelepi épület metszete (1910)

letet: „minden kötelezett ház után, ha belső szerelése még nem is készült el, a díjakat 1913. augusztus 1-től szedjük be!” Egyúttal figyelmeztették a háztulajdonosokat, hogy a hivatkozott szabályrendeletek szerint valamennyi, a kötelező övezetben lévő épületek belső szerelése az üzem megindításától számított két éven belül, tehát 1915. augusztus 1-jéig elkészítendő, s az utcai hálózatba bekapcsolandó. „Ezen határidő alatt el nem készített belső szerelést és a városi hálózattal leendő bekötést a város a mulasztó háztulajdonosok költségére elkészítteti, s a felmerült költségeket közadók módjára kamataival együtt behajtandja, sőt ezenfelül a mulasztót esetleg bírsággal is sújtja.” A hirdetményt aláírásával látta el Varga Elemér főmérnök, műszaki tanácsos és dr. Kerekes Lajos főjegyző, helyettes polgármester.¹²⁴

A fentebbiekben utaltunk arra, hogy a víz- és csatornamű megépítésére 2 millió, majd 350 ezer korona függő kölcsönt vett fel a város. A szolgáltatás megkezdé-

¹²⁴ Székesfehérvári Hírlap. 1913. 91. szám.

A bágerház homlokzat felőli metszeti rajza (1910)

az Alsókirálysoron a Gáztelep utcától a Gőzmalom utcáig, a Felsőkirálysoron a Berényi úttól az Olaj utcai közig, a Könyökközben, a Zámolyi utcában, a Tobak utcában, a Szunyog utcában, a Csapó utcában, a Halász utcában, a Tolnai utcában és a Salétrom utcában a déli vasúti tisztai épületekig. Az év végén pedig 43 közkút és 13 tűzcsap újabb elhelyezéséről döntöttek. Megállapíthatjuk: a csatorna- és vízmű díjfizetési kötelezettsége mind teljesebben a tulajdonosok összességére terjedt ki.¹²⁵

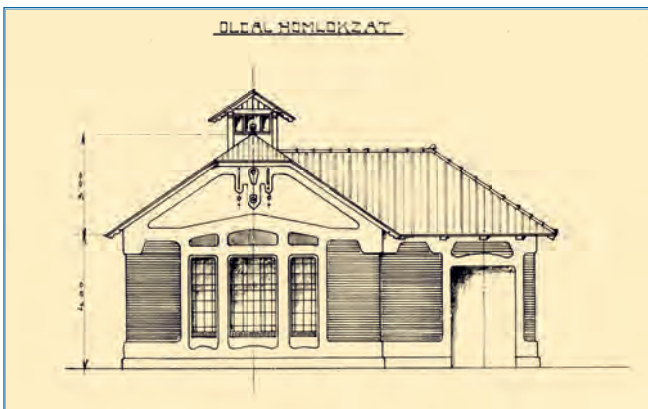
A székesfehérvári vezetékes vízszolgáltatás megkezdésekor az alábbiak jellemezték Fejér vármegyét; a választ Tunner Károlynak, a vegyvizsgáló állomás vezetőjének felmérése adja meg a feleletet, e szerint a Székesfehérvári járásban a fúrt kutak vizének 29,5 százaléka, a Móri járásban 17,7 százaléka, a Sárbogárdi járásban 12,3 százaléka, a Váli járásban 12 százaléka, az Adonyi járásban 17,6 százaléka erősen szennyezett.¹²⁶

sének időpontjában elszámolás nem készült. Maron István városi főszámvevő 1913 márciusában készített összegzése szerint az addig felhasznált összeg 2 119 965 koronát tett ki. Feltehető, hogy a még rendelkezésre álló mintegy 230 ezer koronát fejlesztésekre fordították, ennek bizonyysága a közgyűlés 1913. szeptember 13-ai döntése, ekkor a csatornázási és vízvezetési bevételek növelését határozták el: a beruházás folytatódott az Öreg utca mindkét oldalán a Vendel utcáig, a Malom utcában, a Sár utcában, a Templomközben, a Reseta János utcában, a Vásártér északi és keleti oldalán, a Királykút utcában, a Berényi úton, a Csutora utcában,

125 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1913. No. 194., 342.

126 Székesfehérvári Hírlap. 1913. 142. szám.

Az első vízművet a megyében 1908-ban gróf Wimpffen Siegfried létesítette Ercsiben, részben a kastély, részben az uradalom gazdasági egységeinek vízellátására. 1913-ban az Ercsi Cukorgyár Részvénytársaság épített vízművet a cukorgyártáshoz szükséges ipari víz biztosítására.¹²⁷

A bágerház homlokzati terve (1910)

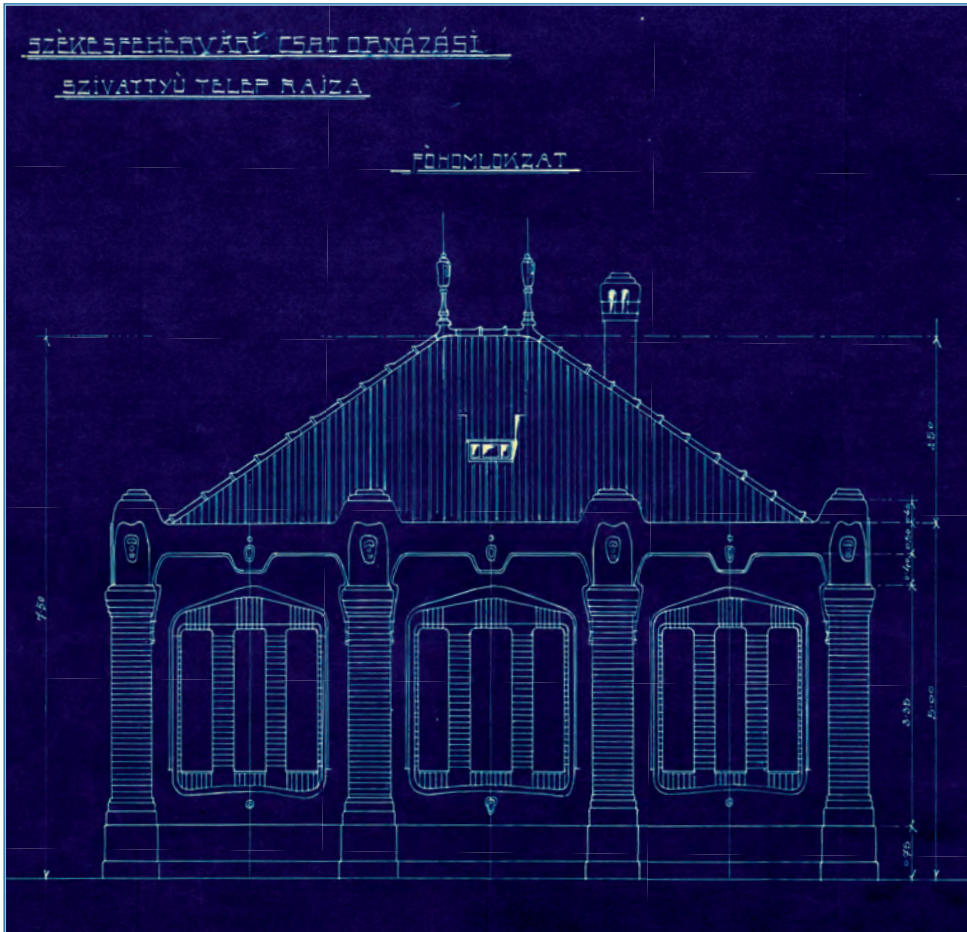
A vízszolgáltatás megkezdését követően az újabb és újabb utcák, városrészek csatlakoztatására törekedett a törvényhatósági bizottság. Jelentős problémát okozott a Széchenyi utca vasúti aluljáró utáni szakaszának szennyvízcsatornázása és vízellátása. A *Székesfehérvári Hírlap* „Egy városnegyed víz nélkül” címen tudatta: a Széchenyi utca vasúti aluljáró utáni területe teljesen ki van zárva a vízvezeték körzetéből. A Déli Vasút Igazgatósága nem engedélyezte az átjáró alatt a vízvezeték kiépítését. Arra törekedett a város vezetése, hogy ez a városrész se maradjon vezetékes ivóvíz nélkül. Változásra azt követően került sor, hogy a Magyar Államvasutak laktanyájához és a Déli Vasút lakóépületeihez lefektették a vízvezetéket, és a műszaki szakemberek véleménye szerint lehetőség nyílt az aluljáró megkerülésére. Egy időben kezdődött meg a vasútállomás térségének és a Lövölde utca szennyvízcsatornázása és a vízvezeték lefektetése. A csatornázást a Deák Ferenc és a Horvát István utca csatlakozásától az indóházig tervezték, de a mérnöki felvételek és számítások szerint a megfelelő lejtés hiánya miatt sem a szennyvízcsatorna, sem a vízvezeték nem építhető meg. Módosították a terveket; a csatorna új nyomvonala a Lövölde utca tengelyétől a vasútállomás melletti úton építendő, s megoldható a szennyvízcsatorna csatlakozása a főgyűjtő csatornához. A vasútállomás vízvezetéke pedig a Lövölde utcai vezetéktől építendő meg öt tűzcsappal és két közkúttal. A Széchenyi utca ivóvízellátását és csatornázását a Horvát István utcától mindkét oldalon építendő vezetékkel oldották meg. A költségeket több, mint 19 ezer koronában határozták meg, egyben utaltak a háztulajdonosok hozzájárulására, ezek összegét a költségek 30 százalékára becsülték.¹²⁸

További fejlesztés előkészítésére került sor, Gelb Adolf mérnököt bízták meg a csapadékcatornázás tervének elkészítésével. A feladat teljesítését 5500

127 Warvasovszky Emil – Zsidai Csaba: *75 éves a Fejér megyei vízművek*. [Székesfehérvár, 1987.] 21. p.

128 *Székesfehérvári Hírlap*. 1913. 153. szám. SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 5., 184., 300.

A szivattyútelep homlokzati rajza (1910)

koronában határozták meg. A tervek felülvizsgálatával Vigyázó Imrét, a kultúrtechnikai hivatal főnökét és Keller Izsót, az államépítészeti hivatal vezetőjét bízták meg.¹²⁹

Néhány hónappal a vízszolgáltatás megkezdése után, 1914 februárjában a vezetékes ivóvíz fogyasztásra alkalmatlan, zavaros lett. Az üzemzavar okát Varga Elemér főmérnök azzal magyarázta, hogy a gyűjtőkútba előre nem látható ok miatt agyag szüremkedett, az elrendelt bakteriológiai vizsgálat a vizet káros baktériumoktól mentesnek találta, az üzemzavart pedig elhárították.¹³⁰

129 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 172.

130 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 47.

Annak ellenére, hogy a közművelődési egyesületek, az oktatási intézmények csatorna- és vízdíját ötven százalékkal mérsékeltek, a Ferenc József Nőnevelde és a múzeum egyesület a díjak elengedését kérelmezte. A közgyűlés elutasító válaszában azt fogalmazta meg, hogy „... a vízvezetéki és csatornázási üzem jövedelmezősége ma még teljesen bizonytalan”. Megítélésük szerint az első üzemi esztendő t jelentékeny veszteséggel zárják.¹³¹

Döntöttek a városi fenntartású népiskolák víz- és szennyvízcsatorna ellátásáról. 1914. szeptember 1-jéig, a tanév megkezdéséig kilenc oktatási intézményben végeztették el a beruházást (Belvárosi Fiú- és Leányiskola, Göbel téri iskola, Selyem utcai iskola, Tóvárosi iskola, Vízivárosi iskola, Olaj utcai iskola, Zámolyi utcai iskola, Öreg utcai iskola, Deák Ferenc utcai iskola). A munkákat Feldmann G. Gyula és Kovács István vállalkozók több mint 14 ezer korona ellenében teljesítették.¹³² A magyar királyi 17. honvéd gyalogezred parancsnoksága bolgárkertészeti céljára földet kért. A város 1914. április 1-jétől öt esztendőre, évente száz korona bérleti díjért használatba adta az ún. Pukkert kertben lévő 3600 négyszögletes területet.¹³³

A nyári hónapokban elrendelték a forgalmasabb utcák és a kiemelt jelentőségű terek (Városház tér, Vásártér, Haltér, Megyeház tér) locsolását, az utcák és terek felfrissítését az ott létesített tűzcsapok biztosították. A tűzcsappal el nem látott területek locsolására egy 1500 liter űrtartalmú öntöző kocsit, három aszfaltmosó gépet és két utcaseprő gépet vásároltak.¹³⁴

Az első világháború és következményei

1914 nyara a „baldog békeidők”-nek véget vetett; június 28-án Szarajevóban Gavrilo Princip szerb diák megölte az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösét, Ferenc Ferdinándot és feleségét. Válaszul a Monarchia követe ultimátumot adott át Szerbiának, július 28-án pedig megtörtént a hadüzenet. A Monarchia és Szerbia között kirobbant háború augusztus első felében a „nagy háború”-vá, az első világháborúvá terebélyesedett.

Rendkívüli állapot lépett életbe, a nyári szabadságukat töltő városi tisztviselőket és alkalmazottakat visszarendelték, közülük többen katonai szolgálatra kaptak parancsot. Nemcsak a „baldog békeidők” értek véget, hanem a város tervezett beruházásai – villamos közlekedés, a keményítőgyár – sem valósulhattak meg. A háborús hangulat sodrában az Osztrák–Magyar Monarchia és a

131 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 29., 30.

132 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 84., 270.

133 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 99.

134 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 168., 304., 306.

Német Birodalom uralkodóiról a „Viribus unitis” jelmondat jegyében neveztek el belvárosi területeket; a Megyeház tér, Ferenc József tér, a Zichy liget keleti oldala és a honvéd kerületei parancsnokság épülete által határolt terület Vilmos császár tér lett.¹³⁵

A háborús helyzetre való tekintettel a kormány kibocsátotta az első hadikölcsönt – nemzeti kölcsön a hadi szükségletek fedezésére –, amelynek meghirdetése után a közgyűlés a város kezelésében lévő alapok terhére 418 ezer korona összegben hadikötvényt jegyzett. A gyámpénztári alapból 101 ezer, az árvák és gondnokoltak együttesen kezelt alapjából 205 ezer, az iskolai alapítványokból 94 ezer, a közigazgatási letéti pénztárból 18 ezer koronát fordítottak hadikötvények vásárlására. Ha száz esztendő múltával van jogunk bírálni a törvényhatósági bizottságot, akkor elmondhatjuk: a felajánlást a közgyűlés tagjainak „nagyobb dicsőségére” tették, mert szociális és oktatási alapokat rövidítettek meg. Egyben felhívták a tehetősebb polgárokat a jegyzésre, felhívással fordultak a tisztviselőkhöz és a pedagógusokhoz: hazafiúi kötelességüket ötszáz korona erejéig teljesítették. Az összeget, amelyet egy év alatt a fizetésükből levontak, a város megelőlegezte.¹³⁶

Súlyos helyzet alakult ki a közellátásban, az alapvető élelmiszerárak tízhúsz százalékkal megrágtak, és ijesztő méreteket öltöttek a zálogolások, végrehajtások: július és augusztus hónapban 3292 esetben történt javak zálogba vétele, és 503 esetben árverésre is sor került. Mindez azt jelentette, hogy az alsóbb néprétegek elszegényedése tömeges méreteket ölt.¹³⁷

A rendkívüli állapot rendkívüli intézkedéseket követelt: a magyar királyi IV. hadtestparancsnokság katonai barakképületek létesítésére adott utasítást. A közgyűlés a gyalogsági laktanya és a katonai élelmiszerraktár közötti, városi tulajdonú területeken és a Nagykanizsára vezető vasútvonal melletti katonai gyakorlótéren az átvonuló katonai alakulatok részére élelmezési és legénységi ideiglenes épületek helyének kijelöléséről döntött. A gyalogsági laktanya és az élelmiszerraktár közötti terület nyolc katasztrális holdat tett ki, ahol ötszáz pihenő, a frontokról tartalékállományba helyezett, és ezer beteg, könnyebben sérült katona elhelyezésére ideiglenes épületeket, barakkokat építettek. A vasútvonal mentén mintegy 150 ezer négyzetméteres területen száz élelmezési és 26 legénységi barakkot alakítottak ki. Meghatározta a közgyűlés, hogy a barakkborok építésénél a helybeli iparosok előnyben részesítendők.¹³⁸

A város népessége a városban állomásozó, átvonuló katonaság létszámával meghaladta a 40 ezer főt. Jelentősen megnőtt a vízfogyasztás, a közgyűlés nem akadályozhatta meg a mértéktelen, felelőtlen vízhasználatot, de korlátozhatta

135 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 354.

136 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 421.

137 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 321.

138 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 455.

a vízszolgáltatást. Az aszalvölgyi vízműnél mind gyakrabban üzemzavar lépett fel, közgyűlési döntéssel 1914. december 28-án a vízfogyasztás korlátozására került sor, a vízmű naponta reggel 7 órától este 9 óráig biztosította az ivóvizet. A Phóbus Részvénytársaság erre az időre biztosította a szivattyútelep működéséhez szükséges villamos energiát.¹³⁹

Lényeges változás következett be az Aszalvölgyben, az üzemzavarok állandósultak, meghibásodott a vákuumszivattyú, amelyet az üzemvezetőség megjavított, de működése nem bizonyult tartósnak, 1915 januárjában egy új légtelenítő beszerzéséről döntöttek. A katonaság jelentős mérvű vízfogyasztására hivatkozva megerősítették a vízszolgáltatás korlátozását, a közkutakhoz pedig ún. „vízöröket” alkalmaztak. A törvényhatósági bizottság több tagja nehezményezte a korlátozást, ugyanis teljes körű szolgáltatást foglaltak meg a vezetékes ivóvízellátásról alkotott szabályrendeletben, s nem szólva arról, hogy a korlátozás mellett a vízdíjak változatlanok maradtak. A hónapok óta tartó éjszakai üzemkimaradásokat közegészségügyi, közbiztonsági és tűzrendészeti szempontból is tarthatatlannak minősítették. Már ekkor felmerült, hogy a Rumpel–Niklas-féle galériát üzemképessé kell tenni.

Saára Gyula polgármester a hozzászólások elhangzását követően arról tájékoztatta a törvényhatósági bizottságot, hogy a vízbeszerzés bővítésével foglalkoznak, az időközben használaton kívül helyezett közkutakból pedig nyolcat üzembe helyeztek. A vízműveknél és a városban lévő közkutaknál a megfelelő karbantartás biztosítására Tangel Izidor székesfehérvári kútúrómester eszközeit 1200 koronáért megvásárolták.¹⁴⁰

A Rumpel–Niklas-féle 1897-ben kiépített vízgyűjtő galériát, amely az Aszalvölgy felső rétegében lévő, három és tíz méter közötti mélységben lévő vízbázist aknázták ki, üzembe helyezték. A kivitelezésre közel 13 ezer koronát biztosítottak. Első ízben mutatott rá László Pál üzemvezető mérnök arra, hogy a folyamatos vízszolgáltatást legfőbb akadálya a vízmű pénzügyi okok miatt történt csökkentett mértékű kiépítése, ugyanis a vízbázis mindössze 900 méter hosszban épült meg a tervekben szereplő 1500 méter helyett. A második, húsz és negyvenöt méter közötti víztermelő rétegre létesített 16 mélyfuratú kút közül egy használhatatlanná vált. Az elmondottak miatt pedig lehetetlen a folyamatos szolgáltatás biztosítása. Mind a vízműhöz, mind a csatornatelephez egy-egy tartalékgenerátort is vásároltak, a kiadás meghaladta a 15 ezer koronát.¹⁴¹

Rendkívüli kiadások is terhelték a város költségvetését: a második hadikölcsön meghirdetésekor, 1915 májusában 161 879, a harmadik hadikölcsönre

139 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1914. No. 457.

140 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1915. No. 18.

141 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1915. No. 161., 234.

– 1915 októberében – pedig 200 ezer koronát jegyeztek.¹⁴² Az 1916. évi költségvetést jelentős passzívvummal állították össze, a hiány meghaladta az 532 ezer koronát. Arra kényszerült a közgyűlés, hogy az adófizetőkre pótdót vessen ki, ennek mértéke az állami adó 91 százalékát tette ki.¹⁴³

Az elmondottakból is kitűnik; két tényező gátolta, akadályozta a vízszolgáltatást: az első világháború okozta hadiállapot és a vízmű megépítésekor követett költségkímélő koncepció.

A vezetékes vízellátásban pozitív tartalmú változásra nem került sor, sem a világháború alatt, sem az azt követő esztendőkbén. Az első világháború alatt a vezetékes vízszolgáltatást igénybe vevők száma számottevően nem gyarapodott: az aszalvölgyi vízmű üzembe helyezésekor a vízvezetési hálózatra kapcsolt házak száma 765, 1914-ben 957, 1916-ban 964, 1917-ben 973, 1918-ban 977.¹⁴⁴

A háború harmadik esztendejében, 1916-ban vált esedékessé a vízvezetési pénztárnak az 1913 óta biztosított 622 400 korona függőkölcsön visszafizetése. A törvényhatósági bizottság a hadiállapotokra hivatkozva az év végéig, majd 1917. december 31-éig kért moratóriumot. A kölcsön visszafizetését 1918. augusztus 1-jéig elhalasztották.¹⁴⁵

Nemcsak a kölcsön visszafizetése, hanem a vízvezetési és csatornázási szabályrendelet módosítása, pontosítása is napirendi téma volt, ugyanis az 1913. augusztus 1-jén életbe léptetett szabályrendelet hatálya három esztendő múltával lejárt. A közgyűlés utasította a városi tanácsot: „... a háború befejezésének bizonytalan időpontját be nem várva, most már haladéktalanul tanulmányozza...” a tapasztalatokat, s javaslatait fogalmazza meg. Ezt követően 1917. április végéig dönt a rendeletekről a közgyűlés. Újabb esztendő elteltével döntöttek, a lakosság életkörülményeinek rohamos romlása miatt 1918. augusztus 1-jétől csupán 20 százalékkal emelték a díjakat. Holott folyamatosan veszteséggel zárták a költségvetést, például 1917-ben több mint 26 ezer korona volt a passzívvum.¹⁴⁶

Személyi változásokra is sor került: véglegesítették Fekete András csatornatelepi gépészt, Szikora Gyula vízműtelepi gépészt és Molnár Gyula csömostert. Gelb Adolf mérnököt pedig megbízták a vízmű és a vízműhálózat bővítésének előkészítésével. László Pál üzemvezető mérnök nyolc esztendei városi szolgálat után, 1919. február 1-jei hatállyal lemondott. Goll Rezső gépészmérnököt bízták meg a vízművek vezetésével, aki 1918. november 1-jétől volt a város alkalmazottja.¹⁴⁷

142 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1915. No. 93., 254.

143 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1915. No. 337.

144 Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai 1913–1918.

145 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1916. No. 10., 371. 1917. No. 18.

146 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1916. No. 255. 1918. No. 181.

147 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1917. No. 128., 129.

Székesfehérvár néptanácsának jegyzőkönyvei 1919. No. 68., 70.

Vízmű a két világháború között

A trianoni békediktátum. Gazdasági hanyatlás és infláció

Az első világháborút követően 1918. október 31-én kirobbant „őszirózsás forradalom”, majd az 1919. március 21-én a kommunisták és szociáldemokraták egyesülésével létrejött proletárdiktatúra időszakában nem a városi szolgáltatások szinten tartása volt napirenden. A forradalmi kurzus és a munkáshatalom a rombolást jelentette az országban, és jelentette a városban is. Holott az ország területi integritásának megvédése lett volna a legfontosabb feladat. A „nagy háborút” záró trianoni békeszerződés (1920. június 4.) megcsonkította hazánkat: Magyarország területe – Horvátországot nem számítva – 283 ezer négyzetkilométerről 93 ezerre, lakossága 18,2 millióról 7,6 millióra csökkent. A békediktátum aláírásának percében az országban – így Székesfehérváron is – megkondultak a harangok.

Jóllehet a területátcsatolás Fejér megyét és a várost nem érintette, hatása közvetlenül érintette a törvényhatóságot és a lakosságot. Családi és személyes kapcsolatokat zúzott szét a határok kényszerű „rendezése”, gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok szűk területre korlátozódtak. A világháború esztendei alatt tömegessé vált szociális nyomorúságot a felgyorsult infláció követte: a fizetési eszköz, a korona vásárlóértéke rohamosan csökkent. (A pengő bevezetésekor, 1926. október 16-án 12 500 korona ért egy pengőt.)

A vezetékes vízszolgáltatást illetően is válságos időszak következett. 1920-ban a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium műszaki főosztálya foglalkozott a nagyfokú vízhiánnyal, amely „... a vízvezetékek a nap túlnyomó részében való lezárását tette szükségessé ...” A műszaki főosztály szakemberei megállapították:

az aszalvölgyi kutak elegendő vizet adnak, a szolgáltatás korlátozása kizárólag a vákuumrendszer hiányos kiépítésének tulajdonítható. (Erre utalt 1915-ben László Pál üzemvezető mérnök is.) Varga Elemér városi főmérnök az elmondottak mellett arra is felhívta a figyelmet, hogy a szolgáltatásba bevont körzetek bővültek, a vízhasználat folyamatosan növekszik, továbbá műszaki hiányosságok: hálózati és bekötési hibák is okozzák a vízvesztéséget.¹⁴⁸

Figyelmet érdemel az a kimutatás, amely 1920. december 31-éig a házi bekötéseket utcák és házsámok alapján tartalmazza (nem tünteti fel a háztartások számát).¹⁴⁹

Az utca neve	A bekötött házak száma
Alaghy Dezső	8
Árpád	5
Alsókirálysor	5
Bank	7
Bástya	8
Berényi	1
Bognár	2
Budai út	40
Basa	3
Csapó	10
Cserepes köz	7
Csonka	11
Deák Ferenc	36
Fazekas	6
Felsőkirálysor	7
Ferenc József tér	14
Gáztelep	20
Góbel János tér	2
Gőzmalom	4
Gyümölcs	36
Halász	5

148 Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai. 1920.

149 Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentuma. Házi csatlakozások és bekapcsolások utcák és házsámok alapján. 1921. január 31.

Az utca neve	A bekötött házak száma
Haltér	18
Havranek	17
Honvéd	2
Horog	5
Horvát István	9
Ybl Miklós	12
Jancsár	4
Jókai	18
József Ágost	3
József királyi herceg	32
Károly király tér (korábban Városház tér)	4
Kempelen tér	4
Kégl György	26
Kert	42
Kertalja köz	1
Kígyó	25
Kígyó köz	3
Királykút	5
Kossuth	17
Könyök köz	2
Lakatos	11
Lövölde	8
Mancz János	2
Major	3
Megyeház	17
Nádor	17
Nagy Sándor	24
Ősz	25
Palotai	39
Petőfi	2
Pirosalma	7
Rác	3

Az utca neve	A bekötött házak száma
Rákóczi	24
Reseda János	3
Rózsa	5
Salétrom	3
Sarló	6
Sár	3
Selyem	17
Seregélyesi	2
Simor	21
Sütő	15
Széchenyi	30
Színház	3
Szőgyény-Marich	7
Szent István tér	2
Szömörce	9
Szent István	16
Szunyog	8
Távirda	24
Temetősor	1
Templom köz	3
Tobak	9
Tolnai	8
Várkapu	3
Várkörút	12
Vásártér	21
Vilmos császár tér	12
Vörösmarty tér	9
Zámolyi	1
Zita királynő (korábban Budai út)	36

Az üzemeltetést illetően szervezeti változásra került sor; 1920-ban a városi közműveket alakította meg a törvényhatósági bizottság. A közművek része lett: a villanytelep, a víz- és csatornaművek, a jéggyár, a kő- és homokbánya, a szesz-

főzde, valamint a hirdetési vállalat. Az egyesített vállalkozás elnöke a polgármester, Zavaros Aladár lett, a közművek igazgatójának feladatait Varga Elemér városi főmérnök látta el. A víz- és csatornaművek felelős vezetője Goll Rezső, akit 1923-ban Gelb Adolf váltott fel. Elkészült a zárszámadás és a vagyonmérleg: 1920-ban a víz- és csatornaművek bevétele meghaladta az 1,8 millió koronát, amelyet úgy értek el, hogy a díjakat negyedévente határozták meg. Az alapdíjat 1920-ban négyötszörösére, majd 1921-ben kilenceszeresére emelték.¹⁵⁰

A vízszolgáltatást igénybe vevők számára áttekinthetlenné vált a fizetési kötelezettség, az elégedetlenséget csak növelte a nagyfokú vízhiány, naponta többször is akadozott a vízellátás. A vízmű 1920-ban 512 ezer köbméter vizet termelt, a szennyvíztisztító-telep pedig 617 ezer köbméter szennyvizet juttatott a derítőmedencébe. A jelentős eltérést az okozta, hogy a szennyvízcsatorna-hálózatba az elhasznált vezetékes vízen kívül nagy mennyiségben csapadék- és talajvizet is bevezettek, a helytelen gyakorlat az üzemi költségeket növelte. A szennyvíztisztító-telep megterhelése csak a nyári hónapokban csökkent, például augusztusban a vízmű 55 ezer köbméter vizet szállított, addig a szennyvíztisztító-telep 45 köbmétert fogadott be. Újabb hiányosságra derült fény, nevezetesen a vízvesztés okozta problémára. A víz- és csatornaművek műszaki alkalmazottai megállapították: az Aszalvölgyben termelt víz jelentős részét nem a vízvételező helyeken használják fel, hanem az utcai hálózatban, a házi szerelvények meghibásodásai következtében elfolyik. Megkezdődött a hálózatvizsgálat és a műszaki hibák feltárása. A hálózatvizsgálat feltárta, hogy az utcai főnyomóvezetéken kilenc esetben találtak „vízelszökő helyet”. A házi csatlakozásoknál 40 esetben állapítottak meg vízfolyást, a házi szerelvényeknél 716 vízvételező csapot, 698 vízöblítéses WC-t, 17 fürdőszobai

Zavaros Aladár polgármester (1919–1930)

150 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1920. No. 217., 334., 463. 1921. No. 113.

csapot, 16 udvari vízvezetékét és 44 egyéb meghibásodást javítottak ki. A vízvesztés feltárása tehát eredményesnek bizonyult; összesen 1491 esetben jártak el a műszaki szakemberek.

A szennyvíztisztító-telep gazdaságos működését szolgálták a Ganz és Társa – Danubius gépgyártól vásárolt és üzembe helyezett új szivattyúk, amelyek az eddig 100 köbméteres óránkénti teljesítménnyel szemben 160–180 köbméter szennyvizet juttattak a derítőmedencébe.¹⁵¹

A polgárok – különösen a közkutakkal ellátott területek lakói – mind gyakrabban adtak hangot elégedetlenségüknek, a magas vízdíjak és a szakaszos vízszolgáltatás ellen tiltakoztak. Többek véleményét összegezte Bokor Lajos nyugalmazott pénzügyőr-felügyelő: *„Székesfehérvár város tanácsa javaslatára az 1921. évi április hó 20-án tartott ...közgyűlés a vízdíjat nem a víz tényleges fogyasztása, hanem a legigazságtalanabb módon a lakhelyiségek: szoba, konyha, istálló, fürdőszoba és illemhely száma szerint magasabb összegben állapította meg, tekintet nélkül arra, hogy a vízvezeték be van-e vezetve a házba vagy nincsen, és használják-e a vízvezeték vizét vagy nem... Az 1913. évben, de később is tiltakoztunk a vízvezeték kiépítése ellen... A vízvezetékre nem volt szükség, mert igen jó közutak voltak, ezen kívül majdnem minden házban kút van... Itt bátor vagyok csak az én esetemet előadni, ugyanis, hogy 41 évi állami szolgálatom után hátra lévő napjaimat békességben leélhessem és családomnak is menhelyet biztosíthassak... 9170 koronáért... egy vályogházat vettem, mely 5 kis, alacsony szobából, 1 konyhából és 1 istállóból áll. Ezután a város évenként vízdíj címén 848 koronával terhelt meg... Jelen viszonyok közt a túl magas és nem is igazságon nyugvó vízdíjakat a város szegényebb lakossága képtelen fizetni, ezen túlságos megterheléssel csak elégedetlenséget, zúgolódást, káros és veszélyes eszmék terjedését előmozdítják...”*¹⁵²

Az aszalvölgyi alsó vízmű és a villanytelepi víztermelő kutak

A törvényhatósági bizottság és a közművek igazgatósága a részben jogos elégedetlenség csökkentése és a vízszolgáltatás bővítése érdekében az aszalvölgyi vízmű fejlesztését határozta el. A műszaki tervek elkészítésével Gelb Adolf mérnököt bízta meg. A vízmű bővítésének legtermészetesebb módja – vélekedett a közművek igazgatósága – a meglévő aszalvölgyi vízgyűjtő rendszer bővítése. 1921-ben megkezdődött az Aszalvölgy feltárása déli irányban, mintegy 1300 méter hosszúságban, ahol 30 különböző, 8–35 méter mélységű

---

151 Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai. Goll Rezső jelentése. 1921. április 4.

152 Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai. Bokor Lajos beadványa. 1921. május 2.

próbaúrás végeztek, a Hóhárkút térségében pedig 165 méterig hatoltak le. A próbaúrások eredménye: vízgyűjtésre mintegy 500 méteres szakasz bizonyult alkalmasnak, ahol két vízadó réteget tártak fel, nevezetesen: a felső agyagos, kavicsos homokrétéget és részben a vele összefüggésben lévő alsó futóhomok réteget.

A mélyúrás nem járt eredménnyel, jóllehet feltártak több, néhol elég vastag vízadó réteget, de ezek vízadó képességét alacsonynak találták, a vízszint a terep alatt 17–20 méter között volt. A víztermelést mélyúrásokkal sem műszaki, sem gazdaságossági szempontokból kivitelezhetőnek nem tartották. Tekintettel arra, hogy az aszalvölgyi kutatások nem nyújtottak biztosítékot a 39 ezer lakosú város vezetékes vízzel történő ellátására, Révy Gyula bikaréti feltárásait alapul véve újabb próbaúrásokat végeztek a Sárrét térségében, ahol egy 175 méter mély úrás készítették, amely ugyan felszökő vizet adott, azonban a víz szénsavas tartalma miatt vízvezetéki célra nem volt alkalmas. A vízmű bővítésénél tehát egyedül az Aszalvölgy alsó szakaszán feltárt vízadó réteget lehetett figyelembe venni.

1922-ben egy három méter belső átmérőjű beton kutat építettek a céllal, hogy az egyszersmind az új vízgyűjtő berendezés gyűjtőkútja lesz. A kút mélységét tíz méterben határozták meg, de csak 9,5 méterig tudták megépíteni, ez pedig azt eredményezte, hogy a vízadó rétegben fél méterrel kisebb leszívást tudtak elérni. Problémát okozott az áramszolgáltatás bizonytalan volta, rendszeres próbaszivattyúzást nem végezhettek; a kútba helyezett elektromos szivattyú nem volt állandóan üzemben tartható. A vízhozamot másodpercenként öt literre becsülték. A vízadó réteg további kihasználására még két kutat terveztek, mindkettőt betonból két méter belső átmérővel. Az egyik mélységet a 6,3 métertől 11,9 méterig terjedő vízadó réteg teljes felhasználására 12,5 méterben határozták meg. (Ez a kút 1923 májusában már termelt.) A kút másodpercenként négy liter vizet biztosított. A következő kút két részből állt: a nyolc méter mély falazott kútból és az ebbe mélyített 17,5 méterig fúrt kútból. A falazott szakasz a felső, a 6,4–7,4 méter közötti agyagos, kavicsos homokrétéget vizét fogta fel, a mélyített, az alsó 14,3–16,8 méter közötti finom homokrétéget vizét hasznosította. A falazott kút vasbetonból készült két sor nyílással a beáramló víz számára. A fúrt rész 350 milliméter külső átmérőjű vascsővel készült. További két kutat – a fentebb vázolt műszaki megoldás szerint – létesítettek.

Az öt kút, valamint a Rumpel–Niklas-féle galéria vizét szívócső vezette az egyes számú gyűjtőkútba. A vezeték 100, illetve 125 milliméter belső átmérőjű öntöttvas nyomócsőből készült, kivéve a kutakban, illetve a galéria aknában lévőket, amelyek karimás csövek. A víztermelés szabályozását tolózárak biztosították, a szívócső legmagasabb pontján, a gyűjtőkútnál pedig légtelenítőt telepítettek. A gyűjtőkútban összegyűlt vizet a gépházban elhelyezett turbina-

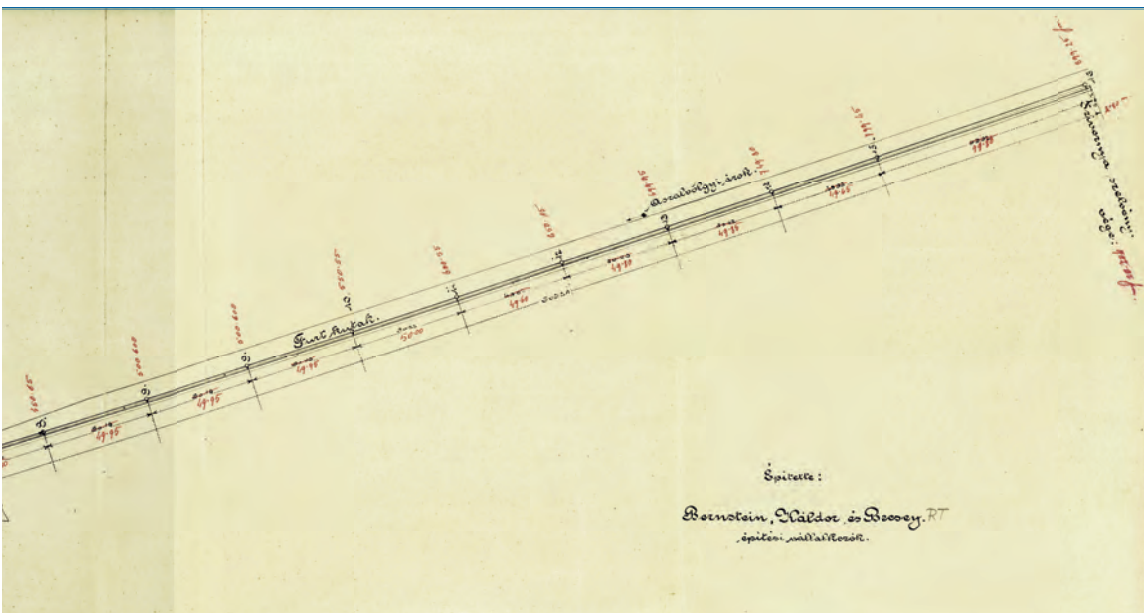

Az aszalvölgyi felső vízmű rajza (1913)

szivattyújuk továbbították a 900 köbméter űrtartalmú gyűjtőmedencébe. 1923 októberében a közművek igazgatóság előtt számolt be Gelb Adolf a beruházásról, amely több mint 70 millió koronát emésztett fel. A vízműtelep két szakasza; az aszalvölgyi felső (1913-tól működött) és az aszalvölgyi alsó telep jött létre. A felső szakasz naponta 1800, az alsó pedig 400 köbmétert termelt. A napi 2200 köbméternyi víztermelés sem tette lehetővé a rendszeres vízellátást. Továbbra is megmaradt a szakaszos, a reggel öt órától este tíz óráig tartó szolgáltatás, a víz- és csatornadíjakat tovább nem emelték. Bővítették a vízvezeték-hálózatot az Alsókirálysoron, szennyvízcsatornával látták el a Major utcát, a derítőnél pedig őrházat építettek. A fejlesztések meghaladták a 90 millió koronát. A vízvezetéki hálózatra kapcsolt házak száma jelentősen nem növekedett: 1920-ban 987, 1921-ben 990, 1922-ben 991, 1923-ban 993, 1924-ben 1011, 1925-ben 1038 vízórát tartottak nyilván.¹⁵³

„Ezen második vízbeszerzési helyen – az aszalvölgyi alsó szakaszon – nyert vízmennyiség azonban még mindig nem elegendő a város lakosságának ivó- és használati vízzel való ellátására” – hangsúlyozta Gelb Adolf. A villanytelep bő-

153 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1922. No. 12. Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai. Az aszalvölgyi alsó vízmű műszaki leírása. 1923. május 31. Gelb Adolf kimutatása a vízmérő órákról 1920–1925.

vítésével és modernizálásával egy időben, 1925–1927 között 40 méter mélységig négy víztermelő kutat létesítettek, ezek vizét összegyűjtve megfelelő előkészítés, vastalanítás után közvetlenül az utcai nyomocsőbe juttatták. A kutak naponta mintegy 400 köbméter vizet adtak. A vízművek tehát naponta 2600 köbmétert termeltek.¹⁵⁴

Az aszalvölgyi alsó vízmű és a villanytelepi részleg átadását követően a közművek igazgatóságának döntése értelmében folytatódott a vízvezeték- és a szennyvízcsatorna-hálózat bővítése. 1926-ban a téli gazdasági iskolától a Széna térig történt meg a szennyvízcsatornázás. A munkák elvégzésére a város a házi pénztár terhére 150 millió koronát előlegezett meg, a döntés értelmében a közműveknek a víz- és csatornadíjakból kellett visszafizetnie az összeget. 1927-ben a Várkörúton a Budai úttól délre, továbbá a Malom-csatornaparton a színháztól a Nagy Sándor utcáig vízvezetékét és szennyvízcsatornát létesítettek. Szennyvízcsatornával látták el a Gózmalom, Tolnai, Palotai utca és Berényi út még nem csatornázott szakaszait. Vízvezetékét fektettek le a Varga-csatornaparton. Szennyvízcsatornázták 1928-ban a Széchenyi utca jobb oldali házsora mögött nyitott új utcát, a Vásártéren is befejezték a szennyvízcsatorna építését, vízvezetékkel látták el a Méntelep mögötti városrészt, a Pálya utcát, a Hosszúsétatér 550 méteres szakaszát. A Sörpince, Szárca, Fűtőház, Zrínyi, Baross utcákat 1930-ban látták el vízvezetékkel. A Királykút

¹⁵⁴ Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai. Gelb Adolf összegző jelentése.

Folyamatosan gyarapodott a vízmérő órával ellátott ingatlanok száma. 1925-ben 1038, 1926-ban 1086, 1927-ben 1116, 1928-ban 1180, 1929-ben 1230, 1930-ban 1284. A víz- és szennyvízcsatorna-szolgáltatás bevezetésétől – 1913. augusztus 1-től – mintegy 68 százalékkal nőtt a fogyasztók száma. A közkutak esetében az emelkedés elérte a 87 százalékot: 1913-ban 55, 1930-ban 101 közkút biztosította a vizet azokban a körzetekben, ahol a hálózati csatlakozás nem volt kötelező. A vízvezeték-hálózat az 1913. évi 35 kilométerről 1930-ra 45 kilométerre növekedett.¹⁵⁷

A városban 30 ezer lakos jutott vezetékes vízhez, a hálózati és szerelvényi veszteségeket levonva egy lakosra naponta 70 liter jutott. Ez a mennyiség nem elegendő – állapította meg a közművek igazgatósága. Különösen nem a nyári hónapokban, amikor a fogyasztás lényegesen nagyobb, a termelés viszont változatlan. Ezért voltak kénytelenek a szakaszos vízszolgáltatást fenntartani, azaz az éjszakai órákban a szolgáltatás szünetelt.

A sóstói vízmű

A város évek óta új vízbázisok után kutatott, a környéken minden irányban próbafúrásokat végeztetett. Egyértelmű lett, hogy az Aszalvölgyben további víz nyérése nem lehetséges. Feltáró munkát végeztek a Sárréten, a Berényi úti agyagbányában, a Kiskút út mentén, de ezeken a helyeken a fúrások eredménytelenek voltak.

Azt követően gyorsultak fel az események, hogy Csitári G. Emilt 1931-ben a város polgármesterévé választották. Székfoglaló beszédében az alábbiakat hangsúlyozta: *„Vízvezetési üzemünk immár 20 éves múltra tekinthet vissza, amely idő alatt a vízzel ellátottak száma – természetes fejlődés következtében – cca. 60 [százalék]kal emelkedett. Minthogy a víztermelés ezzel nem tudott lépést tartani, szakaszos vízszolgáltatást voltunk kénytelenek bevezetni. Ennek hátrányait és különösen a nyári időszakban jelentkező súlyos kellemtlenségeit valamennyien szenvedjük. A városi élet egyik legfőbb követelményét képezi, hogy a lakosság minden korlátozás nélkül, elegendő mennyiségű, egészséges vízhez juthasson. E követelménynek akarunk megfelelni, és ezért próbafúrások után elkészítettük vízvezetékünk kibővítésének tervét. E szerint sikerült oly vízbő területre akadnunk, aminek feltárása és bekapcsolása után vízművünk nemcsak a közönség igényeit lesz képes teljes mértékben kielégíteni, hanem a kert és utcaöntözésekhez szükséges vízmennyiséget is biztosítani fogja...”*¹⁵⁸

157 Fejérvíz Zrt. Tervtár. Az aszalvölgyi vízmű dokumentumai. Gelb Adolf jelentése.

158 SZVL Törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyvek 1931. No. 88.

Csitári G. Emil polgármester
(1931–1941)

Csitári G. Emil polgármester egyetértő támogatását követően a további próbafúrások alapján megállapították, hogy a Királykút, a villanytelep, a disznóhídi dűlő, a bikalegelő és a sárkánykúti dűlő irányában 30–60 méter mélységek között található egy homokos vízvezető réteg, amely szénsavat és vasat tartalmaz. Ebből a rétegből táplálkoztak a villanytelepi kutak is. A sárkánykúti dűlőben – a későbbi sóstói vízmű helyén – öt próbafúrást végeztek, hónapokon át szivattyúztak három próbakutat, s megállapították, hogy a 129 milliméter belső átmérőjű furattal ellátott kút a terep alatt tíz méter leszívás mellett másodpercenként 5,4 liter vizet adott anélkül, hogy a szomszédos, közel 200 méter távolságban lévő kutak nyugalmi vízszintje a szivattyúzás közben lényegesen apadt volna.

Két vízvezető réteget tártak fel; a felső 25 és 40, az alsó 43–60 méter közötti. A próbászivattyúzást 1931. májustól júniusig megismételték, külön a felső, majd az alsó vízhorodó rétegre; mindkét réteg másodpercenként öt liter vizet adott. Az egyidejű szivattyúzás

során pedig másodpercenként 6,7 litert nyertek. A geológiai hossz-szelvényekből arra következtettek, hogy a kutak vízszintje csaknem vízszintes, tengerszint feletti magasságuk 109,5 méter.

Megvizsgáltatták az Országos Közegészségügyi Intézet munkatársaival a vizet, amelyről megállapították a viszonylag magas vas- és szénsavtartalmat. Mindkét réteg vizét bakteriológiai szempontból kifogástalannak ítélték. A vegyvizsgálatot megismételték; ez alkalommal Molnár Dénes fővegyész, a budapesti vízművek vegyésze a következő vegyi összetételt mutatta ki:

Külsőleg a víz gyengén opálos.

	Egy liter vízben
Összes szilárd alkotórész	340 milligramm
Klór	11,4 milligramm
Oxigén és szerves anyag	0,9 milligramm
Nitrát	nem mutatható ki

Nitrit	nem mutatható ki
Ammónia	nem mutatható ki
Szulfát	7,0 milligramm
Nátriumkarbonát	16,8 milligramm
Oldott oxigén	0,11 milligramm
Vas	0,15 milligramm
Mangán	0,11 milligramm
Mész	116,2 milligramm
Magnézium	35,4 milligramm
Szabad szénsav	58,0 milligramm
Összes keménység (német fok)	16,5
Állandó keménység (német fok)	0
Lúgosság	6,2
Ph-érték	6,9
Hőfok	13 Celsius fok

A vegyvizsgálat szerint a víztermelő telepnél kisebb mértékű savtalanítást kell alkalmazni, törekedni kell az oldott oxigénnel történő ellátásra, meg kell szüntetni a vas- és mangántartalmat. A feladatok egyszerre voltak megoldhatók a nyers víz porlasztásával, majd szűréssel, illetve a vas, mangán és a savtalanító berendezéssel.

A kutakat egymástól 250 méter távolságra alakították ki, ebben a távolságban a kutak depresszió távolsága nem találkozott. Mindkét réteg vizét felhasználták, az előkészítés során megállapították, hogy naponta 1200–1400 köbméter vizet tudnak termelni. Úgy ítélték meg: a víztermelő telepek együttesen napi négyezer köbmétert biztosítanak, ezzel a mennyiséggel megoldható a folyamatos vízszolgáltatás, sőt locsolásra, öntözésre is jut elegendő. Egy kútnak a vízszolgáltatását másodpercenként négy literben állapították meg, ez alapján öt kút létesítése mellett döntöttek, így biztosítható a 18 órás szivattyúzás mellett 1400 köbméter felhasználása.

Tekintettel arra, hogy a nyers víz vasat oldó szénsavat tartalmaz, saválló csövekre volt szükség, de azok beszerezhetők nem voltak. Gelb Adolf javaslata alapján a következőképpen oldották meg a feladatot: a fúrást 321 külső és 305 milliméter belső átmérőjű varrat nélküli, hengerelt acélcsővel végezték. A furatban öntöttvas, kívül-belül gondosan aszfaltozott csöveket helyeztek el, ugyanis az aszfaltréteg a vasat a sav marásától megvédte. A csöveket a vízáadó rétegnél átlukasztották. A fúrás- és a haszoncső közé három–négy centiméter vastagságban rostált kvarchomokot, mint szűrőréteget helyeztek el a beszűrődő

A sóstói vízmű átadását megőrkítő emléktábla

vízzel együtt jövő homok visszatartására. A szűrőzés nélküli részekben a fúrócső és az öntöttvas haszoncső közét cementhabarccsal öntötték ki, ezzel az eljárással akadályozták meg az idegen vizeknek a kútba jutását.

Az öt fúrt kutat külön-külön szivattyúzták, mégpedig vertikális tengelyelrendezésű, lépcsős turbinaszivattyúkkal. A szivattyúkat háromfázisú elektromotor működtette. A szivattyúkat a fúrások felett megépített szivattyúházban helyezték el. A nyers víz – fentebb már utaltunk rá – agresszív szénsavat tartalmazott, a szivattyúnak és a szivócsőnek saválló anyagból – lehetőleg bronzból – kellett készülnie. A szivattyúkat másodpercenként öt liter víz szállítására tervezték, a felszívott vizet a kutakkal párhuzamban megépített gyűjtő nyomócső vezetékbe juttatták, amely a vas- és savtalanító berendezésbe torkollott.

Az első és második kút közötti szakasz 250, a második és harmadik kút szakasz 225, a következő kútig 200 és végül 175 milliméter belső átmérőjű kívül-belül gondosan aszfaltozott nyomócső vezetékéből állt, hogy a csővezeték szakaszonként tudják használni, a második kút után tolózárat építettek be. Az egyes kutakat egy elágazó csővezetékekkel kapcsolták egybe úgy, hogy minden kút külön-külön az üzemből kirekeszthető legyen. A kutak és a gyűjtőcső között visszacsapó szelepet és tolózárat helyeztek el.

A nyers vízből a káros és kellemetlen alkotó részeket a városi csőhálózatba juttatás előtt eltávolították a vas-, szénsav- és mangántalanító berendezéssel, mégpedig a legegyszerűbb nyitott vízporlasztással és szűrő berendezéssel. Ennek lényege a vas oxidálása, a felszabaduló szénsavat pedig levegővel keverve elvezették. Levegőztetéssel a vas és mangán oxidálódott, majd a szűrőberendezéssel távolították el. A berendezést oly módon szerkesztették meg, hogy a levegő szűrőn keresztül jutott az oxidációs térbe, a szénsavas levegő eltávolítása mesterséges elszívással történt.

A nyers víz porlasztása vörösréz csövek beépítésével történt, s a beáramló víz esési magasságát megváltoztatták. Az eljárásra azért volt szükség, hogy egy liter nyers vízben maximálisan 25–26 milligramm szénsav maradjon, az oldott oxigén pedig 7–8 milligramm legyen.

A szűrőberendezésből kikerülő vizet közvetlenül a szűrőmedence falához épített két, egyenként 40 köbméter tárolóképes medencébe vezették, amelyek vízzáró, portlandcement betonból készültek, leszálló akna és szellőző csatlakozott hozzájuk. A medencéket úgy tervezték, hogy a későbbiekben bővíthetők legyenek. Egymástól vízzáró fallal lettek elválasztva, ezzel biztosították, hogy tisztítás alkalmával üzemzavar ne keletkezzen. Felettük helyezkedett el a gépház, amelyből centrifugál-szivattyú emelte és továbbította a vizet a város felé vezető nyomócsőhálózatba (csak az egyik szivattyú működött, a másik tartalék volt). A beépített elektromotor percenként 1440 fordulattal 1200 liter vizet továbbított. A gépházban helyezték el az elektromos kapcsolóberendezést, a telefontápellát és vízállásjelzőt.

A gépházból jutott a tiszta, fogyasztásra alkalmas víz a hálózatba, amely a Széchenyi utcában lévő 150 milliméter belső átmérőjű vízvezetékhez csatlakozott. A gépházból a Széchenyi utcáig megépített hálózat hossza két kilométer, átmérője 225 milliméter, anyaga húsz atmoszférás öntöttvas nyomócső. Per-

A sóstói vízmű gépháza napjainkban

cenként 1200 liter vizet szállított a városi csőhálózatba, ahol a nyomás elérte a 4,2 atmoszférát. Bőven méretezték a csövet, már a tervezésnél azt vették figyelembe, hogy a vízszükséglet növekszik, s újabb kutakat kapcsolnak be a víztermelésbe.

A Széchenyi utcai 225 milliméter átmérőjű nyomócsővezetékéből 150 milliméteres leágazó vezetéket létesítettek, amely az utca páros házszámú oldalán a vasutat keresztezve összeköttetésbe került a már meglévő 80 milliméteres csővezetékkel.

A vízműtelep nagyfeszültségű csatlakozása a szennyvíztelep hálózatából ágazott le. Nyomvonal: a váraljai Kisbasa dűlő mellett vezet a Sárkeresztúri útig, majd azt keresztezve jut a szivattyútelepi transzformátorállomásig. A transzformátorházban helyezték el a nagyfeszültségű szakasz- és olajkapcsolókat, a kisfeszültség elleni védőberendezést. Földkábelrel vezették az áramot a gépházban felszerelt elosztóhoz, ahonnan a tisztavíz-szivattyúkhöz, az öt kút-szivattyúhoz és a távkapcsolókhoz jutott, továbbá egy tartalék-leágazást is terveztek. A gépházat telefonnal kötötték össze a közművek üzemvezetőségének hivatalával.

Az egyes kutak vízállásának mérésére egy-egy hidrométert építettek be. A vízmedence vízállását egy regisztráló magasságmérő jelezte, a nyers víz, illetve a város felé eljuttatott mennyiség mérésére egy ventúri rendszerű regisztráló vízmérő szolgált, amelyet a szivattyúházban helyeztek el.

A szűrőberendezés, kutak és gépek kezelését két gépésszel tervezték megoldani, akik felváltva teljesítettek szolgálatot. Részükre egy-egy szobából és konyhából álló lakóházat építettek. A ház mögött baromfiudvar létesült, itt alakították ki a vízöblítéses illemhelyet. A szennyvíz elvezetése a derítőmedence felé történt.

A sóstói vízműtelephez tartozott a 42,5 katasztrális hold védterület. A kútrendszer és a magasépítményeket a város tulajdonában lévő Sárkánykúti dűlőben alakították ki oly módon, hogy a Sárkeresztúri úttal párhuzamosan mintegy százméternyire voltak a kutak, további száz méterre egy övárkot létesítettek, így érték el, hogy a kútrendszer egy kettőszáz méter széles földszávnak a közepén vonult el. Az országút mentén fasor volt, ez biztosította a szálló por megkötését, a kutak körzetében pedig sűrűn ültetett bokrokat telepítettek, az övárók mentét ugyancsak fásították.

A sóstói vízmű védterületén gyümölcsöst telepítettek, elültettek 280 diófát, 1000 sárgabarack- és 200 mandulacsemetét. A gyümölcsfákkal beültetett terület megközelítette a 15, az akácos pedig a 20 katasztrális holdat. 30 esztendő múltával, az 1960-as években is termést hoztak a gyümölcsfák.

A vízbeszerzés és a vele kapcsolatos munkák költségvetését 320 ezer pengőre becsülték, az összeg megegyezett a közművek felújítási tartalékában meglévő készpénzzel. A gazdasági világválság (1929–1933) mélypontján megvalósuló beruházás több mint nyolc évtized múltával is azt bizonyítja; a válság leküzdé-

sének legbiztosabb módja a beruházások növelése, az infrastruktúra fejlesztése, mert az hatást gyakorol a polgárok életminőségére, a város további fejlődésére. A közművek igazgatósága hangsúlyozta: a vízmű a lakosság megterhelése nélkül megépíthető, a vízdíjakat jelentősen módosítani nem kell, s nyári időszakban az utcák, a parkok locsolása is biztosítható.

Gelb Adolf a közművek igazgatója, a Sárkánykúti dűlőben létesítendő vízmű műszaki leírását 1931 novemberében készítette el. A beruházás 1933-tól a Sóstó melletti vízművek elnevezéssel szerepelt a dokumentumokban, a Sárkánykúti elnevezés „Sóstói”-ra szelídült.¹⁵⁹

Gelb Adolf 1881-ben született Budapesten, a műegyetem elvégzése után Forbáth Imre tervezőmérnök irodájában dolgozott, majd Brassóban és Resicabányán mérnök. 1911-ben lépett Székesfehérvár szolgálatába. 1923-tól a közművek igazgatója, az Országos Mérnöki Kamara tagja. Az első világháborúban hadmérnök, erődítési munkákat vezetett az orosz hadszíntéren, főhadnagyival ranggal szerelt le. Háborús kitüntetései: koronás arany érdemkereszt, Signum laudis a kardokkal, Károly-csapatkereszt. A közművek igazgatójának feladatait 1923-tól 1941-ig látta el. Munkásságának csúcspontja a sóstói vízmű, a strandfürdő és uszoda, a város vízellátásának zavartalan biztosítása.¹⁶⁰

Gelb Adolf nyugdíjazását követően Páva Jenőt választották a városi közművek igazgatójává. Páva Jenő 1899. február 8-án született Buzsákon. Iskoláit Kaposvárott, Székesfehérvárott végezte, Veszprémben érettségizett. Kiskora óta a gépek érdekelték, ezért beiratkozott a Műegyetemre, ahol gépész diplomát szerzett. Az első munkahelye Jankovich Bésán Endre gróf uradalmában volt. Innen Csepelre került a Weiss Manfréd gyárba, ahol az öntödében méréseket végzett az öntvények szilárdságáról. 1928-ban alkalmá nyílt a Kossuth zarándoklaltal az USA-ba utaznia, ahol bejárta az ottani iparvidék (Chicago, Buffalo) nagy üzemait, hogy tanulmányozza a fejlődést. Ezután házassága révén Székesfehérvárra került a villanygyárba üzemmérnöknek. Itt valósította meg a villanygyár bővítését, majd még az ostrom előtt kiásták a távgővezeték nyomvonalát a Gáz utcától az Árpád fürdőig, hogy a fürdő épületében fedett uszodát létesítsenek a fáradtgőzzel fűtött vízzel. Mindig új gondolatokkal foglalkozott a város érdekében, áramot biztosított több üzem letelepedéséhez.

A fordulat évében nem találták személyét elfogadhatónak, ezért munkahelyéről eltávolították, majd nyugdíjazták. Ezt nem fogadta el, így Budapesten az Erőmű Beruházó Vállalatnál helyezkedett el, ahol a berentei és kazincbarcikai erőművek építésén dolgozott. B-listára került és elbocsátották. Tatabá-

159 Fejérvíz Zrt. Tervtár. A sóstói vízmű dokumentumai. Gelb Adolf: Műszaki leírás a Sárkánykúti dűlőben létesítendő vízbeszerzési és a vele kapcsolatos munkákról. Székesfehérvár, 1931. november. SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1931. No. 31.

160 SZVL Székesfehérvár alkalmazottainak iratai. Gelb Adolf személyi nyilvántartása. Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1941. No. 12.

A gépi berendezéseket gyártó Ganz és Társa táblái a gépházban

nyára került, ott dolgozott mint beruházó, 1959-ben nyugdíjazták. Még átvehette 1971-ben aranydiplomáját. 1977-ben halt meg.

A sóstói vízműtelepen a munkák 1932 tavaszán kezdődtek meg. Megalakult a közművek igazgatóságának tagjaiból az építési bizottság, tagjai: Gelb Adolf, Rosenberg Sala és Peuzer Lajos. A kivitelezésre sorra érkeztek az árajánlatok: a kutak fúrására Szabó János helybeli vállalkozó kapott megbízást, a csőfektetési munkákat Barta Károly nagykanizsai mérnök teljesítette. A gépi berendezéseket a Ganz és Társa Részvénytársaság, a szivattyúkat a Magyar Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak Részvénytársaság szállította, a vízmű működtetéséhez szükséges csöveket a Siemens Művek gyártotta. A felépítmények kivitelezését székesfehérvári iparosok kapták meg, többek között Mikó József kőműves, Vanka József ács, Schiller Sándor bádogos, Boda Gyula asztalos, Csikesz János lakatos, Schnetzer Nándor üveges, Balogh Gyula mázoló.¹⁶¹

A közművek igazgatósága 1932 decemberében megállapította: a vízműépítés munkái befejeződtek, folyamatosan végzik a javításokat. A Magyar Állami Vas, Acél- és Gépgyárak készítette szivattyúkat elhelyezték a kutakban, azonban a szivattyúk nem voltak üzemképesek, mind az öt szivattyút javításra visszaszállították a gyárba. Egy hónap alatt az üzemzavart felszámolták, a gyűjtőkútba visszahelyezett szivattyú üzemképes állapotban megkezdte a víztermelést. 1933 januárjában a további négy kútszivattyú is az elvárásoknak megfelelően működött. A vízműtelep építésének költségei meghaladták a 301 ezer pengőt.¹⁶²

Folyamatosan bővültek a vízvezetékkel ellátott utcák: 1931-ben a Gyár, Kinizsi, Báthory, Hunyadi, Szilágyi, Kecskeméti, Tátra és Mátra utcákat látták el vezetékes vízzel, bővítették a Széchenyi utcai lakosok vízellátását. 1932-ben közkutat létesítettek a Szigetközben, vízvezetéket építettek 950 méter hosszaban a vágóhídi dűlőben. 1933-ban a Fürdősoron, szennyvízcsatorna

161 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1932. No. 14., 20., 28., 43.

162 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1932. No. 81., 1933. No. 45.

létesült az Alsókirálysoron a Gáztelep utcától a Major utcáig. 1934-ben vezetékes vízzel látták el az Eötvös, a Vértanú, Zsolt, Taksony utcákat és a Kálváriásor lakóit.¹⁶³

A víz- és csatornaművek a sóstói beruházás időszakában is nyereséget termelt: 1930-ban 6759, 1931-ben 9301, 1932-ben 11 300, 1933-ban 6538 pengő aktívummal zárták az évet.¹⁶⁴

A sóstói vízműtelep építésével egy időben, 1931-ben módosították a víz- és csatornadíjakat. Azokban az ingatlanokban, ahol kötelező volt a vezetékes víz bekötése a tulajdonos évenként az alábbi összegeket fizette:

1., Minden négy négyzetméternél nagyobb, de 40 négyzetméternél kisebb alapterületű helyiség (lakószoba, konyha, iroda, üzlet, műhely, raktár, istálló) külön-külön	6 pengő
2., A 40 négyzetméternél nagyobb helyiség minden megkezdett tíz négyzetméter alapterülete után	1 pengő 50 fillér
3., Fürdőszoba	10 pengő
4., Mosókonyha	7 pengő
5., Vízüblítéses WC	6 pengő
6., Piszóár kagylónként	5 pengő
7., Vízelde, minden megkezdett folyómétere után	10 pengő
8., Lófogató és bármely személyszállító kocsi után	6 pengő

A vízdíjak megállapításánál figyelembe vették a víz köbméterenkénti árát is, amelyet 25 fillérben határoztak meg. A vízbekötésre nem kötelezett ingatlanok tulajdonosai, amennyiben a közkúttól 250 méter távolságon belül laktak, minden helyiség után 4 pengőt fizettek évente. A vízmérőórák bérleti díját negyedévente voltak kötelesek fizetni mindazok, akik az ingatlanba bevezették a vizet; a vízvételi nyílás átmérője határozta meg az összeget, a legalacsonyabb, a 13 milliméteres vízóra után 3, a legmagasabb, 80 milliméteres vízóra után pedig 20 pengőt állapítottak meg.

A szennyvízcsatorna díjait is a fenti helyiségekre vetették ki: a 40 négyzetmétert meg nem haladó helyiség díja 6 pengő, a további alapterület minden megkezdett 10 négyzetmétere után 1 pengő 50 fillért állapítottak meg. A fürdőszoba, mosókonyha, vízüblítéses WC, vízeldékagyló, fali vízelde minden megkezdett folyóméter után 6 pengőt vetettek ki. A víz- és csatornadíjak meghatározták az éves költségvetés alakulását, fentebb említettük, hogy 1930-ban 6759 pengő nyereséget értek el, 1931-ben az aktívum mintegy 14, 1932-ben közel 17 százalékkal növekedett.

163 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1931. No. 3., 22., 45., 71., 72., 1932. No. 4., 80., 1933. No. 59., 60., 1934. No. 23.

164 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek közgyűlési jegyzőkönyvei. 1931. No. 3., 1932. No. 4., 1933. No. 3., 1934. No. 5.

A strandfürdő és uszoda (1930-as évek második fele)

A vízellátásban is változások következtek be, megszűnt a szakaszos, napszakokhoz kötött szolgáltatás, 1933-tól biztosították a napi 24 órás vízellátást. Oldódott a lakosság bizalmatlansága is, a vízmérővel ellátott ingatlanok száma megközelítette az 1700-at.¹⁶⁵

A sóstói vízműtelep átadását követően folyamatosan növekedett az állandó alkalmazottak létszáma, az 1930-as évek közepén foglalkoztatottak: Papp István, Kovács István, Harsányi István, Pallag Rezső, Erdélyi István, Máhr István, Kardos János, Nagy Mihály, Harsányi József, Baranyai János, Orsonics Mihály, Boros János, Kozdrony András, Végh János, Kakas István, id. Szabó István, Ifj. Szabó István, Nagy László, Nagy János, Hessz László, Bata János, Jankovics Imre, Resch Mihály.¹⁶⁶

A szolgáltatás újabb bővítésére 1934-ben került sor, július 4-én adták át a strandfürdőt és az uszodát. 1935-ben a Rózsáskertben mélyfúrást rendelt meg a törvényhatósági bizottság, nem kevesebbet reméltek, mint meleg vízre talál-

165 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1937. No. 104.

166 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1937. No. 99.

nak a föld mélyében. Közel egy éven át tartott a feltáró munka; 1226,8 méterig jutottak, meleg vizet azonban nem tártak fel. A mintegy 60 méter mélységből feltörő enyhén szénsavas, magas vastartalmú víz immár nyolc évtizede látja el a fehérváriakat, akik a kutat el is nevezték Csitáry-kútnak.¹⁶⁷

A szolgáltatás bővülését mutatja, hogy a közutak száma 55-ről (1922) 126-ra növekedett (1936). A vízvezetékekkel ellátott házak száma 991-ről (1922) 1572-re (1936) emelkedett. A város 1922-ben 29,2 kilométer vízvezeték hálózattal rendelkezett, amely 1937-re meghaladta az 56 kilométert. A tűzoltás vonatkozásában jelentős előrelépésnek tekinthető, hogy a város bővülését, az új városrészek kialakulását a tűzcsapok száma követte, míg számuk 1922-ben 122 volt, 1936-ra 308 tűzcsapot tartottak nyilván. A szennyvízhálózat esetében is jelentős növekedést figyelhetünk meg, 1922-ben valamivel több mint 22 kilométer szennyvízcsatornával szemben 1937-re, részben a Szent István emlékévé beruházásainak köszönhetően több mint 34 kilométer csatorna volt. A népességnövekedés, a mindennapi élet átalakulása a vízfogyasztásra is jelentősen kihatott, melynek következtében az 1931. évi 794 390 köbméter vízkitermelés 1937-re 1 017 401 köbméterre növekedett.

Újabb és újabb meghibásodást észleltek a szennyvíz- főgyűjtőcsatornának a homokfogótól a városig terjedő közel két kilométeres szakaszán. Attól kellett tartani, hogy a főgyűjtőcsatorna helyenként beszakadt.

A leginkább veszélyeztetett, mintegy 500 méteres szakaszon 1936 áprilisában kezdték meg a munkákat. A helyszíni szemlét, majd a laboratóriumi vizsgálatot végző Országos Kémiai Intézet munkatársai megállapították; a talajvíz magas szulfáttartalma az 1912–1913-ban portlandcementből készült csatornát porózussá tette, valósággal szétmarta. Javaslatuk szerint bauxitcement felhasználásával gyártott betoncsövekre cserélték az erősen megrongált szakaszt, majd a munkákat folytatva a további 1500 méteres szakaszt is feltárták. 1937-ben fejezték be a szennyvíz-főgyűjtőcsatorna átépítését. A költségek meghaladták a 130 ezer pengőt, egy méter bauxitbeton csatorna a munkadíjjal együtt 65 pengőt tett ki.¹⁶⁸

A növekvő vízfogyasztás arra készítette a közművek igazgatóságát, hogy a sóstói telepet bővítsék, 30 holdas városi tulajdonú területet csatoltak a vízműhöz, és megkezdték két újabb víztermelő kút létesítését. A kutak mélysége 62 és 65 méter között változott, a becslések szerint percenként 720 literrel bővült a kitermelhető víz mennyisége. Újabb, immár a nyolcadik kút létesítésére 1940-ben került sor.¹⁶⁹

167 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1934. No. 84., 102., 1936. No. 44., 58.

168 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1936. No. 71. Fejérvíz Zrt. Tervtár. A szennyvízcsatorna dokumentumai. 1936–1937.

169 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1935. No. 80., 81.

Az 1940. évi víztermelési adatok a fejlődést bizonyítják:

Az aszalvölgyi alsó telep víztermelése	152 487 köbméter
Az aszalvölgyi felső telep víztermelése	526 037 köbméter
A villamostelepi kutak víztermelése	134 281 köbméter
A sóstói vízmű víztermelése	350 333 köbméter
Összesen:	1 163 138 köbméter

Folyamatosan bővítették a sóstói vízműtelepet, 1942-ben az öt kúttal szemben kilenc vízhozamát kellett tisztítani, amelyet az 1932-ben megépített gépház már nem tudott ellátni. A fejlesztésre 60 ezer pengőt irányoztak elő, a gépészeti berendezések gyártására a Ganz és Társa Gépgyár kapott megbízást, az építkezést pedig Schmausz József mérnök felügyelte. A vízmű bővítésére meghirdetett pályázaton Andráskey Müller István építőmester ajánlatát fogadták el, aki több mint 29 ezer pengő összegben vállalta a kivitelezést.¹⁷⁰

Módosultak a víz- és szennyvízcsatorna díjak; 25 százalékkal megnövelték a fizetendő összeget, amelyet az indokolt, hogy 1941-ben hiánnyal, több mint 22 ezer pengővel zárták az évet. Az alkalmazottak létszáma is folyamatosan növekedett, az 1940-es évek elején az állandóan foglalkoztatottak száma elérte az 55-öt, az ideiglenesen alkalmazottaké pedig a hetet.¹⁷¹

A vezetékes víz iránt folyamatosan növekvő igény kielégítésére üzembe helyezték a 10. számú kutat a sóstói telepen. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap a Berényi úton létesített lakótelepre víz- és szennyvízcsatorna kiépítését kérte.

Jelentős – a város fejlődését a későbbi évtizedekben is meghatározó – ipari üzemek kezdtek meg a termelést. A Vadásztöltény-, Gyutacs- és Fémárugyár 1940-ben 700 dolgozót foglalkoztatott. A Magyar Bauxitbánya Részvénytársaság 1941-ben alumínium hengerművet létesített. A Danuvia Fegyver- és Lőszergyár Részvénytársaság is Székesfehérváron telephelyet épített. A második világháború kezdeti szakaszában a városba települt ipari üzemek a termelés megkezdésekor nem kapcsolódtak a víz- és csatornaművekhez, telephelyeiken mélyfuratú kutakat létesítettek: a Vadásztölténygyár 1941-ben három, a Bauxitművek ugyancsak három kutat furatott, ezek vízhozama a termelés igényeit biztosította. A Danuvia Fegyver- és Lőszergyár elektromos áramot és vízszolgáltatást kért a közművektől, a költségeket 108 ezer pengőre becsülték, 64 ezer pengőt a részvénytársaság, 44 ezret pedig a közművek biztosított.¹⁷²

170 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1942. No. 29., 53.

171 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1942. No. 22., 96., 105.

172 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1942. No. 80., 123., 143., 1943. No. 25., 75. Fejérvíz Zrt. Tervtár. Székesfehérvári artézi kutak jegyzéke. 1951.

Víz- és szennyvízcsatorna művek főbb adatai 1943-ban:

Víztermelés	1 562 494 köbméter
Legnagyobb napi vízfogyasztás	4 897 köbméter
Legkisebb napi vízfogyasztás	3 284 köbméter
Átlagos napi vízfogyasztás	4 269 köbméter
Vízvezeték-hálózat	56 834 méter
Szennyvízcsatorna-hálózat	41 413 méter
Az elvezetett szennyvíz	1 311 170 köbméter
Közkutak száma	121
Tűzcsapok száma	299

A népesség gyarapodása az 1920–1930 közötti évtizedben lelassult. Ebben az időszakban Székesfehérvár vándorlási veszteséget is szenvedett. Az 1930-as években azonban jelentősen növekedett a városi lakosság száma, 1941-ben a népszámlálás adatai 47 968 főt rögzítettek, de a háborús években is folytatódott a növekedés, 1944-ben mintegy 50 000 fő volt a város lakossága.

A városi népességnél nagyobb arányban növekedett a házak száma: 3831 (1920), 5374 (1930), 5760 (1937), 6370 (1941). Az új városrészek kialakulása, a régi városrészekben új utcák nyitása jelentős infrastrukturális fejlesztéseket követelt meg. A fenti adatsorok kihatottak a közművek valamennyi üzemére, s ennek következtében a víz- és csatornahálózat bővítésére is sor került.

Az Árpád fürdő megvétele

1943. január 1-jén a városi közművek az Árpád Gyógyfürdő és Szállodával bővült. A fürdő építését a 20. század elején összekötötték a Kossuth utca rendezésével, hiszen ugyanekkor tárgyalták a pénzügyigazgatósági palota, valamint a posta és táviráda építését. E körülmény egyúttal rámutat arra, hogy a fürdőépítés a Kossuth utca rendezése, az ott található katonai épületek lebontása, kitelepítése, majd a Petőfi utca kialakítása a Belváros rendezésének egyik sarkalatos pontja volt a századfordulón.

A fürdőépítkezést a Székesfehérvári Takarékpénztár, a Fejér Megyei Takarékpénztár és a Székesfehérvári Kereskedelmi Bank finanszírozta, a korabeli sajtó és más források kiemelik a pénzügyi igazgatókat: Kaltenecker Nándort, Pápay Nándort és Hübner Károlyt. A fürdőépítés gondolata azonban Kaltenecker Nándortól származott. Az építés költségei 47 246 koronát tettek ki.

Az Árpád fürdő épülete korabeli, színezett képeslapon (1910-es évek)

Az épületet Hübner Jenő budapesti műépítész tervezte, egyben a munkák művezetését is ő végezte el, a kivitelezés Hegyi Ferenc és Fried Zsigmond vállalkozók munkája.

Az épület átadására 1905. december 31-én, vasárnap reggel 6 órakor került sor. Az egykorú sajtó a következőket írja: „...a belsőnek csínja, ízlése, kényelmi úri berendezése fölülmúlja a külsőképet. Vetekeedve múlják egymást felül a porcellan, a keramit és salon medencék egyszerű eleganciája, a gőzfürdő fényes pihenő termével, bazenek kettős kupolatestének impozánsága, a belépő csarnok gyönyörű stilljével, vagy a gépházak nagyszerűsége a víztartó medence nagyszabású méreteivel.”¹⁷³

173 Székesfehérvár és Vidéke. 1905. december 30. A lap 1906. január 18-i számában megjelent reklám közöl a újabb adatokat a fürdőről. E szerint a gőzfürdő „meleg, langyos és hideg medencékkel, villanyozó készülékkel, nagy zuhanykamrával, kényelmes pihenővel és fodrász teremmel” várta vendégeit. A férfiak fürdési ideje: szerdát kivéve 13 óráig, csütörtök és vasárnap délután 2-6 óráig tartott. Nők szerdán egész nap, hétfőn és pénteken délután 2-6-ig vehették igénybe. A jegyek 1 koronába, szerda és csütörtök délelőtt 1 korona 20 fillérbe kerültek. A diák jegy ára 70 fillér volt. A medencefürdő nyitva tartása a következő volt: reggel 6 órától, este 8 óráig (május 1-jétől - augusztus 31-ig). Szeptember 1-től, április 30-ig este 7 óráig volt nyitva. A déli órákban 1 és 2 óra között a fürdő zárva volt.

A szolgáltatások ára: porcelánmedence 1 személynek 1 korona 20 fillér, keramit medence szintén 1 személyre 90 fillér, salon medence 3 személynek 2 korona, családi medence (5 főre) 3 korona, lepedő 20 fillér, törölköző 6 fillér volt.

Az épület megnyitásáról a város valamennyi sajtóorgánuma beszámolt. A Székesfehérvári Friss Újság „Az Árpádfürdő megnyitása” címmel a következőket írta: „Ma reggel 6 órakor nyílik meg a Kossuth utcában az Árpád-fürdő, amely pazar eleganciájával és kényelmes berendezésével egy hajszálnyira sem áll mögötte a fővárosi fürdőknek... Azt hisszük az új fürdő teljes mértékben fogja megnyerni a nagyközönség tetszését is.”¹⁷⁴

A hamarosan népszerűvé vált fürdőt a Székesfehérvári Kereskedelmi Bank Rt. üzemeltette. 1909-ben a fürdő részvénytársaság engedélyt kapott a városi címer használatára. Erre csak kivételes esetben a közgyűlés jóváhagyásával kerülhetett sor.¹⁷⁵

Az Árpád fürdő megnyitását követő években 3 gőzfürdő működött, 11 medencével, látogatóinak számát 67 280 főben rögzítették a statisztikai források. A 3 uszodának mindössze 15 000 látogatója volt.

A fürdőt az 1920-as évek elején alakították át. Az átalakítás során az épületet bővítették is. Ekkor új gép- és kazánház, egy műhely és raktárépület, valamint szálloda (50 szoba), színház és étterem épült.¹⁷⁶ A fürdőt, színházat és éttermet 1922. november 15-én nyitották meg.

Az építési munkákkal egy időben „Szénsavas forrásvízre akadtak az Árpád-fürdő kútjának fúrásánál”. A szénsavas vasas víz 130 méter mélységben fordult elő. A további mélyítés után a víz mennyisége és szénsavtartalma nőtt. A 160 méter mély fúrt kút napi 150 köbméter vizet adott. A szakvélemény megállapítása szerint szénsavtartalma a balatonfüredi Lobogó forrás vízének kétszerese volt, mind ivásra, mind gyógyfürdőzésre alkalmasnak minősítették.¹⁷⁷ Ezzel az Árpád fürdő a balatonfüredi után, a második szénsavas fürdő volt Magyarországon. A források valamelyest eltérő vizet adtak: a 115 méteres forrás vizét gyomor-, bél, és csontbajok ellen, a 160 méteres forrását elsődlegesen szív- és légzésbetegségek ellen javasolták.¹⁷⁸ Később a 116 méter mélységű forrás a „Zsuzsanna”, a 150 méter mély a „György” nevet kapta.

1923. január 14-én a Fejér megyei Napló már az Árpád fürdő válságáról írt, – a keramitfürdőt zárták be ekkor. A forgalom növelése érdekében a munkáspénztárral folytatt tárgyalások és heti két alkalommal diákfürdő volt a délutáni órákban. 1926-ban, a Várkörút rendezésekor alakították ki az Árpád fürdő kerthelyiségét és a nyári mozit, amely szintén a forgalom növekedését segítette elő. Ezt követően gyógyfürdővé nyilvánítását kezdeményezték. Az Árpád Fürdő és Szálloda Rt. kérelmét a közgyűlés, a városi tanács és a

174 Székesfehérvári Friss Újság. 1905. december 31.

175 SZVL Közgyűlési jkv. 1909. XI. 29. No. 456.

176 A vendéglő: négy étteremből és söntésből, egy előkertből és két fedett teraszról állt, a kerthelyiségen kívül. Az étterem a 40-es években elsősorban diétás vendéglőként volt ismert.

177 Fejér megyei Napló. 1922. július 4.

178 Fejér megyei Napló. 1922. november 15.

közegészségügyi bizottság is támogatta. A gyógyfürdő-jelleg megállapításán kívül, a gyógyvíz forgalmazására és szénsavval történő dúsítására is kiterjedt a kérelem.

A kutakra vonatkozó adatokat a következőkben foglalhatjuk össze. A kút-főkből szagatott áramlással folyt a víz. A Zsuzsanna-kút percenként mintegy 5 liter, a György-kút mintegy 15 liter vizet szolgáltatott, vagyis naponként 7200, illetőleg 21 600 liter vizet. (A felmérés szerint a vízmennyiség naponta 100–150 fürdővendég szénsavfürdőjéhez volt elegendő. Ezenkívül mintegy 4–5000 üveg ásványvíz palackozására is mód nyílhatott.)¹⁷⁹ A két forrás egymástól csekély mértékben különbözött, mindkettő a savanyúvizek sorába tartozott. A forrásvíz elemzése során megállapították, hogy „*nagy szabadszén-sav tartalmánál fogva igen nagy értékű és a savanyúvizek csoportjában kiváló helyet foglal el*”. (A vizsgálatot Emst Kálmán főgeológus és Dalmady Zoltán balneológus végezték.)

Visszatérve a gyógyfürdő kérelem ügyére, a közgyűlés az épület egyes részeinek az átalakítását kötötte a támogatás feltételül, ezek szerint a szállodában egy társalgót kellett kialakítani, a szűk kétágyas szobákat meg kellett nagyobbitani, a fürdőszobák átnedvesedett vakolatát ki kellett cserélni, az ásványvizet palackozás előtt vastalanítani kellett.¹⁸⁰

A Népjóléti Minisztérium a gyógyfürdővé nyilvánítást elrendelte, a későbbiekben megindult az ásványvíz palackozás is. 1932-ben a György-forrásból 48 500 üveget, a Zsuzsanna-forrásból 8000 üveget palackoztak. A forgalom ebben az évben jelentősen csökkent, a budapesti ásványvíz forgalmazók ugyanis jelentősen csökkentették az árat. Korábban a szállítások nemcsak a balatoni üdülőkre, hanem Budapestre is kiterjedtek.¹⁸¹

Az Árpád fürdőt ezekben az években természetes szénsavas gyógyásványvíz-fürdőként hirdették. Termál-, kád-, vasas-, szénsavas- és iszapfürdője, hidegvizes gyógyfürdője egyaránt várta a vendégeket. Természetes lág, vagyis moór fürdő szolgáltatásra is vannak adatok.

1929-ben ismét kisebb átalakításokat végeztek, amelynek során két portált és toldalék fürdőszobákat alakítottak ki. A portálok és bolthelyiségek a Kossuth utcai főbejárat melletti homlokzatnál nyertek elhelyezést, ezzel egyidejűleg az itt lévő 6 fürdőkabin helyett a Várkörút felőli részen 12 új fürdőkabint építettek. (A megszüntetett 6 fürdőkabinból 2 családi fürdő volt, amelyet ekkor már nem lehetett gazdaságosan működtetni.)

179 Az 1930-as évek elején kísérleteztek a vízhozam növelésével. Szivattyú segítségével a György-forrásból óránként 4 köbméter vizet nyertek.

180 SZVL Közgyűlési jkv. 1926. IV. 29. No. 73.

181 A Zsuzsanna-forrás vizet gyógyvízként, a György-forrás vizét ásványvízként palackozták. A György-forrásvizet vastalanították. 5 napon keresztül ülepítették, ezt követően palackozták. A Zsuzsanna-forrás vizét 1929-ben nyilvánították gyógyvízzé. A vizet fél, illetőleg másfél literes palackokba töltötték. A szénsavas fürdőknél a György-forrás vizét használták fel.

A század 20-as éveiben a gyógyfürdőben két medence, 10 fajansz kád, 8 keramit kád, 5 egyéb kád és 125 kabin volt. A 200 négyzetméter felületű uszodát, 1927-ben 6300-an látogatták. A fürdő sokkal népszerűbb volt, mintegy 30 ezer látogatóról adtak hírt. Ezekben az években azonban másutt is működtek fürdők, mindenekelőtt a Székesfehérvári Szent István versenyuszoda, kád- és gőzfürdő, továbbá a Magyar Államvasutak és a Duna–Száva–Adria Vasúttársaság magánfürdője.¹⁸²

Az 1930-as évek végén készült útikalauz a várkörúti oldalon lévő 2 szénsavas gyógyforrást említi. Az egyik 120 méter mélységű, a másik 160 méteres. Az épületben ekkor fürdő, szálló, étterem, bár és „mozgó” volt.¹⁸³

Az 1930-as években Balfon, Parádon, Siófokon, Egerben és Szolnokon működtek nyári gyógyfürdők. Az említett fürdők közül Balfon és Parádon ásványvizet is forgalmaztak. Egész évben azonban csak Balatonfüreden és Székesfehérváron működött gyógyfürdő.

Az Árpád Gyógyfürdő Rt. az 1930-as években Klein Rezső építési anyagkereskedő tulajdonába került. Klein érdekeltségi köre kiterjedt a város pénzügyi életére, az 1930-as években tulajdonosa a Gazdasági Bank Részvénytársaságnak is. Ennek ellenére a fürdő üzemeltetésében ő sem tudott eredményeket felmutatni.¹⁸⁴

A veszteséges fürdő forgalmának növelése érdekében az 1930-as évek elején a Kossuth utcai járdán 10 asztalt szándékoztak elhelyezni azzal az indokkal, hogy „a Székesfehérvárra jövő idegenek észrevegyenek bennünket”. A kérelmet egyébként nem engedélyezték. A következő évben a terasz a várkörúti oldalon megvalósult. Az 1930-as években kezdődött, a forgalom növelése érdekében az iskolai úszó órák tartása is.

1936-ban a gyógyfürdő újjáépítésére 100 000 pengős kölcsönhöz folyamodtak. A kölcsön felvétele az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalon keresztül történt, a pénzösszeg folyósítását a Pénzügyi Központ bonyolította. A kölcsön fedezetére felértékeltek az Árpád fürdő ingatlanait és ingóságait. A telek mintegy 146 000 pengőt tett ki. A felépítmények közül a fürdőépület, a filmszínház és a szálloda volt a legértékesebb, a teljes összeg 546 000 pengő volt. A kölcsön folyósításának legfőbb támogatója dr. Hóman Bálint, a város országgyűlési képviselője volt.

A részvénytársaság igazgatóságának tagja volt ezekben az években: dr. Holly Géza (ügyvéd) és dr. Kaltenecker Viktor, a város felsőházi képviselője. A felügyelőbizottság tagjai: dr. Hajós Rezső, Polcer Gyula, Schlammadinger József és Tarján Ernő voltak.

182 Dévay 67. o. A MÁV magánfürdője: 1 medencéből állt, 5 fajansz és 3 horganykád volt, 2200 látogatóval. A DSZAV fürdő 12 zuhany és 1 horganykád, 12 775 látogatóval.

183 Polgárdi Géza: *Székesfehérvár és környékének kalauza*. Bp., 1938. 15.o.

184 A részvénytársaság nem datált alapszabálya szerint az Rt. alaptőkéje 300 000 pengő volt, amely 6000 darab 50 pengő névértékű bemutatóra szóló részvényből állt.

Székesfehérvár „ünnepi évében”, vagyis 1938-ban az Árpád Fürdő és Szálloda homlokzatait is felújították. Az év elején a város műszaki tanácsosa felmérte azokat az épületeket, amelyek a város esztétikai külsőjét rontották. Az épületeket május hónapra helyreállították.

A városi hatóság és a fürdőtulajdonos között, amennyire a forrásokból megállapítható, feszült viszony volt. A gyakori levélváltás háttérében általában Klein Rezső késedelmes fizetései álltak. A polgármesteri hivatal 1939-ben kezdeményezte az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalnál az Árpád Fürdő és Szálloda üzemtől a szálloda elnevezés megvonását. Ezt megelőzően a város Idegenforgalmi Hivatala a tisztí főorvossal egyetértésben, ugyancsak ilyen javaslatot tett az I. fokú iparhatóságnak.

Indoklásul azt hozták fel, hogy a szálló üzeme „*a legtávolabbról sem elégti ki azokat az igényeket, amelyeket a városban megforduló idegenek támaszthatnak. A szálloda berendezése a lehető legprimitívebb és botránysosan elhanyagolt állapotban van. A szobák padozata hullámos, a folyosók padozata törött, a legtöbb helyen a parkett korhadt, a szobák folyóvízzel fel vannak ugyan szerelve, de a mosdók vízkövesek, a csapok piszkosak...*”. A szálloda mellett, a hasonló állapotok miatt a belügyminiszternél is eljárást kezdeményeztek a gyógyfürdő-jelleg megvonása érdekében.

Az eljárás – amely az évek óta felvett hiányosságok miatt történt – eredményt hozott. A tulajdonos a hiányosságokat megszüntette.¹⁸⁵

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a fürdőt 1940-ben 129 állandó és 10 980 ideiglenes vendég látogatta. Állandó vendégként a statisztika azokat tartotta számon, akik legalább egy hétig tartózkodtak a fürdőben. Ideiglenes vendégek azok voltak, akik legalább egy éjjelt töltöttek el. 1944-ben az állandó vendégek száma 504 fő volt, az ideiglenes vendégek száma azonban jelentősen csökkent, az összeírás 8206 főt regisztrált.

A fürdő használati díjának felemelésére 1942-ben került sor. A közellátásügyi miniszter által engedélyezett árak az alábbiak voltak: gőzfürdőjegy felnőtteknek 1,40 pengő, vitézeknek 1,20 pengő, tanulóknak 40 fillér, tanoncoknak 60 fillér, gőzfürdő iszappakolással 2,60 pengő, természetes szénsavas fürdő 2,60 pengő, hideg gyógyfürdő 1, 90 pengő volt.

Az Árpád fürdőt 1942 decemberében a városi közművek nyugdíjintézete 700 000 pengőért megvásárolta, így tulajdonosa végső soron a város lett. Megvételét az tette indokolttá, hogy a város egyetlen kád- és gőzfürdője egészségügyi szempontból elhanyagoltá vált, bezárását volt kénytelen a városi hatóság elrendelni. A Mérnöki Hivatal értékbecslést végzett, e szerint az ingatlanok és az épület, valamint tartozékainak értéke 760 000 pengő volt. Ebből a telek, mintegy 200 000 pengő. A felépítmények közül a régi gőz- és kádfürdő 269 000,

185 SZVL Polgármesteri iratok. 1939. Szám n.

a szálloda 206 000, a filmszínház 192 000 pengő értéket képviselt. A legfontosabb karbantartási munkák elvégzésére a közgyűlés egyszeri 50 000 pengős adományt szavazott meg a közüzemi nyugdíjintézet részére.

Az átépítés 1943 januárjában megkezdődött. Ennek során a padozatot teljes egészében újra csempézték, a nagy fürdőmedencét és a középső medencét a régi csempével átrakták, valamint teljes körű festés és mázolási munkát végeztek. Az épület vízvezetékeit részben kicserélték, 500 méter új vezetéket építettek be, a kazánt is üzemképes állapotba helyezték. Mind az átalakítási munkákat, mind a fürdőfelszerelést illetően az anyagbeszerzés okozott nehézségeket. A fürdő ruhaszükségletét a Textil Központ anyagkiutalása fedezte.

A fürdő 1943. április 3-án nyílt meg. A javítási munkák ezt követően a kád- és iszapfürdőnél folytatódtak. A fürdőigazgatóság a nagy úszómedence körül található helyiségeket étteremmé alakította át, a szálloda átépítése a nyáron folytatódott. A tervezés kiterjedt az úszósporthoz elősegítésére, az uszoda medencéjét és a korábban mozgószínháznak használt helyiséget fedett uszodává akarták alakítani. Ez az elképzelés már 1937-ben is felvetődött. Az üzem energiaellátását korábban egy kazán fedezte, a megnövekedett hőszükséglet biztosítására a közművek áramszolgáltató telepétől távgővezeték létesítését tervezték.

A fürdőt ebben az évben 35 000 fő látogatta, a szénsavas fürdőt 700 látogató, iszappakolást 3500 látogató vett igénybe.

Az Árpád Gyógyfürdő Részvénytársasághoz tartozó városi fürdő kibővítését és korszerűsítését a városi közgyűlés 210 000 pengővel támogatta, azzal a kikötéssel, hogy a nyereségből a fürdő üzemeltető visszatéríti majd a beruházáshoz adott városi hozzájárulást. A fenti összegből készült el a korábban többször tervezett fedett uszoda. 1944 elejére elkészült a szálló földszintjének és utcai homlokzatának a renoválása is. Az uszoda mellett pinceéttermet létesítettek. A fürdő korszerűsítését támogatta a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium is, amely az Országos Sportközponton keresztül 200 000 pengőt biztosított. A korszerűsítési és építési munkák a harci cselekményekig folytatódtak. A feljegyzések szerint a teljes befejezéshez az építési költség 10 százalékára lett volna még szükség.¹⁸⁶ Az Árpád fürdő és a villanytelep között gőzvezeték megépítését határozták el, a tervet dr. Kamondy Zoltán műegyetemi magántanár és Opper Henrik mérnök készítette el.¹⁸⁷

1944 nyarán a közművek igazgatósága megállapította, hogy a sóstói vízműtelepen a továbbiakban két-három víztermelésre alkalmas kút létesíthető, azonban néhány év múlva további bővítésre, víznyerési lehetőségre nincs mód. Tehát olyan vízszolgáltató helyre van szükség, amely bőségesen és biztonságosan látja el a várost. Erre legalkalmasabbnak a város közelében Csór telepü-

186 SZVL Közgyűlési jkv. 1944. III. 9. No. 34.

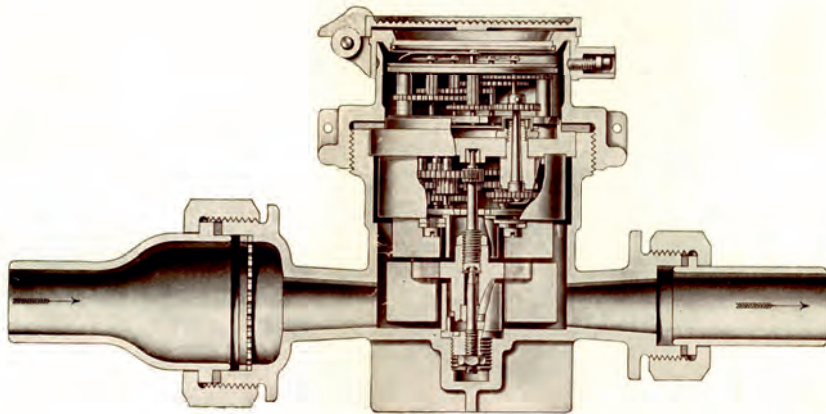
187 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1942. No. 144., 145., 1943. No. 6., 91., 115.

SZÁRNYKERÉKMÉRŐ.

A „Kosmos“ szárnykerék vízmérő

Meinecke szerkezet.

A 20. század első felében használatos vízmérő órák egyik típusa

lést tartották, ahol a belterület közelében lévő, úgynevezett Csabafői források karsztvize hasznosítható. Többszörösen meghaladja az aszalvölgyi és a sóstói vízmű termelését; a „csóri karsztvíz mennyisége oly tekintélyes – fogalmazták meg, hogy még a legrohamosabb városfejlődést feltételezve is, legalább 15–20 év közötti időre ki tudná elégíteni a város növekvő vízszükségletét.”

A második világháború befejeződését követően tervezték a megvalósulást, ennek érdekében dr. Kamondy Zoltán műegyetemi tanárt és Opperl Henrik mérnököt bízták meg a tervek elkészítésével. Sem a tervek nem készültek el, sem a beruházás nem valósult meg, Székesfehérvár és térsége háborús övezetté vált. Az angol–szász légitörő 1944. szeptember 19-én bombatámadást hajtott végre a város ellen, különösen a vasútállomás és környéke szenvedte el a legtöbb kárt, megsérült a vízvezeték- és szennyvízcsatorna-hálózat is.¹⁸⁸

188 SZVL Székesfehérvár közműveinek iratai. A közművek igazgatóságának jegyzőkönyvei. 1944. No. 63., 74.

A víz- és csatornaművek újjáépítése

1944 őszétől a háború közvetlenül is sújtotta a várost. A háborús pusztítás nem kímélte meg a vízműtelepeket sem. Jóllehet 1944 decemberétől 1945 márciusáig heves csaták dúltak a város birtoklásáért, a vízművek dolgozói helyükön maradván a vízellátást, néhány igen feszült nap kivételével, biztosítani tudták. Tették ezt 1945. március 22-ét követően is, amikor elhallgattak a fegyverek.

A városi közművek igazgatójának jelentésében ezt olvashatjuk: „1945. március 22-e után a harcok elültével az üzemeknél is, mint a városban mindenütt, üszkös romok, tönkrement berendezések hirdették a dúló csatákat, és ekkor az üzemek dolgozói minden felső irányítás nélkül azonnal hozzákezdtek a romok eltakarításához és az üzemek újjáépítéséhez.”

Üzemképtelen volt az aszalvölgyi és a sóstói vízmű is. Megfeszített munkát végeztek mindkét telepen, a sóstói vízmű 1945. március 29-én, az aszalvölgyi vízmű április 6-án kezdte meg működését. A legszükségesebb gépi berendezések üzembe helyezése történt meg, s mindkét vízműtelepig megtörtént a villamoshálózat helyreállítása (a villamosművek 1945. március 24-étől szolgáltattak áramot.)

A sóstói vízmű területén a gépház súlyos sérüléseket szenvedett, a gépészlakás a lángok martaléka lett. A gépház és a gépészlakás újjáépítése 1946-ban fejeződött be. Az aszalvölgyi vízműnél a víztároló medencében keletkeztek súlyos károk. 1946-ban itt is megtörtént a háborús károk felszámolása. A közművek igazgatósága ezen telepről meg is jegyezte: „... az aszalvölgyi vízmű épületeinek állapota jobb, mint a legutóbbi háború előtti évben volt.”

Kiseb károk keletkeztek a városi vízvezeték-hálózatban. A károk területi megoszlása azonban jelentős volt; különösen a vasútállomás és környékének vízvezeték-hálózata ment tönkre az 1944. októberi angolszász bombatámadás következtében. Nagyobb pusztulás érte a közutakat és a tűzcsapokat. Az 1944.

évi 361 tűzcsappal szemben 1945-ben 250, 1946-ban 262, 1947-ben 275 volt üzemképes. A közutak közül 1945-ben 124, 1946 végén 130, 1947-ben 138 volt üzemben (1944-ben a közutak száma 153 volt).

A vízművek termelési adatai:

1943-ban	1 562 494 köbméter
1945-ben	1 187 596 köbméter
1946-ban	1 598 881 köbméter
1947-ben	1 469 384 köbméter

A víztermelés az 1947. évben a vízművek között az alábbiak szerint oszlott meg: az aszalvölgyi vízműtelep 775 441 köbméter, az összes termelés 52,9 százaléka, a villamostelepi vízmű 153 303 köbméter, az összes termelés 10,4 százaléka, a sóstói vízműtelep 540 640 köbméter, az összes termelés 36,7 százaléka.

A vízvezeték-hálózat hossza meghaladta a 70 kilométert, a beépített vízmérők száma 1823 volt, vízdíj fizetésére kötelezett házak száma 3750 (1943-ban 4114 volt a kötelezettek száma). A vízdíj fizetésére kötelezett házak közel egyharmada megsemmisült, illetve olyan súlyosan rongálódott, hogy lakhatatlanná vált, és a lakóépületek háborús kárainak helyreállítása 1947 végéig nem fejeződött be.

A második világháborút követően az Árpád fürdő és szálloda a városi közművekhez tartozott. 1946-ban a fürdőben a gyógyfürdő nem üzemelt, csak a 100 személyes ún. „tisztasági fürdő” üzemeléséről van adat. A szénhiány miatt ez is nagyobb fennakadásokkal működött. A gyógyfürdő a háborús károk miatt nem üzemelt, elromlottak az iszappakoló és szénsavas fürdő berendezések is. A háborús sérülések komoly kárt okoztak a szállodában is: a 47 szobából 19 sérült meg, illetőleg vált használhatatlanná. A fürdőépület háborús sérüléseinek a helyreállítására, Gulyás Károly építészmérnök 1948-ban készített átépítési tervet. A fürdő 1950-ben rövidebb időre a megyei kórház része lett, majd közfürdőként működött.

Mindebből az következett, hogy a vízművek jelentős anyagi gondokkal küzdöttek, 1947-ben 222 ezer forint passzívvummal zárták az évet. Az elkövetkezendő években nem is került sor a hiány felszámolására, nem a pénzügyek terén nyílt meg a változás lehetősége, hanem a politikai, gazdasági terület előtt. A városi tulajdonú vízmű és vízműhálózat állami tulajdonba került.¹⁸⁹

189 Csurgai Horváth József—Erdős Ferenc: „Jelszavakkal nem lehet országot építeni!” Fejér megye alispánjának és Székesfehérvár város polgármesterének éves jelentései 1945–1950. Székesfehérvár, 2012. 213., 267–268. p.

Warvasovszky Emil—Zsida Csaba: 75 éves a Fejér Megyei Vízművek. (Székesfehérvár, 1987.) 17–19. p.

Az államosított víz- és szennyvízcsatorna-művek

Az államosítás

A Székesfehérvári Víz- és Szennyvízcsatorna-műveket 1950-ben államosították, felügyeleti hatósága a Fejér Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának Építési és Közlekedési Osztálya lett. Megszűnt a Székesfehérvári Városi Tanács irányító és felügyeleti jogköre.

Az újjáépítést követően a villanytelepi kutak vízhozama jelentősen csökkent; az 1950-es évek elején a város területén az aszalvölgyi felső és alsó, valamint a sóstói telep szolgáltatta a vezetékes vizet. Az évszaknak és a napi fogyasztásnak megfelelően becsülték meg a víztermelést: a sóstói esetében 1100–1900 köbméterben, az aszalvölgyi felső telepét 1000–2000 köbméterben, az aszalvölgyi alsó telepét pedig 250–380 köbméterben.¹⁹⁰

A vízszolgáltatásban – elsősorban az esti órákban – fennakadások voltak tapasztalhatók, a város állandó népessége megközelítette az 50 ezer főt, közülük vezetékes vízellátásban 47 100 fő részesült. Az ipari üzemekben dolgozók létszámát 6000 főre, az egyéb, a magyar és szovjet katonai alakulatok létszámát pedig 15 ezer főre becsülték. A környező településeken lakó, de a városi üzemekben dolgozókat nem számítva a népesség megközelítette a 65 ezer főt. A szolgáltatás hiányosságát növelte az ipari üzemek – Vadásztölténygyár, Könnyűfémű – egyre növekvő vízigénye, fokozatosan felszámolták azt a gyakorlatot, hogy az üzemek területén létesített mélyfúrású kutak vízhozamát felhasználva biztosítsák a termelés folyamatoságát. Egyre inkább a vezetékes víz felhasználására tértek át.¹⁹¹

---

190 Fejérvíz Zrt. Tervtár. A sóstói vízmű dokumentumai 1950–1954.

191 Fejérvíz Zrt. Tervtár. A vállalat 1954. évi beszámolója.

A Magyar Állami Földtani Intézet javaslatai

1951-ben a Belügyminisztérium Csatornázási és Vízellátási Osztálya megbízást adott a Magyar Állami Földtani Intézetnek, hogy Székesfehérvár nem megfelelő vízellátásáról szakvéleményt adjon. Dr. Vigh Gyula egyetemi tanár és munkatársai 59 artézi kút víztermelését vizsgálták meg, többek között a vízműtelepek, a pályaudvar, az Árpád fürdő, a Vadásztölténygyár, a Könnyűfémű kútjait. Megállapították: a vízvezető rétegek kiterjedése, mélysége, azok szénsav, vas és mangán tartalma a város földtani rétegződésének következménye. A mélyfúrások, különösen az 1226,8 méter mélységig feltárt rétegsorok igazolják, hogy a felszín alatt homok, homokkal kevert agyag és agyagrétegek váltják egymást, maximális vastagságuk 240 méter. Ez az úgynevezett pannóniai üledékréteg Székesfehérvár és közvetlen környékén mindenütt annak az ősi, kristályos alaphegységnek az egyenetlen felszínére települt, amelynek folytatása a Velencei-hegységben a felszínen megtalálható. A kristályos alaphegység mélységi fekvése a város területének különböző pontjain igen változó, a gránitmurvát a Paulovics-tanyánál 178, a strandfürdő mögött 199, a Seregélyesi út melletti fúrásokban pedig 75 méter mélységben érték el. A kristályos alaphegység rétegeiben jelentős vízvezető rétegek nem találhatók, a rózsáskerti mélyfúrásban is mindössze négy, gyengén szén-savas, percenként 60 liter vizet adó réteget tártak fel.

A Magyar Állami Földtani Intézet munkatársai az Aszalvölgy északi részén próbafúrást, a Sóstón pedig újabb kutak létesítését javasolták. Egyértelműen leszögezték: Székesfehérvár vízellátását mélyfuratú kutakkal véglegesen megoldani nem lehet. Ugyanakkor a jelentős beruházással járó csóri karsztvíz igen költséges és körülményes feltárását elodázták, ugyanis az első ötéves terv (1950–1955) időszaka nem kedvezett az infrastruktúra-fejlesztésnek, a pénzügyi forrásokat az ipar, különösen a nehézipar emésztette fel. E szempontból Fejér megye kiemelt fontossággal bírt, Dunapentelén (1951-től Sztálinváros, 1961-től pedig Dunaújváros) vasmű épült.

A földtani intézet javaslatait figyelembe véve 1953-ben két kúttal bővítették a sóstói vízművet. Az Aszalvölgyben, a felső telepen egy 170 méter mély kutat létesítettek, amelyet búvárszivattyúval láttak el.

Az 1950-es évek elején a víztermelési adatok:¹⁹²

Aszalvölgyi alsó vízmű	61 798 köbméter
Aszalvölgyi felső vízmű	449 345 köbméter
Sóstói vízmű	737 603 köbméter

¹⁹² Fejérvíz Zrt. Tervtár. Székesfehérvár hidrológiai viszonyai, különös tekintettel a város területén lévő artézi kutakra. Budapest, 1951. november 19.

A csóri vízmű

Székesfehérvár vízellátásában azt követően következett be változás, hogy 1953 nyarán a Nagy Imre-kormány jelentősen módosította az első ötéves tervet, csökkentette a nehézipari beruházásokat, lehetőséget és pénzügyi forrásokat biztosított az infrastruktúra fejlesztésére.

Megkezdődött Csóron, Székesfehérvártól 13 kilométerre lévő településen a karsztvíz felhasználására alapuló vízmű építése. A közművek igazgatóságának 1944 nyarán megfogalmazott koncepciója egy évtized múltával, 1954-ben valósult meg.

A csóri vízmű nyolc karsztforrásból táplálkozott, a források hideg és meleg részekre voltak tagolhatók. A forrástér északkeleti részén fakadtak a hideg, a 14–15 Celsius-fokos források, amelyek két foglaló aknával és egy galériával készültek. A délnyugati területen voltak a meleg források, ezek a 19 Celsius-fokot is meghaladták, vizüket egy 400 milliméteres és egy 500 milliméteres porózus betoncső-galéria gyűjtötte össze.

A karsztforrások vize két, egyenként 350 milliméter átmérőjű vezetéken jutott a keverőaknába, amelyet két részre osztottak, a második részben helyezték el az 500 milliméter átmérőjű túlfolyót, ennek tengerszint feletti magassága 116,8 méter volt.

A keverőaknából a víz az 50 köbméteres szívóaknába jutott, amely a gyűjtőaknával összefüggő vasbeton létesítmény. A szívómedence fenékszintje a tengerszint felett 114,8 méter, a szívókosár 350 milliméter átmérőjű volt. A karsztvizet biztonsági okokból cseppfolyós klórgázzal fertőtlenítették. A klórgázadagoló készüléket a szívómedence feletti épület e célra leválasztott részében helyezték el.

A gépház süllyesztett módon épült, a karsztforrások vizét az 50 köbméteres szívóaknából magasnyomású szivattyú-gépcsoport szállította a 13 kilométer hosszú, 300 milliméteres csővezetéken Székesfehérvárra. A gépház szivattyútermének alapterülete 53,7 négyzetméter, ahol három Ganz–Jendrassik gyártmányú szivattyút helyeztek el. A vízmű áramellátását a kincsesbányai transzformátorállomásról 20 kilovoltos légvezeték biztosította.

A főnyomóvezeték teljes hossza 12 363 méter, a csóri kezdő csőhossz 555 méter, 400 milliméter átmérőjű öntöttvasból készült vezeték. A város felől a befejező csőhossz 696 méter, 300 milliméter átmérőjű, ugyancsak öntöttvas vezeték. A közbeeső csővezeték 11 112 méter, szintén 300 milliméter átmérőjű eternitvezeték, amelyet a csór–székesfehérvári országút bal oldalán, az útpadka mellett a földbe mélyítettek.

Az építkezés alatt az Országos Közegészségügyi Intézet, mind a meleg, mind a hideg források vizét megvizsgálta. A vegyvizsgálat kedvező eredményre vezetett:

	Meleg forrás literenként milligramm	Hideg forrás literenként milligramm
Kálium és nátrium nátriumban kifejezve	18/40	nem tartalmaz
Ammónia	nem tartalmaz	nem tartalmaz
Kalcium	89,94	75,75
Magnézium	46,34	41,24
Vas	nem tartalmaz	nem tartalmaz
Mangán	nem tartalmaz	nem tartalmaz
Nitrát	nyomokban	nyomokban
Nitrit	nem tartalmaz	nem tartalmaz
Klorid	6	6
Szulfát	nyomokban	nyomokban
Hidrogénkarbonát	433,10	402,16
Szabad széndioxid	62	56,9
Oldott oxigén	6,97	8,02
Hidrogénkoncentráció	7,32	7,12
Összes keménység (német fok)	23,2	20,8
Karbonát keménység (német fok)	19,9	18,5
Összes oldott alkotórész	490	429
A víz hőmérséklete	19,3 Celsius-fok	17 Celsius-fok

A vízművet 1954. augusztus 20-án adták át, a kor elmaradhatatlan díszletei és szónoklatai közepette.

A csóri vízmű termelési adatait 1954 szeptemberétől követhetjük:

1954 szeptemberében naponta	6650 köbméter
1955 januárjában naponta	6300 köbméter
1955 októberében naponta	6100 köbméter
1956 áprilisában naponta	7500 köbméter

Úgy tűnt megoldódott Székesfehérvár vízellátása, és az ipari üzemek egyre növekvő szükséglete is kielégíthető. 1954 nemcsak a csóri vízmű átadását, hanem szervezeti változást is jelentett: április 1-jei hatállyal a víz- és szenny-

A csóri vízmű és védterülete napjainkban (jelölve piros vonallal)

vízcsatorna vállalatot egyesítették a vízműépítő és kútcarbantartó vállalattal. Az összevonással létrejött a Fejér Megyei Vízmű és Kútcarbantartó Vállalat. A dolgozók létszáma meghaladta a 200 főt.

A csóri vízmű átadását és a szervezeti változást tükrözték az éves költségvetések is:

1951-ben	1 926 000 forint
1952-ben	3 020 000 forint
1953-ban	3 160 000 forint
1954-ben	11 260 000 forint
1955-ben	11 065 000 forint
1956-ban	9 218 000 forint
1957-ben	11 700 000 forint

A központi iroda a közművek 1939-ben épült székházában, a Várkörúton (Népköztársaság út, ma: Prohászka Ottokár út), a központi telep és műszaki iroda az Alsókirálysoron (Élmunkás út, ma: Királysor) működött.

Víztermelés 1955-ben:

Csóri vízmű	1 331 084 köbméter
Sóstói vízmű	594 463 köbméter
Aszalvölgyi felső vízmű	697 933 köbméter
Aszalvölgyi alsó vízmű	118 133 köbméter
Összesen:	2 739 613 köbméter

Víztermelés 1956-ban:

Csóri vízmű	2 024 261 köbméter
Sóstói vízmű	737 603 köbméter
Aszalvölgyi felső vízmű	449 345 köbméter
Aszalvölgyi alsó vízmű	61 798 köbméter
Összesen:	3 272 962 köbméter

Az aszalvölgyi alsó vízmű termelése jelentősen csökkent, négy hónapon át nem termelt, üzemszünetet tartottak február, március, április és augusztus hónapokban.

Vízfelhasználás 1956-ban:

Vízmérőkön át fogyasztott víz	2 600 000 köbméter
Átalányfogyasztók	179 000 köbméter
Közkifolyókon át fogyasztott víz	70 000 köbméter
Saját vízfogyasztás	34 000 köbméter
Vízvesztesség	390 000 köbméter

Fogyasztás megoszlása 1956-ban:

Háztartások fogyasztása	1 525 000 köbméter
Ipari fogyasztás	690 000 köbméter
Egyéb fogyasztás	645 000 köbméter
Saját vízfogyasztás és közkifolyók	104 000 köbméter

A háztartások használták fel a termelt víz 60,4 százalékát, az ipari üzemek fogyasztása 18,6 százalék, az egyéb kategóriába a magyar és szovjet katonai alakulatok tartoztak, a megtermelt víz 19,7 százalékát használták fel, a saját és közfolyók fogyasztása 3,3 százalékot tett ki.¹⁹³

A hármashídi vízmű

Iszkaszentgyörgy–Kincsesbánya–Rákhegy térségében az intenzív bauxitbányászat kedvezőtlen hatással volt a csóri karsztforrásokra, amíg 1956-ban naponta 7500 köbméter vizet termeltek, addig évről évre csökkenés következett be, a vízhozam napi átlagban 3000 köbméterre apadt, 1962-re pedig a források szabad kifolyása végleg megszűnt. A bauxitbányászat hatással volt a környező települések, elsősorban Csór, Moha, Iszkaszentgyörgy, Fehérvárcsurgó lakosságának vízellátására is, az ásott kutak vízszintje jelentősen apadt, a magasabban fekvő belterületen pedig kiszáradtak.

1957 tavaszán helyszíni tárgyalást tartottak a bánya, a vízművek, a város és a megye képviselői a bányavizek hasznosításáról. A bányauzemek megbízottjai bejelentették, hogy „Kincses II.” néven új tárot nyitnak, az összegyűlt vizet szivattyúk segítségével kiemelik, s a bánya melletti halastóba majd ülepítés után a Gaja-patakba vezetik. A bányavíz hasznosítása Székesfehérvár és a városi üzemek vízellátása szempontjából bizonyult fontosnak. A városig megépítendő nyomóvezeték kiépítése 1960-ban fejeződött be. A bányaművelésnél meddőként felszínre juttatott nagy mennyiségű vizet először ipari vízként hasznosították.

Az említett ülepítő tóból 600 milliméter átmérőjű pörgetett betoncsővezetéken gravitációs eséssel jutott a víz Székesfehérvár északi részén a 8-as számú fő közlekedési út melletti ipari vízműtelepre, ahonnan tovább szállították a Videoton, a Könnyűfémű és a Szabad Élet Mezőgazdasági Termelőszövetkezet részére.

A fogyasztás és a termelés közötti kiegyenlítést – tartalék és tűzvíz készést – az Öreghegyen épített 2000 köbméteres ellennyomó medence biztosította. Az ipari vízművet 1960-tól a Könnyűfémű üzemeltette, 1965. március 1-jén könyvjóváírással adták át a Fejér Megyei Víz-, Csatornamű és Kútépítő Vállalatnak.

A székesfehérvári ipari üzemek vízellátása megoldódott, nem mondhatjuk el ugyanezt a lakosság egyre növekvő igényéről. 1961-ben készült el a vízmű bővítéséről a tanulmányterv és műszaki leírás. A beruházást négy év alatt tervezték megvalósítani több mint 31 millió forint összegben.

¹⁹³ Fejérvíz Zrt. Tervtár. A vállalat 1955., 1956. évi beszámolója.

A beruházás szükségességét az alábbiakban indokolták: „Székesfehérvár város lakosainak száma 1960. évi népszámlálás adatai szerint 55 934 fő, amelyhez mint vízfogyasztót hozzá kell számolnunk honvédségi létszámként 5-6000 főt. A városnak mintegy 5-6000 bejáró dolgozója van, akik a környező falvakból vasúttal és autóbusszokkal járnak munkahelyükre.

A város területe 20 838 katasztrális hold. A lakosság 98 százaléka a belterületi településeken helyezkedik el... 1960. január 1-jén 15 393 lakás volt, ...a második ötéves terv (1960-1965) során a szanálások és avulások figyelembevételével 2400 lakás növekedésével számolhatunk.

Székesfehérvárnak az 1960-as évek elején három működő vízműve volt:

- 1.) A csóri karsztvízforrás vízhozam ingadozása 4-5700 köbméter naponta
- 2.) Az aszalvölgyi üzemegység 2400-2600 köbméter naponta
- 3.) A sóstói üzemegység 2500-2800 köbméter naponta

A város 1953-ig igen hosszú időn keresztül nem volt megfelelő vízzel ellátva..., a csóri vízműtelep bekötésével (1954) időszakosan megoldást nyert... A csóri vízmennyiség öt év alatt (1954-1958) napi 8000 köbméterről 4000 köbméterre csökkent. A mai (1961) víztermelés mellett a nyári hónapokban a város egész területén vízhiány mutatkozik.

A jóváhagyott lakásfejlesztési terv szerint a második ötéves terv időszakában Székesfehérvár város területén 1600 állami lakás fog megépülni, míg magánérből kb. 800 lakás megépítésével számolhatunk. A város területén öt nagyüzem - Videoton, Könnyűfémű, Könnyűipari Szerszámgyár, Általános Mechanikai Gépgyár, MÁV Járműjavító - működik, továbbá 6-7 középüzem van telepítve. Ezen üzemeknél a fejlesztés során mintegy 2-3000 bejáró dolgozó növekedéssel lehet számolni, akik Székesfehérváron, mint vízfogyasztók jelentkeznek.¹⁹⁴

Változások bontakoztak ki a megyei települések vezetékes vízellátásában. 1957-től épültek meg a községi, nagyközségi vízműhálózatok, az időszak általános szóhasználatára szerint a törpe vízművek. 1962. január 1-jei hatállyal a Fejér Megyei Víz-Csatornamű és Kútépítő Vállalat kezelésébe került az ercsi, móri, bicskei, enyingi, fehérvárcsurgói, pusztagegyesi, fülei, rácalmási, beloianniszi, bodajki, mecsérpusztai, bakonykúti, iszkaszentgyörgyi és seregélyesi vízmű. 1963-tól átvették a csóri és a gánti, 1965-től pedig a magyaralmási és martonvásári vízmű kezelését.

Az államosítást követő évtizedben gyakori volt a vállalat igazgatójának személyében bekövetkezett változás. 1950 és 1952 között Sütő Ferenc az első számú vezető, őt váltotta 1953-ban Barabás Antal, majd 1959-től 1961-ig Molnár János töltötte be az igazgató tisztségét, akit 1961-ben Bánki János váltott fel.

194 Fejérvíz Zrt. Tervtár. A székesfehérvári vízmű bővítése. Beruházási program. 1961-1964.

Németh József: Székesfehérvár megyei jogú város ivóvízellátása. Kézirat.

Bánki János 1920-ban Debrecenben született. Eredeti foglalkozása lakatos, majd gépipari technikumot végzett. Fejér megyében 1946 és 1948 között a pártiskola vezetője, majd agitációs propagandavezető és szervezőtitkár. A Magyar Dolgozók Pártja székesfehérvári pártbizottságának titkára 1954-től, 1956 novemberétől a Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes megyei intézőbizottságának tagja. 1957-től 1961. február 15-ig Székesfehérvár Város Tanácsának elnökhelyettese. 1961-ben áthelyezték a Fejér Megyei Víz- Csatorna és Kútkarbantartó Vállalathoz. Munkatársai következetes magatartása miatt tisztelték. 1980-ban nyugdíjba vonult.

A szakmai munkát a főmérnök, dr. Mihály Lajos szervezte és irányította, a vidéki vízművek üzemvezetője Szentgyörgyi Ferenc, a városi vízellátás üzemvezetője pedig Gyurcsek Jenő lett.¹⁹⁵

Dr. Mihály Lajos főmérnök, műszaki igazgató 1963–1990 között.

1934. április 20-án született Mindszenten. 1953-ban Szegeden, a Gépipari Technikumban érettségizik, 1955-ben repülőgép-technikus, majd az Agrártudományi Egyetemen (Budapesten) szerez gépészmérnöki diplomát és 1973-ban (Gödöllőn) doktori fokozatot. 1975-ben a Miskolci Nehézipari Egyetemen hidrogeológusként diplomázik, 1994-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen felsőfokú műszaki értékbecslő végzettséget szerez.

1953-tól első munkahelyén, a Székesfehérvári Motorjavító Állami Vállalatnál üzem-technikus, majd 1958-tól a Fejér Megyei Tanács Beruházási Vállalatánál műszaki ellenőr. 1963-tól 1990-es nyugdíjazásáig a Fejér Megyei Vízműveknél és jogelődjeinél főmérnök, majd műszaki igazgató.

Műszaki ellenőrként nevéhez fűződik számos Fejér megyei település (pl. Mór) vízellátásának kiépítése és a Székesfehérvár sóstói szennyvíztisztító tó vízének elvezetése. A vízműnél dr. Mihály Lajos idejében épültek ki a Kincsesbányáról Székesfehérvárra jövő távvezetékek és a hármashídi vízműtelep, a székesfehérvári központi szennyvíztisztító telep, az öreghegyi víztorony, a sóstói telephely, megvalósult a vízellátó rendszerek folyamatirányítása, és bevezették a székesfehérvári kemény víz vízkőkiválás elleni vegyszeres kezelését.

Tagja a Magyar Autóklub Elnökségének, az Igazságügyi Szakértői Kamara Elnökségének és Etikai Bizottságának. Tagja a Magyar Hidrológiai Társaságnak és

Dr. Mihály Lajos műszaki igazgató
(1963–1990)

195 Warvasovszky Emil – Zsidai Csaba: 75 éves a Fejér Megyei Vízművek. 21–22. p.

A vállalat központja a Királysoron napjainkban

a Magyar Ingatlanszövetségnek. 1966 és 1970 között négyszeres Kiváló Dolgozó, 1968-ban a Vízgazdálkodás Kiváló Dolgozója. 1973-ban és 1978-ban Honvédségi Érdemérmét kap, 1986-ban az Országos Találmányi Hivatal különdíjjal jutalmazza, 1991-ben megkapja az igazságügyi szakértők gyémánt fokozatú elismerését.

Továbbra is alapvető feladat maradt a városi lakosság és az üzemek mindinkább növekvő vízigényének biztosítása. Az 1960-as évek elején naponta 240–250 köbméterrel csökkent a felhasználható vezetékes víz mennyisége, elsősorban a csóri vízmű hozamának apadása miatt.

1963-ban a vízmérleg az alábbiak szerint alakult:

Vízművek (aszalvölgyi, sóstói és csóri)	3 873 285 köbméter
Vidéki vízművek	783 968 köbméter
Szennyvízelvezetés	
Székesfehérvár	4 024 965 köbméter
Vidék	49 213 köbméter

A lakosságnak 2 261 462, az ipari üzemeknek 1 279 426 köbmétert értékesítettek. A vállalat alkalmazottainak létszáma 1963-ban: szakmunkás 73, segédmunkás 159, műszaki 20, adminisztrátor 27, kiegészítő 11. A dolgozók átlagbére éves szinten:

1962	16 109 forint
1963	16 540 forint
1964	17 460 forint
1966	18 465 forint

1961 szeptemberében megkezdődött az Élmunkás úti (ma: Királyisor) központi telephely és iroda kialakítása. Három kisebb földszintes lakóházat vásároltak meg, azok egy részének lebontásával, illetve átalakításával kezdődött meg az építkezés. 1962 őszére elkészült a központi iroda, az üzemi étkezdé és a műhelyek egy része. Az év végén a munkák pénzügyi fedezet hiányában abba maradtak. Az építkezések 1963-ban fejeződtek be.¹⁹⁶

A Fejér megyei vízmű bővítésének alapjait az iszkaszentgyörgy—kincsebányai vízkivételi mű és a 600 milliméter átmérőjű gravitációs pörgetett vasbetonvezeték elkészülte teremtette meg, továbbá elkészült a fogadóépület (ipari vízmű) a Nehézipari Minisztérium beruházásával. A tervezett víztermelés mennyiségét napi 14 ezer köbméterben irányozták elő, az éves termelési értéket pedig több mint 6 millió forintban határozták meg. A beruházásra 31 millió forintot terveztek, amely az éves termelési értéket tekintve öt esztendő alatt megtérült.

A beruházás ütemezése:

	Építés	Gépbeszerzés	Egyéb	Összesen
1961.	1 400 000 Ft	–	60 000 Ft	1 460 000 Ft
1962.	7 500 000 Ft	–	350 000 Ft	7 850 000 Ft
1963.	6 944 000 Ft	3 000 000 Ft	1 000 000 Ft	10 944 000 Ft
1964.	6 500 000 Ft	3 279 000 Ft	1 065 000 Ft	10 844 000 Ft
Összesen:	22 340 000 Ft	6 279 000 Ft	2 475 000 Ft	31 098 000 Ft

A beruházást megelőző tanulmány szerint a csóri vízmű termelése a feleére csökkent (4–5000 köbméterre naponta). A karsztforrások vízhozamának csökkenését az iszkaszentgyörgyi—rákhegyi bauxitbányászattal kapcsolatos vízkivétel okozza, tehát Székesfehérvár vízellátásának biztosítása céljából gondoskodni kell, hogy a csóri vízműnél „elvesztett” mennyiség az

¹⁹⁶ Fejérvíz Zrt. Tervtár. A vállalat 1963. évi beszámolója.

A hármashídi vízműtelep épülete Székesfehérváron (2013)

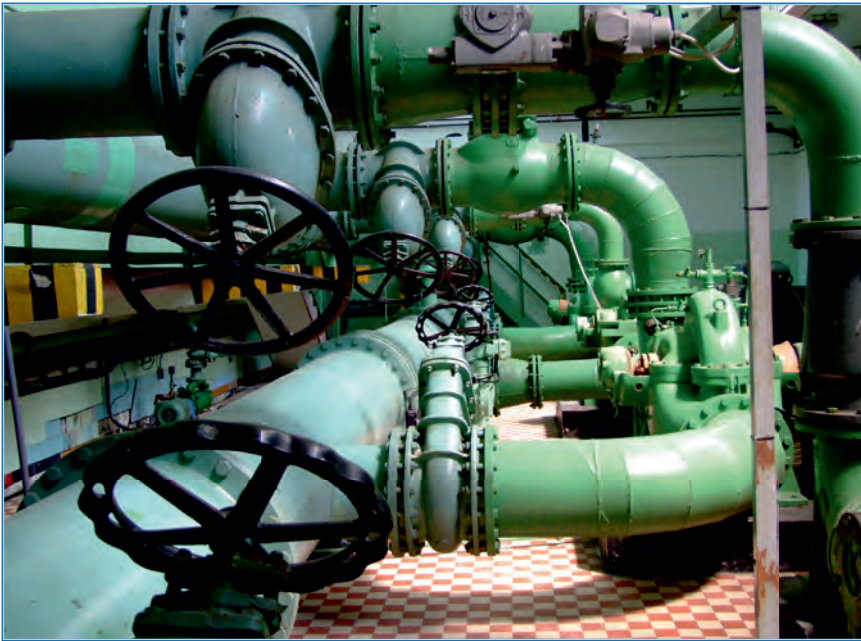
iszkaszentgyörgyi—rákhegyi víztermelésből tisztítótelep révén biztosítható legyen. A beruházás megkezdésekor az aszalvölgyi és a csóri üzemek három, a sóstói vízmű pedig két műszakban termelt vizet.

A város vízellátása érdekében az Öreghegyen két 1600 köbméteres víztároló medence kialakítását, továbbá a tisztítótelep és a főnyomóvezeték megépítését is tartalmazta a beruházás. A tisztítótelep az Iszkaszentgyörgy – Kincsesbánya térségéből bevezetett bányavizet volt hivatva megtisztítani. A kincsesbányai tóból gravitációs úton Székesfehérvárra vezetett víz a 600 milliméter átmérőjű vasbetoncöveken a város nyugati szélén, a 8-as számú út és a Gaja-patak mellett épített hármashídi víztisztítótelepre érkezett. A vízszállító vezeték utolsó, 13 kilométeres szakaszát a Csórról jövő, forrásvizet szállító 300 milliméter átmérőjű eternit-csővezeték mellett fektették le. A hármashídi vízműbe érkező víz egy része minden tisztítás nélkül ipari vízként a várost északról megkerülve jutott az ipari üzemekbe. A víz másik részét a napi 14 ezer köbméter mennyiségre tervezett tisztítótelep – elvezése hármashídi vízmű – alakította át fogyasztható, iható vízzé. A víz útja a következő volt a vízműtelepre érkezéskor: a víz a két 200 köbméteres fogadómedencébe került. Innen kisnyomású szivattyúkkal ráemelték a gyorszűrőkre, a szűrt víz két, egyenként 500 köbméteres szívó oldali medencébe jutott. A medencékből nagynyomású szivattyúk a városi 400 milliméter átmérőjű főnyomóvezeték segítségével látták el a fogyasztó-

kat és az Öreghegyen megépített két, egyenként 1600 köbméteres víztárolót. A szivattyúkkal a vízelvétel nagyságának megfelelően 9 féle üzemmódot lehetett kialakítani.

A technológiát illetően a nyersvízben lévő rendkívül magas vas- és mangántartalmat légoxidáció segítségével távolították el vasoxid-pelyhek formájában. A 10 darab 3150 milliméter átmérőjű szűrő felső részében a vasoxidpelyhek, az alsó részben a mangán vált ki. Az előklórozás után elhalt élő szervezeteket is a szűrő választotta ki a nyersvízből. A szűrőberendezést a víztisztítás segédüzemi – légoxidációs kompresszorok, vegyszeroldó és adagoló berendezés és iszap-szivattyú – egészítették ki. A tapasztalatok szerint megállapítható volt, hogy a korábban – 1958-ban – vizsgált bányavíz tulajdonsága sokkal kedvezőtlenebb volt vas, mangán és lebegő anyagok tekintetében mint később. Feltehetően a vízminőség szempontjából kedvezőbb régiókba jutott a bányaművelés; a vastartalom a hármashídi vízmű elkészültekor már csak 0,1–0,15 milligrammot tartalmazott, a lebegőanyag pedig 8–15 milligramm volt, így a gyorszűrőket csak ezek eltávolítására kellett használni.

A telepről az ivóvizet 400 milliméter átmérőjű öntöttvas nyomóvezeték továbbította a tárolómedencébe. A vezeték átszelte a várost, teljes hossza megközelítette a 6 kilométert. A Csórról beérkező 300 milliméter átmérő-

A hármashídi vízmű gépháza (2009)

jú acélcsővezetékéből indult ki az új, 400 milliméter átmérőjű nyomóvezeték, amely a Donát és Krasznai út által határolt területen épített két, egyenként 1600 köbméteres ivóvíz befogadására alkalmas tárolóba juttatta. A tárolómedencéket a város legmagasabb pontján építették meg, előre gyártott, utófesztett elemekből.

1965 tavaszán megkezdte működését a hármashídi vízmű, meghatározták a városi hálózat feltöltésének sorrendjét, 11 szakaszt állapítottak meg. Sorra jelentkeztek a hálózat meghibásodásai, amelyet az okozott, hogy a 0,8–1 atmoszféráig terjedő nyomás 4,5 atmoszférára emelkedett. Az 1913-tól megépített szakaszokon csőtörések keletkeztek, a rejtett, korábban nem észlelt vízfolyások következtében a vízvesztés jelentősen megnövekedett. A csőtörések száma meghaladta a 170-et.

A vállalat 1966. évi beszámolója szerint megoldódott a város vízellátása, 7100 háztartást láttak el vezetékes vízzel, vidéken pedig 11 800 család vette igénybe a szolgáltatást. Gyarapodott a községi vízművek száma: Csákvár, Sárbogárd és Etyek víztermelő berendezéseit is a vállalat vette át. A városban és a megyében 711 közületi és 330 ipari fogyasztót láttak el. Jelentős üzemzavar, termelés kiesés nem gátolta a folyamatos és megbízható vízellátást.

Nem mondható el ugyanez a szennyvízelvezetésről, jóllehet csökkentették a nehéz, egészségre is káros testi munkát, a karbantartási feladatokat is teljesítették, azonban az elavult hálózattal a város szennyvizét higiénikusan, akadály nélkül nem tudták elvezetni. Az évek, sőt évtizedek óta meglévő problémát csakis az új hálózat és a tisztítómű oldhatja meg – hangsúlyozták a vállalat vezetői. A szennyvíztisztítás egyetlen eredménye, hogy Bicskén elkészült a tisztítómű. Tovább csökkent az igény az ásott és fúrt kutak létesítése iránt.¹⁹⁷

A vállalat 1966-ban 10 143 200 köbméter vizet termelt, 21,5 százalékkal többet, mint 1965-ben. Értékesítettek 8 976 600 köbmétert, amelyből a háztartások 2 882 300, az ipari üzemek 4 483 700 köbmétert használtak fel, az egyéb célra értékesített mennyiség meghaladta az 1,6 millió köbmétert. Ugyanakkor a hálózati veszteség meghaladta a 10 százalékot, nevezetesen 1 166 600 köbmétert tett ki. Az építési ágazat 32 vízhálózat bővítést, 57 kútépítést és felújítást és 8 egyéb feladatot teljesített.

A szennyvíztisztító maximális kapacitással végezte munkáját, összesen 6,3 millió köbméter szennyvizet emeltek át, a rendelkezésre álló kapacitással a városi igényeket kielégíteni nem tudták. Egyértelművé vált, hogy a vállalat önerőből a szennyvíztisztítás gondjait megoldani nem tudja. A Mélyépítési és Tervező Vállalat 1964-ben kapott megbízást a székesfehérvári központi szennyvíztisztító-telep terveinek elkészítésére.¹⁹⁸

---

197 Fejérvíz Zrt. Tervtár. A vállalat 1965. évi beszámolója.

198 Fejérvíz Zrt. Tervtár. A vállalat 1966. évi beszámolója.

A székesfehérvári központi szennyvíztisztító-telep

1968-tól, az új gazdasági mechanizmus bevezetésétől változások bontakoztak ki; a vállalat elnevezése Fejér Megyei Vízf- és Csatornaművek-re módosult, tekintettel arra, hogy a kútépítési és karbantartási munkák minimálisra csökkentek. A meghatározó változást azonban két beruházás megvalósulása jelentette: 1968-ra elkészült a központi szennyvíztelep, 1973-ban pedig megkezdte a termelést a Fehérvár- és Kincsesbánya között levő rákhegyi vízműtelep. Ez utóbbi víztelmező hely kezelését és működtetését nem a vállalat kapta meg, hanem a Dunántúli Regionális Vízmű és Vízgazdálkodási Vállalat. A Fejér Megyei Vízf- és Csatornaművek a Rákhegyen termelt víz vásárlására kényszerült, ez pedig az éves költségvetésekben okozott ellentmondást.

Nemcsak névváltozásra került sor; a vállalat irányító szerve a Fejér Megyei Tanács V.B. Építési, Közlekedési és Vízügyi Osztálya, felügyeleti főhatósága az Országos Vízügyi Hivatal lett. A Fejér Megyei Vízf- és Csatornaművek szervezeti felépítése 1968-ban: a városi üzemmérnökség, vezetője Gyurcsek Jenő, az üzemvezetőség feladata Székesfehérvár vízellátása, a keletkezett szennyvíz elvezetése és tisztítása volt. A vízellátást a hármashídi, csóri, sóstói és aszalvölgyi vízmű biztosította. Ez idő tájt a városi üzemmérnökséghez tartozott a csapadékcatorna-hálózat is. A vállalat másik jelentős egysége a vidéki üzemvezetőség (egyszerűen „törpések”-nek nevezték az üzemvezetőség dolgozóit). Az üzem vezetőjének feladatait id. Szentgyörgyi Ferenc látta el, a települési vízművek és szennyvíztelepek működését irányította; szennyvíztelep volt Bicskén, Bodajkon, Enyingen, Ercsiben, Móron, Beloiannisban és Gánt-Bányatelepen.

A központi szennyvíztisztító-telep iszapfermentáló tornyai (2000)

A műszaki üzemvezetőség vezetője Rácz Imre irányította a szállítási részleg, a lakatos-, a vízórajavitó-, a villanyszerelő-, a kovács- és az asztalosműhely munkáját. A kútépítéssel és karbantartással foglalkozó részleget Tifinger István vezette. Az építési csoportvezető Pemmer István volt, a kőművesek és kubikusok munkájáért felelt. A központi ügyintézés az adminisztratív részlegek látták el, feladataik közé tartozott a vízdíjszámlázás, bérelszámolás, társadalombiztosítási ügyek intézése, könyvelés, statisztikai adatkezelés.

Fentebb utaltunk arra, hogy a székesfehérvári központi szennyvíztisztító-telep előmunkálataira 1964-ben került sor. Az építkezések azt követően gyorsultak fel, hogy Kerkay Andorné, a város országgyűlési képviselője a telep melletti átadása érdekében interpellált. A központi beruházásból megvalósult szennyvíztisztító a Bakony utca végén, a komáromi vasútvonal közelében, a Jancsár-csatorna partján épült meg. A telepet napi 18 ezer köbméter szennyvíz tisztítására létesítették úgynevezett nagyterhelésű eleveniszapos szennyvíztisztítási technológiával. Az iszap kezelését fűtött rothasztók biztosították. A kivitelezéssel összefüggő munkákat a Közmű- és Mélyépítő Vállalat székesfehérvári építésvezetősége végezte, a lebonyolító a Fejér Megyei Beruházó Vállalat volt. A telep vezetőjévé Fürst Ádám gépészmérnököt nevezték ki, a laboratóriumban dolgozók munkáját pedig Virág Károlyné vegyészmérnök irányította.

Úgy tűnt 1969-ben, hogy megkezdhető a szennyvíztisztítás, a próbaüzem alatt azonban műszaki hibák, gépészeti problémák jelentkeztek. Az eleveniszapos medencék légbevivő eszközeinél a csapágycsatlósok néhány perces működést követően valósággal elégtelkesek. A próbaüzemet leállították, egy esztendő múltával, 1970 tavaszán került sor a tisztító rendszer tényleges üzemeltetésére. Az eleveniszapos medencék légbevivő eszközei 35 centiméter átmérőjű Kessener-kefék voltak, a csapágycsatlósok kenése az üzembe helyezéskor ideiglenesen Stauffer-zsírozókkal történt, majd 1972-ben áttértek a kényszerolajozásra. Az olajozást két olajszivattyú végezte (az 50 darab Kessener-kefének 100 csapágycsatlós volt, tehát 100 kenési pont olajozását kellett megoldani). A kényszerolajozó berendezést és a hozzá tartozó csöveket, adagoló szelepeket nyugati importból biztosították.

A szennyvíztisztító-telepet első ütemben napi 18 ezer, a második lépcsőben újabb 18 ezer köbméter szennyvíz tisztítására tervezték. A bővítés előkészítése 1973-ban kezdődött, ekkor a terület kisajátítására került sor. Az előkészületek megtételekor egyértelművé vált, hogy a szennyvíz hatékony tisztításához más technológia szükséges. Az Országos Vízügyi Hivatal 1972-ben tette közzé a tisztított szennyvíz minőségére vonatkozó rendeletet. Határértéknek a literenként 25 milligramm BOI_5 koncentrációt határozták meg a tisztított szennyvíz esetében. A megfogalmazott követelményeknek megfelelően készítették elő a bővítést, befejeződött a kisajátítás, a telep területe öt hektárról 17 hektárra bővült. 1974 nyarán meg is kezdődtek a második előülepítő földmunkái.

A szennyvíz összetétele az első ütem üzembe helyezésekor: KOI_5 (kémia oxigénigény öt nap alatt) 300–400, BIO_5 (biológiai oxigénigény öt nap alatt) 170–190, ammónium tartalma 25–30, foszfát tartalma 14–16 milligramm volt literenként. Tehát messze elmaradt az 1972-ben előírt határértékektől. A méréseket úgynevezett titrálással és szín-összehasonlító módszerekkel végezték. A fotométer 1974-ben, a nehézfémek meghatározására szolgáló polarográf 1976-ban került a laboratóriumba.

Nehézfém kezdetben elenyésző mennyiségben volt a telepre érkező szennyvízben. 1972 februárjában azonban változás következett be, a Videoton galvánüzemének szennyvizét rákötötték a közcsatornára, már másnap – emlékezik Virág Károlyné a laboratórium vezetője – sárga színű volt a szennyvíz a benne lévő krómtól a rácsaknában. Gondot okozott a Kőfémből, az alumínium hengerműből érkező szennyvíz is a magas ásványolaj tartalma miatt. A Kőfém nem rendelkezett hatékony szennyvíz előtisztítóval, az olaj a szennyvíztisztító telep előülepítőjében 10–15 cm vastagságban ülepedett le. A hűtőházból kikerülő szennyvíz sem volt megfelelő, nyáron nagyobb mennyiségű zöldborsó került a csatornába, ősszel és télen a zöldségek feldolgozásakor a szennyvízbe szervesanyagok kerültek, amelyek nehezítették a tisztítást, elsősorban a gázképződés mértékét csökkentették.

A városból 60/90 centiméter átmérőjű tojásszelvényű csatornán érkezett a szennyvíz a 8–9 méter mélyen épült fogadóaknába, ahol kézi tisztítású durva-, majd gépi tisztítású finom rács végezte a tisztítási folyamat első szakaszát. A rácsokon megszárt vizet szivattyúk emelték a homokfogóba. Az átemelő szivattyúkat a négy emelet mélységű gépházban helyezték el. A homokfogó medencékből a homokszikkasztó ágyakba került a részlegesen megtisztított szennyvíz, amelynek útja az előülepítőbe vezetett. Itt megszabadult a lebegő anyagoktól, majd az iszapsűrítő következett. Az ülepített szennyvíz a szennyvíztisztító aknából a levegőztető medencékbe jutott, ahol mintegy másfél órát „tartózkodott”, ez idő alatt a Kessener-kefékkel levegőztették. Az itt képződött eleveniszap-elegyet az utóülepítőbe vezették, ahol közel három és fél órán át tovább ülepítették, ezt követően a megtisztított szennyvizet a Jancsár-csatornába vezették.

A tisztított szennyvíz minősége általában megfelelt az előírtaknak; KOI literenként 100 milligramm alatt maradt, ammónia tartalma néhány milligramm volt kevesebb, mint a befolyó szennyvízé. Tehát ebben a tekintetben a telepnek csak kiegyenlítő szerepe volt, a levegőztetőben az alacsony tartózkodási idő nem biztosított lehetőséget a nitrátmentesítésre. Az elfolyó tisztított szennyvíz lebegőanyag tartalma a legtöbb esetben alacsony volt, emiatt a telepre bírságot nem vetettek ki.

Figyelmet érdemel az iszapkezelés folyamata: az előülepítőben maradt iszap a 35 köbméteres iszapsűrítő medencékbe jutott, ahonnan szivattyúk továbbított-

ták az előrothasztóba, majd a sűrített iszapot az iszapszivattyúkkal a rothasztóba nyomták. Az iszapszivattyúk vízszintes tengelyű, szárazaknás centrifugál szivattyúk voltak. A sűrítő medencékben szintmérőket építettek be, ezek segítségével határozták meg a rothasztókba jutott sűrített iszap térfogatát. Mindkét előrothasztó 3700 köbméter térfogatú, itt történt 32–36 Celsius-fok közötti hőmérsékleten a rothasztás, amelynek időtartama 25–30 nap között változott. Az előrothasztó fűtött és kevert volt, a keverést a rothasztás során képződő biogázzal működtetett mamutszivattyú biztosította.

Az előrothasztóból az iszap tolózárnnyitással került az utórothasztóba, ahol rendszerint 60 napig tárolták. A művelet során a lebomló szerves anyag részben biogázzá, részben egyszerűbb vegyületekké alakult. A biogázt a telepen az épületek, a rothasztó és a gáztároló fűtésére használták fel. Az utórothasztóból az iszap az 5040 négyzetméter felületű iszaptikkasztó ágyakra került, közel egy év múltával volt kézi erővel kitermelhető állagú.¹⁹⁹

Az 1973. évi szöveges mérlegbeszámolóban jelentős eredményről olvashatunk: december 6-án megkezdte próbaüzemét a rákhegyi vízmű, és elkészült a kincsesbányai II. gravitációs távvezeték. „Ez a távvezeték a végleges üzembe helyezés után hosszabb távra biztosítani fogja Székesfehérvár jelenlegi, illetve jövőbeni vízszükségletének kielégítését” – vélekedtek a vállalat vezetői.

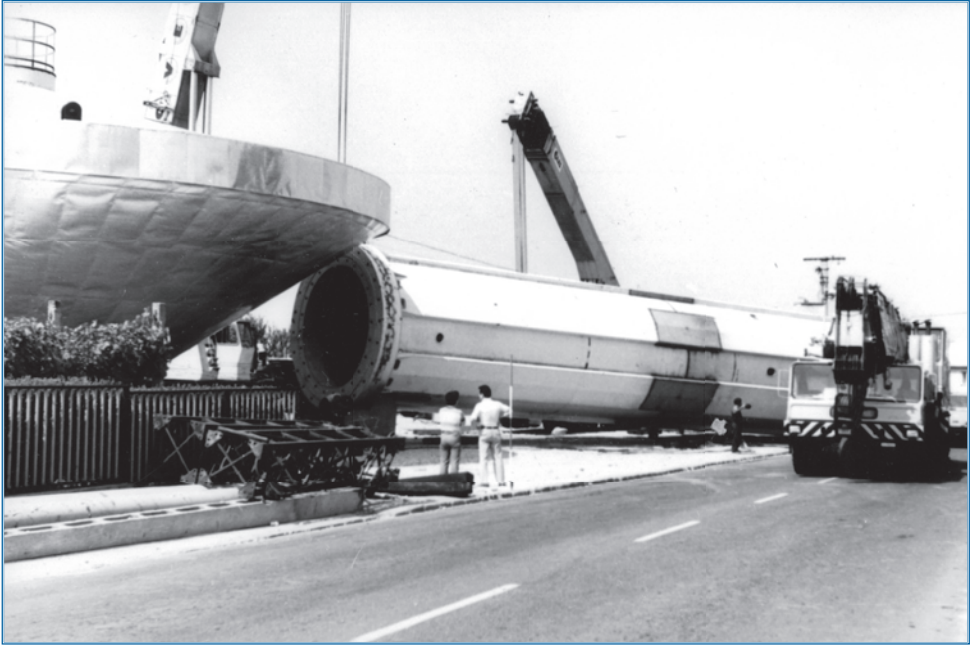
A Fejér Megyei Vízművek a '70-es évektől a rendszerváltozásig

1971-ben kezdték el építeni a Rákhegy – Székesfehérvár gravitációs II. vezetéket, a hármashídi gépházat és a fogadómedencéket. Párhuzamosan épült a rákhegyi osztómű, fogadó, ülepítő medence, az átemelő telepek, a kincsesbányai üzemirányító központ, a távvezetékek Székesfehérvár és Pét felé. 1974-től Székesfehérvár legfőbb vízbázisa a rákhegyi karsztvíz, következésképpen a Fejér Megyei Víz- és Csatornaművek legfontosabb ivóvíz objektumává a hármashídi vízműtelep vált.

A rákhegyi vízaknából ivóvíz minőségű, míg a légaknából szennyezett bányavízet („piros víz”) emeltek a felszínre a szivattyúk. Az ivóvíz az udvartéri osztóműbe jutott, míg a „piros víz” az ülepítő medencébe. Az osztóműből az ivóvizet négy irányba vezették el. A két 600-as vezetéken a 73 ezer köbméter napi kapacitású medencéken keresztül a kincsesbányai vízműtelepre jutott, ahol a 16 ezer köbméteres ülepítő medencéből az ülepített „piros vízzel” megfelelő arányban keverték és továbbították a péti vezetékbe, innen ágaztak le az

---

199 Virág Károlyné: *Amire emlékszem – emlékszünk a vízművel kapcsolatban. Kézirat. Szennyvízelvezetés és tisztítás Székesfehérváron. Kézirat.*

Víztorony építése az Öreghegyen (1983)

inotai erőmű és alumíniumkohó csővezetékei. A gravitációs II. távvezetéken 13 kilométer hosszúságban jutott a víz Székesfehérvárra a hármashídi két, 3 ezer köbméteres szívó oldali medencébe, ugyanide csatlakozott a gravitációs I. távvezeték is. Az elosztó aknából kapott vizet Kincsesbánya, Iszkaszentgyörgy, Fehérvárcurgó és Sárkeresztes is.

Székesfehérvár vízellátásában fontos szerepet tölthettek be az Öreghegyen lévő ellennyomó medencék. A korábbi két 1600 köbméteres és a 2000 köbméteres csúcsmédenca mellé üzembe lépett (1983-ban) az 5000 köbméteres tározó. Ezen időponttól a város megfelelő tározó-kapacitással rendelkezett.

További eredmények sem elhanyagolhatók: 25 községben üzemeltettek vízművet, átadták a Balinkabánya–Bodajk–Mór között kiépített távvezetékét. Székesfehérvár viszonylatában továbbra is problémát jelentett a két szennyvíztelep – a központi és a sóstói – tisztítóképessége, a telepek terhelése magában hordta annak veszélyét, hogy a tisztítás hatásfoka az előírt szint alatt marad.

Eredményesen teljesítette feladatait az építőipari ágazat: 1972-ben Székesfehérváron 8,8, 1973-ban 10,4 kilométer vízvezetékét építettek. Megkezdődött a városban az Öreghegy, a Maroshegy és a Szárazrét vezetékes vízzel történő ellátása. A magánéros lakóházépítések az említett területekre koncentráálódtak. Szembetűnő változások az Öreghegyen voltak megfigyelhetők. A város polgá-

rainak szőlőművelése a török kiűzése után ide összpontosult, majd a 19–20. század fordulóján a présházak között egyre több villa- és lakóépületet építettek. A tehetős polgárcsaládok a nyári hónapokban ki is költöztek a zsúfolt Belvárosból, ott pihentek, a nyári melegben ott kerestek és találtak felfrissülést.

Jelentősen csökkent az ipari vízfelhasználás. A Könnyűfémű, a legjelentősebb fogyasztó önálló vezetéket építtetett Kincsesbányáról, a távvezeték átadására 1973 utolsó negyedében került sor, ettől az időtől a vállalat ipari vízszolgáltatását igénybe sem vették.

Az eredményes gazdálkodást részben befolyásolta az Árpád fürdőben a gőzfürdő és a fedett uszoda elhúzódó felújítása. Az állandó fürdőt 1972-ben 114 ezren, 1973-ban mindössze 80 ezren vették igénybe. Az idényfürdő – a városi strand és uszoda – látogatóinak száma 1973-ban a kedvező időjárásnak köszönhetően megközelítette a 63 ezer főt. A vállalat dolgozóinak létszáma a fejlesztéssel összefüggésben 516 főre növekedett, az átlagkereset éves szinten meghaladta a 25 500 forintot.

Vízmérleg 1973-ban²⁰⁰

Székesfehérvár	
Aszalvölgy	1 065 000 köbméter
Sóstó I.	1 028 000 köbméter
Sóstó II.	61 000 köbméter
Csór	2 882 000 köbméter
Rákhegy (Hármashíd)	5 858 000 köbméter
Vidék	2 123 000 köbméter
Összesen	13 017 000 köbméter

Szennyvízelvezetés	
Székesfehérvár	11 061 000 köbméter
Vidék	149 000 köbméter
Összesen	11 210 000 köbméter

A központi szennyvíztisztító-telepen az iszap elszállítása okozott problémákat, továbbra is megoldatlan volt az iszap víztelenítése. Átalakították (1974-ben) a szedreskerti szennyvízátemelőt. A Dunántúli Regionális Vízműtől vásárolt víz 1975-ben 9,6, 1976-ban már 11,5 millió köbmétert tett ki, a vásárolt víz növekedésével párhuzamosan folyamatosan csökkent a székesfehérvári vízművek termelése, az 1975. évi 3,5 millió köbmétről 1976-ban 2,4 millióra. A napi vízfogyasztás

200 Fejérvíz Zrt. Tervtár. A vállalat 1972., 1973. évi mérlegbeszámolója.

Székesfehérváron meghaladta a 30 ezer köbmétert. A fogyasztók megoszlása: üzemek 462, intézmények 506, vízmérő órával ellátott háztartások 8000, az ingatlankezelő vállalat kezelésében lévő házak 615, közkutas fogyasztók 1157.

Gyapodott a vállalathoz tartozó községi vízművek száma, 1975-ben Beioiannisz, Csór, Sáregres, Iszkaszentgyörgy, Moha, Mezőfalva, Magyaralmás, Bicske, Nagykarácsony, Enying, Mór, Martonvásár, Vértesboglár, Bakonycserynye, Mány, Mezőszilas, Mezőkomárom, Cece, Pátka, Sárkeresztes, Dég, Ercsi, Bodajk, Bakonykúti, Mecsérpuszta, Csákvár, Rácalmás, Fehérvárcsurgó, Lovasberény, Etyek, Füle, Seregélyes, Pusztaegres, Szár-Újbarok, Gánt és Sárbogárd vezetékes vízellátását biztosították. Elkészült a kőszárhegyi regionális vízmű, megoldódott Kőszárhegy, Polgárdi, Szabadbattyán vízellátása is. A vidéki vízművek termelése meghaladta a 2,7 millió köbmétert, a népesség 57 százalékát látták el ivóvízzel, egy főre napi átlagban 70 liter jutott.²⁰¹

Bővítették a móri, sárbogárdi és bicskei szennyvízhálózatot. Székesfehérváron több mint 8 kilométer vízvezetékét építettek, s megkezdték a sóstói és az aszalvölgyi vízmű felújítását. Az aszalvölgyi felső vízmű területén két korszerű, nagy átmérőjű kutat létesítettek. Az aszalvölgyi alsó vízmű kútjai az 1970-es évek végére bakteriológiailag és kémiaiilag elszennyeződtek, a víztermelést a területen beszüntették. A felső vízműnél 1982-től – a többi vízműhöz hasonlóan – a polifoszfátos kezelést alkalmazták, amellyel a magas keménységű víz kalcium és magnézium ionjait megkötötték.

A sóstói vízmű területén 1973-ban egy kutat úgynevezett melléfúrásos eljárással újítottak fel, 1979-ben két nagy átmérőjű, majd 1987-ben újabb három nagy átmérőjű kutat létesítettek. Az új kutak talpmélysége elérte a 75 métert. Ezzel egy időben – három kivétellel – a régi kutak megszűntek. A sóstói vízműnél is megtörtént a polifoszfátos vízkezelés, és be lett kötve a WM990-es folyamatirányító rendszerbe. A szűrők mosatásán, valamint a vegyszer bekeverésén és feltöltésén túl a vízmű automatikus üzemű. Az 1980-as évek végén átalakították a gépházat, a porlasztókamrás levegőztetés helyett kaszkád rendszert alakítottak ki, a régi hálózati szivattyúk helyett Vogel-szivattyúkat telepítettek az újonnan épített szivattyúaknába.

A csóri vízműnél 1980-ban új kutat létesítettek, amelynek talpmélysége 108 méter volt, a kút naponta 960 köbméter vizet szolgáltatott Csór és Székesfehérvár számára. (A másik csóri vízkivételi hely, a karsztakna rekonstrukciója 1998-ban fejeződött be, ezt követően a víztermelés elérte a napi 5 ezer, később a 10 ezer köbmétert).²⁰²

A vállalat kezelésében lévő vízművek termelése (a beszámolóban saját víztermelés) a felújításoknak köszönhetően az 1976. évi 2,4 millió köbméterrel 1980-ig 6 millió köbméterre növekedett.

201 Fejérvíz Zrt. A vállalat 1975–1976. évi beszámolója.

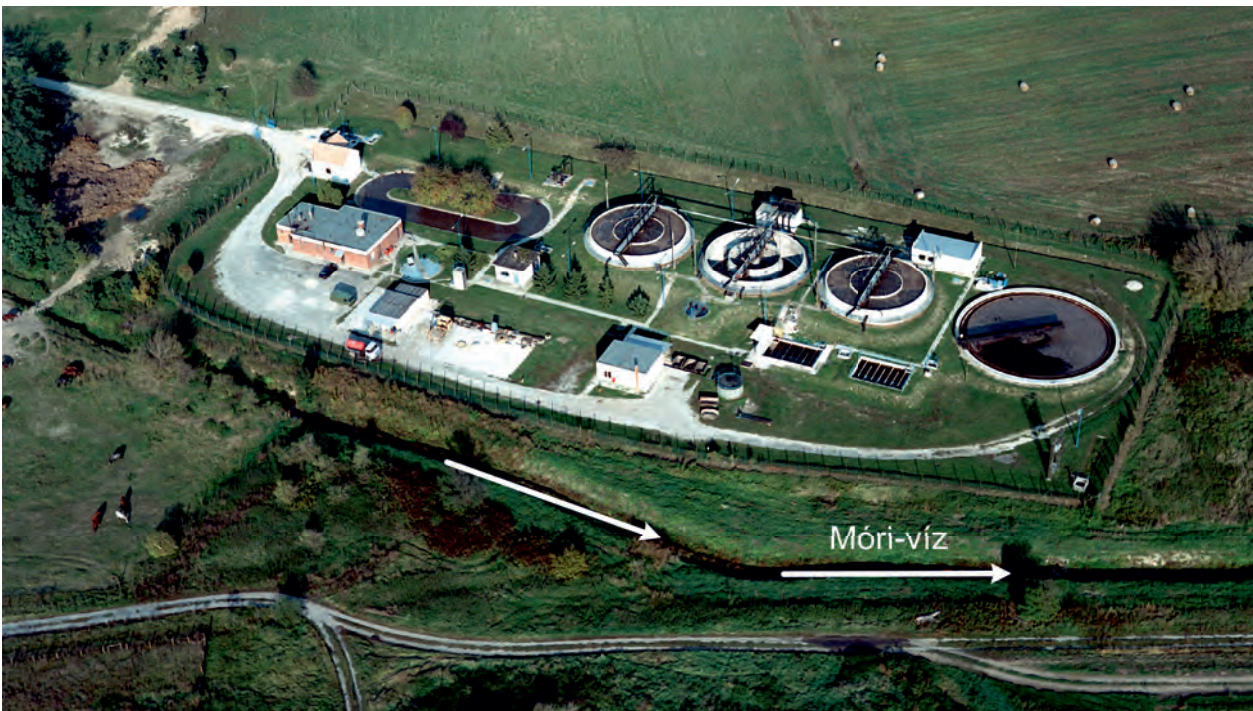
202 Németh József: *Székesfehérvár megyei jogú város ivóvízellátása*. Kézirat.

Az 1970-es évek közepén áttértek a számítógépes víz- és szennyvízszámlázásra, 18 kilométerrel bővítették a vízvezeték-hálózatot, a vízbekötések a lakónegyedek építésével párhuzamosan valósultak meg, 1976-ban 2931 lakást láttak el vízmérővel, és 32 utcában bővítették a vízhálózatot.

Vízszolgáltatás	1975	1976
Székesfehérvár		
– Lakosság	5 907 000 köbméter	6 244 000 köbméter
– Ipar	3 900 000 köbméter	4 047 000 köbméter
– Közületek	2 323 000 köbméter	2 500 000 köbméter
Vidék		
– Lakosság	1 157 000 köbméter	1 490 000 köbméter
– Ipar	346 000 köbméter	362 000 köbméter
– Közületek	696 000 köbméter	827 000 köbméter

Évek óta meglévő probléma a székesfehérvári központi szennyvíztisztító-telep kapacitásának elégtelen volta. Folyamatosan növekedet – elsősorban Székesfehérváron – a szennyvíz elvezetésének és tisztításának igénye. A két körülmény között meglévő feszültség az 1970-es évek második felétől állandósult. A túlterhelt szennyvíztelep tisztítási hatásfoka az előírt határértéket nem érte el. Alapvető változást a központi telep bővítésének befejezésétől az 1980-as évek elejétől reméltek. Vidéken öt községben működött szennyvíztisztító, de ezek is túlterheltek voltak. Változás csupán Mór esetében történt, 1976-ban megkezdődött a tisztítómű üzembe helyezése. Az üzemi és munkaszervezési feladatokban is változások bontakoztak ki: létrehozták a víz- és szennyvíztelepek technológiai osztályát. Egységes irányítás és ellenőrzés valósult meg a telepek – elsősorban a szennyvíztelepek – laboratóriumi munkájában, a víz és szennyvíz minőségének folyamatos ellenőrzésében, a szennyvízkibocsátó ipari üzemek helyszíni ellenőrzésében. A vízellátási osztályon belül szolgáltató csoportot hoztak létre, a csoport tagjai intézték a házi bekötéseket, végezték a vízőrák leolvasását, a helyszínen észlelt hiányosságokat a vízvezeték-szerelő részleg számolta fel. Megkezdődött a vidéki központok kialakítása Móron, Bicskén, Kőszárhegyen és Sárbogárdon. Feladatuk a vízszolgáltatás mellett a megrendelések teljesítése, a számlázás lebonyolítása, a meghibásodások javítása.

Mennyiségi változások következtek be a víztermelésben, a szennyvíztisztításban, a víz- és szennyvízdíjak évről évre történő emelkedése azt eredményezte, hogy csökkent a vízfogyasztás, csökkent az értékesített víz mennyisége az 1979. évi 18,1 millió köbméterről 1980-ban 16,8 millió köbméterre.

A móri szennyvíztisztító-telep (2004)

Víz és szennyvíz önköltségének változása:

	Víz	Szennyvíz
1975. január 1.	5,60 Ft/m ³	2,60 Ft/m ³
1976. január 1.	5,80 Ft/m ³	2,80 Ft/m ³
1978. január 1.	6,10 Ft/m ³	3,10 Ft/m ³
1980. január 1.	8,00 Ft/m ³	3,60 Ft/m ³

A vezetékes vízszolgáltatás adatai:

	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Ellátott települések	37	44	46	49	50	52
Bekapcsolt lakások	26 666	32 444	35 283	38 495	41 311	44 355
Víztermelő kapacitás m ³ /nap	54 618	58 954	68 516	71 608	73 068	76 896
Vízhálózat km	609	778	829	878	915	951

Az etyeki szennyvíztisztító-telep, levegőztető és üleptető medence napjainkban

A szennyvíztisztítás adatai:

	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Ellátott települések	7	7	7	7	8	8
Bekapcsolt lakások	18 558	19 670	20 973	22 427	23 711	25 182
Tisztítókapacitás m ³ /nap	27 790	27 790	27 790	27 540	28 040	30 680
Tisztítótelepek száma	9	9	9	9	10	10
Szennyvízhálózat km	189	190	206	212	219	228

A szennyvízkezelést illetően csak részben realizálódtak a tervek; az elmaradt, illetve késedelmet szenvedett fejlesztések között továbbra is első helyen szerepelt a székesfehérvári központi szennyvíztisztító-telep bővítése, az építkezést 1978-ban kellett volna befejezni, de még 1980 végéig sem készült el.

Stagnált a vállalat kezelésében lévő fürdőággazat is, az elmúlt évtizedben fejlesztés, bővítés nem történt. Mind az állandó fürdőben (Árpád fürdő), mind az idenyfürdőben (városi strand és uszoda) a fürdőhelyek (medencék, kádak) mennyisége nem változott, úgyszintén változatlan maradt a kabinok száma is. Az idenyfürdő felújítására, karbantartására jelentős összegeket fordítottak,

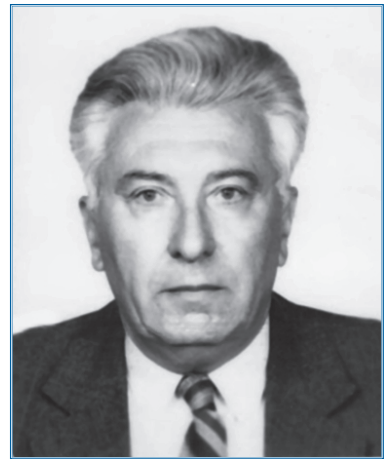
megújították a fürdő környezetét, az ellátást szolgáló berendezéseket, a pihenést szolgáló zöldterületet. Problémát jelentett a víztisztító- illetve vízforgató-berendezés szűk kapacitása és elavult állapota, továbbá az a körülmény, hogy a medencék hálózatról történő töltése miatt a víz hőmérséklete még a legmelegebb időszakokban sem emelkedett 20–21 Celsius-fok fölé. A strandfürdő látogatottsága az 1970-es években egyenletesnek volt mondható, a nyári (június, július, augusztus) hónapokban a mindenkori időjárástól függően 60–65 ezer fő. A vállalat vezetőinek megítélése szerint lényeges mértékű forgalomnövekedést a szolgáltatások (sportlétesítmények, vendéglátóipari egységek, nyugágyak, függőágyak) bővítésével sem lehet elérni, ugyanis a Balaton és a Velencei-tó közelsége a hétfégi strandolók nagy részét elvonta.

Az Árpád fürdő több mint 70 éves épülete a rendszeresen végzett tatarozások ellenére elhasználódott, egy része pedig életveszélyessé vált. A Fejér Megyei Tanács a fürdő teljes felújításáról határozott. A munkákat a Fejér Megyei Tanács Építőipari Vállalata 1980 szeptemberében meg is kezdte. A 15 millió forint összegű beruházást 1981 végére tervezték befejezni.²⁰³

A vállalat élén személyi változásra került sor. 1980-ban nyugállományba vonult Bánki János, aki közel két évtizedig állt a vállalat élén. Helyére még ugyanabban az évben Nagypataki Imre vegyész-mérnököt nevezték ki.²⁰⁴ 1928. november 26-án született Nagykanizsán. 1950-ben közgazdasági technikumban tett érettségit követően beiratkozik a Veszprémi Vegyipari Egyetemre és 1954-ben vegyész-mérnöki oklevelet szerez. Még ez évben helyezkedik el a Gyümölcseszepari Tröszt Nagykanizsai Szeszgyárában, ahol 1955-ben főmérnök-ké nevezik ki. 1959-ben 3 hónapig az Unicum Likörgyárban műszaki osztályvezető, majd 1980-ig a Szeszepari Országos Vállalat Szabadegyházai Szeszgyárának a főmérnöke, később igazgatója. Nevéhez fűződik az ország első izocukor gyárának létesítése.

1980-tól 1989 októberéig a Fejér Megyei Víz- és Csatornaművek igazgatója. A Sárbogárdi járásban kétszer választották országgyűlési képviselőnek.

Összesen 6 alkalommal kapott „Kiváló Dolgozó” címet, 1973-ban a Munka Érdemrend Ezüst Fokozatával, 1975-ben a KISZ „Ifjúságért” Érdemrendjével, 1976-ban SZOT Érdemérem Arany Fokozatával, 1989-ben a Munka Érdemrend Arany Fokozatával tüntették ki.

Nagypataki Imre igazgató
(1980–1989)

203 Fejérvíz Zrt. Az ötödik ötéves tervidőszak (1976–1980) eredményeinek elemzése, értékelése.

204 Fejérvíz Zrt. Munkaügyi osztály munkakönyv-nyilvántartása.

Balról jobbra:

Nagypataki Imre igazgató, Warvasovszky Emil iskolaigazgató, Czike László főkönyvelő

Több szabadalma volt, vezetése alatt a vízműben többféle vízhez kapcsolódó terméket állítottak elő, és ő vezette be Székesfehérváron a szolgáltatott ivóvíz vízkőkiválást megakadályozó vegyszeres kezelését. 2007. április 7-én hunyt el.

Nagypataki Imre 1981. július 1-jei hatállyal átszervezte a vállalat működését. Az átszervezés több változást eredményezett: üzemmérnökséget hoztak létre Székesfehérváron, Bicskén, Mórton, Kőszárhegyen, Pusztaszabolcson és Sárboárdon. Meghatározták az egyes üzemmérnökségek működési területét. Megszüntették a székesfehérvári székhellyel, vállalati hatáskörrel működő úgynevezett vidéki üzemmérnökségeket. Megalkották az üzemmérnökségek szervezeti szabályzatát és ügyrendjét. A vállalat elnevezésében is változás következett be: a Fejér Megyei Víz- és Csatornaművek elnevezés 1982-ben Fejér Megyei Vízművek-re változott. Ugyanebben az esztendőben a vízműveken belül két gazdasági munkaközösség alakult: a tervező és az építőipari kivitelező munkaközösség.

Befejeződött a központi szennyvíztisztító bővítése, 1982-ben a szennyvíztisztító kapacitása naponta 40 ezer köbméterre bővült, s ugyanebben az évben megnyitották a megújított Árpád fürdőt.

A központi szennyvíztisztító bővítése során elkészült és üzembe helyezett műtárgyak javították a tisztítás hatásfokát, azonban az iszapkezelő-kapacitás bővítésére, korszerűsítésére nem került sor. Ennek hiánya közegészségügyi, környe-

zetvédelmi, higiéniai szempontból egyaránt veszélyforrást jelentett. Továbbra sem oldódott meg az iszap elhelyezése, a telep területén közel 30 ezer tonna kirothadt és ugyanennyi folyékony iszapot tároltak. Az iszap elhelyezésének legfőbb akadályát az jelentette, hogy a telepre érkező szennyvíz nehézfémeket tartalmazott.

A felújított Árpád fürdő megnyitására 1982. május 1-jén került sor. Javult az épület műszaki állaga, felszereltsége, berendezése korszerűsödött, új szolgáltató egységekkel bővült. A fedett uszoda heti üzemidejéből 44 órát sport és iskolai célokra biztosítottak. A szolgáltatás kondicionáló teremmel, fogyasztó, kozmetikai és szolárium szalonnal bővült. A szolgáltatásokat igénybe vevők száma 1982-ben meghaladta az 59 ezer főt.²⁰⁵

A vállalat feladatai közé tartozott az egészséges ivóvízellátás a magas nitráttartalmú kutakkal rendelkező községekben. Az egészségügyi hatóságok előírásai alapján végezték az ivóvízszállítást: 1981-ben 2870, 1982-ben 3880, 1983-ban 4490, 1984-ben 4643 köbmétert szállítottak tartálykocsikkal. Az érintett községi tanácsok köbméterenként 3 forintot fizettek, a vállalat pedig igénybe vette a 6 forint összegű árkiegészítést.

Bővültek a vállalat kezelésében levő községi vízművek: 1981-ben Óbarok, 1982-ben Baracs, Perkáta, 1983-ban Iváncsa, Vajta, Pusztavám, Sinatelep, Söréd, Bodmér, Jenő vízműveit vették át.²⁰⁶

	1985	1986
Az ivóvízágazat termelése:		
Saját termelés	6 915 000 köbméter	7 898 000 köbméter
Vásárolt víz	14 242 000 köbméter	14 743 000 köbméter
Értékesítés:		
– Székesfehérvár	13 128 000 köbméter	13 759 000 köbméter
– Vidék	5 833 000 köbméter	6 232 000 köbméter
A szennyvízágazat teljesítése:	14 554 000 köbméter	14 888 000 köbméter
Számlázott mennyiség:		
– Székesfehérvár	12 315 000 köbméter	12 726 000 köbméter
– Vidék	1 465 000 köbméter	1 511 000 köbméter

Mind az ivóvízágazatot, mind a szennyvízágazatot árkiegészítés illetve meg: 1986-ban az összeg meghaladta a 160 millió forintot, a fogyasztóktól a bevétel 221 millió forintot tett ki. Az 1980-as évek közepén 64 településen 1326 kilo-

²⁰⁵ Fejérvíz Zrt. A vállalat 1982. évi beszámolója.

²⁰⁶ Fejérvíz Zrt. A vállalat 1981–1984. évi beszámolója.

méter fő- és elosztó vízhálózaton 85 426 családnak, 622 gazdálkodó és közületi fogyasztónak mintegy 20 millió köbméter vizet értékesítettek. A dolgozók létszáma 1067 főre növekedett, az éves átlagkereset 75 542 forint, az összeg a személyi jövedelemadó bevezetéséig (1988. január 1-jéig) 81 545 forintra növekedett.²⁰⁷

Székesfehérvárt illetően befejeződtek a lakónegyed építések: az 1960-as évektől a legjelentősebb építkezések a Tóvárosi, a Budai és a Rákóczi út közötti, a Palotai úti, a Mikszáth Kálmán úti, végül a Palotavárosi lakónegyed panel-lakásai készültek el. Az 1980-ban a város népessége 109 060, 1990-ben pedig 108 958 fő volt. A lakások száma 1970-ben 21 546, 1990-ben 38 596. A lakosság dinamikus növekedését, valamint a lakások számának emelkedését 1974-től zökkenőmentesen követte a vezetékes vízellátás.²⁰⁸

A Fejér Megyei Vízművek alapvető gondját a Dunántúli Regionális Vízművektől vásárolt víz díjának növekedése jelentette: 1983-ban 5 forintról 8 forintra emelték a rákhegyi vízműből érkező víz köbméterenkénti árát, 1984-ben egy köbméter víz ára már 10 forintot, 1987-ben pedig 11,80 forintot tett ki.

Folyamatosan növekedett a víz- és a szennyvíz önköltsége:

	Víz	Szennyvíz
1981. február 1.	9 Ft/m ³	4,20 Ft/m ³
1982. augusztus 1.	11 Ft/m ³	4 Ft/m ³
1984. január 1.		
– Székesfehérváron	14 Ft/m ³	5 Ft/m ³
– Vidéken	13 Ft/m ³	5 Ft/m ³
1985. január 1.		
– Székesfehérváron	14,80 Ft/m ³	5,50 Ft/m ³
– Vidéken	13,80 Ft/m ³	5,50 Ft/m ³
1987. január 1.	15,80 Ft/m ³	5,50 Ft/m ³

A Fejér Megyei Vízművek szolgáltatását igénybe vevő községek száma 8 településsel növekedett, nevezetesen: Nadasdladány, Sárkeszi, Csókakő, Isztimér, Guttamási, Csákberény, Szabadhídvég és Kisapostag lakossága részesült vezetékes vízellátásban. 1985-ben megkezdték a speciális víztermékek előállítását (radiátorvíz, akkumulátorvíz, fagyálló hűtőfolyadék, ablakmosóvíz). A speciális víztermékek értékesítésében jelentős forgalomnövekedés következett be; a bevétel 357 ezer forintról 1987-ben több mint 4 millió forintra nö-

207 Fejérvíz Zrt. A vállalat 1985–1986. évi beszámolója. Warvasovszky Emil—Zsiday Csaba: *75 éves a Fejér Megyei Vízművek*. 25–35. p.

208 *Statisztikai évkönyvek 1965–1990.*

A speciális vizek palackozása (1980-as évek)

vekedett. A vízművek eredményei között megemlítendők a gazdasági munkaközösségek, a 12 gazdasági munkaközösségben 143 dolgozó, az összlétszám 14 százaléka vett részt.²⁰⁹

A vállalat élén 1989-ben személyi változás következett be. Nagypataki Imre nyugdíjba vonult. A vízmű történetében először írtak ki pályázatot az igazgatói munkakör betöltésére. A pályázat nyertese a Fejér Megyei Tanács döntése értelmében Kis István lett.²¹⁰ A vállalat gazdálkodását továbbra is Czike László irányította.

Czike László főkönyvelő, gazdasági igazgató 1973–1991 között.

1931. október 13-án született Székesfehérváron. 1950-ben érettségizett a Székesfehérvári Állami Ybl Miklós Általános Gimnáziumban, 1960-ban a Számviteli Képesítő Bizottság előtt ipari mérlegképes könyvelői oklevelet szerz, majd beiratkozik a Marx Károly Közgazdasági Egyetemre és 1969-ben okleveles közgazdászként államvizsgázik. 1981-ben a Vízügyi Dokumentációs és Továbbképző Intézet Vízügyi Továbbképző Központban felsőszintű vezetői továbbképzésben vesz részt.

209 Fejérvíz Zrt. A vállalat éves beszámolója. 1981–1987.

210 Fejérvíz Zrt. Munkaügyi osztály munkakönyv-nyilvántartása.

Csizke László főkönyvelő,
gazdasági igazgató-
helyettes (1973–1991)

Az érettségét követően 1950-től a Magyar Nemzeti Bank Fejér Megyei Igazgatósága Ipari Főosztályán főcsoport-vezető. 1973–1991 között a Fejér Megyei Víz- és Csatornaművek főkönyvelője, illetve gazdasági igazgató-helyettese.

1979-ben a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa „Kiváló Munkáért” kitüntetését kapja. 2009. december 30-án hunyt el.

Kis István igazgató és Czike László gazdasági igazgatóhelyettes az 1990. évi gazdálkodásról készített beszámolóban arra utalt, hogy a Fejér Megyei Vízművek új alapokon kezdte meg tevékenységét. A nemzetgazdaságban lezajló változások hatására az Országos Vízügyi Hivatal megszüntette a díjkiegyenlítési rendszert, és ezzel egy időben a termelői díjakat önköltségalapra helyezte. Ez a változás önmagában – figyelembe véve a vállalatnak a díjkiegyenlítési rendszer gyakorlati működésére vonatkozó kedvezőtlen tapasztalatát,

és a szakmai, ágazati fórumokon ennek megfelelően hangoztatott ellenvetését – kedvezőnek nevezhető.

A Fejér Megyei Vízművek – az alapvető változások ellenére – számos gazdálkodási problémával küzdött, amelyeket az okozott, hogy amíg a korábbi években a díjkiegyenlítés terén érte a vállalatot negatív diszkrimináció, az 1990. évben az ármegállapítás terén szenvedte ugyanezt el.

Az elmúlt évek gazdasági elemzéseiben minden esetben rámutatott a vállalat arra, hogy a díjkiegyenlítésből nem kapták meg azt a feltétlenül szükséges térítést, amely a valós költségek alapján szükséges lenne, és biztosíthatóvá válna az alaptevékenység megnyugtató ellátása. A díjkiegyenlítésnek korábban sem tartozott deklarált céljai közé az év közbeni teljes költségfinanszírozás biztosítása, mindig év végi, egyszeri juttatással sikerült megvalósítani a veszteség kompenzálását, de legalább az biztosra vehető volt, hogy a vállalati veszteség elkerülhető.

Az 1990. évi elemzés alkalmával fenti megállapítás úgy módosult, hogy már az év eleji ármegállapítás kihirdetésekor nyilvánvaló volt, hogy a megállapított ár nem nyújthat fedezetet az év közben szükségszerűen felmerülő költségekre. Teljesen közömbös az, hogy az árkialakításnál nemzetgazdasági összefüggésekre kellett összpontosítani az árak megállapítóinak, és az is közömbös, hogy az ágazati vállalatok többségében az új ármegállapítási módszer és annak gyakorlati megvalósítása nem okozott a Fejér Megyei Vízművekhez hasonlóan negatív eredményt. Egyértelműen leszögezhető – hangsúlyozta a gazdasági igazgatóhelyettes, hogy a vállalat csak hátrányt szenvedett el az ármegállapítás új módszere miatt.

A vállalat elsősorban azért került tanácstalan helyzetbe, mert az előző években is javaslatokat tettek a kifogásolt problémák megnyugtató rendezésére. Tehát nem voltak ismeretlenek az ágazati irányítás előtt a vásárolt vízzel kapcsolatos észrevételek. Arról is tájékoztatást adtak, hogy az elmúlt években az ár- és díjkiegyenlítési megállapítások alacsony volta miatt folyamatosan felélik tartalékaikat, és a veszteséges gazdálkodás karakterisztikus támogatás-növekedés nélkül elkerülhetetlen.

Már az év elején jelezték a szakminisztériumnak, hogy a kialakított víz-ár nem nyújt fedezetet a költségekre. Megjegyzéseiket eljuttatták valamennyi felelős kormányzati szervhez, amelyek vagy nem méltatták válasza a vállalat vezetőit, vagy egyes meg nem alapozott, hibás információkra hivatkozva elutasították ármódosításra vonatkozó beadványaikat.

Közben a vállalat – a szolgáltatási kényszer szükségszerű fenntartása miatt – kényszerpályára került, minden értékesített köbméter víz egyre növelte a veszteséget. Az az egy biztos volt, hogy az alaptevékenységet folyamatosan végezni kell, mind a lakosság, mind a gazdálkodó szervezetek alapvető igénye volt a víz.

Megyei szinten a volt tanács, majd az új önkormányzat különös figyelmet fordított a vállalati problémákra. Az elvégzett vizsgálat megállapította, hogy nem alapvető gazdálkodási hiányosságok húzódnak a veszteség mögött, hanem a vállalatra nézve a helytelen ármegállapítás.

Az év végén nyilvánult meg kormányzati körökben a probléma valóságos súlyához mérhető figyelem a gondok iránt. Ez már mindenképpen késői időpont volt, hiszen a rövid idő miatt csak tüneti kezelésre nyílt lehetőség. A Pénzügyminisztérium javaslatára a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium, illetve az Országos Vízügyi Főigazgatóság kötelezettséget vállalt arra, hogy a Fejér Megyei Vízművek 1990. évi veszteségének egyharmadát a vízügyi alapból megtéríti, a kétharmadnyi veszteség – a vállalkozói nyereségadó adta lehetőségek szerint – a következő két évre volt átvihető.

Ez a megoldás természetesen nem elégítette ki a vállalatot, annak ellenére, hogy a vizsgálatok megállapították: a Fejér Megyei Vízművek nem tehető felelőssé a veszteséges gazdálkodás bekövetkeztéért, mégis a terhek nagyobb részét a vállalatnak kell viselnie. Nem azért kell az elkövetkező két év eredményéből az 1990. év veszteségét kompenzálnia, mert rosszul gazdálkodott, hanem azért, mert az ármegállapítást végző szervek nem vettek figyelembe olyan sajátos vállalati körülményeket – elsősorban a vásárolt víz jelentős volumenét –, amelyek következtében a megállapított termelői díjjal szükségszerűen veszteséget okoztak a Fejér Megyei Vízműveknek. A veszteség finanszírozásához hiteleket kellett felvenni, a magas kamatok miatt ez igen jelentős terhet vont maga után.

A vállalat megítélése szerint nem oldódott meg a víz lánckereskedelmének megszüntetése. A Dunántúli Regionális Vízművek privilegizált helyzete kedvezőtlenül befolyásolta a költséggazdálkodást.

A megyében is szolgáltató Dunántúli Regionális Vízművek továbbra is folytatta azt a másfél évtizede kialakult gyakorlatot, amellyel a megyén kívüli ellátási területeinek magas költségtartalmú szolgáltatását a rákhegyi vízbázisból származó többletjövedelemből kompenzálja. Ezzel megfizeteti a Fejér Megyei Vízműnek átadott víz magas árában például a Balaton környéki vízellátás magas költségeit.

Közvetett módon ezzel minden, a Fejér Megyei Vízművek területén lévő fogyasztó, legyen az lakos, vagy gazdálkodó szervezet, olyan költségeket kénytelen elviselni, amelyek valójában a megyei vízmű területén nem merülnek fel.

Ez a gyakorlat a rákhegyi vízbázisnak a Dunántúli Regionális Vízművek tulajdonába adásától fennállt. Az 1980-as évek közepétől már látható volt a kialakult rendszer valamennyi ellentmondása. Lassan, évről évre folyamatosan veszteségre ítélték a Fejér Megyei Vízműveket. Ugyanakkor – a valóságos okokat elhallgatva – a vállalati gazdálkodás vélt hiányosságait jelölték meg a veszteség okozójának.

A veszteség csökkentése érdekében a gazdálkodás hatékonyságát kívánták fokozni, új vállalati stratégiát dolgoztak ki, amelyben központi szerepet és jelentős hangsúlyt kapott a tisztán víziközmű-szolgáltatást végző vállalati modell koncepciója.

A vállalat vezetése megállapította, hogy az elmúlt években kialakult túlságosan szerteágazó tevékenység fenntartása nem lehet célja egy víziközmű-szolgáltatás végzésére alapított vállalatnak. A korábbi években folytatott jelentős ipari, építőipari tevékenység fő oka az volt, hogy plusz forrásokat biztosítson az alaptevékenység működőképességének fenntartása érdekében. Már 1989-ben tapasztalhatók voltak azok az első jelek, amelyek arra utaltak, hogy a kiegészítő tevékenységek nem tudják ellensúlyozni az alaptevékenység veszteségét.

Határozott lépéseket hajtottak végre a létszámgazdálkodásban. 1990 márciusában 34 nyugdíjas dolgozónak mondtak fel, továbbá 94 dolgozót bocsátottak el. Az építési osztály megszüntetésével 47 fő munkaviszonya szűnt meg. A dolgozókat átvette az AKVATIKA Kiszövetkezet, ezzel egy időben az építőipari eszközök használatára bérleti szerződést kötöttek. Márciusban 13 korengedményes nyugdíjazáshoz járultak hozzá. Áprilisban újabb 67 dolgozónak mondtak fel. 1990-ben 255 fővel csökkent a vállalat létszáma.

A saját hatáskörben végrehajtott átszervezés, létszámcsökkenés, takarékoság ellenére jelentősen megnőtt a veszteség: 1989-ben 10,3 millió, 1990-ben 36,1 millió forint volt a passzívum.

A Dunántúli Regionális Vízművektől vásárolt víz mennyisége meghaladta a 13,6 millió köbmétert, a vásárolt víz ára az 1989. évben fizetett összeget 11,4 millió forinttal haladta meg.

A Fejér Megyei Vízművek vízmérlege a rendszerváltozás évében, 1990-ben:

Székesfehérvár	
Saját termelés	2 675 000 köbméter
Vásárolt mennyiség	13 680 000 köbméter
Hálózati veszteség	2 944 000 köbméter
Vidék	
Saját termelés	4 956 000 köbméter
Vásárolt mennyiség	4 706 000 köbméter
Hálózati veszteség	1 700 000 köbméter

Vízértékesítés alakulása:	
Székesfehérvár	
Ipar	2 693 000 köbméter
Közület	2 818 000 köbméter
Termelőszövetkezet	104 000 köbméter
Lakosság	
– állami (IKV-lakások)	2 957 000 köbméter
– magán	4 258 000 köbméter
Összesen	12 830 000 köbméter
Vidék	
Ipar	915 000 köbméter
Közület	1 015 000 köbméter
Termelőszövetkezet	31 000 köbméter
Lakosság	
– állami (IKV-lakások)	466 000 köbméter
– magán	5 154 000 köbméter
Összesen	7 868 000 köbméter

Szennyvízelvezetés – szennyvíztisztítás:	
Székesfehérvár	
Bejövő szennyvíz	16 393 000 köbméter
Számlázott szennyvíz	12 829 000 köbméter
Vidék	
Bejövő szennyvíz	2 254 000 köbméter
Számlázott szennyvíz	1 666 000 köbméter

Vidéken a következő településen voltak szennyvíztelepek: Móron, Bodajkon, Gánton, Bicskén, Sárbogárdon, Ercsiben, Beloiannisban és Soponyán.²¹¹

Változások következtek be az Árpád fürdő esetében is. 1989 őszén a vállalat a létesítményt bezárta. Azért kényszerült erre a lépésre a Fejér Megyei Vízművek, mert az évek óta állandósult veszteséget finanszírozni nem tudta. Elmaradt a Fejér Megyei Tanács és a Székesfehérvári Városi Tanács évenként biztosított öt-hat millió forint támogatása is.

Az Árpád fürdő bezárása mellett szólt az a körülmény is, hogy 1990-ben átadták a város új fedett uszodáját. A Fejér Megyei Vízművek a létesítmény bérüzemeltetője lett.

A Fejér Megyei Vízművek – és jogelőd vállalatai – az államosítást követő négy évtized alatt eredményesen oldotta meg alapfeladatait; az ivóvíztermelést és szolgáltatást, valamint a szennyvízelvezetést és tisztítást. Szolgáltatásait Székesfehérvár és a megye népességének gyarapodásával összhangban mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt figyelemre méltó eredményekkel teljesítette.

---

211 Fejérvíz Zrt. A vállalat 1990. évi beszámolója.

A FEJÉRVÍZ a rendszerváltozás után

A rendszerváltozás előzményei

A rendszerváltozás – legalábbis ami a demokratizálódást illeti – a vízműnél már 1989-ben elkezdődött.

Nagypataki Imre igazgató elérve, illetve némileg meghaladva a nyugdíjkorhatárt, távozott a vízmű éléről. Az akkor igen népes szervezetben – az eddigi legmagasabb létszámmal, 1127 fővel működött! – többen megfogalmazták: nem szeretnék a vízművesek, ha a Fejér Megyei Tanács a nyakukba rakna valami idegent, kívülről jött igazgatót, akkori szóhasználattal: egy ejtőernyőst. Azzal keresték meg a Fejér Megyei Tanács személyzeti osztályának vezetőjét, Menyhárt Lászlót, nevezzék ki a műszaki igazgatóhelyettesként dolgozó dr. Mihály Lajost igazgatónak. A spontán szerveződő küldöttség tagjai Németh József vízellátási osztályvezető-helyettes, Ferenczy Géza a sóstói telep vezetője, Pongrácz Tamás raktárvezető, Horváth László tűzvédelmi vezető és Varsics Imre munkavédelmi vezető voltak. Még az MSZMP megyei pártbizottságára is eljutottak, ahol úgy foglaltak állást, hogy jó-jó, legyen belső ember az új igazgató, de fiatalabb kéne Mihálynál. És csodák csodája még azt is megígérték, hogy több, főleg belső jelölt közül „válasszon a nép”, vagyis szimpátiaszavazáson dőlhet el, ki legyen a Fejér Megyei Vízművek igazgatója.

Meg is indult a mozgolódás, ki is lenne jó, ki az, aki vállalná. Végül egy külső aspiráns mellett három vízműves talalta úgy, hogy „pályázik” a posztra, és bizony mindegyiküknek volt kisebb nagyobb tábor. A vállalat ebédlőjében tartott értekezleten bemutatkozott, és tulajdonképpen programbeszédet tartott a négy jelölt.

Az él-pályázó Kádas Ferenc, az akkori termelési igazgatóhelyettes volt, mellette Karászi Gáspár vízellátási osztályvezetőt is sokan látták volna örömmel az igazgatói székben, de a szimpátiaszavazást kilencvenszázalékos pontarányval Kis István nyerte. Ő korábban már dolgozott a cégnél, mint székesfehérvári vízellátási osztályvezető-helyettes, de három évvel korábban, a vízmű feladatairól vallott nézetkülönbségében Nagypataki Imre igazgatóval kenyértörésig vitte a dolgot. Lehet, hogy ezért is, de sokan visszavárták, mint első embert.

Dr. Sziklai Antal megyei tanácselnök tartotta a szavát, mert javaslatára 1989. július 1-től a Fejér Megyei Tanács kinevezte Kis Istvánt igazgatónak, ő pedig Karászi Gáspárt 1990. január 1-től szolgáltatási főmérnökké nevezte ki, a nyugdíjba vonuló Czike Lászlót pedig 1991 novemberétől Szalai István váltotta a főkönyvelői poszton. Így felállt az a hármas, mely 2011 szeptemberéig együtt irányította a céget megannyi kalandon és megpróbáltatáson és sikeren keresztül. Ekkortól kezdve gyökeres fordulatot vett a vállalat élete. Nagypataki idejében sokprofilúvá tett, és főleg annak képzelt vállalat 1990 és 1992 között tisztaprofilú víziközmű-szolgáltatóvá vált. Megszüntették az építési osztályt, leállították a speciálvizek gyártását, a gyepszőnyegkészítést, a műgyanta-szigetelést, az Árpád fürdő és az uszoda átkerült Székesfehérvár önkormányzatához, – és a később kiváló települések miatt is – az alkalmazottak létszáma 2000-re 630 főre csökkent. E csökkenésnek voltak hozadékai is, nyilvánvalóan a jobb minőségű munkaerő maradhatott, de erősödött az összetartozás és az egymás-raultság érzése is.

A nagy változások, az 1990-es évek

A szocializmus alatt a közművek állami tulajdonban voltak, a víz- és csatornaszolgáltatást tanácsi vállalatok végezték a megyei tanács felügyelete alatt, a víz- és csatornadíjat pedig megyei kiterjedésű vállalatokként egységesen, díjki-egyenlítő támogatási rendszert működtetve alacsony szinten tartották.

Az 1990-ben megválasztott parlament az elsők között fogadta el az önkormányzati törvényt, mely az egészséges ivóvízzel való ellátást az állam helyett a települési önkormányzatok kötelező feladatává tette, az önkormányzati vagyon kiadásáról rendelkező törvény pedig a települések tulajdonába adta a korlátozottan forgalomképes közművagyon, és 1992-től az ártörvényben minden egyes önkormányzati képviselő-testület megkapta az arhatósági jogkört.

Felfogásmód és megközelítés kérdése, hogy e változásokat, hogy értékelte a szakma. Volt, aki úgy fogalmazott, odadobták koncnak a vízműveket az önkormányzatokhoz, a másik oldalról úgy, hogy nagyon helyes, mert egy demokráci-

Munkavédelmi gyakorlat gázálcban Bodajkon (2009)

ában decentralizálni és a participációs jogokat kell növelni, vagyis a döntéseket a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni. Mindenesetre a változtatások egy merőben új helyzetet teremtettek a szervezetek működése és az egész szolgáltatás szempontjából. Évekig tartott a változás folyamata.

A változás számokban

A víz- és csatornadíjak emelkedése (nettó áron): 1989-ben 1 köbméter vízért a lakosság 2 forint 70 fillért, ugyanennyi szennyvíz elvezetéséért 2 forint 30 fillért fizetett. E mögött a víz köbméterén 18 forint 40 fillér, a szennyvizén 12 forint 70 fillér állami támogatás volt.

1993-ban az állami támogatás csökkenése és az erős inflációs hatások (22–35 %) következtében a víz lakossági díja már 49 forint 80 fillér, a szennyvízé 26 forint 60 fillér, az állami támogatás már csak 7 forint 90 fillér a vízen és 1 forint a szennyvizen.

1994-ben az egyedi (településenkénti, illetve rendszerenkénti) díjrendszer bevezetésekor a víz köbmétere a lakoságnak 47–70 forintba, a csatornaszolgáltatás 33–40 forintba került. Támogatás már csak azokon a településeken járt a

Szennyvíztisztító-telep Bodajkon (légi felvétel, 2004)

lakossági vízfogyasztóknak, ahol az önköltség meghaladta a 70, a szennyvízelvezetésnél pedig a 40 forintot, és a támogatás is 70, illetve 40 forint volt köbméterenként.

Az utolsó, a települési önkormányzatok képviselő-testületei által 2011-re megállapított lakossági vízdíjak súlyozott átlaga cégszinten 299 forint, a csatornáié 322 forint. Ez Székesfehérváron 322 és 240 forintot jelentett.

2012-től a víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény alapján a díjakat már nem a képviselő-testületek, hanem központilag a fejlesztési miniszter jogosult megállapítani. A könyv megírásakor, 2013-ban (és előtte 2012-ben is) a 2011-re megállapított díjak 2,56%-kal megemelt értéke maradt érvényben, melyet maga a törvény rendelt el, miközben a vízdíjak 10 %-os csökkentéséről döntöttek a kormányoldalhoz tartozó politikusok.

Új ellátó rendszerek

Rendszerváltásra a megye településein jórészt megoldódott a vezetékes vízellátás. 1990-et követően a FEJÉRVÍZ területén Abán, Alapon, Alsószentivánon, Baracskán, Besnyőn, Csőszön, Előszálláson, Kajászón, Kálozon, Mátyásdombon, Nagylókon, Ráckeresztúron, Sárszentágótán, Sárkeresztúron, Soponyán, Seregélyesen, Tácon, Válon, Vértesacsán és Zámolyon kellett még új beruházásban vízellátó rendszert építeni.

A rendszerváltást követően szennyvízcsatorna épült a FEJÉRVÍZ jelenlegi szolgáltatási területén: Aba, Alcsútdoboz, Baracska, Bakonycsernye, Balinka, Bodajk, Bodmér, Csabdi, Csákberény, Csókakő, Ercsi, Etyek, Felcsút, Gánt, Jenő, Kajászó, Kőszárhegy, Martonvásár, Mány, Mezőszilas, Nagyveleg, Nádasdladány, Perkáta, Polgárdi, Pustavám, Sárbogárd, Sárkeszi, Sárosd, Sárszentmihály, Seregélyes, Soponya, Söréd, Szabadbattyán, Szabadegyháza, Szár, Tabajd, Újbarok, Úrhida, Vértesboglár, Zámoly. E csatornaberuházások részeként 23 szennyvíztisztító-telep létesült.

Értékesített víz - és elvezetett szennyvízmennyiségek

A rendszerváltozást követően, 1990-től kezdődően a vízfelhasználás és így a szennyvíztisztítás drasztikusan visszaesett. Ennek lakossági oldalról az volt az oka, hogy a szolgáltatás többszörösére drágult, a gazdaság visszaesése pedig a közületi vízfelhasználást csökkentette. Nagyjából ez azt jelentette, hogy az ezredfordulóra a lakossági vízfelhasználás a korábbi kétharmadára, a közületi pedig felére csökkent.

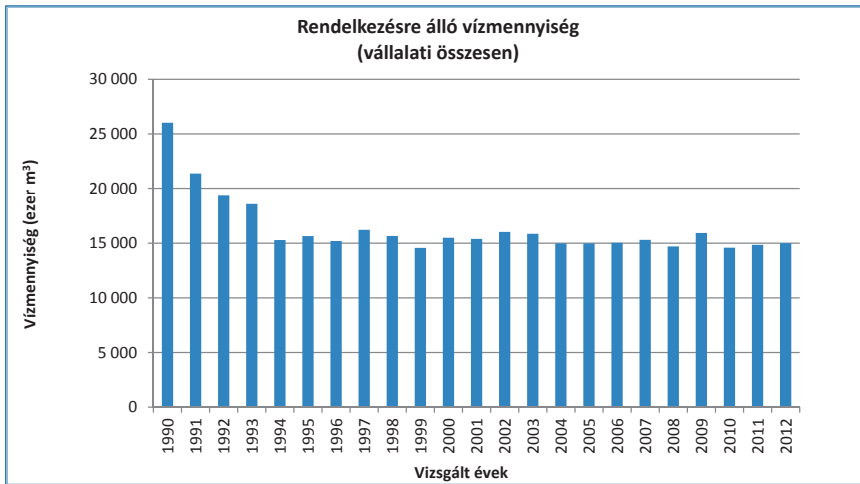
1990-ben a szolgáltatott vízmennyiség 20,7 millió, az elvezetett szennyvíz 14,4 millió köbmétert tett ki, addig e két mennyiség 1997-ben a mélyponton 11 és 7,3 millió, a könyv megírásakor, 2013-ban sem sokkal több, 12 és 10 millió köbméter.

A szolgáltatott vízmennyiségek változásában, illetve a csökkenésében még közrejátszott az, hogy a cég átalakulása során, 1992 és 1995 között jó pár település (Adony, Bakonykúti, Baracs, Besnyő, Beloiannisz, Csór, Enying, Ercsi, Fehérvár-csurgó, Iszkaszentgyörgy, Isztimér, Iváncsa, Kisláng, Kulcs, Lepsény, Lovasberény, Magyaralmás, Mezőszentgyörgy, Mezőfalva, Nagykarácsony, Pusztaszabolcs, Rácalmás, Sárbogárd Sárkeresztes) kiszakadt a cégből, és saját maga próbálta megoldani víziközmű rendszerei üzemeltetését, vagy más üzemeltetőt választott. Növelte viszont a csatornaszolgáltatás nagyságát, hogy több településen csatorna épült.

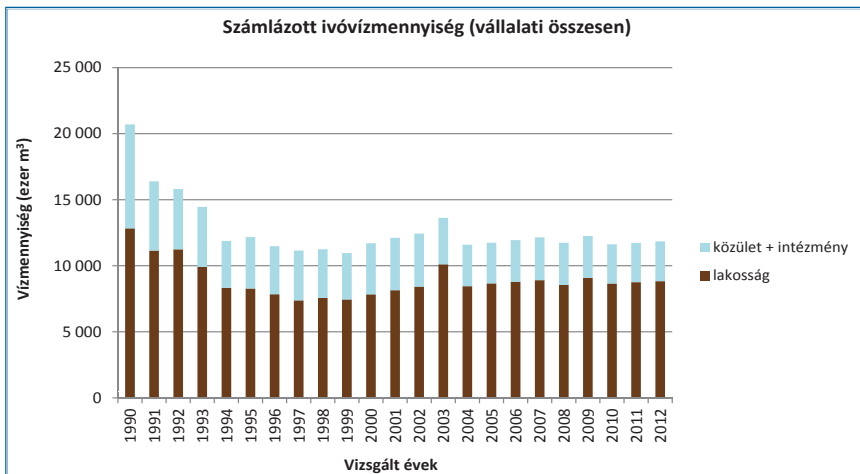
A vízfogyasztás visszaesése azt is jelentette, hogy megváltoztak a vízhasználati szokások. Ez nem valamiféle környezettudatos magatartás folyamánya

volt, hanem elsősorban a kényszerű takarékoskodás miatt következett be. Míg korábban sokan a csap alatt hűtötték a dinnyét és a sört, addig manapság még fogmosás közben is illik a csapot elzárni. A takarékoságnak szakmai oldalról is voltak, vannak következményei. Az egyik, hogy az ellátó rendszerek kapacitása csak részben használható ki, a másik, hogy az elvezetett szennyvíz nyilvánvalóan sűrűbbé vált. Mindkét dolog komoly költségnövelő tényező és megoldásuk szakmailag sem egyszerű kérdés.

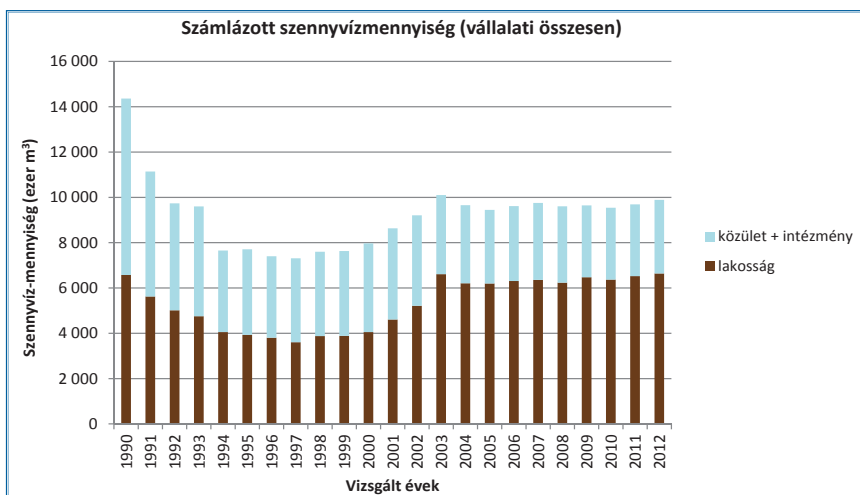
A rendelkezésre álló, azaz a termelt és átvett víz mennyisége együttvéve a rendszerváltást követően így változott:

Nyilvánvalóan ehhez hasonló a számlázott ivóvízmennyiség változása is. Míg 1990-ben az évente számlázott víz mennyisége 20,7 millió köbméter volt, addig 1999-ben nem érte el a 11 millió köbmétert sem:

A számlázott szennyvíz mennyisége azzal követi az ivóvízmennyiség változásának trendjét, hogy a kilencvenes évek közepétől enyhén, majd 2000-től kezdődően intenzíven növekedett a megye településeinek csatornázottsága. Jól látható, hogy a növekményt teljes egészében a lakossági szennyvízelvezetés változása jelenti.

Szervezeti átalakulások

A közös vállalat

A rendszerváltozás jelentős önállóságot adott a települési önkormányzatoknak. Az önkormányzatoknak átadott közművagyon, vagyis a tulajdonosi szerepkör, a megkapott árhatósági jogkör megteremtette azokat a lehetőségeket, hogy a települések egyenként lépjenek fel saját érdekeik érvényesítésére. A megválasztott polgármesterek és képviselő-testületek pedig a lehető legjobb helyzetbe akarták hozni településeiket, hogy megfeleljenek választóik bizalmának. Természetes módon a dolog a víz díja körül forgott.

A vállalatra megállapított egységes díj és állami díjtámogatás – ha alacsonyabb szinten is – de még működött, a megyei önkormányzat viszont nem kapta meg azokat a koordináló, irányító és hatósági jogköröket, mint amivel annak idején a Fejér Megyei Tanács rendelkezett. A települési önkormányzatok megismerve a náluk folyó víziközmű-szolgáltatás önköltségi árait, szándékaikat tekintve kettéváltak. Azokon a helyeken, ahol az önköltségi szint – a természeti adottságok, a műszaki megoldások és az ellátó rendszerek állapota

A központi épület az udvar felől (légi felvétel, 2004)

miatt – alacsonyabb volt, egyre inkább azt szorgalmazták, az ő településükön legyen olcsóbb a szolgáltatás, és kilátásba helyezték, inkább más céggel oldják meg rendszerük üzemeltetését. Ugyanakkor jó pár településen a felsorolt adottságokon kívül a regionális állami vállalatoktól kényszerűen átvett víz miatt a költségek magasak voltak. A kialakult helyzetben az látszott megoldásnak – és az új jogszabályok is e felé terelték a folyamatot –, hogy létrehoznak egy olyan közös vállalatot, ahol víziközmű-rendszerenkénti díjak működnek.

Így jött létre, illetve 80 települési önkormányzat így alapította 1993. január 1-jétől a Fejér Megyei Vízművek általános jogutódjaként a Fejér Megyei Önkormányzatok Közös Víz- és Csatornamű Vállalatát. Az alapító önkormányzatok: Adony, Alcsútdoboz, Bakonycsérnye, Bakonykúti, Balinka, Baracs, Beloianisz, Besnyő, Bicske, Bodajk, Bodmér, Cece, Csabdi, Csákerény, Csókakő, Csór, Dég, Enying, Ercsi, Etyek, Fehérvárcsurgó, Felcsút, Füle, Gánt, Gyúró, Hantos, Igar, Iszkaszentgyörgy, Isztimér, Iváncsa, Jenő, Kajászó, Kisapostag, Kisláng, Kőszárhegy, Lajoskomárom, Lepsény, Lovasberény, Magyaralmás, Martonvásár, Mány, Mezőfalva, Mezőszentgyörgy, Mezőkomárom, Mezőszilas, Moha, Mór, Nagykarácsony, Nagylók, Nagyveleg, Nádasdladány, Pátka, Perkáta, Polgárdi, Pusztaszabolcs, Pusztavám, Rácalmás, Sárbogárd, Sáregres, Sárkeresztes,

Sárkeszi, Sároasd, Sárszentmihály, Seregélyes, Soponya, Söréd, Szabadbattyán, Szabadegyháza, Szabadhídvég, Szár, Szárliget, Székesfehérvár, Tabajd, Tordas, Újbarok, Úrhida, Vajta, Vereb, Vértesboglár és Fejér Megye Önkormányzata.

A vállalatot a települések közművagyonukkal alapították meg ugyan, de a közművagyon – korlátozottan forgalomképes mivoltára való tekintettel – az átadó önkormányzat rendelkezésében maradt. A közös vállalat legfőbb irányító szerve a polgármesterekből, vagy az általuk meghatalmazottakból álló közgyűlés volt, ahol a szavazati arányokat a település vízművének vízjogi engedélyben rögzített kapacitása határozta meg, ahol egy köbméter/nap jelentett egy szavazatot. A 11 tagú igazgatóságba és a 9 tagú felügyelőbizottságba a tagokat – többnyire polgármestereket – területi elven az önkormányzatok delegálták. A vállalat induló vagyona 2,6 milliárd forint közművagyonból és 586 millió forint működtetői vagyomból állt.

Már a közös vállalt alapításakor tudott volt, hogy a formáció átmeneti, azonban akkor még nem voltak megteremthetők a részvénytársasággá alakulás valós feltételei, és országos szinten sem alakult ki még a cégbíróságok gyakorlata. A települési önkormányzatok sürgették a megalakulást, de a részvénytársaság alapításához szükséges vagyonértékelést nem lehetett volna elkészíttetni határidőre. Visszatekintve a közös vállalat egy kényszerű lépés volt félúton a részvénytársaság felé. Az akkori folyamatokat jól jellemzi az a vélekedés, miszerint a települési önkormányzatok az új törvényekkel előbb kapták meg a jogi felhatalmazást a szolgáltatás önállósítására, mint az üzemeltető vízmű vállalatok a folyamat jogilag megalapozott kezelésére, és ez folytatódott tovább, egészen a részvénytársaság megalapításáig.

A részvénytársaság

A közös vállalat jogutódjaként 68 tulajdonos önkormányzat 1994. július 1-jén megalapítja a FEJÉRVÍZ Fejér Megyei Önkormányzatok Közös Víz- és Csatornamű Részvénytársaságát. Az alapítást a Jutasi és Társai Ügyvédi Iroda képviseletében dr. Borbíró István ügyvéd végezte. A részvénytársaságba az alapító önkormányzatok – az akkori jogi lehetőséget kihasználva – bevitték teljes közművagyonukat. A vagyonértékelést az Interauditor Neuner + Henzel Tanácsadó Kft. végezte. A társaság saját vagyona 6,7 milliárd forint, a jegyzett tőke 687,6 millió forint, az alaptőkéből pénzbeli betét 48,3 millió forint, nem pénzbeli betét 639,4 millió forint. A társaság tőketartaléka 6 millió forint. A részvénytársaság közgyűlése továbbra is a tulajdonos települési önkormányzatokat képviselő polgármesterekből vagy meghatalmazottaiból áll, az igazgatóság alapításkor 10 tagú, a felügyelőbizottság 9 tagú. A társaság első könyvvizsgálója Frank József, akit 2010-ben a GÁLICZ-AUDIT Kft. képviselője Agg Erika váltott fel.

Az igazgatóság, illetve felügyelőbizottság tagjai:

FEJÉRVÍZ Zrt., az igazgatóság tagjai 1993–2013		
Balázs József	Bicske	2003–2005
Balsay István	Székesfehérvár	1993–1994
Borbély István	Polgárdi	1993–1994
Czigány Zoltán	Szabadegyháza	1994–2003
Dr. Dévai Péter	Mór	1993–2002
Döme László	Bicske	2012–
Farkas László	Székesfehérvár	1994–2002
Ferencz Károly	Székesfehérvár	2003–2007
Dr. Föhréc Imre	Székesfehérvár	2003–2007
Gábeli István	Sárbogárd	1993–1994
Hajnal Károly	Hantos	2004–2009
Hetlinger Zoltán	Bicske	2002
Horváth Miklós Csaba	Székesfehérvár	2002
Jokli Nándor	Nagylók	1994–2003
Karászi Gáspár	Fejérvíz	1993–2009
Dr. Karsai Béla	Székesfehérvár	2007–
Kelemen Attila	Mór	1999–2002
Kis István	Fejérvíz	1993–
Kóczán János	Mór	2003–2004
Lehrner Lóránt	Székesfehérvár	2009–
Lepsényi Ferenc	Bicske	1994–2002
Dr. Márton Roland	Székesfehérvár	2009
Mészáros Emil	Szabadbattyán	1994–2012
Orbán András	Bicske	2007–2011
Pál Csaba	Mór	2004–2005
Dr. Rábaközi Ferenc	Székesfehérvár	1994–2002
Schmitsek József	Szabadegyháza	1994
Staudt István	Fejérvíz	1993–1994
Szabó Tamás	Ercsi	1993–1994
Szalai István	Fejérvíz	1993–2009
Szebényi Zsolt	Bicske	1993–1994
Szenci György	Nagylók	1994
Tóth Tamás	Mór	2007–2009
Varga Ferenc	Mezőkomárom	2004–2009

FEJÉRVÍZ Zrt., a felügyelőbizottság tagjai 1993–2013		
Bakos Gyula	Fejérvíz	2005–
Borján Péter	Kőszárhegy	2003–2010
Dr. Csomán István	Székesfehérvár	2003–2011
Dr. Dienesné Fluck Györgyi	Székesfehérvár	2009–2010
Égi Tamás	Székesfehérvár	2011–
Farkas László	Székesfehérvár	1993–1994, 2003–2009
Forray Béla	Kőszárhegy	2000–2003
Gubicza Tibor	Pusztaszabolcs	1993–1997
Horváth László	Fejérvíz	1994–1999
Horváth Miklós Csaba	Székesfehérvár	2003–
Kiss Géza	Mezőszilas	1994–2002
Kiss Tivadar	Sárosd	2002–2004
Kovács Jenő	Szárliget	1993–1997
Kovács László	Gánt	1994–1997, 1999–2009
Kraft Tibor	Fejérvíz	1994–2010
Macher Pál	Lajoskomárom	1993–2011
Megyesi Józsefné	Mór	1993–1998
Merkatz László	Pusztavám	2004–2010
Nagy György	Sárbogárd	1993–1994
Dr. Nagy István	Székesfehérvár	1993–1994
Nemes László	Fejérvíz	2003–2010
Ónodi Ferenc	Szabadbattyán	1993–1994
Dr. Párkányi Ferenc	Székesfehérvár	1999–2003
Petrovics István	Pusztavám	1999–2003
Radeczki György	Perkátá	2004–2010
Dr. Rábaközi Ferenc	Székesfehérvár	1993–1994
Schmidt Ferenc	Mór	2011–
Staudt István	Fejérvíz	1994–
Szokol Károly	Fejérvíz	1999–2005
Tóth József	Nagylók	2011–
Tóth Tamás	Mór	2010–2011

A tulajdoni és szavazati arányok elve megmaradt a közös vállalatból, a települések engedélybe foglalt vízellátási kapacitása volt a részvényfelosztás alapja. A részvénytársaság vezérigazgatója Kis István, a műszaki vezérigazgató-helyettes Karászi Gáspár, a gazdasági vezérigazgató-helyettes Szalai István.

Igazgatósági ülés (2008)

A részvénytársaság alapító tulajdonos önkormányzatai: Adony, Bakony-csernye, Bakonykúti, Balinka, Beloianisz, Besnyő, Bicske, Bodajk, Bodmér, Csabdi, Csákberény, Csókakő, Dég, Etyek Fehérvárcturgó, Felcsút, Füle, Gánt, Gyúró, Hantos, Igar, Iszkaszentgyörgy, Isztimér, Iváncsa, Jásd, Jenő, Kajászó, Kőszárhegy, Kulcs, Lajoskomárom, Lepsény, Magyaralmás, Martonvásár, Mány, Mezőszentgyörgy, Mezőkomárom, Mezőszilas, Moha, Mór, Nagylók, Nagyveleg, Nádasdladány, Pátka, Perkáta, Polgárdi, Pusztaszabolcs, Pusztavám, Rácalmás, Sárkeresztes, Sárkeszi, Sárosd, Sárszentmihály, Seregélyes, Soponya, Söréd, Szabadbattyán, Szabadegyháza, Szabadhídvég, Szár, Szárliget, Székesfehérvár, Tabajd, Tordas, Újbarok, Úrhida, Vál, Vereb, Vértseoglár és Fejér Megye Önkormányzata.

A közös vállalat tagjai közül: Baracs, Cece, Csór, Enying, Ercsi, Kisapostag, Kisláng, Lovasberény, Mezőfalva, Nagykarácsony, Sárbogárd, Sáregres és Vajta a közös vállalatból kikérte vagyont, és nem vált részvényesévé a részvénytársaságnak. Utóbbiakból az évek során belátva a külön üzemeltetés hátrányait, részvényt vásárolt és az üzemeltetést ismét a FEJÉRVÍZ-re bízta: Csór, Cece, Enying, Ercsi, Kisláng, Lovasberény, Nagykarácsony, Sárbogárd, Sáregres és Vajta.

A részvénytársaság kezdeti éveiben az állami tulajdonú Dunántúli Regionális Vízmű Rt. Székesfehérvár kivételével – alacsonyabb szolgáltatási díjat kínálna – „elvitte” az összes olyan települést a FEJÉRVÍZ-től, ahol tőlük átvett

vizet szolgáltatott a cég. Ezek a települések: Adony, Bakonykúti, Beloiannis, Besnyő, Fehérvárcsurgó, Iszkaszentgyörgy, Isztimér, Ivánca, Kulcs, Magyaralmás, Mezőszentgyörgy, Pusztaszabolcs, Rácalmás, Sárkeresztes.

Időközben a részvénytársasághoz tulajdonosként csatlakozott: Aba, Baracska, Csákvár, Csósz, Jásd, Kajászó, Káloz, Pákozd, Soponya, Vál és Vértesacsfa önkormányzata.

A részvénytársasági forma nem sokat változtatott a mindennapi működésben a közös vállalathoz képest.

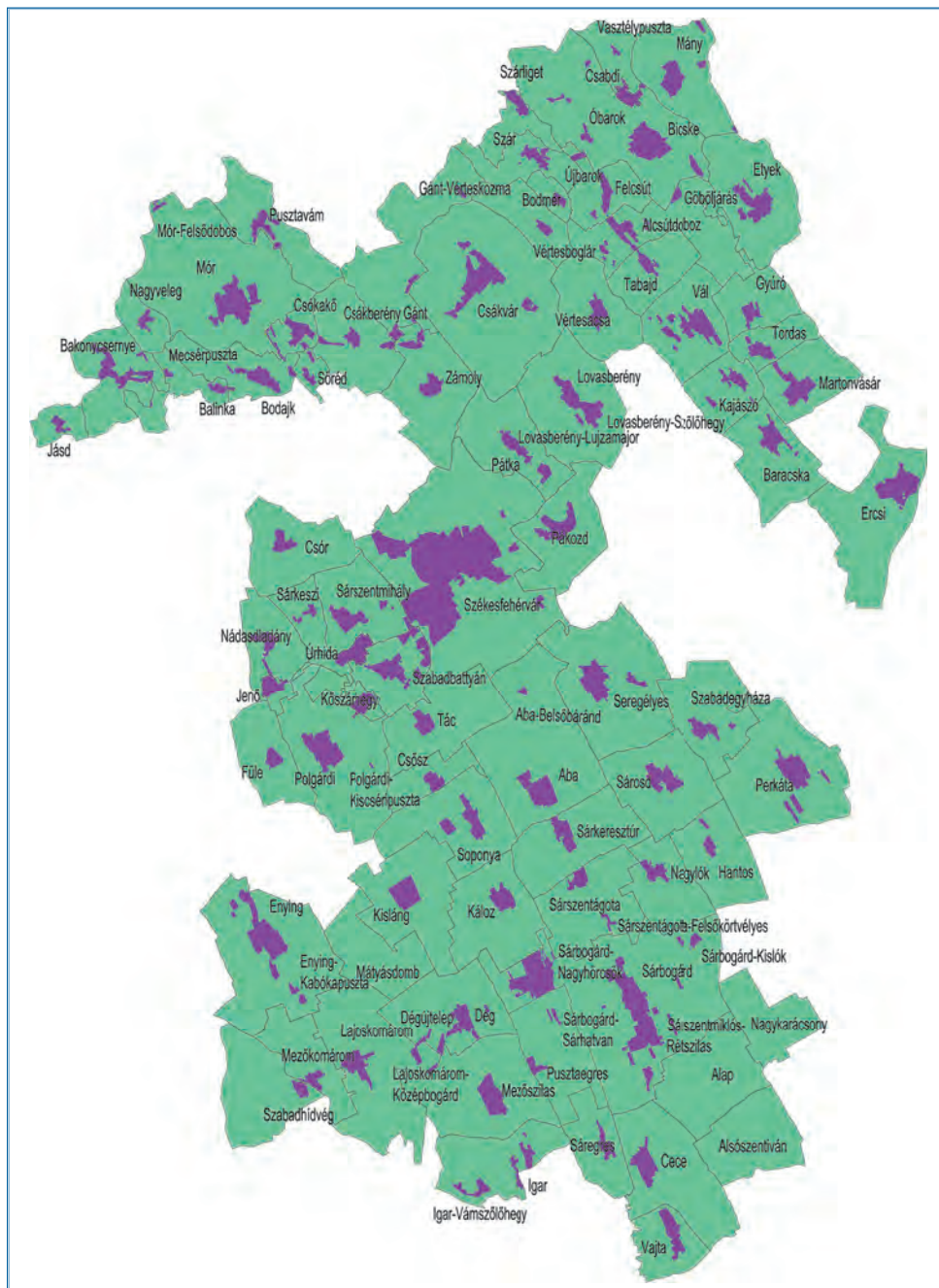
A társaság felépítése és működése

A szolgáltatási feladatokat végző szervezeti egységeknek külön történetük van. Ebben az emlékeztünk az 1970-es évekig nyúlik vissza. Ekkor már két szolgáltatással foglalkozó „gazdasági egység” létezett, a városi üzemvezetőség (vezetője Gyurcsek Jenő) és a vidéki üzemvezetőség (vezetője id. Szentgyörgyi Ferenc). 1976-ban hozták létre a vízellátási és csatornázási osztályt (id. Szentgyörgyi Ferenc vezetésével) és ez alá rendelték a városi (székesfehérvári) üzemmnökséget (vezetője Rábaközi Ferenc) és a vidéki üzemmnökséget (Vadász József vezetésével). A vidéki üzemmnökséghez tartozott a Móri és Bicskei Alközpont, a Sárbogárdi Alközpont és a Kőszárhegyi Alközpont. 1981-ben újabb döntésre a vidéki üzemmnökség megszűnik, és létrejönnek a nagyobb önállósággal bíró üzemvezetőségek: Mór (vezetője Balogh Ferenc), Bicske (Németh János, később Kraft Tibor vezetésével), Kőszárhegy (Potyondi Pál, majd Rutzné Polacsek Julianna vezetésével), Sárbogárd (vezetők egymást követően Péter István, Horváth Ferenc, Koncsek Béla, Hajba János, Rácskai András) és Pusztaszabolcs (vezetője Kolozsi Sándor később Domokos István) központtal. Az 1983-ban létrehozott pusztaszabolcsi üzemmnökség azonban 1997-től – Pusztaszabolcs cégtől való távoztával – megszűnt. Az üzemvezetőségeket 1998-tól üzemmnökségeknek nevezték el.

A szolgáltató üzemmnökségek és vezetők 2013-ban: Bicskei Üzemmnökség (Gulyás József), Ercsi Üzem (Hegedűs Péter), Kőszárhegyi Üzemmnökség (Fazekas Lajos), Móri Üzemmnökség (Kraft Tibor) és Sárbogárdi Üzemmnökség (Szabó Attila), melyek meglehetősen önállósággal végzik vízellátási és szennyvízelvezetési, tisztítási feladataikat. Ezeket gyakorta illetik „vidéki

A Fejérvíz Zrt. emblémája

A szolgáltatási terület 2013-ban

üzemmérnökségek” gyűjtőnév alatt. Székesfehérváron a víz- és a csatornaszolgáltatás elkülönül, e feladatokat a Székesfehérvári Vízellátási Üzemmérnökség (Németh József, majd Kadlecik Barnabás) és a Székesfehérvári Csatornázási Üzemmérnökség (Szentgyörgyi Ferenc, majd Gilián Zoltán) végzi.

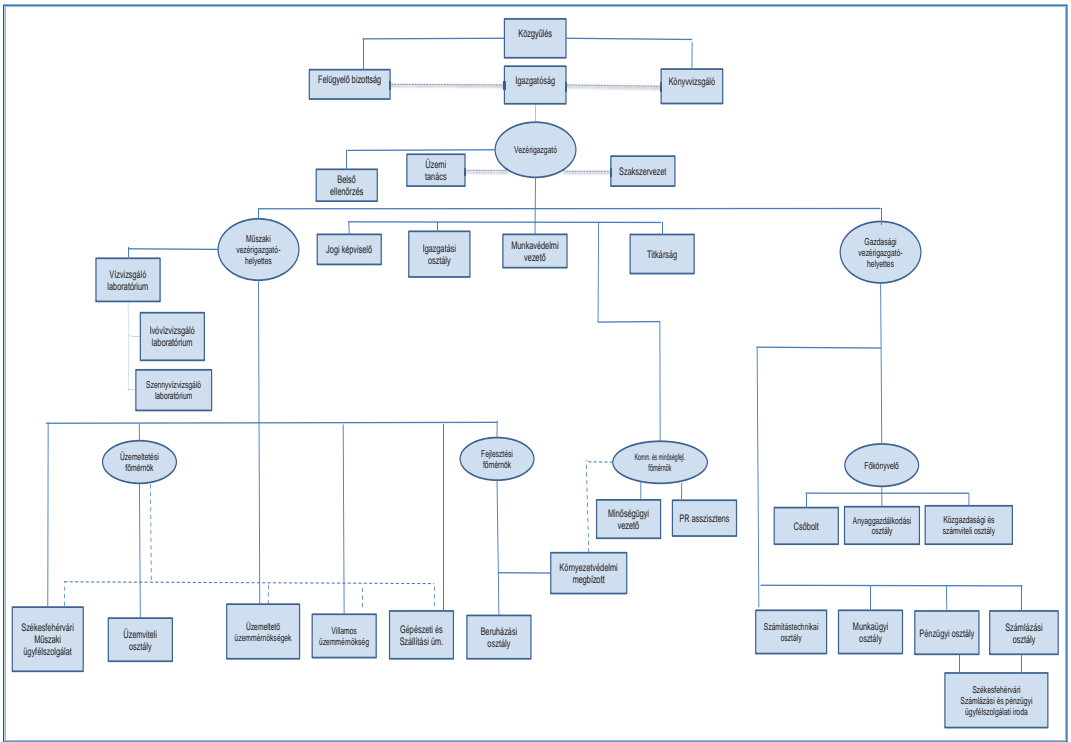
A szolgáltató üzemmérnökségek hátterét a Gépészeti és Szállítási Üzemmérnökség (vezetője Hók Vilmos) és a Villamos Üzemmérnökség biztosítja (vezetője Koronczi János, Horváth Attila, majd id. Csermely Sándor). A szolgáltatási folyamat műszaki tartalma felett a kontrollt, illetve az irányítást az Üzemviteli Osztály (osztályvezető Virág Károlyné, majd Rácskai András) és felette minden szolgáltató és kiszolgáló egységet ideértve – az üzemeltetési főmérnök (Staudt István) gyakorolja. A víz-, illetve szennyvíz minőséget a cég saját akkreditált laboratóriuma vizsgálja (vezetője dr. Kreiter József, a „vizes” részlegvezető Répás László, a „szennyvizes” Varga Gábor), a beruházási és fejlesztési folyamatokat a fejlesztési főmérnök (Török Tibor) felügyelete alá tartozó Beruházási Osztályon felügyelik. Felsoroltakat a műszaki vezérigazgató-helyettes (Karászi Gáspár) irányítja.

Az évi egymillió háromszázezer számla előállítója a Számlázási Osztály (vezetője Kulics József) és a Számítástechnikai Osztály (Török János osztályvezető). A gazdasági-pénzügyi folyamatok gazdája a Közgazdasági és Számviteli Osztály (Hegedűs Miklósné, majd Nagyné Lang Julianna) és a Pénzügyi Osztály (Szajli Károlyné, majd Takács Ferencné). A munkaügyi feladatokat irányító osztály (vezetője Barca Mihályné), és az anyaggazdálkodási csoport a raktárakkal és a csőbolttal (vezetői Hollósiné Horváth Melinda, Sugár Gyuláné és Keserű Lászlóné) a gazdasági vezérigazgató-helyettes (Marosvári Ferenc, korábban Szalai István) irányítása alá tartozik.

Közvetlenül a vezérigazgató felügyeli az Igazgatási Osztályt (Horváth László osztályvezető), a munkavédelmi tevékenységet (Varsics Imre munkavédelmi vezető) és a kommunikációt, illetve minőségirányítást (Zsebők Lajos kommunikációs és minőségfejlesztési főmérnök, Ujj Tamás minőségügyi vezető).

A FEJÉRVÍZ Zrt. szervezeti felépítése a részvénytársaságokra előírtakat követi, a lényeges döntéseket a tulajdonos önkormányzatok megbízottjaiból álló közgyűlés hozza. A társaság működését befolyásoló részletdöntések az igazgatóságban születnek meg, a végrehajtásért és a döntések előkészítéséért a társaság vezetői a felelősek.

A döntéseket és a végrehajtást a felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló részleteiben ellenőrzi. Az igazgatóság és a felügyelőbizottság tagjait a közgyűlés a tulajdonos önkormányzatok jelöltjei közül, területi elv alapján választja. Az igazgatóság és a felügyelőbizottság munkájában a tulajdonos önkormányzatok által delegáltak mellett részt vesznek a vállalat felsővezetői, illetve a dolgozók által választott képviselőik is (lásd a korábbi felsorolást). A részvénytársaság működését az alapító okiraton túlmenően külön szindikátusi szerződés szabályozza.

Szervezeti séma 2013-ban

A munkaszervezet működtetése – mint a nagy fegyelmet és figyelmet igénylő szolgáltatási folyamatoknál mindenhol – klasszikus módon, a szervezeti egy-égeken keresztül történik, melyet azonban gyakran átszó a gyors változásokra reagáló stratégiai irányítás és a feladatorientált csoport, illetve team munka.

A részvénytársaság munkavállalói és vezetői

A foglalkoztatottak száma 2013. január 1-jén: 718 fő (név szerint lásd a kötet befejező részében). Egyetemi, főiskolai oklevele van a dolgozók 10%-ának, középfokú végzettséggel rendelkezik 31%, szakmunkás, szakiskolai végzettségű 43%, általános iskolát végzett 16%.

A részvénytársaság életében eltelt száz esztendő, a „vízműnél” nemzedékeken át érlelte a szakmai hozzáértést és a szolgáltatói hivatástudatot. Ma egyetlen dolgozónk sem vonhatja ki magát egy nagy hagyományú cég felelősségteljes magatartásformája alól.

A vezetőség tagjai

Kis István
vezérigazgató
(1989-től)

1989. szeptember 1-től áll igazgatóként, majd vezérigazgatóként a FEJÉRVÍZ élén. Szakmai tanulmányait a jó hírű békéscsabai Vásárhelyi Pál Út-, Híd- és Vízműépítési Technikumban kezdte, ahol 1970-ben híd- és vízműépítő technikusként érettségizett. Egy évig a Csongrád Megyei Mezőbernél út- és vízhálózat tervező technikusként dolgozott, majd felvételt nyert a Budapesti Műszaki Egyetem Főiskolai Karának Vízellátási-és Csatornázási Szakára, és 1974-ben vízellátási csatornázási mérnökként végzett, később a Budapesti Műszaki Egyetem Építőmérnöki Kar Vízépítő-mérnöki Szakát elvégezve okleveles vízépítő mérnökként diplomázott. Műszaki végzettségei mellé 1994-ben mérnök-üzemgazdász oklevelet szerzett.

Első „igazi”, egyben első székesfehérvári munkahelye a Fejér Megyei Beruházási Vállalat, ahol 1974-től dolgozott víziközmű kivitelezések műszaki ellenőreként, és itt találkozott először a „vízművel”. 1978-ban már a Fejér Megyei Víz- és Csatornaművek székesfehérvári üzemmérnökségének vezetője, egyben a vízellátási és csatornázási osztályvezető helyettese. 1984-ben szakmai felfogásuk között tátongó szakadék miatt felmondott az akkori igazgatónak, és a városgazdálkodási vállalathoz megy műszaki fejlesztő mérnöknek. 1985-ben visszatér a szakmához, és a Dunántúli Regionális Vízművek Rákhegyi Üzemigazgatóság műszaki vezetője lesz. 1989-től – a megüresedett igazgatói posztra kiírt pályázat nyerteseként – visszakerül a Fejér Megyei Víz- és Csatornaművekhez, a későbbi FEJÉRVÍZ Zrt-hez, ahol jelenleg is vezérigazgatóként dolgozik. A cég az ő irányítása alatt vált tisztaprofilú víziközműszolgáltatóvá, illetve el tudta kerülni a rendszerváltozás vízszolgáltató cégére jellemző feldarabolódást, majd át tudott alakulni közös vállalattá, végül részvénytársasággá. Az ezredfordulót követő tíz év a cég eddigi legsikeresebb időszakájának tekinthető.

Karászi Gáspár
műszaki vezérigazgató-helyettes
(1990-től)

A Budapesti Műszaki Egyetem Építőmérnöki Karának Vízépítő Szakán diplomázik 1973-ban, majd 1980-ban a vízellátás-csatornázás – egészségügyi, később 1992-ben építőipari igazságügyi szakértő szakmérnöki diplomát szerzi meg ugyancsak a Budapesti Műszaki Egyetemen.

1973 szeptemberétől a Vízügyi Tervező Vállalatnál dolgozik tervező mérnökként, majd 1979-től irányító tervezőként. 1982-től a Dunántúli Regionális Vízművek Rákhegyi Üzemigazgatóságán egy évig fejlesztési és technológiai csoportvezető, majd műszaki vezető.

1985-től dolgozik a FEJÉRVÍZ-nél, előbb mint vízellátási osztályvezető-helyettes, később osztályvezető. 1991 óta a részvénytársaság műszaki vezérigazgató-helyettese (részvénytársasággá alakulásig műszaki igazgatóhelyettese). E beosztásában mintegy 80 település, köztük Székesfehérvár vízellátásának, szennyvízelvezetésének, – tisztításának üzemeltetése és fejlesztése, illetve ennek irányítása, koordinálása jelenti fő feladatát. Emellett természetesen a társaság alaptevékenységen kívüli egyéb tevékenységének – építés-kivitelezés, beruházás bonyolítás, műszaki tervezés, stb. – műszaki vezetője.

1996 novemberében, majd 1999-ben ismételtén a Magyar Hidrológiai Társaság alelnökévé választották, így e tisztségét két cikluson keresztül töltötte be. 1992 óta többszöri újraválasztását követően tagja a Magyar Víziközmű Szövetség Műszaki Bizottságának, melynek 2008-tól elnöke is. 2004-től a Fejér Megyei Mérnöki kamara delegáltjaként tagja a Közép-dunántúli Területi Vízgazdálkodási Tanács Szakmai Bizottságának.

A víziközmű üzemeltető szakma körében, tudományos életében aktívan részt vesz. Szakmai konferenciákon, az MHT előadói ülésein, vándorgyűlésein, a MAVÍZ (Magyar Víziközmű Szövetség) víziközmű konferenciáin dolgozatokkal, előadásokkal, hozzászólásokkal, esetenként felkért vezérszónokként fejt ki mértékadó nézeteit a vízellátás-csatornázás műszaki, gazdasági, szakmapolitikai kérdéseiről.

Szalai István
gazdasági vezérigazgató-helyettes
(1991. november 1-től
2011. szeptember 24-ig)

Mint gazdasági vezérigazgató-helyettes volt a társaság vezetőségének tagja. Iskolai végzettsége szerint képesített könyvelő, tervező, pénzügyi technikus, okleveles közgazdász (tervező-elemző), jogi szakokleveles közgazdász, terület- és településfejlesztési szakpolitológus.

Beruházási előadóként kezdett dolgozni az Ikarus Karosszéria és Járműgyárban, majd a Sárbogárdi Tanácshoz került, mint költségvetési előadó, később beruházási főelőadó, illetve költségvetési csoportvezető, a szakigazgatási szervezet vezetője, vb. titkár, végül tanácselnök. Sárbogárdon, illetve a hozzá tartozó településrészekben négy vízellátórendszert és szennyvíztisztítót, csatornahálózatot épített. Civil kezdeményezésre elsősorban három új iskola létesítéséért megkapja a Szocialista Kultúráért kitüntetését.

A rendszerváltást követően az APEH Fővárosi Igazgatóságának főrevizora, majd az Országos Tervhivatal Gazdasági Igazgatóságának pénzügyi osztályvezetője. Innen kerül pályázat útján a FEJÉRVÍZ Zrt-hez, ahol gazdasági vezérigazgató-helyettesként és a részvénytársaság Igazgatóságának tagjaként nyugdíjba vonulásáig dolgozik. Vezetéyletelével alakul át a cég tanácsai vállalatból önkormányzatok közös vállalatává, majd részvénytársasággá, és elsősorban az ő nevéhez fűződik, hogy a cég megtartotta önállóságát, nem tudták holdingba szervezni. Ezen időszak alatt a cég gazdálkodása stabil, talán legjobb időszakát éli. A víziközmű-szolgáltatás terén szerzett érdemeiért Víz Világnapi elismerő oklevélben részesült a Magyar Víziközmű Szövetségtől.

Marosvári Ferenc
gazdasági vezérigazgató-helyettes
(2011-óta)

A Nehézipari Műszaki Egyetem Kohó és Fémipari Főiskolai Karán fémszerkezetgyártó mérnökként szerzi első oklevelét. Első munkahelyén a Volánnál fejlesztési előadó, majd az Alba Regia Építőipari Vállalathoz kerül, ahol folyamatszabályozással foglalkozik. Ennek volt már bizonyos közgazdasági vonatkozása is, így beiratkozott a Budapesti Közgazdasági Egyetemre. Az egyetem elvégzése után munkahelyet is vált, a Fejér Megyei Tanácsi Építőipari Vállalathoz megy, mint közgazdasági előadó. A közgazdasági egyetemet okleveles ipartervező szakos közgazdaként fejezi be, de tanulmányait folytatja, adótanácsadói és könyvvizsgálói oklevelet is szerez.

A FEJÉRVÍZ-hez 1988-ban beruházási osztályvezető-helyettesként hívják, és a beruházási osztályon a pénzügyi kérdések rendezése, felügyelete mellett hozzá kerülnek a műszaki ellenőrök is. Két év múlva már beruházási osztályvezető, később ő irányítja a cég egész anyaggyártási tevékenységét is. 1997-ben kinevezik főkönyvelőnek, és főkönyvelőként a pénzügyi és számviteli folyamatokat felügyeli, de tovább viszi az anyaggyártás irányítását, sőt 2004-ben megbízzák az SAP bevezetését szolgáló projekt vezetésével is. 2011. szeptember 24-től összes korábbi feladatának megtartása mellett gazdasági vezérigazgató-helyettesé nevezik ki.

Tagja a Magyar Számviteli Egyesület vezetőségének, a Magyar Hidrológiai Társaságnak és a Könyvvizsgáló Kamarának. 2006-ban megkapja az év dolgozója címet, 2013-ban a Magyar Víziközmű Szövetség eddigi munkásságáért Víz Világnapi elismerő oklevéllel tünteti ki.

Staudt István
üzemeltetési főmérnök
(1991-től)

Első diplomáját a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen szerzi meg, végzettsége szerint bányamérnök és hidrogeológus. 1982 szeptembere óta dolgozik a FEJÉRVÍZ-nél, előbb mint hidrogeológus a vízellátási osztályon, 1985-től már vízellátási osztályvezető-helyettes, 1990-től vízellátási osztályvezető, és végül 1991-től üzemeltetési főmérnök.

Eleinte szinte kizárólag műszaki kérdésekkel foglalkozik, a cég vízbázisainak értő gazdája. Elsősorban nevéhez fűződik a csóri karsztakna továbbmélyítése és visszaállítása a termelésbe, mely a 2000-es évek elején jelentősen csökkentette Székesfehérvár kiszolgáltatottságát vízbázis oldalról, és ezzel együtt növelte a cég gazdasági mozgásterét. Érdeklődése később kiterjed a gazdasági folyamatokra és mérnök-üzemgazdász diplomát szerez. Mint üzemeltetési főmérnök az önkormányzatokkal megkötött üzemeltetési szerződések kidolgozója, létrehívója és gondozója. 1992-ben és 1994-ben napi szinten szervezi a cég közös vállalatát, majd részvénytársasággá alakulását, de hozzá köthető az SAP karbantartási moduljának bevezetése is. 2004-ben az év dolgozója cím kitüntettetje, 2006-ban a Magyar Víziközmű Szövetségtől Víz Világnapi kitüntető oklevelet kap.

Török Tibor
fejlesztési főmérnök
(1990–2013 között)

1972-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Építőmérnöki Karán szerez építőmérnöki diplomát, majd 1979-ben ugyanitt közműépítő szakmérnöki oklevelet. Első munkahelye a KDT Vízügyi Igazgatóság, ahol 1972–1973-ban műszaki ügyintéző, majd a Fejér Megyei Beruházási Vállalathoz megy, és 1979-ig osztályvezetőként dolgozik. Innen jön a FEJÉRVÍZ-hez, ahol napjainkig osztályvezetőként, majd beruházási és fejlesztési főmérnökként irányítja a cég beruházási tevékenységét. Jelentősebb munkái: A Sóstó-telephely megvalósítása, a Pusztaszabolcsi Üzemmérnökség telephelyének kialakítása, a Móri, Bicskei, Kőszárhegyi Üzemmérnökségi épületek bővítése, Mór Kistérségi Vízmű megvalósítása, csóri vízmű és távvezeték kiépítése, a székesfehérvári szennyvíztisztító-telep PHARE programbeli bővítése, valamint Székesfehérvár és Térsége (KEOP) csatornahálózat bővítés tervezetése, kivitelezése.

A Fejér Megyei Mérnöki Kamara elnökségi tagja, és részt vesz a Magyar Hidrológiai Társaság munkájában. 2008-ban megkapja a Magyar Víziközmű Szövetség Víz Világnapi dicséret oklevelét és 2010-ben a Fejér Megyei Mérnöki Kamara Bory Jenő-díjjal ismerte el munkásságát.

Zsebők Lajos
kommunikációs
és minőségfejlesztési főmérnök
(2003-tól)

Szakmai tanulmányait a békéscsabai Vásárhelyi Pál Út-, Híd- és Vízműépítési Technikumban kezdte, ahol 1971-ben híd és vízműépítő technikusként érettségizett. Következett a pécsi Pollack Mihály Műszaki Főiskola. Itt 1974-ben mélyépítő üzemmérnöki oklevelet szerez. Ez évben helyezkedik el gyakorlonokként a Dél-dunántúli Vízügyi Igazgatóságon Pécsen. 1976-ban kerül Székesfehérvárra, ahol a Fejér Megyei Tanács Tervező Irodájánál közműtervező, illetve talajmechanikai csoportvezető. 1982-ben építési osztályvezetőnek jön a Fejér Megyei Víz- és Csatornaművekhez, de 1987-ben az akkori igazgató és közte kifejlődött felfogásbeli különbségek miatt felmond, és a Sárvízi Malomcsatorna Vízi Társulathoz megy főépítésvezetőnek. 1990. évi országgyűlési választásokon, a Fejér megyei 5. (móri) választókerületben, az MDF színeiben egyéni jelöltként indul és bejut a Parlamentbe. Országgyűlési képviselőként a Környezetvédelmi Bizottság tagja, ahol elsősorban vízügyi kérdésekkel foglalkozik, aktív szerepet vállalva a rendszerváltáshoz kapcsolódó törvények megszületésében. 1994-ben bár indul a választásokon, de nem jut be a Parlamentbe, és visszatér korábbi munkahelyére a vízműhöz, de már mint PR-vezető. 2000-ben a Külkereskedelmi Főiskolán public relations – szakértői (kommunikációs) diplomát szerez, és társadalmi-szakmai tisztségként a Víz- és Csatornamű Vállalatok Országos Szakmai Szövetségének PR-munkacsoportját irányítja. A vízműnél 2002-ben reábizzzák az ISO 9001 sz. minőségirányítási és az ISO 14001 sz. környezetirányítási rendszer FEJÉRVÍZ-hez való bevezetését. Az új feladatkörhöz illeszkedően a Budapesti Gazdasági Főiskola külkereskedelmi karán TQM szakértői (minőségügyi mérnöki) oklevelet szerez. 2003-ban nevezik ki kommunikációs és minőségfejlesztési főmérnöknek. Eredeti munkaköre mellett olyan projekteket irányít, mint az SAP számlázási moduljának bevezetése, vagy a kötelezővé vált vízellátó-rendszerenkénti vízbiztonsági tervek, vagy a cég üzletszabályzatának elkészíttetése.

A szolgáltatás műszaki vonatkozásai

Vízszolgáltatás, szennyvízelvezetés és tisztítás

A kötet összeállításakor a FEJÉRVÍZ 76 települési önkormányzat területén, összesen 113 településen, illetve önálló településrészen folytat szolgáltatást. Vízrel ellátott lakosság száma 305 ezer fő, csatornaszolgáltatást 68 településen, illetve településrészen 200 ezer főt érintően végez a cég.

Azellátott települések 2013-ban (v-ivóvízszolgáltatás; szv-szennyvízelvezetés és -tisztítás):

Székesfehérvári Vízellátási Üzemmnökség és Székesfehérvári Csatornázási Üzemmnökség		
•	Aba-Belsőbáránd	V
•	Börgönd	V-SZV
•	Csala	V-SZV
•	Csór	V
•	Seregélyes-Jánosmajor	V-SZV
•	Kisfalud	V-SZV
•	Pákozd	SZV
•	Pákozd-Pipacsos lakópark	SZV
•	Pátka	V-SZV
•	Sárpentele	V-SZV
•	Seregélyes	V-SZV
•	Seregélyes-szőlőhegy	V-SZV
•	Székesfehérvár	V-SZV

Bicskei Üzemmnökség		
•	Alcsútdoboz	V-SZV
•	Alcsútdoboz-Göböljárás	V
•	Baracska	V-SZV
•	Bicske	V-SZV
•	Bodmér	V-SZV
•	Csabdi	V-SZV
•	Ercsi	V-SZV
•	Etyek	V-SZV
•	Felcsút	V-SZV
•	Felsőörs	V
•	Gyúró	V

• Jánoshegy	V
• Kajászó	V-SZV
• Lovasberény	V
• Lovasberény Lujzamazor	V
• Mány	V-SZV
• Martonvásár	V
• Óbarok	V
• Szár	V-SZV
• Szárliget	V
• Tabajd	V-SZV
• Tordas	V
• Újbarok	V-SZV
• Vál	V-SZV
• Vasztélypuszta	V-SZV
• Vértesacsa	V-SZV
• Vértesboglár	V-SZV

A Bicskei Üzemmérnökség épülete

Móri Üzemmnökség	
• Árkpuszta	V
• Bakonycsérnye	V-SZV
• Balinka	V-SZV
• Bodajk	V-SZV
• Csákberény	V-SZV
• Csákvár	V-SZV
• Csókakő	V-SZV
• Felsődobos	V
• Gánt	V-SZV
• Gánt-Bányatelep	V-SZV
• Gánt-Gránás	V
• Jásd	V-SZV
• Kisgyón	V
• Mecsértelep	V-SZV
• Mór	V-SZV
• Nagyveleg	V-SZV
• Pusztavám	V-SZV
• Söréd	V-SZV
• Vérteskozma	V
• Zámoly	SZV

A Móri Üzemmnökség épülete

Sárbogárdi Üzemmérnökség		
•	Aba	V-SZV
•	Aba-Bodakajtor	V-SZV
•	Alap	V
•	Alsószentiván	V
•	Cece	V-SZV
•	Dég	V
•	Dég-Újtelep	V
•	Felsőkörtvélyes	V
•	Hantos	V
•	Hantostelep	V
•	Igar	V
•	Igar-Vámpuszta	V
•	Igar-Vámszólóhegy	V
•	Káloz	V-SZV
•	Kislók	V
•	Középbogárd	V
•	Lajoskomárom	V
•	Mezőkomárom	V
•	Mezőszilas	V-SZV
•	Nagyhörcsök	V
•	Nagykarácsony	V
•	Nagylók	V
•	Perkáta	V-SZV
•	Pusztraegres	V
•	Rétszilas	V
•	Sárbogárd	V-SZV
•	Sáregres	V
•	Sárhatvan	V
•	Sárkeresztúr	V-SZV
•	Sárosd	V-SZV
•	Sárszentágota	V
•	Sárszentmiklós	V-SZV
•	Soponya	V-SZV
•	Szabadegyháza	V-SZV
•	Szabadegyháza–Szeszgyári lakótelep	V-SZV
•	Szabadhídvég	V
•	Vajta	V

A Sárbogárdi Üzemélnökség épülete

Kőszárhegyi Üzemélnökség		
•	Balatonbozsok	V
•	Csősz	V
•	Enying	V-SZV
•	Füle	V
•	Jenő	V-SZV
•	Kabókapusza	V
•	Kiscséripusza	V
•	Kisláng	V
•	Kőszárhegy	V-SZV
•	Nádasdladány	V-SZV
•	Polgárdi	V-SZV
•	Polgárdi lpartelep	V
•	Polgárdi-tekerespuzta	SZV

• Sárkeszi	V-SZV
• Sárszentmihály	V-SZV
• Szabadbattyán	V-SZV
• Tác	V-SZV
• Úrhida	V-SZV

A vízbeszerzés módját illetően a települések egy része mélyfúrású kutakból származó rétegvízből, más települések karsztvízből kapiák az ivóvizet. A rétegvízből ellátott települések egy részén – szám szerint 11 településen –, a vizet tisztítjuk, mely vas- és mangántalanítást, illetve ammóniamentesítést jelent. 45 településen – köztük Székesfehérváron, Bicskén és Mórton –, ahol karsztvizet szolgáltatunk, az országban szinte egyedüliként külön vízkezelési eljárást alkalmaz a cég a vízkő kiválásának megakadályozására.

A részvénytársaság az ellátott települések harmadrészében egyedi (egy településre kiterjedő) rendszert üzemeltet, másik harmadban kistérségi rendszeren keresztül folyik a vízszolgáltatás (ahol a legnagyobb kistérségi rendszer 8, a legkisebb 2 települést érint).

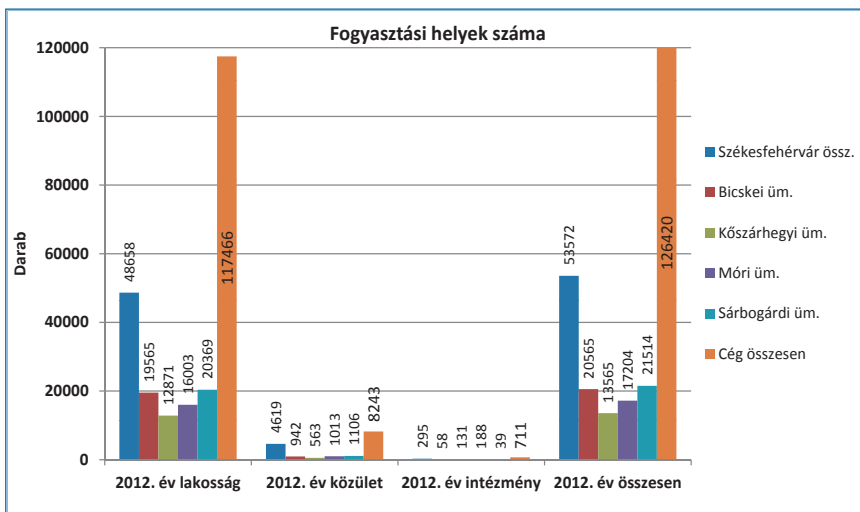
A Kőszárhegyi Üzemtechnológiai Épület

Szennyvízelvezetést és -tisztítást a társaság Székesfehérváron, Mórón és Bicskén kívül 67 településen végez. A csatornák mindenhol elválasztott rendszerűek, főként gravitációsak, egy vákuumos és egy – három települést érintő – nyomott rendszert kivéve. A szennyvíztisztító-telepek száma 25, mindegyik biológiai tisztítást végez, de 3 helyen kémiai, III. fokozat is működik.

Az egyes ellátórendszerek mindenhol számítógép-vezérlésű folyamatirányítással automatikusan működnek, az ellenőrzést és a szükséges beavatkozásokat az üzemmérnökségeknél lévő diszpécserközpontokon keresztül kontrollálják.

A részvénytársaság a mérésügyi hatóság közreműködésével vízmérő-hitelesítő laboratóriumot működtet, amely nagymértékben megkönnyíti a 86 ezer bekötési vízmérő, és a 40 ezer mellékmérő rendszeres cseréjét, illetve hitelesítését.

A szolgáltatási feladatok nagyságát leginkább a fogyasztási helyek száma jelzi. Ez a lakossági felhasználók esetében lehet családi ház, panellakás vagy nyaraló. A másik kategória a szakzsargonban a közület, ez valójában gazdasági társaságot, vállalkozást, vállalkozót jelent, míg az intézmény lehet kórház, iskola, hivatal stb.

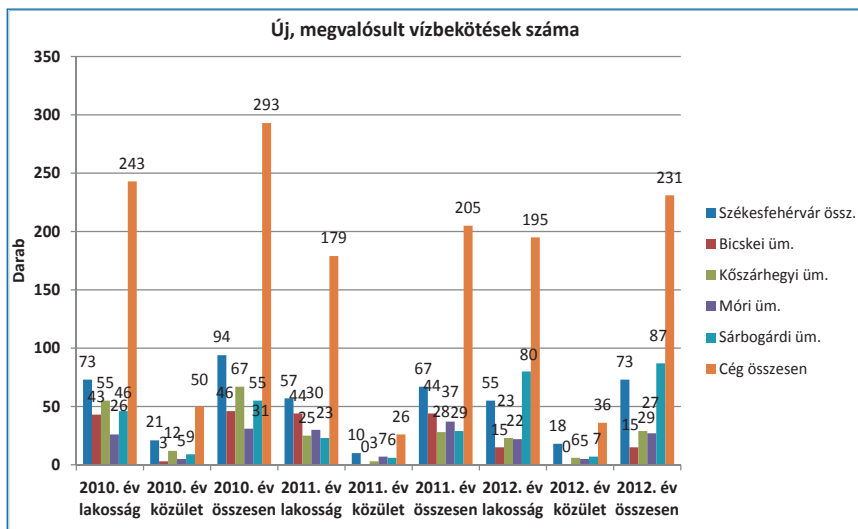

A víziközművek üzemeltetése magába foglalja:

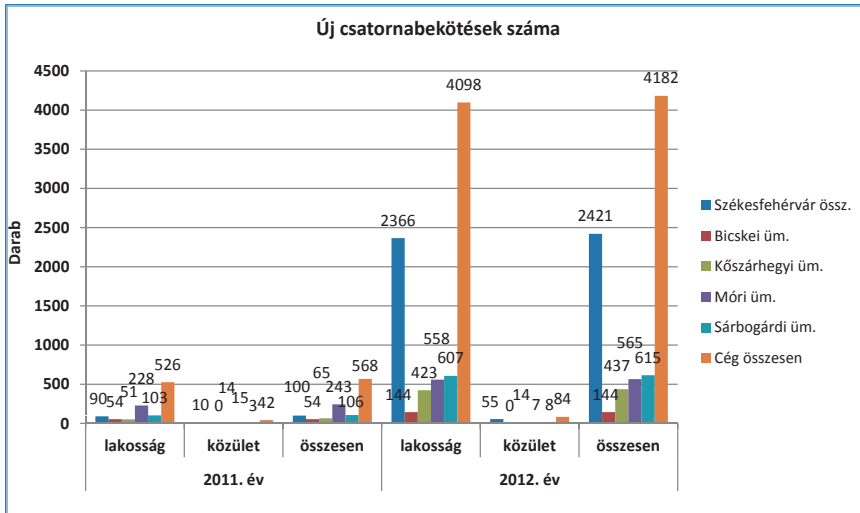
- a teljes körű személyi, műszaki és gazdasági feltételek biztosítását,
- az ivóvíz kitermelését, tisztítását, egyes helyeken az átvételét,
- az ivóvíz folyamatos elosztását és biztosítását az előírt minőségben és nyomásviszonyok mellett,
- szolgáltatás-kimaradásánál a pótlólagos ivóvízellátást,
- a szennyvíz elvezetését, a környezetvédelmi követelményeknek megfelelő tisztítását és a szennyvíziszap kezelését, illetve elhelyezését,

- a víz és szennyvíz minőségének rendszeres laboratóriumi ellenőrzését, a minőségért való felelősségvállalást,
- a szolgáltatott vízmennyiség mérését, a mérők rendszeres leolvasását,
- számlázási rendszer működtetését, a számlakézbesítéseket és a pénzügyi folyamatok kezelését, nyilvántartását,
- a vízmérők nyilvántartását, hitelesítését, javítását és cseréjét,
- a kutak, csővezetékek, gépek, berendezések, műtárgyak, épületek, irányítástechnikai rendszerek hibafeltérési, hibaelhárítási és karbantartási munkáinak elvégzését,
- a csőtörés javítások után az útburkolatok helyreállíttatását,
- az üzemeltetéshez, javításhoz, karbantartáshoz, illetve hibaelhárításhoz szükséges biztonsági anyag- és gép- (szivattyú) készlet állandó szinttartását,
- egy biztosítási rendszer fenntartását, amely harmadik félnek okozott esetleges károk rendezésére szolgál,
- 24 órás diszpécierszolgálat, valamint többszintű és minden szakágat érintő műszaki ügyeleti rendszer működtetését,
- ügyfélszolgálati tevékenység, illetve a folyamatos elérhetőség biztosítását,
- a fogyasztók és érdekeltek tájékoztatását a szolgáltatással összefüggő eseményekről.

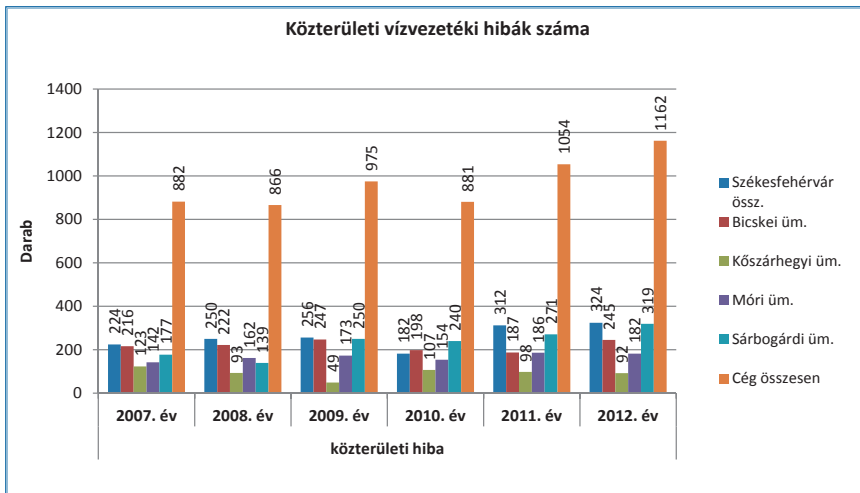
A vízellátás szinte teljes körű, ezért vízbekötési igény jóformán csak új ingatlan építésekor jelentkezik:

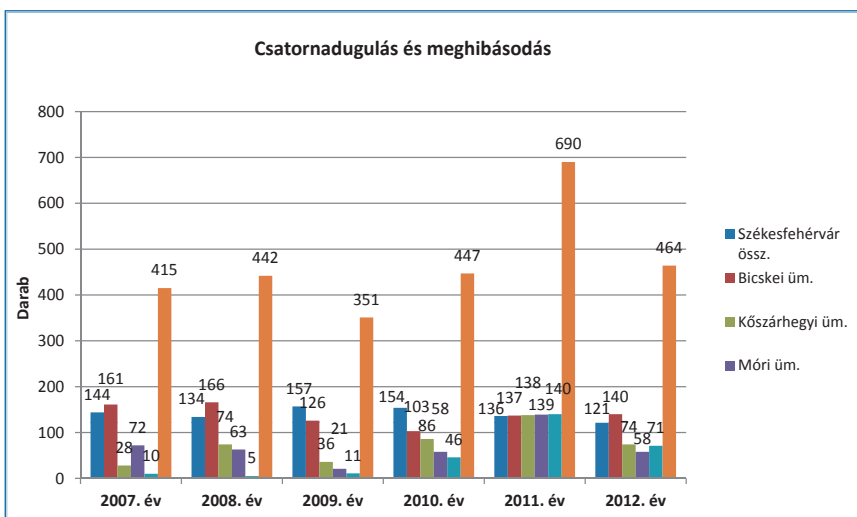
Csatornázásnál más a helyzet, jól látható, 2012-ben mennyire megugrott a Székesfehérvár és környéke csatornaépítése kapcsán a csatornabekötések száma:

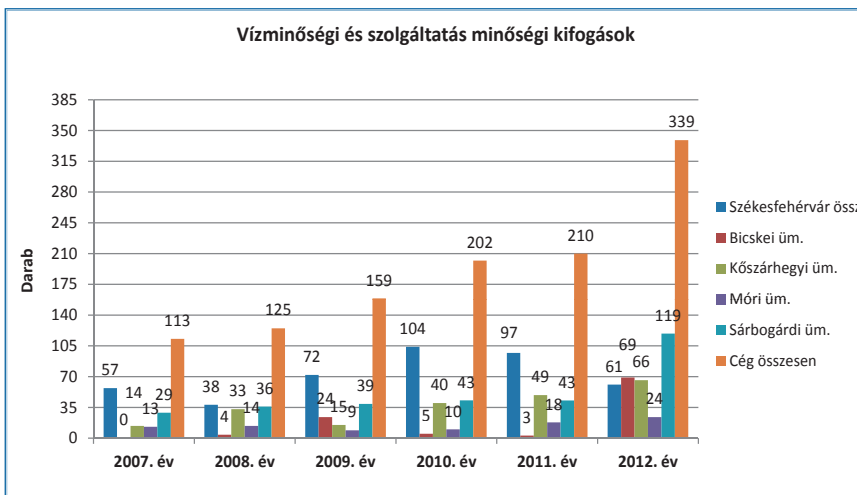
Ellátórendszerünk műszaki állapotát – és a velük kapcsolatos hibajavítási munkák mennyiségét – mutatják a vízvezetéki hibák és hibajavítások száma:

Az öregedő csatornarendszer állapotát a dugulások számának növekedése jelzi:

A vízminőségnek és a szolgáltatás többi elemének kifogásolása bár emelkedő tendenciájú, de rendkívül alacsony szintű:

Székesfehérvár vízellátása a rendszerváltozás után

1990-es évek végétől a bányaművelés befejezésével új helyzet állt elő Székesfehérvár vízellátásában. A Kincsesbányán lévő rákhegyi II. vízakna vízfelengedése következtében vízminőség romlás lépett fel. Emiatt a DRV Zrt. kincsesbányai üzemében csak külön víztisztító mű közbeiktatásával tudja szolgáltatni a vizet, és az engedély szerinti, legfeljebb 20 000 m³/nap kapacitással képes vizet átadni. Ezzel párhuzamosan a FEJÉRVÍZ-nek elemi érdeke volt a lehető legalacsonyabb szintre szorítani a drága átvett víz arányát a saját víztermelés javára. Ezért a megváltozott helyzetben új vízbeszerzési lehetőségen kezdtek el gondolkodni a cég szakemberei. Kihhasználva, hogy a kincsesbányai vízfelengedés következtében lehetővé vált a Csóron lévő karsztakna újbóli használatbavétele, a cég vezetése úgy döntött, hogy a karsztaknát 41 méterről 76 méter mélységig továbbmélyítik. Ezzel együtt a csóri vízmű minden berendezését kicserélték vagy felújították, és 400 mm átmérőjű távvezetékét építették Székesfehérvárig. Az 1997 szeptemberében kezdődő munka a cég saját beruházásában, 250 millió forint értékben készült, az üzembe helyezés 1998 szeptemberében volt.

A karsztakna mélyítése Csóron (1997)

1999-ben a Sóstó II. vízmű a víz kedvezőtlen kémiai paraméterei miatt leállításra került. A 2009-ben a Kőszárhegy Kistérségi Vízmű vízbeszerzési problémáinak megoldására a FEJÉRVÍZ összekötötte a székesfehérvári és a kőszárhegyi rendszert. Szintén a 2009-es év végén átalakították a csóri vízműt. Az átalakítás keretén belül kiiktatták az átemelő gépházat, a kútszivattyúk cseréjével pedig megkezdődött a közvetlen termelés a karsztaknából a székesfehérvári vízellátó rendszerbe.

Összefoglalva a város saját tulajdonú vízbázisainak kapacitását és típusát:

Aszalvölgyi vízmű:	3 600 m ³ /nap	felső pannon rétegvíz
Sóstó I. vízmű:	4 200 m ³ /nap	felső pannon rétegvíz
Csóri vízmű:	10 000 m ³ /nap	karsztvíz
Rendelkezésre álló víz, saját vízbázisból:	17 800 m³/nap	

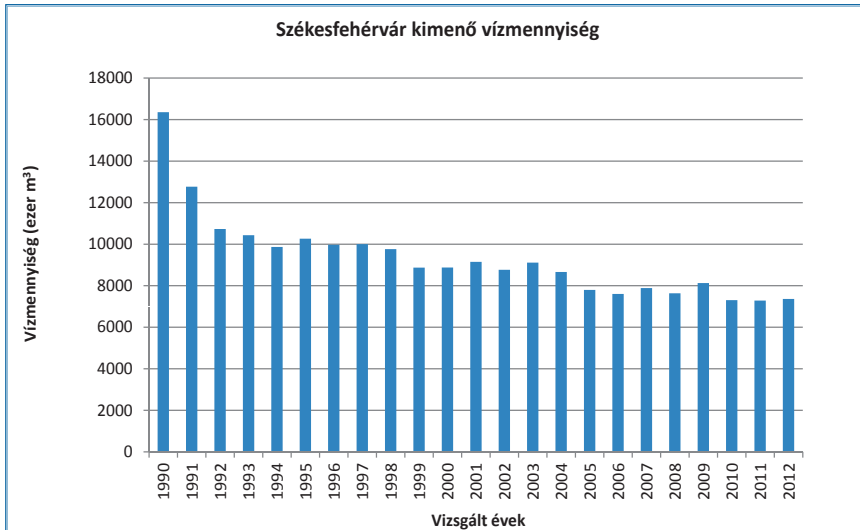
Állami tulajdonú vízbázis (átvett víz) kapacitása:

Rákhegyi Karsztakna és Vízisztítómű	20 000 m ³ /nap	karsztvíz
Összesen rendelkezésre áll:	37 800 m³/nap	

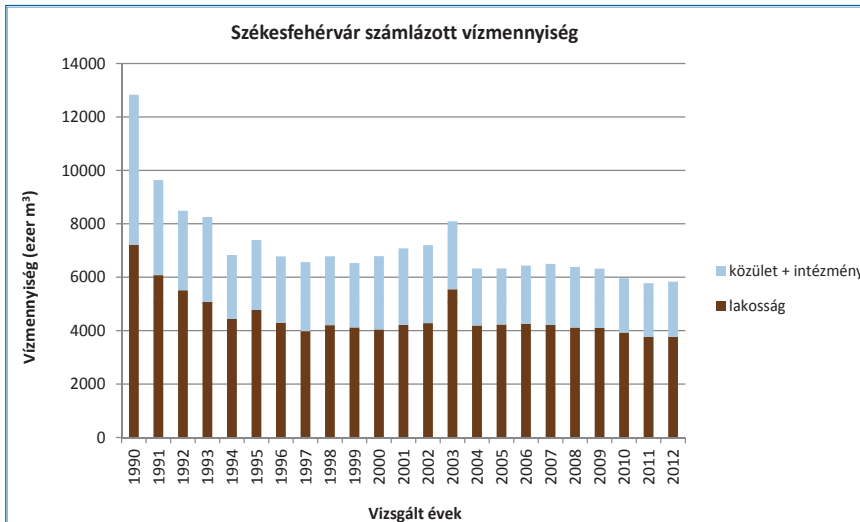
Jól jellemzi a város vízfelhasználását a ténylegesen hálózatba táplált átlagos vízmennyiségek a 2010-es évek elején. A százalékos értékek a vízbázisok igénybevételeinek arányát mutatják.

Aszalvölgyi vízmű:	2 600 m ³ /nap	14%
Sóstó I. vízmű:	2 200 m ³ /nap	12%
Csóri vízmű:	7 300 m ³ /nap	38%
Saját vízbázisból:	12 100 m³/nap	64%
Rákhegyi karsztakna és vízisztítómű	7 000 m ³ /nap	36%
Összesen betáplált víz:	19 100 m³/nap	

A hálózatba táplált, a hármashídi vízműtelepről az aszalvölgyi és a sóstói vízműtelepről kimenő vízmennyiség változását mutatja a következő diagram:

A számlázott vízmennyiség természetesen ennél kevesebb, és még jobban látszik a fogyasztás visszaesése:

A Székesfehérváron szolgáltatott víz minőségének jellemzői: bármily hihetetlen, de a székesfehérvári – és ehhez hasonlóan a többi helyen szolgáltatott – karsztvíz megfelel az ásványvizekkel szemben támasztott elvárásoknak is. Azonban a víz tényleges minőségét nem ez, hanem a jogszabály által előírt határértékeknek való megfelelés jelenti:

Vízminőségi jellemzők	Határértékek	Mért eredmények
Kémiai paraméterek		
Nitrit	0,5 mg/l	<0,02 mg/l
Nitrát	50 mg/l	2–12 mg/l
Fluorid	1,5 mg/l	0,2 mg/l
Arzén	10 µg/l	<1 µg/l

Indikátor paraméterek		
Szulfát	250 mg/l	30–200 mg/l
pH érték	≥ 6,5 ≤ 9,5	7,2–8,2
Vezetőképesség	2500 uS/cm	600–1000 uS/cm

Vízminőségi jellemzők	Határértékek	Mért eredmények
Vas	0,2 mg/l	0,02–0,10 mg/l
Mangán	0,05 mg/l	0,03–0,05 mg/l
Ammónium	0,5 mg/l	<0,03 mg/l
Klorid	250 mg/l	4–40 mg/l
Nátrium	200 mg/l	2–10 mg/l
Kalcium	nincs külön meghatározva	126 mg/l
Magnézium	nincs külön meghatározva	52 mg/l
Összes keménység	≥ 5 ≤ 35 nk°	19–33 nk°
KO _l ps (permanganát index)	5 mg/l O ₂	0,2–1,0 mg/l O ₂

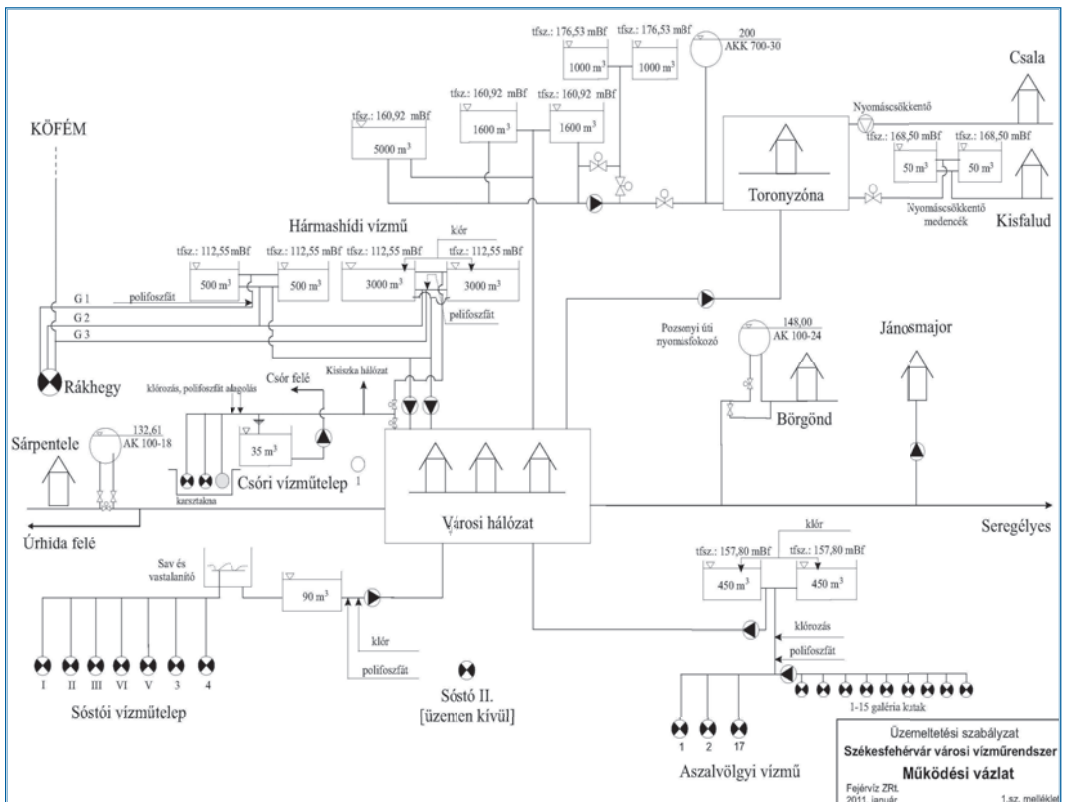
A székesfehérvári vízhalózat nyomásfokozatok alapján alaplóznából és magasnyomású zónából áll. Alaplóznához tartozik a hármashídi vízműtelepről, valamint a sóstói és az aszalvölgyi vízbázisokról ellátott területrészt. Ezek: Szárazrét, Feketehegy, Palotaváros, Belváros, Víziváros, Felsőváros, Alsóváros, Sóstó Ipari Park, Órhalmi-szőlők, Maroshegy és az Alba Ipari Zóna. A magasnyomású zóna Öreghegy jelentős részét foglalja magába, határvonala a Zobori, Budai, Fiskális, Béla és a Nagyszombati út. Külön nyomászónának tekinthetők Székesfehérvár településrészeinek (Belsőbáránd, Börgönd, Csala, Kisfalud, Ráchegegy és Sárpentele) kisrendszerei.

A székesfehérvári elosztóhálózat számokban:

Ellátó hálózat hossza	386 km
Bekötő vezetékek hossza	250 km
Fogyasztási helyek száma	52 283 db
Bekötési mérők száma	19 796 db
Mellékmérők száma	69 635 db

Az alapzónába tartozó terület nyomásviszonyait a hármashídi vízmű gépház kimenő nyomása szabályozza. Nagytátmérőjű távvezetékek hálózati rendszeren keresztül táplálják az alapzónához tartozó fogyasztói vezetékeket, illetve töltik a Donát úti 5000 és 2x1600 m³-es medencéket, amelyek ellennyomó medenceként funkcionálnak az alapzóna vízellátásában. Innen kapnak vizet a magasnyomású rendszer táplálását szolgáló Donát úti szivattyúk, melyek a 700 m³-es víztornyot töltik. Az alapzóna hálózatáról távvezetéken keresztül vízátadás történik Úrhidára és Seregélyesre.

Székesfehérvár vízellátó rendszer működési vázlatja:

A szennyvízelvezetés és tisztítás Székesfehérváron

A város II. világháborút követő gyors fejlődése az 1960-as években új főgyűjtő rendszer, és új szennyvíztisztító telep építését kényszerítette ki. A várostól délnyugatra, 1968-ban elkészült a 18 000 m³/d kapacitású eleveniszapos biológiai szennyvíztisztító-telep, anaerob iszapkezeléssel és szűrőágyas iszap-víztelenítéssel.

A város és a csatornázott területek növekedése miatt a „központinak” nevezett szennyvíztisztító-telep változó intenzitással ugyan, de gyakorlatilag folyamatosan bővült és technológiája is módosult.

A telep üzemét végigkísérte az iszapelhelyezés gondja, melyet a VIDEOTON területéről kikerülő különböző nehézfém-szennyezések okoztak. Ennek következtében több évtizeden keresztül nem lehetett elszállítani a képződött szennyvíziszapot.

Az 1968-ban üzembe helyezett szennyvíztisztító bővítései az igényeket csak lassan, vagy késve követték. A telep szennyvíz vonalán a '70-es évek végén és '80-as évek elején 1 db gépi rács, ikerkamrás levegőztetett homokfogó, 1 db Dorr rendszerű előülepítő, négykamrás levegőztető medence függőleges rotorokkal, 2 db Dorr rendszerű utóülepítő épült, így a tisztítótelep kapacitása az 1970-es 3420 kg BOI₅/d-ről 1983-ra 8400 kg BOI₅/d-re bővült. A '80-as évek végére az iszapvonalon 1 db pálcás nyersiszap-sűrítő, 2 db fém iszaprothasztó, hőközpont (biogáz és földgázkazánokkal, hőcserélőkkel), gázmotor (a biogáz hasznosításra), 1 db pálcás sűrítő (a rothasztott iszaphoz), és úszóharangos biogáz-tartály került kivitelezésre.

Ekkor készült el a FEJÉRVÍZ saját finanszírozásában az iszapvíztelenítő gépház 2 db présszalag-szűrővel és 3 db iszapsűrítő centrifugával, valamint a szippantmány-fogadó műtárgy gépi ráccsal, szennyvízátemelővel és hulladékfogadóval, illetve zagyolóval (a szerves hulladékok rothasztókban való hasznosításához). A szennyvíztisztító-telep kiépítettsége a 80-as évek végére teljes körűnek volt tekinthető.

A kormány 1993-ban indította el a „Kiemelt városok szennyvíztisztítása” című programot, melynek keretében PHARE támogatással elkészült Székesfehérvár szennyvíztisztításának és csatornázásának megvalósíthatósági tanulmánya. A szennyvíztisztító-telep kapacitásának bővítését több ok indokolta. A csatornahálózat bővítése, új fogyasztók bekapcsolása, és korábban a Sóstóba juttatott szennyvizek átvezetése többlet-szennyvízmennyiséget jelentett, emellett jelentősen megváltoztak a szennyvíz-kibocsátási szokások, azaz jelentősen megnövekedett a kibocsátott szennyvíz szennyezőanyag-tartalma. Ezen átfogó program keretében Székesfehérvár 66 km szennyvízcsatorna kiépítését irányozta elő, ami mintegy 4500 lakás csatornahálózatban való bekapcsolását tette lehetővé. (Ezzel a lakások csatornával való ellátottsága 86 %-ról 98 %-ra növekedett.)

A székesfehérvári szennyvíztisztító-telep (légi felvétel, 2004)

Nemzetközi előminősítési eljárást hirdetett a vízmű, melyre 26 pályázó adta be jelentkezését. A bírálóbizottság ezekből 8 vállalkozó alkalmasságát mondta ki.

Végül a kiválasztott pályázók közül csak 2 vállalkozó tett értékelhető kivitelezési ajánlatot, melyek közül a nemzetközi szakértőkkel is kibővített bírálóbizottság a DÉLVIÉP Kft. (Kaposvár) alternatív ajánlatát fogadta el. A vállalkozási szerződés megkötésére 1999. február hónapban került sor.

A beruházás teljes költsége (ÁFA nélkül) 1232 millió forint. A beruházáshoz a székesfehérvári önkormányzat a kormánytól 110, a PHARE-től 360, így összesen 470 millió forint vissza nem térítendő támogatást kapott. A hiányzó összeg biztosítására az önkormányzat hitelt vett fel, melyet 10 év alatt 2 év türelmi idővel kellett törleszteni. A hitelt és annak kamatait az önkormányzat a székesfehérvári víz- és csatornadíjakban képződő bevételeiből fizette meg. A

szennyvíztisztító-telep bővítése és felújítása összesen 24 hónap alatt készült el. A FEJÉRVÍZ a bonyolult beruházási folyamatban nemcsak mint üzemeltető, hanem mint lebonyolító is részt vett.

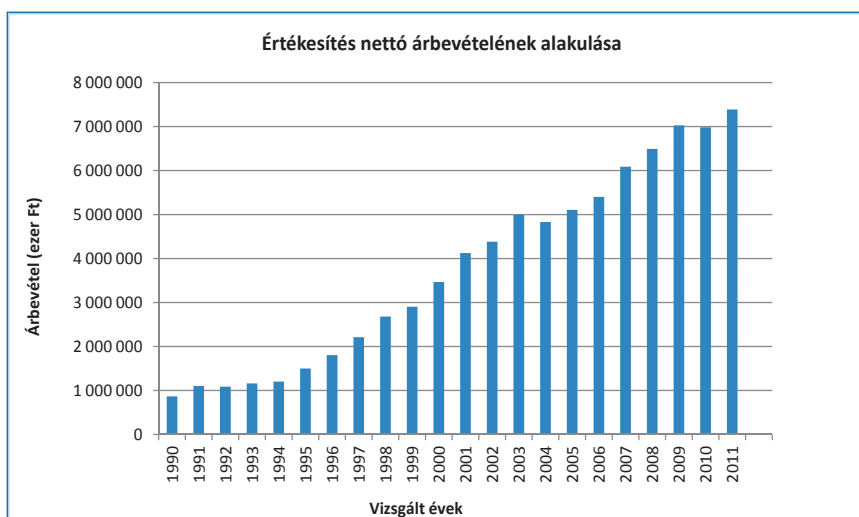
A szennyvíz a tisztítótelepre egy gravitációs csatornán és több nyomóvezetéken érkezik. A szennyvíztelepi átemelőn kívül három városi végátemelő és további 6 másik biztosítja a szennyvíztisztító berendezésekre juttatását. A város 260 km-es csatornahálózatán 30 db hálózati szennyvízáttemelő működik, melyeken kívül a csatlakozó településeken további 30 db található. A szennyvíztisztító-telep tisztítókapacitása 16,6 t/d BOI_5 -ben, illetve 34,6 t/d KOI-ban kifejezhető szervesanyag-terhelés. A szerves anyag szennyezés alapján kifejezhető lakosegyenérték-szám Leé (BOI_5) = 277 ezer. A szennyvíztelep hidraulikai terhelhetősége $P_d = 47500 \text{ m}^3/\text{d}$.

A mechanikai és biológiai tisztítás során keletkező gépi úton 24% szárazanyag tartalomra víztelenített iszapot szalmával keverve hagyományos prizmás módszerrel komposztálták. Az előállított évi 6500 m^3 komposztot a városi szemételepre szállították, ahol rekultivációhoz hasznosították.

A gazdálkodás

A részvénytársaság tőkéje 2012-ben 687 millió forint összegű jegyzett tőkéből és 6472 millió forint tőketartalékból állt.

Az éves árbevétel 1990 és 2012 között növekvő, ami elsősorban az inflációhoz kapcsolódó kényszerű díjemelésekből származik. A gazdasági eredmény null-szaldó körüli, vagy kis mértékben afeletti értéket mutat.

A nehézfém tartalom vizsgálata a szennyvíz laborban (Kovács Jánosné laboráns)

2011-ig az önkormányzatok, mint tulajdonosok által előírt követelményeknek megfelelően műszaki rendszerként más-más, a helyben felmerülő költségeken alapuló víz- illetve csatornadíjat alkalmazott a cég. A települések felénél elváltak egymástól a magasabb közületi, a tényköltségnek megfelelő intézményi és a legalacsonyabb lakossági díj. Mindez azt jelenti, hogy összesen 160 féle víziközmű-szolgáltatáshoz kapcsolódó díjjal dolgozik a cég még 2013-ban is.

Díjjavaslatait alapos előkészítő munka előzte meg, melynek során évente vizsgálta a cég az egyes műszaki rendszerein felmerülő költségeket, és ez alapján tette meg díj-javaslatait. Ez megváltozott, mert a víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény megszabta, hogy 2012-re a 2011. december 31-én alkalmazott díjak 2,56%-os emelése lehetséges csupán. A díjak azóta sem emelkedtek, a bejelentett 10%-os díjcsökkentés módja, illetve körülményei a kötet összeállításakor még nem ismertek.

A vállalatirányítási rendszerek

A minőség és környezetirányítási rendszer

A FEJÉRVÍZ Zrt. feladata – egyben társadalmi szintű küldetése – a legfontosabb tevékenységek egyike: szolgáltatni az életet jelentő ivóvizet, és a jövő számára is megóvni a környezetet az elszennyezett víztől. Ebből természetesen következik, hogy a cég értékrendszerének középpontjában a fogyasztó és a környezet áll.

A társaság hat hónapig tartó előkészítést követően ezért vezette be 2002-ben az ISO 9001 és az ISO 14001 számú szabványokon alapuló Integrált Irányítási Rendszert.

Az ISO 9001 számú szabvány tanúsítása teljes körűen érvényes a víziközmű-szolgáltatásra, a vízellátási, csatornázási anyagok, szerelvények forgalmazására és az elektromos rendszerek kivitelezésére. Emellett a szennyvíztisztítótelepeken az ISO 14001 számú szabvány szerinti környezetközpontú irányítási rendszernek megfelelően folyik a munka. Vízvizsgáló laboratóriumunk az MSZ EN ISO/IEC 17025 számú szabványnak megfelelően akkreditált.

ISO-tanúsítvány átadása (Karászi Gáspár és a Lloyd's képviselője, 2002)

A környezet védelme a jövő kulcskérdése. Ivóvízkészleteket elsősorban a szennyvizek lelkiismeretesen végzett kezelésével lehet megvédeni. Ennek tudatában az ISO 14001 sz. környezetirányítási szabványra támaszkodva működteti a cég a szennyvíztisztító-telepeit és tartja karban csatornahálózatát.

A szennyvízelvezetés és -tisztítás mellett az érzékeny vízbázisok közvetlen védelmét szolgálja a hidrogeológiai védőterületek kialakítása, mely munkában a részvénytársaság tevékeny részt vállal.

Fentiekén kívül a környezettudatos magatartásnak megfelelően rendszeres oktatásokat és szemléket tartanak, szelektíven gyűjtik és kezelik hulladékaikat, és a szolgáltatásban felhasznált energia mennyiségét technológiaváltásokkal, illetve kisebb fogyasztású berendezések alkalmazásával folyamatosan csökkentik. A cég társadalmi szerepvállalása részeként a környezet védelmét szolgáló pályázatokat írnak ki, vetélkedőket szerveznek, előadásokat tartanak és telephely látogatásokat szerveznek.

A FEJÉRVÍZ összhangot kívánt és kíván teremteni a fogyasztói igények kielégítése, a cég gazdaságos működtetése és a környezet megóvása között. Ennek érdekében a minőség, illetve környezetirányítási, valamint a labor minőségirányítási rendszereit integrált rendszerként kezeli.

Az SAP integrált informatikai rendszer bevezetése

A munka minőségének és hatékonyságának további javítása érdekében az SAP pénzügyi, számviteli, controlling, anyaggazdálkodási, értékesítési, karbantartási és beruházási moduljának alkalmazásba vételét követően a cég 2005-ben teljes körűen bevezette az SAP IS-U számlázási rendszert, és megújította a teljes informatikai hátterét is.

A vízbiztonsági rendszer

A 201/2001. (X. 25.) kormányrendelet előírta, hogy vízbiztonsági tervet (VBT) kell készíteni minden 1000 köbméter/nap kapacitást meghaladó, vagy 5000 főnél több lakost kiszolgáló vízellátó rendszerre. Ezt a vízszolgáltató cégek jó pénzért külső tanácsadó segítségével végeztették el. A FEJÉRVÍZ-nél ez nem így történt, hanem a kijelölt vízbiztonsági csoport készítette el először – mintegy tanulásként – Lajoskomárom, Mezőkomárom, Szabadhídvég vízbiztonsági tervét, majd 2012-ben Székesfehérvár és kapcsolódó településrészeinek vízbiztonsági tervét. A kézirat összeállításakor a munkacsoport a martonvásári, enyingi, csákvári, sárbogárdi dokumentációkon dolgozott, és hátra van még a Bicske–Csabdi, a kőszárhegyi kistérségi rendszer, a móri kistérségi rendszer, az Aba–Bodakajtor és Ercsi VBT-jének az elkészítése. A víz-

biztonsági tervek alapján a cég szakemberei a vízszolgáltatás kapcsán fellépő egészségügyi kockázatokat csökkentik a megfelelő megelőző intézkedésekkel és szükség esetén a közbeavatkozásokkal.

Fogyasztói kapcsolatok és kommunikáció

A cég meggyőződése, hogy valóban elégedett csak a tájékozott fogyasztó lehet, ezért szolgáltatásuk szerves részét képezi az a kommunikáció, melynek közép-pontjában a fogyasztó lehető legteljesebb tájékoztatása áll. Hét ügyfélszolgálati irodában azonnali ügyintézésel állnak a fogyasztók rendelkezésére, rendszeresen elégedettségvizsgálatokat végeznek.

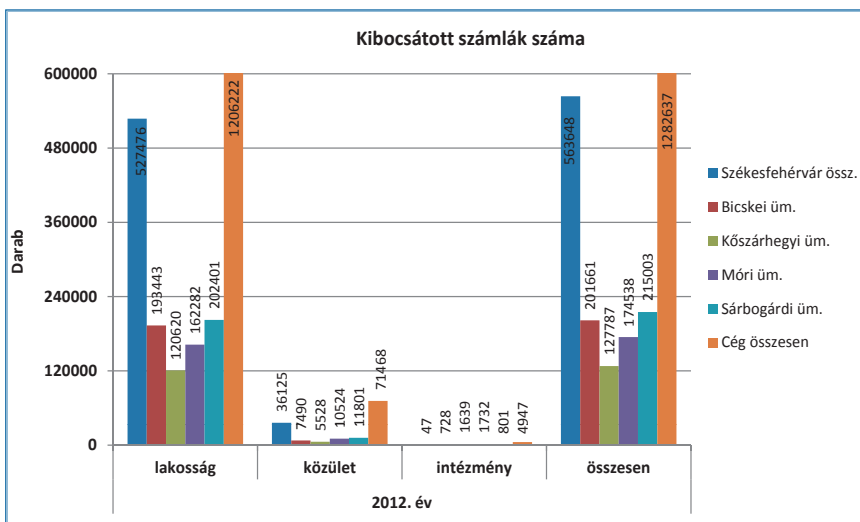
Ezt és ügyfélszolgálati statisztikák tanulságait beépíti a cég mindennapi munkájába. Folyamatos kapcsolatot tart fenn a tulajdonosi kör döntéshozóival, a társasházközösségek képviselőivel, a társadalmi szervezetekkel, a hatóságokkal és partnerszervezeteikkel, beszállítóikkal. Fogyasztóik, felhasználóik tájé-

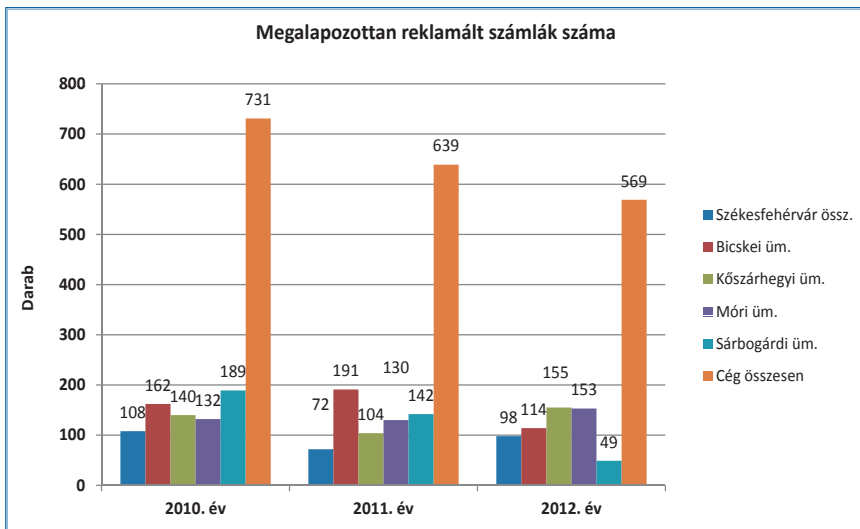
Ügyfélszolgálati iroda a központban. (A jobb oldali sorban: Várnainé Bokor Ágnes, Pemmer Péter Jánosné, Kristályné Király Andrea, Bakos Ágnes, 2008)

koztatását állandóan frissített, települési szintig lebontott információkat tartalmazó honlap segíti, melyen keresztül a legtöbb ügytípust érintően elektronikus ügyintézés is működik.

Első ránézésre nem is gondolná az ember, hogy mennyire nagyméretű az az elszámolási, számlázási folyamat, mely a fogyasztói kapcsolatok milyenségének meghatározó eleme.

A számlázási és ügyfélszolgálati munka minőségének tart tükröt az az adat, mely szerint a megalapozott számlareklamációk az összes ügyfélmegkeresés 9 ezrelékét sem teszik ki, és ennek tendenciája évek óta inkább csökkenő.

A cég azt vallja, hogy a jól végzett munka, a jó színvonalú szolgáltatás csak akkor nyer elismerést, ha az adott és kapott információk révén a környezet szerves részévé válik a szolgáltató. Ezért jól működő, többnyire keretszerződéseken alapuló kapcsolatokat alakítottak ki az írott és elektronikus sajtóval.

A vállalati kultúra

A vállalati kultúrát, a cég vezetőinek és munkavállalóinak felfogását, gondolkodását, magatartását az „Alapelveink” című összegzés mutatja:

- „a) Feladatunk a legszebb és legfontosabb tevékenységek egyike: szolgáltatni az életet jelentő ivóvizet és a jövő számára is megóvni a környezetet az elszennyezett víztől.*
- b) Társaságunk értékrendszerének középpontjában a fogyasztó áll. Az ő igényét kell a lehető legjobb színvonalon kielégíteni. Ennek megfelelően kíváncsiak vagyunk a fogyasztók véleményére, és fontosnak tartjuk tájékoztatásukat.*
- c) Valójában nem vizet, hanem komplett szolgáltatást adunk el, mely szolgáltatásnak a társaságnál végzett valamennyi tevékenység szerves része.*
- d) Társaságunk minden alkalmazottjának kötelessége, hogy a hozzánk forduló, vagy általunk megkeresett ügyfelekkel udvariasan bánjon. Igyekezzen őket tájékoztatni, útbaigazítani, problémájukat, kérésüket a legjobb tudása szerint megoldani, teljesíteni. A fogyasztók összességének érdekeit kell képviselni. Ha emiatt egy-egy fogyasztó panaszait, reklamációit kénytelenek vagyunk elutasítani, azt is udvariasan, a fogyasztó meggyőzésével tegyük. A fogyasztókkal szembeni, viszonylagos monopol-helyzetünkkel sohasem élhetünk vissza.*
- e) A társaság szemléletében a fogyasztó mellett mindig ott áll a jól és lelkiismeretesen dolgozó munkatárs. Célunk közös, sorsunk a társaság sorsa! Minden munkatársunknak a lehető legnagyobb mértékben szeretnénk biztosítani a megélhetést és a biztos jövőt. A feltételek megléte esetén viszont mindenkitől elvárjuk a szorgalmas és eredményes munkát.*
- f) Elismerjük a személyes teljesítményeket, a kezdeményezőkézséget, és fontosnak tartjuk, hogy megbecsüljünk mindenkit, aki erre rászolgál. A szervezeti egységek és személyek együttműködése, ezen kapcsolatok minősége a társaság eredményességének egyik kulcskérdése.*
- g) A társaság jelenét és jövőjét a tulajdonos önkormányzatok döntései határozzák meg, ezért szolgáltató tevékenységünket – a szakmai szempontok megtartása mellett – az ő elvárásaihoz kell igazítanunk.*
- h) Gondjaink, feladataink és lehetőségeink túlmutatnak a részvénytársaság határain. A hatóságokat, üzletfeleinket partnerként kell kezelniük.*

- i) *Tudomásul kell vennünk, hogy a vízközmű-szolgáltatásban versenytársak léteznek egy olyan piacon, amely lényegében nem bővíthető. Versenytársainkat jó minőségben végzett munkánkkal kell felülmúlnunk, és versenyhelyzetben sem engedhetünk a díjak csökkenése érdekében az ellátás színvonalából és biztonságából.*
- j) *A gazdaság olyan területén dolgozunk, ahol velünk szemben a beszállítók árai korlátlanul érvényesíthetők, míg mi ezen költségeket csak korlátozottan tudjuk a díjakban megjeleníteni. Ezt az ellentmondást csak kellő szervezeti és személyi hatékonysággal tudjuk feloldani.*

A társaság stratégiája és célkitűzései

A részvénytársaság stratégiai célkitűzéseit a 2000–2013-as évek vonatkozásában így jelölte ki:

- a legújabb technológiák, eszközök és anyagok alkalmazásával tovább kell javítanunk a szolgáltatás szakmai színvonalát,
- az ISO 9001 számú minőségirányítási rendszer segítségével további garanciákat kell beépítenünk szolgáltatási folyamatainkba,
- az ISO 14001 számú környezetirányítási rendszer segítségével ellenőrzés alá kell vonnunk legnagyobb telepeink energiafelhasználását és kibocsátásait,
- a fogyasztói kapcsolatokat tovább kell fejleszteni, a fogyasztói igények magasabb színvonalon történő kielégítését be kell építeni az egész szervezet mindennapi munkájába,
- erősíteni szükséges tájékoztatási tevékenységünket, és tovább javítani a cégünkről alkotott pozitív képet,
- a személyi feltételeket szervezetfejlesztéssel, fiatalok felvételével, munkavállalóink képzésével, anyagi és erkölcsi ösztönzésével kell javítanunk,
- meg kell tartanunk eredményes gazdálkodásunkat és pénzügyi stabilitásunkat,
- hathatós szakmai és a lehetőségeinkhez igazodó beruházói támogatást kell nyújtanunk az önkormányzatok víziközmű-beruházásaihoz
- meg kell tartanunk működési területünket és – társszolgáltatóinkat nem sértve – keresnünk kell a bővítés lehetőségeit.

E célokat a cég több-kevesebb sikerrel érvényre is juttatta. A saját stratégiák érvényesítési lehetőségei a víziközmű-szolgáltatásról szóló 2011. évi CCIX. törvény érdemi részének 2012. július 15-i, valamint e törvény 58/2013. (II.27.) számú végrehajtási kormányrendeletének 2013. március 1-i hatálybalépésével a helyzet gyökeresen megváltozott, a stratégiákat újra kell alkotni.

A versenysikerek

A Magyar Víziközmű Szövetség – melynek szinte minden komolyabb szolgáltató a tagja – 2001 óta rendez országos szerelőversenyt. E versenyekre évente 30 körüli cég nevez be. A FEJÉRVÍZ Zrt. eddig 10 alkalommal vett részt, és kétszer végzett az első helyen, két alkalommal pedig – 2002-ben és 2012-ben – elismert szervezője volt a Székesfehérváron megtartott országos versenynek. A 12 év dobogós helyezéseinek figyelembevételével készült ranglista így néz ki:

Hely.	Pont	Cég
1.	9	ÉDV Zrt.
2.	9	FEJÉRVÍZ Zrt.
3.	9	MIVÍZ Zrt.
4.	7	ÉRV Zrt.
5.	6	Pécsi Vízmű Zrt.
6.	5	Bátonyterenye és Környéke Víz- és Csatornamű Kft.
6.	5	ZALAVÍZ Zrt.
7.	4	Kaposvári Víz- és Csatornamű Kft.
8.	3	Délzalai Víz- és csatornamű Kft.
8.	3	PANNON-VÍZ Zrt.
9.	2	BAKONYKARSZT Zrt.
9.	2	DRV Zrt.
9.	2	Heves Megyei Vízmű Zrt.
10.	1	Dombóvár és Környéke Víz- és Csatornamű Kft.
10.	1	Fővárosi Vízművek Zrt.
10.	1	Makó- térségi Víziközmű Kft.
10.	1	ÖKOVÍZ Kft.
10.	1	Szegedi Vízmű Zrt.
10.	1	VASIVÍZ Zrt.

(első hely: 3 pont, második hely 2 pont, harmadik hely: 1 pont, az indulásuk számát nem vettük figyelembe, pontegyenlőségénél az elől lévő hely többet ér).

Ugyancsak a Magyar Víziközmű Szövetség szervezésében 2004 óta megrendezett országos ügyfélszolgálati versenyeknek a FEJÉRVÍZ majd mindig résztvevője volt, helyezései a második és az ötödik hely közé estek.

Az eredményes szereplések háttérét az adja, hogy a cég összes szerelője, illetve ügyfélszolgálati munkatársa évente visszatérően részt vesz a munkakö-

Országos szerelőverseny Siófokon
(csapattagok: Bóné János, Molnár Zoltán, Udvardi János, 2007)

réhez tartozó házi versenyen, ahol a zsűri a cég első számú vezetőiből áll, és a helyezettek anyagi elismerésben részesülnek, valamint közülük kerülnek ki az országos verseny résztvevői.

Az országos szerelőversenyeken jó helyezést elért munkatársak: Bóné János, Faddi Vilmos, Kovács Zoltán, Mészáros Csaba, Móder Zoltán, Molnár István, Molnár Zoltán, Nagy Sándor, Rácskai András, Siák József, Sipos Gyula, Udvardi János, Vincze Sándor, Virág László.

Szerelőverseny megnyitója Székesfehérváron (2012)

Az országos ügyfélszolgálati versenyeken jó helyezést elért csapattagok: Horváth Jánosné, Kaposvári Zsuzsanna, Kristályné Király Andrea, Medgyesi László, Molnár István, Novotny Lajos, Pemmer Péterné, Schrüffel Henrik, Várnainé Bokor Ágnes.

A belső kapcsolatok, események

A cégen belüli munkatársi kapcsolatok szinte családiak mondhatók, melyeket hosszú évek óta visszatérően erősítettek a belső rendezvények. E rendezvények a résztvevők számával: „vízműves napok” 1200 fő, nyugdíjas találkozók: 250 fő, horgászversenyek 100 fő, óévbúcsúztatók: 300 fő. Nem nagy létszámú, de jelentősek voltak azok az ismétlődő belső körutak, melyeken az „irodisták” mentek el azokhoz a munkatársakhoz, akiket addig csak telefonon vagy e-mail-ezésen keresztül ismerhettek. 2004 óta, évente négy alkalommal jelenik meg a belső hírlevél, a FEJÉRVÍZ-hang, melyet a cég munkatársai írnak, szerkesztenek.

A céghez való kötődés elismeréseként a vezetés tíz év felett, öt éves lépcsőkben pénzjutalommal egybekötve mond köszönetet a törzsgárdatagoknak. A 25 éves törzsgárdatagsághoz arany cégjelvény jár.

„Vízműves nap”, tombola (2003)

A jó munka elismeréseként évente minden egység vezetője javaslatot tehet állományából arra, akit a legméltóbbnak talál, hogy elnyerje az év dolgozója címet. A javaslatok alapján a cégvezetés dönti el, ki legyen az a 8–9 fő, akik ezüst céges gyűrűt és pénzjutalmat kapnak, valamint nevük felkerül a vállalati dicsőségtáblára.

Az „Év Dolgozója” címmel kitüntetett munkatársak:

2001

Bakos Gyula, Bálint István, Farkas László, Harangozó István, Holczinger Jánosné, Pemmer Péterné, Szentgyörgyi Henryka, Virág Károlyné

2002

Borbáth Klára, Domonkos István, Hufnágel Ferenc, Nagy Sándor, Neubauer Józsefné, Ortner Lajosné, Szarka Rudolfné, Szájli Károlyné, Uszkai István

2003

Balogh Ferenc, Besszer Ignác, Gyarmati László, Jámborházi Péterné, Jánosi István, dr. Mező Béláné, Payer Lajosné, Zsebők Lajos

2004

Barca Mihályné, Dr. Kaliczkané Lukács Sarolta, Kertész Lórántné, Keserű Lászlóné, Kovács Ferencné, Palatinusz Endre, Pál Ferenc, Staudt István, Szokol Károly

2005

Hablicsek János, Harmath Andrásné, Hegedűs Miklósné, Károly Jánosné, Molnár Ferencné, Németh József, Piller József, Szabó Tibor, Szegedi Ferencné

2006

Brajnovits Ferenc, Faddi Vilmos, Hegedűs István, Henyecz Dezsőné, Marosvári Ferenc, Nagy János, Pál László

2007

Bóné János, Erdélyi Ferencné, Fang István, Kóbor Éva, Kovács János, Kulics József, Sabla István, Takács István, Török Tibor

2008

Besszer György, Grüll Márton, Hollósiné Horváth Melinda, Koronczai János, Nagyné Lang Julianna, Rémai Károlyné, Szombath Józsefné, Török József, Zsilovics Mihályné

2009

Adorjáni Istvánné, Kovács Sándor, Rácskai András, Scheirich József, Schweibert János, Séfer László, Szmetena Istvánné, Varga Gábor, Virág László

2010

Bodri Zoltán, Borostyán Béla, Hók Vilmos, Hordós Józsefné, Szijártó Jenőné, Tringer Attila, Varga Lajos, Varga Lászlóné, Vincze Sándor

2011

Albrechtné Reiter Katalin, Bauer János, Gyarmati Lászlóné, Móder Zoltán, Ruzsik Ferencné, Szentgyörgyi Ferenc, Tantics János, Végh György, Wittner Ignácné

2012

Bohata Angéla, Farkas Ferenc, Fazekas Lajos, Horváth Endre, Kovács Gyula, Udvardi János, Ujj Tamás, Varsics Imre, Zsigmondné Nemes Edit

Érdekvédelem

A FEJÉRVÍZ Zrt. munkahelyi szakszervezetének a kötet összeállításakor 396 tagja volt, titkára Bakos Gyula, elnöke Müller Zoltán. A szakszervezet tagja a Vízügyi Közszolgáltatási Dolgozók Szakszervezeti Szövetségének. A szakszervezet szorosan együttműködik az üzemi tanáccsal, melynek elnöke Penczerné Sárközi Ildikó. (Ezt megelőzően hosszú éveken át – nyugdíjba vonulásukig – a szakszervezeti titkár Szokol Károly, az elnök és egyben az üzemi tanács elnöke Schrüffel József volt.) A szakszervezetben az egységeket 27 bizalmi képviseli, a szakszervezeti bizottságnak 16 tagja van. Fő céljuknak a kötet összeállításakor

a munkahelyek megtartását tekintették, de természetes módon céljaik közé tartozik az érdekvédelem, a családok támogatása, üdülések, sport és családi rendezvények szervezése. 2013-ban – éppen a munkahelyek megtartása érdekében – nyílt levelet írtak a miniszterelnöknek, a kormánypárt frakcióvezetőjének és a nemzeti fejlesztési miniszternek.

A társadalmi felelősségvállalás, külső rendezvények

A FEJÉRVÍZ a '90-es évektől kezdődően jelentős energiát fordított arra, hogy környezetében ne csak szolgáltatásán keresztül legyen ismert (és elismert), hanem a maga eszközeivel járuljon hozzá a fenntarthatósághoz, a környezetvédelemhez, nagyképűbben: a jövő generáció élet minőségéhez. Ennek érdekében víz világnapi rendezvénysorozatot szervez már 19 éve, melynek részeként pályázatokat hirdet, vetélkedőket rendez, előadásokat tart iskolásoknak, és megnyitja a vízműtelepek, a szennyvíztisztító-telepek kapuit az érdeklődők előtt. A csapvíz népszerűsítése érdekében a Székesfehérvári Királyi Napokon ivóvízzel kínálja a rendezvény résztvevőit, ez 32 ezer pohár víz kiosztását jelenti, valamint kerekasztal-beszélgetéseket rendez független szakemberek bevonásával.

Díjazottak a Víz Világnapján (2008)

Vízkináló pavilon Székesfehérváron a Királyi Napokon (2007)

A FEJÉRVÍZ helye az ágazaton belül

A FEJÉRVÍZ-et a Magyar Víziközmű Szövetség közel 100 tagszervezetéhez tudjuk hasonlítani. A vízzel ellátott lakosság tekintetében a 9., a csatornaszolgáltatást illetően a 10. helyen áll. Mind a vízvezeték-hálózat, mind pedig a csatornahálózat hosszát összehasonlítva, és ugyanígy a szolgáltatott vízmennyiséget, illetve a megtisztított szennyvizet figyelembe véve a 9–11. helyen szerepel. Árbévetel szempontjából a hetedik (2010-es évre vonatkozó adat), a közelmúltban a hatóságnak beküldött felhasználói egyenértékek sorrendjében a tizedik helyen áll közel 300 ezres felhasználói egyenértékével. Bár ez utóbbinál meg kell jegyezni, három olyan szolgáltató is van, mely csak amiatt előzi meg e sorsdöntő paraméterben a FEJÉRVÍZ-et, mert a megmaradás érdekében vastagabban fogott a ceruzájuk.

A jelen nagy változásai

A víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény és végrehajtási rendelete

A 2011. december 31-én hatályba lépett víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény alapvetően átértelmezte az 1990-ben elkezdődött, húsz év alatt konszolidálódott szolgáltatási folyamatokat.

A törvény lényegéhez tartozik, hogy a jövőben csak működési engedéllyel rendelkező cég végezhet víziközmű-szolgáltatást. Az engedély kiadását egyéb feltételek mellett felhasználói egyenértékhez (tulajdonképpen az adott szolgáltató fogyasztói körének nagyságához) köti a törvény. Ez azzal a következménnyel jár, hogy a kicsi és közepes vízművek nem tudnak megmaradni.

Az engedélyt a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal (továbbiakban: Hivatal) adja ki, és ez az intézmény tehet javaslatot az illetékes miniszternek a díjakra is, aki ezeket kihirdeti. (Tehát az önkormányzatok képviselő-testületeinek árhatósági jogköre megszűnt.) A törvény alapján a 2011. december 31-én alkalmazott díjakat a szolgáltatók 2,56%-kal emelhették. A díjak szolgáltatóként és ágazatonként (külön víz- és külön csatornadíjjal) egységesek lesznek. Az első így megállapított díj a jogszabály szerint 2014-től lenne hatályos, 2013-ban azonban 10%-os díjcsökkentésről született politikai döntés.

A víziközművek, mint korlátozottan forgalomképes vagyonelemek viszszerültek az önkormányzatok tulajdonába, ezek felújítására és fejlesztésére a források általános esetben ott képződnek, és csak e célhoz kötötten szabad azokat felhasználni. A törvény szerint három üzemeltetési forma létezik. A vagyongazdálkodási szerződésen alapuló, a koncesszióba adás és a bérüzemeltetés. A víziközművek működtetésére az önkormányzatok a hatóság jóváhagyása mellett pályázatot kötelesek kiírni, és a nyertessel üzemeltetési szerződést kell kötniük. A pályázat kiírása alól azonban mentesülnek azok az önkormányzatok (és szolgáltatók) – így a FEJÉRVÍZ is –, amelyek a víziközmű-ellátást kizárólagosan saját tulajdonú gazdasági társasággal oldják meg. A Hivatal a törvény alapján teljes körűen ellenőrzi a szolgáltatókat, a jogszabályok és az üzletszabályzatba foglaltak be nem tartása miatt a cégeket bírságozhatja, és fogyasztóvédelmi hatóságként is eljár. Minden vízszolgáltató üzletszabályzatot köteles készíteni, melyet a Hivatal hagy jóvá. A meglévő közüzemi szerződéseket néhány tekintetben felülír a törvény, így például fogyasztóváltásnál – ha a fogyasztási helyen korábbi tartozás áll fenn – az új felhasználót is lehet korlátozni vízfogyasztásában. Ha a víziközmű rendszer kiépült, és műszakilag rendelkezésre áll, a felhasználó köteles az ingatlan egy éven belül bekötni.

Továbbképzés a Fejérvíz központjában (2006)

A végrehajtási rendelet

A víziközmű-szolgáltatásról szóló törvény végrehajtási rendelete kévsé, csak 2013. február 28-án jelent meg, és másnap, március 1-jén már hatályba is lépett.

A rendelet a víziközmű üzemeltetés önkormányzatok általi pályáztatásának részletes szabályai mellett rögzíti a szolgáltatók működési engedélyezésének módját és részletes feltételeit. Az engedély megszerzéséhez a szolgáltatónak – egyebek mellett – rendelkeznie kell megfelelő eszközparkkal, létszámmal és meghatározott végzettségű vezetőkkel; egybefüggő, felhasználói egyenérték-küszöböt elérő ellátási területtel; a gazdálkodást, a hatékony működést jellemző, elfogadható mutató számokkal, biztonsági készletekkel, akkreditált laborvizsgáló helyssel, üzletszabályzattal és tanúsított minőség-biztosítási rendszerrel.

A rendelet szabályozza a közérdekű üzemeltetést, a kiszervezést, a bírságok mértékét, az üzletszabályzat elkészítését és a víziközmű-fejlesztési hozzájárulás módját, de lecseréli a víziközmű-szolgáltatás eddigi bibliáját, a „hamincnyolcast”, vagyis az előző kormányrendeletet. Ez utóbbiból a FEJÉRVÍZ szempontjából rendkívül jelentős változások egyike, hogy a tömbházakban lévő nagy tömegű mellékvízmérők kezelését – a családi házas mérőktől eltérően és a cég eddigi gyakorlatával szemben – a fogyasztónak kell rendeznie és kifizetnie. A vízdíj is kötelező érvénnyel kéttényezőssé válik (az még kérdés mikortól), és a rendelet bevezeti a kötbér valamint a kártérítés intézményét, előbbi mindkét irányba. Új feladatként jelenik meg a fogyasztók egyenkénti írásos kiértesítése mérőcserekor, a helyszíni ellenőrzések módja, rögzítése és a szolgáltatás szüneteltetésének, illetve felfüggesztésének alkal-

mazása. Mindezt – a szolgáltatás felhasználókat érintő minden vonatkozásával együtt – az üzletszabályzatban kell részletezni, melyet a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal hagy jóvá.

Az új törvény és végrehajtási rendelet hatása még nem mérhető fel, annyi azonban látszik, ezek a jogszabályok alapvetően át fogják formálni a víziközmű-szolgáltatást.

A közműadó, a rezsidíj-csökkentés és a gazdálkodás

Szinte csapásként élte meg minden víziközmű-szolgáltató a közműadó 2013-tól való bevezetését. Ez azt jelenti, hogy a közüzemi vezetékek folyómétere után 125 forint adót kell évente két részletben befizetni az államkasszába. A FEJÉRVÍZ-nél ez 2013-ban 380 millió forint plusz kiadást jelent. Figyelembe véve, hogy a cégnek – a tulajdonos önkormányzatok elvárásainak megfelelő, nyomott díjak miatt – soha sem volt érdemi nyeresége, csak a költségek drasztikus csökkentésével lehetett elérni az adónak megfelelő összeg „kigazdálkodását”.

Az szóba sem jöhetett, hogy külső segítségben reménykedjen a cég, és bizony az is fennállt, hogy köztartozás esetén a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal a működési engedélyt nem adná ki, vagyis lehúzhatná a FEJÉRVÍZ a rolót. Ebben a helyzetben a cég vezetése egyeztetett a szakszervezet és az üzemi tanács vezetőivel, melynek során még az is felmerült, hogy ezt a kérdést csak bércsökkentéssel, vagy jelentős létszámleépítéssel lehet megoldani. Végül a korábbi takarékos gazdálkodásra vonatkozó döntéseken túlmenően 2013. január 1-től megszűnt a teljes, jövedelemként juttatott kafetéria, vagyis 18 ezer forintnak megfelelő utalvány, és az átlag havi négyezer forintot jelentő céges önkéntes nyugdíjpénztári befizetés. Teljes mértékben megszűnt az egységek mozgóbér-kerete, és a külön jövedelmet jelentő „egyösszegű munkákért” (például külső megrendelésre végzett laborvizsgálatokért) fizetett összeg a felére csökkent. Ennél fájdalmasabb, hogy el kellett bocsátani 27 aktív dolgozót és majd minden továbbfoglalkoztatott nyugdíjast is.

Mindez csak a 380 millió forint közműadó befizetésére teremtette meg a fedezetet. Mellette többletkiadásként megjelenik a 45 millió, a hatóságunk fizetendő felügyeleti díj és a 28 millió tranzakciós adó. A mélyen az infláció alatti díjemelés becsült bevételkiesése 2012-ben és 2013-ban meghaladja a 200 millió forintot, és végül a 10 százalékos rezsidíj-csökkentés 450 millió forintot jelent évente. Ez a hétmilliárd forint árbevétellel rendelkező FEJÉRVÍZ-nél éves szinten meghaladja az egymilliárd forint pozícióromlást. Ezek a tények alapvetően megváltoztatták a víziközmű-szolgáltatók, így a FEJÉRVÍZ helyzetét és jövőjét is.

A Királyszőlő látképe napjainkban

***A FEJÉRVÍZ Zrt-nél állományban lévő munkatársak
2013. január 1-jén***

	Személy	Munkakör
1.	Ablakos János	gépkezelő
2.	Ábrahám Antal	gépkezelő
3.	Ács Annamária	technológus
4.	Ács János	gépész
5.	Ács János I.	gépkezelő
6.	Ács Jánosné	labormosogató
7.	Agg Lajos	hálózatkarbantartó
8.	Agócsné Balázs Irén	vegyésztechnikus
9.	Ágoston Csaba	hálózatkarbantartó
10.	Albrechtné Reiter Katalin	penzügyi előadó
11.	Almádi Gábor	gépkezelő
12.	Almádi Istvánné	takarítónő
13.	Ambrózi Miklós	gépész, gépkezelő
14.	Aradi Ignác	csatornamosó-gép kezelő
15.	Babirák Pál	hálózatkarbantartó
16.	Bak Géza	hálózatkarbantartó
17.	Baki Berta	műszaki ügyintéző
18.	Bakonyi János	hálózatkarbantartó
19.	Bakos Gyula	villanyszerelő
20.	Balázs Ferenc	gépkezelő
21.	Balázs János	főgépész
22.	Balászné Borbély Erzsébet	technológus
23.	Balogh Attila	gépkezelő
24.	Balogh Béláné	penzügyi adminisztrátor
25.	Balogh József	gépkezelő

	Személy	Munkakör
26.	Baloghné Németh Mónika	diszpécser
27.	Baranyai Dezső	hálózatkarbantartó
28.	Baráth János	gépész, gépkezelő
29.	Barca Mihályné	munkaügyi osztályvezető
30.	Baros Ferenc	gépkezelő
31.	Baros Miklós	gépész
32.	Bársony József	hálózatkarbantartó
33.	Bartha József	hálózatkarbantartó
34.	Bauer János	főgépész
35.	Beke Jánosné	adminisztrátor
36.	Bélik József	szoftverüzemeltető
37.	Bélley László	gépkezelő
38.	Benkő Ede Zoltán	lakatos csoportvezető
39.	Berényi Lajos	főgépész
40.	Berkes Tibor	gépkezelő
41.	Berki János	gépkezelő
42.	Bernhardt Ferenc	gépész
43.	Bese János	gépkezelő
44.	Bese János I.	gépkezelő
45.	Besszer György	nehézgépkezelő
46.	Besszer Rita	adminisztrátor
47.	Besszer Sándor	gépkezelő és hálózatkarbantartó
48.	Beszédes Attila	csatornatisztító
49.	Biczó Ferenc	hálózatkarbantartó
50.	Blázsovics Magdolna	adminisztrátor
51.	Bodri Zoltán	őr-portás
52.	Bogdán Beáta Rita	hálózatkarbantartó
53.	Bognár Józsefné II.	vegyésztechnikus

	Személy	Munkakör
54.	Bognár Péter	szennyvíztelep-vezető
55.	Bohata Angéla	titkárnő
56.	Bóka Gábor	hálózatkarbantartó
57.	Bokor Jánosné	labormosogató
58.	Boldog László	hálózatkarbantartó
59.	Bóné János	főgépész
60.	Borka Béla	gépész, gépkezelő
61.	Boros Mihály	raktári kiadó
62.	Bors András	hálózatkarbantartó
63.	Borsó János	kőszárhegyi üzemmérnökségvezető-helyettes
64.	Botos Ferenc	hálózatkarbantartó
65.	Bóváriné Szép Ilona	vegyésztechnikus
66.	Boza László	gépész, gépkezelő
67.	Bozsák Ferenc	gépész, gépkezelő
68.	Brajnovits Ferenc	elektroműszerész
69.	Brückl István	gépész
70.	Buda József	lakatos
71.	Budahegyi Attila	víztermelőtelep-kezelő
72.	Büki Levente	közműnyilvántartó
73.	Csáki Attila	betanított szerelő
74.	Csáki Gábor	raktárkezelő
75.	Csákiné Katona Borbála	pénztáros
76.	Csapó Zsolt	elektroműszerész
77.	Csarnoki József	műszakvezető gépész
78.	Császár János III.	gépkezelő
79.	Cseh Gyula Sándorné	adminisztrátor
80.	Cseh József	vízmérőszabályzó

	Személy	Munkakör
81.	Cseh Tamás	raktárkezelő
82.	Csere István	hálózatkarbantartó
83.	Csermely Sándor I.	műszaki ügyintéző
84.	Csikósné Zelnik Zsuzsanna	számlázó
85.	Csillag Róbert	műszakvezető gépész
86.	Csillag Róbertné	laboráns
87.	Csima Sándor	szennyvíztelep-vezető
88.	Csizmadia János	festő, karbantartó
89.	Csizmarik Lajos	hálózatkarbantartó
90.	Csókás József I.	gépkezelő
91.	Csontos Gábor	gépkezelő
92.	Csőgör János	főgépész
93.	Csuti Katalin	laboráns
94.	Czankné Péter Gizella	laboráns
95.	Czili Zsolt	hálózatkarbantartó
96.	Czimer Krisztina	adminisztrátor
97.	Dávid László Péter	gépkezelő
98.	Dávid Sándor	lakatos és hegesztő
99.	Dávida Ferenc	szivattyújavító
100.	Devecsei László	gépkezelő és hálózatkarbantartó
101.	Dim József	főgépész
102.	Dobai Alajos	gépkezelő
103.	Dobai Zoltán	tehergépkocsi-vezető
104.	Dobrádi Zoltán	vízmérő leolvasó
105.	Domján Imre	hálózatkarbantartó
106.	Domjánné Reich Henriett	számlázó
107.	Dorny Tamás	villanyszerelő
108.	Dőri Ágnes	közműnyilvántartó

	Személy	Munkakör
109.	Dreska Balázs	hálózatkarbantartó
110.	Dula József	műszakvezető gépész
111.	Egervári Judit	bérelszámolási ügyintéző
112.	Elbert János András	víztermelőtelep-kezelő
113.	Elekne Bokodi Ágnes	operátor
114.	Elhartné Barta Szilvia	adminisztrátor
115.	Élő Géza János	főgépész
116.	Engel Krisztián	főgépész
117.	Erdei Ferenc	gépkezelő
118.	Erdélyi Tamás	hálózatkarbantartó
119.	Eszenyi János	villanyszerelő
120.	Fábián István	gépkezelő
121.	Faddi Vilmos	főgépész
122.	Fang István	csővezeték-szerelő
123.	Farkas Ferenc I.	hálózatkarbantartó
124.	Farkas Imre	gépész, gépkezelő
125.	Farkas István I.	védterület-karbantó és portás
126.	Farkas Istvánné	takarítónő
127.	Farkas Norbert	főgépész
128.	Fazekas Béla	gépkezelő
129.	Fazekas Lajos I.	kőszárhegyi üzemmérnökségvezető
130.	Fazekas Tibor	hálózatkarbantartó
131.	Fecske László	gépkezelő
132.	Federics Péter	műszaki ügyintéző
133.	Fehér Dezső	hálózatkarbantartó
134.	Fekete István I.	vízmérő leolvasó
135.	Fekete Tímea	adminisztrátor
136.	Fényes Pál	főgépész

	Személy	Munkakör
137.	Fett Ernő	lakatos
138.	Fincza Tamás	csőtörés vizsgáló
139.	Fister Tamás	gépkezelő
140.	Fister Zoltán	telefonkezelő
141.	Flekács Andor	csatornamosó-gép kezelő
142.	Flekács István	csatornatisztító
143.	Floch Judit	technológus
144.	Fodor József	főgépész
145.	Fodor Pap László	szoftverüzemeltető
146.	Fogarasi Csilla	pénzügyi adminisztrátor
147.	Fogl Gábor	hálózatkarbantartó
148.	Fülöp Imre	műszakvezető gépész
149.	Fülöp János	víztermelőtelep-kezelő
150.	Fülöp Zsolt	védterületkarbantartó
151.	Füri Béláné	diszpécser
152.	Gábor Attila	autószerelő csoportvezető
153.	Gasparics Gergely	műszaki ügyintéző
154.	Gelencsér István	villanyszerelő
155.	Gerencsér Ferenc	mintavevő
156.	Gerstnerné Pintér Zsuzsanna, dr.	kémiai csoportvezető
157.	Gilián Zoltán	szennyvíztelep-vezető
158.	Gintner András	szennyvíztelep-vezető
159.	Góg Attila	gépkezelő
160.	Götz József	gépkezelő
161.	Götz Roland	gépkezelő
162.	Gregoricsné Sánta Viola	adminisztrátor
163.	Grimm Tamás	hálózatkarbantartó
164.	Gróber Antal	hálózatkarbantartó

	Személy	Munkakör
165.	Gulyás Imre	vízmérő-bontó
166.	Gulyás Imréné	takarítónő
167.	Gulyás József I.	bicskei üzemmérnökségvezető
168.	Gulyás Rolland Mihály	villanyszerelő
169.	Gyarmati Lászlóné	raktárkezelő
170.	György Dénes	hálózatkarbantartó
171.	György Gábor	hálózatkarbantartó
172.	Győri Géza István	festő, karbantartó
173.	Győri Mihály	villanyszerelő
174.	Hajdú László	gépész, gépkezelő
175.	Halász Attila	vízmérő leolvasó
176.	Halász Ferenc	hálózatkarbantartó
177.	Halmi Tibor	védterületkarbantartó
178.	Hangyál Csaba	főgépész
179.	Hantosi Sándor	csatornamosó-gép kezelő
180.	Haralyi László	üzemtechnikus
181.	Harasztosi Gábor	gépkezelő
182.	Hardi Zita	adminisztrátor
183.	Harmath Csaba	műszaki ügyintéző
184.	Harmati Dezső Mihályné	takarítónő
185.	Havasi Péter	gépkezelő
186.	Hegedűs István	főgépész
187.	Hegedűs János I.	gépkezelő
188.	Hegedűs Péter	ercsi üzemmérnökség-vezető
189.	Hegedűsné Dorozsmai Alice	gondnok
190.	Heim Gáspár	gépkezelő
191.	Hekszai Gábor János	villanyszerelő
192.	Henyecz Dezsőné	számlázási csoportvezető

	Személy	Munkakör
193.	Herczeg András	műszaki ügyintéző
194.	Herczeg Erika	számlázó
195.	Herder Rozália	adminisztrátor
196.	Hók Vilmos	szállítási és gépészeti üzemmnökségvezető
197.	Holdvilág István	diszpécser
198.	Holdvilág István I.	gépkelő
199.	Hollósiné Horváth Melinda	anyagbeszerzési csoportvezető
200.	Homa József	gépkelő
201.	Homa Józsefné	takarítónő
202.	Honfi Imre	gépész
203.	Hoppár György	főgépész
204.	Hordós Józsefné	titkárnő
205.	Horn Győző	főgépész
206.	Horny Angéla Éva	adminisztrátor
207.	Horváth Árpád	villanyszerelő
208.	Horváth Attila	villamos üzemmnökségvezető
209.	Horváth Csaba	gépkelő
210.	Horváth Endre	darukezelő-gépkocsiveető
211.	Horváth Géza	gépkelő
212.	Horváth Gézáné	labormosogató
213.	Horváth György	csatornatisztító
214.	Horváth István	hálózatkarbantartó
215.	Horváth István Krisztián	hálózatkarbantartó
216.	Horváth János	őr-portás
217.	Horváth Károly II.	csatornaüzemi főgépész
218.	Horváth László	igazgatási osztályvezető
219.	Horváth Zoltán	hálózatkarbantartó

	Személy	Munkakör
220.	Horváthné Makai Klára	pénzügyi adminisztrátor
221.	Horváthné Walczér Ágnes	diszpécser
222.	Hrabovszki Mihály	sárbogárdi művezető
223.	Huber Kinga	kontrolling előadó
224.	Huszár Zoltánné	számlázó
225.	Ifjú András	gépkezelő
226.	Ifjú Andrásné	ercsi ügyfélszolgálati irodavezető
227.	Ignáczi Attila József	gépkezelő
228.	Ilosvai János György	főgépész
229.	Imrefi Balázs	gépkezelő
230.	Istenes Györgyné	adminisztrátor
231.	Ivanics Lajos	csoportvezető főgépész
232.	Izsák Zoltán	gépkezelő
233.	Izsó Ibolya	adminisztrátor
234.	Jáger Angelika	számlázó
235.	Janászek Attila Valter	gépész
236.	Jánosi János	tehergépkocsi-vezető
237.	Jánosi Noémi	takarítónő
238.	Jelena István	főgépész
239.	Jely Gyula	diszpécser
240.	Jokli Viktor	hálózatkarbantartó
241.	Jonescu Gábor	gépkezelő
242.	Joó György	főgépész
243.	Juhász Bálint	gépész, gépkezelő
244.	Juhász Ferencné	beruházási előadó
245.	Juhász Zoltán	gépkezelő
246.	Juhászné Marton Erika	diszpécser
247.	Jung József	nehézgépkezelő

	Személy	Munkakör
248.	Juszt Csaba	gépkész
249.	Kadlecik Barnabás	vízellátási üzemtechnikusvezető
250.	Kadlecik Imre	villanyszerelő
251.	Kaiser Csaba	tehergépkocsi-vezető
252.	Kaiser Győző	hálózatkarbantartó
253.	Kalapács Károlyné	laboráns
254.	Kalapács László	hálózatkarbantartó
255.	Kalló Zsolt	hálózatkarbantartó
256.	Kálmán László	gépkész
257.	Kalmár Zoltán	lakatos
258.	Kálóczy László	nehézsúlyú gépkész
259.	Kántor Imre	őr-portás
260.	Káplár János	főgépmester
261.	Kaposvári Zsuzsanna	irodavezető
262.	Kara Zsolt	víz mérő- leolvasó
263.	Karászi Gáspár	műszaki vezérigazgató-helyettes
264.	Karl Nikoletta	takarítónő
265.	Károlyi Ferenc	főgépmester
266.	Kasza Miklós	hálózatkarbantartó
267.	Kaszáné Durmics Szilvia	diszpécser
268.	Katona István	gépkész
269.	Katona Zoltán	műszerész
270.	Katonáné Lőrinczy Mária	pr-asszisztens
271.	Kelemen Tamás	energetikus
272.	Kelemen Zsolt	villanyszerelő
273.	Keresztes Ferenc	hálózatkarbantartó
274.	Keresztes László	hálózatkarbantartó
275.	Kéri József	tehergépkocsi-vezető

	Személy	Munkakör
276.	Kertai József	diszpécser
277.	Kertai Krisztina	munkaügyi előadó
278.	Kertész Béla	csatornatisztító
279.	Keserű Lászlóné	raktárvezető
280.	Killer István	gépkezelő
281.	Király Balázs	műszaki ügyintéző
282.	Király István	hálózatkarbantartó
283.	Király Lajos	gépkezelő
284.	Király Mihály	hálózatkarbantartó
285.	Kis István Emil	vezérigazgató
286.	Kiss Andrásné	diszpécser
287.	Kiss Erzsébet	adminisztrátor
288.	Kiss Ferenc	főgépész
289.	Kiss Gyula	főgépész
290.	Kiss István I.	ügyeletes gépkocsivezető
291.	Kiss János II.	vízellátási üzemmérnökségvezető-helyettes
292.	Kiss Péter	vízmérő-leolvasó
293.	Kiss Sándor II.	főgépész
294.	Kiss Tamás	főgépész
295.	Kiss Tibor	gépkezelő
296.	Klein Ferenc	gépkezelő
297.	Knapp Lászlóné	takarítónő
298.	Kóbor Éva	laboratóriumi minőségügyi vezető
299.	Kocsis Ervin	gépkezelő
300.	Kocsis Zoltán	raktárkezelő
301.	Kocsner József	gépész, gépkezelő
302.	Kollár József	gépkezelő

	Személy	Munkakör
303.	Kollerné Gergely Anikó	raktárkezelő
304.	Kolocsán Katalin	diszpécser
305.	Konrádné Schweibert Beatrix	behajtási ügyintéző
306.	Kontra Lajos	főgépész
307.	Korcsik Csaba	villanyszerelő
308.	Kornseé László	technikus, könyvtáros
309.	Kosiba Károly	villanyszerelő
310.	Kottyán István	lakatos
311.	Kovács Attila	hálózatkarbantartó
312.	Kovács Benő	műszakvezető gépész
313.	Kovács Dénes Nándor	lakatos
314.	Kovács Erika	közműnyilvántartó
315.	Kovács Ferenc	csatornamosó-gép kezelő
316.	Kovács Ferencné	pénztáros
317.	Kovács György II.	hálózatkarbantartó
318.	Kovács Gyula	szivattyújavító
319.	Kovács Gyula III.	környezetvédelmi előadó
320.	Kovács Imre	gépkezelő
321.	Kovács István	gépkezelő
322.	Kovács János II.	autóvillamosági szerelő
323.	Kovács Jánosné	laboráns
324.	Kovács Jánosné I.	takarítónő
325.	Kovács József VI.	főgépész
326.	Kovács Károly II.	műszakvezető gépész
327.	Kovács László I.	gépkezelő
328.	Kovács Mihály János	elektroműszerész
329.	Kovács Mónika	titkárságvezető
330.	Kovács Péter	gépkezelő

	Személy	Munkakör
331.	Kovács Sándor I.	műszaki ügyintéző
332.	Kovács Sándor II.	hálózatkarbantartó
333.	Kovács Sándor III.	főgépész
334.	Kovács Zoltán	főgépész
335.	Kovács Zoltán Ferenc	hálózatkarbantartó
336.	Kovácsné Boros Mária	irodavezető
337.	Kovácsné Jobban Csilla	laboráns
338.	Kovácsné Zsigmond Ágnes	számlázó
339.	Köböl Csilla	adminisztrátor
340.	Kraft Tibor	móri üzemmérnökségvezető
341.	Krár József	hálózatkarbantartó
342.	Krárné Lakatos Szilvia	takarítónő
343.	Krausz Magdolna	csőbolt raktárvezető-helyettes
344.	Krebsz Ildikó Georgina	közműnyilvántartó
345.	Kreiter József, dr.	laborvezető
346.	Kristályné Király Andrea	számlázó
347.	Krivács László	szennyvíztelepi gépészeti vezető
348.	Kufár Erika	adminisztrátor
349.	Kugler László	víztermelőtelep-kezelő
350.	Kugler Péter	főgépész
351.	Kuglits József	tehergépkocsi-vezető
352.	Kukoda Rudolf	hálózatkarbantartó
353.	Kulics József	számlázási osztályvezető
354.	Kulifai Tibor	diszpécser
355.	Kun András	vízmérő-bontó
356.	Kun Zsolt	műszaki ügyintéző
357.	Kurkó Ferenc	hálózatkarbantartó
358.	Kurucz János	raktárkezelő

	Személy	Munkakör
359.	Kürti Lajos	víztermelőtelep-kezelő
360.	Laczi Péter	csatornázási üzemtechnikusvezető-helyettes
361.	Laky Zoltán	hálózatkarbantartó
362.	Lánszki Zoltán	gépész, gépkezelő
363.	Lapos Attila	csatornatisztító
364.	Lapos István	csatornatisztító
365.	László József	karbantartó
366.	László Mihály	hálózatkarbantartó
367.	László Viktor	villamos művezető
368.	Lászlóné Kitzvéger Krisztina Irma	műszaki ügyintéző
369.	Lédeczi Anikó	pénzügyi ügyintéző
370.	Lédeczi István Józsefné	takarítónő
371.	Lejer László	behajtási ügyintéző
372.	Lek Ferencné	vízmérő-szabályzó
373.	Lelkes László	gépkezelő
374.	Lénárt Károly	főgépész
375.	Lepsényi Beáta	behajtási csoportvezető
376.	Lepsényi Lászlóné	kiskomputer kezelő
377.	Lepsényi Marietta Éva	bérelszámolási ügyintéző
378.	Losonczy László	gépkezelő
379.	Lukács László II	műszakvezető gépész
380.	Magyar József I	gépkezelő
381.	Majer Lászlóné	gépkezelő
382.	Major Sándor	gépkezelő
383.	Majoros Albert	gépkezelő
384.	Mándli Szabolcs	hálózatkarbantartó
385.	Márkus Lászlóné	labormosogató

	Személy	Munkakör
386.	Marosvári Ferenc	gazdasági vezérigazgató-helyettes
387.	Marsi Éva	számtechnikai osztályvezető-helyettes
388.	Marton Dezső	főgépész
389.	Marton József	elektroműszerész
390.	Matusek Mária Magdolna	pénzügyi adminisztrátor
391.	Matusek Miklós	vízmérő-leolvasó
392.	Matusek Miklós I.	hálózatkarbantartó
393.	Mátyus Istvánné	igazgatási csoportvezető
394.	Medgyesi László	sárbogárdi üzemmérnökségvezető-helyettes
395.	Meidlinger András	gépkezelő
396.	Meiszter Lászlóné	munkaügyi előadó
397.	Melhardt Ferenc	főgépész
398.	Meretei János	tehergépkocsi-vezető
399.	Mester Gergő	anyagbeszerző
400.	Mester Zsolt	gépkezelő
401.	Mészáros Csaba	hálózatkarbantartó
402.	Mészáros József II.	sárbogárdi művezető
403.	Mészáros Szilvia	takarítónő
404.	Mező István	diszpécser
405.	Michl Endre	tehergépkocsi-vezető
406.	Mihovics Roland	hálózatkarbantartó
407.	Mihovics Vilmos	hálózatkarbantartó
408.	Miklós János	gépkezelő
409.	Miklósné Balikó Beáta	számlázó
410.	Mikulás Imre	nehézgépkezelő
411.	Miller Karolina	számlázó
412.	Mocsai Gyula Ferenc	gépkezelő

	Személy	Munkakör
413.	Mocsinka Sándor Jánosné	adminisztrátor
414.	Móder András	főgépész
415.	Móder Zoltán	hálózatkarbantartó
416.	Mohácsi Ferenc	hálózatkarbantartó
417.	Mojzes Sándor	tehergépkocsi-vezető
418.	Mojzes Tamás	csatornatisztító
419.	Molnár Attila	szennyvíztelep vezető
420.	Molnár Attila Zoltán	gondnok, ór-portás
421.	Molnár Csaba	hálózatkarbantartó
422.	Molnár Géza	villanyszerelő
423.	Molnár István	hálózatkarbantartó
424.	Molnár István III.	főgépész
425.	Molnár János	átemelő-karbantartási csoportvezető
426.	Molnár József VI.	főgépész
427.	Molnár Zoltán	vezetőszerelő
428.	Mura Péter I.	gépkezelő
429.	Müller Zoltán	műszaki ügyfélszolgálati irodavezető
430.	Nagy András	csatornaágazat-vezető
431.	Nagy Attila	hálózatkarbantartó
432.	Nagy Ferenc	raktári kiadó
433.	Nagy Gábor	csatornamosó-gép kezelő
434.	Nagy Gábor I.	vízmérő- leolvasó
435.	Nagy Gyula	gépkezelő
436.	Nagy Imre II	csatornatisztító
437.	Nagy Iván Attila	gépkezelő
438.	Nagy János II.	bicskei üzemmnökségvezető-helyettes
439.	Nagy József	főgépész
440.	Nagy József I.	villanyszerelő

	Személy	Munkakör
441.	Nagy József IV.	hálózatkarbantartó
442.	Nagy Katalin	diszpécser
443.	Nagy Sándor II.	móri üzemmérnökségvezető-helyettes
444.	Nagy Zoltán I.	gépkezelő
445.	Nagy Zoltán II.	gépkezelő
446.	Nagy Zoltán III.	gépkezelő
447.	Nagyné Lang Julianna	közgazdasági és számviteli osztályvezető
448.	Nánási Dániel	szoftverüzemeltető
449.	Nedvesi János	gépkezelő
450.	Négele László	gépkezelő
451.	Négele Mónika	diszpécser
452.	Négele Zoltán	hálózatkarbantartó
453.	Nemes László	programozó
454.	Németh Ferenc II.	hálózatkarbantartó
455.	Németh Gergely	esztergályos
456.	Németh József I.	gépész, gépkezelő
457.	Németh József II.	gépész
458.	Németh József III.	főgépész
459.	Németh Józsefné	pénztáros
460.	Németh Károly I.	hálózatkarbantartó
461.	Németh László III.	gépkezelő
462.	Németh Lászlóné	számlázó
463.	Németh Sándor	gépkezelő
464.	Nerhaft Emil II.	csatornamosó- csoportvezető
465.	Nikovits Attila	gépész
466.	Nosal Tamás	víztermelőtelep-kezelő
467.	Novák Ferencné I.	behajtási ügyintéző
468.	Novák Kovács Mária	pénztáros

	Személy	Munkakör
469.	Novotny Lajos	víz-szennyvíztechnológus
470.	Nyemcsek Attila	műszaki ügyintéző
471.	Nyul István	villanyszerelő
472.	Oláh Edina	behajtási ügyintéző
473.	Oláh János	hálózatkarbantartó
474.	Oláh Mária Eufrozina	adminisztrátor
475.	Orbán Kálmán	gépkész
476.	Orbán Zsolt	főgépész
477.	Orosz Istvánné	adminisztrátor
478.	Oroszi László	gépkész
479.	Orova Ferenc	elektroműszerész
480.	Paczai Róbert	villanyszerelő
481.	Padurán Béla	főgépész
482.	Pál Ferenc II.	hálózatkarbantartó
483.	Pál László	műszaki ellenőr
484.	Palatinus Endre	tehergépkocsi-vezető
485.	Pálinkás István	villanyszerelő
486.	Pallag István	raktárkezelő
487.	Palotás Ferenc	víztermelőtelep-kezelő
488.	Páncél László	autószerelő
489.	Panyi Miklós	főgépész
490.	Pap Ferenc	őr-portás
491.	Pap Ferenc II.	ügyeletes gépkocsivezető
492.	Pap Ferencné	őr-portás
493.	Pap Rita Márta	adminisztrátor
494.	Pápai Zsolt	szivattyújavító
495.	Parrag Miklós	gépkész
496.	Pataki Józsefné II.	sárbogárdi raktárvezető

	Személy	Munkakör
497.	Pátscher Géza	udvaros
498.	Pátscher Krisztina	takarítónő
499.	Pavlitzki Andorné	adminisztrátor
500.	Payer Tibor	víztermelőtelep-kezelő
501.	Pemmer Péter	vízmérő leolvasó
502.	Pemmer Péter Jánosné	pénzügyi ügyintéző
503.	Penczer István	esztergályos
504.	Penczerné Sárközi Ildikó	műszaki ügyintéző
505.	Pénzes Aranka	pénztáros
506.	Péti Gyula	műszerész
507.	Pieberné Novák Brigitta	könyvelő
508.	Pigniczky György	diszpécser
509.	Piller László	gépkezelő
510.	Pintér József	gépkezelő
511.	Pintér József II.	főgépész
512.	Polyák Ferenc	hálózatkarbantartó
513.	Posztl Judit	adminisztrátor
514.	Rábai Ferenc	hálózatkarbantartó
515.	Rác Csaba	vízmérőszabályzó
516.	Rác Ferenc	számlázó
517.	Rác József I.	hálózatkarbantartó
518.	Rác Sándor	központifűtés szerelő
519.	Ráczné Szabó Anita	könyvelési csoportvezető
520.	Rácskai András	üzemviteli osztályvezető
521.	Radánovics Jenő	tehergépkocsi-vezető
522.	Rapali Ferenc	vízellátási művezető
523.	Rapali Viktória Katalin	adminisztrátor
524.	Ravaszdiné Nyireti Mónika	gépkezelő

	Személy	Munkakör
525.	Reketyei Dánielné	adminisztrátor
526.	Rémai Károlyné	bérelszámolási csoportvezető
527.	Remenyár István	főgépész
528.	Reng Ferenc	főgépész
529.	Reng Gábor	diszpécser
530.	Répás László	laboratóriumi részlegvezető
531.	Rózsa Csaba István	diszpécser
532.	Rózsás Judit, dr.	jogtanácsos
533.	Ruff Attila	gépész, gépkezelő
534.	Ruff József	villanyszerelő csoportvezető
535.	Ruzsicska- Spang Viktória	kontrolling előadó
536.	Sabla László	csatornatisztító
537.	Sáfrány György	gépkezelő
538.	Sámson Ferenc	ügyeletes gépkocsivezető
539.	Sándor István I.	őr-portás
540.	Sándor Norbert	tehergépkocsi-vezető
541.	Sárdi Csaba	gépkezelő
542.	Sárkány Zoltán	gépkezelő
543.	Sárközi György	üzemfenntartási vezető
544.	Sárköziné Nagy Hajnalka	adminisztrátor
545.	Sarudi János	esztergályos
546.	Schábel Csaba	főgépész
547.	Scheirich József	csatornázási művezető
548.	Scheszták Sándor János	főgépész
549.	Schmidt József	gépkezelő
550.	Schnobl Ferenc	gépész
551.	Schrobár Imre	villanyszerelő
552.	Schweibert János	tehergépkocsi-vezető

	Személy	Munkakör
553.	Schweighardt József	gépezelő
554.	Schweininger Imre	csatornamosó-gép kezelő
555.	Séfer László	gépezelő
556.	Semperger Sándor Zsolt	főgépész
557.	Semsei Lajos	hálózatkarbantartó
558.	Sepsi - Pogány Zsuzsanna	behajtási ügyintéző
559.	Siák József	hálózatkarbantartó
560.	Simon Gergely	gépezelő
561.	Simon József István	hálózatkarbantartó
562.	Sipos Gyula	főgépész
563.	Sohár Gábor	főgépész
564.	Somogyi László	nehézgépezelő
565.	Somogyi Tibor	lakatos
566.	Somorai Miklós	vízellátási üzemmnökségvezető-helyettes
567.	Somorai Miklósné	árképzési csoportvezető
568.	Soós Lászlóné	beruházási előadó
569.	Speri Péter	műszaki ügyintéző
570.	Sramik László	betanított szerelő
571.	Staudt István	üzemeltetési főmérnök
572.	Stróbl Tibor Ervin	hálózatkarbantartó
573.	Sugár Gyuláné	raktárvezető
574.	Sujtóné Nagy Erzsébet	programozó
575.	Sulyok Gergely	víztermelőtelep-kezelő
576.	Sulyokné Zöld Szilvia	takarítónő
577.	Suplicz Lajos	hálózatkarbantartó
578.	Süle Zoltán	gépezelő
579.	Szabó András	műszaki ügyintéző
580.	Szabó Attila	sárbogárdi üzemmnökségvezető

	Személy	Munkakör
581.	Szabó Dávid Csaba	műszaki ügyintéző
582.	Szabó Emilné	takarítónő
583.	Szabó Gábor	diszpécser
584.	Szabó Gábor I.	tehergépkocsi-vezető
585.	Szabó László I.	főgépész
586.	Szabó László VI.	tehergépkocsi-vezető
587.	Szabó László VII.	tehergépkocsi-vezető
588.	Szabó László VIII.	főgépész
589.	Szabó Mária	adminisztrátor
590.	Szabó Szabolcs	csatornamosó-gépkezelő
591.	Szabó Tamás Krisztián	anyaggyártási ügyintéző
592.	Szabó Tibor II.	gépkezelő
593.	Szabó Tibor III.	hálózatkarbantartó
594.	Szabó Zoltán	gépkezelő
595.	Szakács Benő	diszpécser
596.	Szalai Attila	hálózatkarbantartó
597.	Szalai József	lakatos
598.	Szalay István	gépkezelő
599.	Szamosi László	gépészeti üzemtechnikus-helyettes
600.	Szarkáné Szemenyei Andrea	számlázó
601.	Szecsódi András	vízmérő- leolvasó
602.	Szegedi Istvánné	laboráns
603.	Szegedi Tibor	villanyszerelő
604.	Szegő Orsolya	adminisztrátor
605.	Szeip Sándor Ferencné	gépkezelő
606.	Szekeres László	gépjármű rakodó
607.	Szentes Lászlóné	diszpécser
608.	Szentgyörgyi Ferenc	csatornázási üzemtechnikus

	Személy	Munkakör
609.	Szentgyörgyi Henryka Feliksa	üzemmérnök
610.	Szihalmi József	villanyszerelő
611.	Szijaártó Pál István	őr-portás
612.	Sziki László	gépjármű rakodó
613.	Szilágyiné Stermeczki Anna, dr.	adminisztrátor
614.	Szirányi Zoltán	hálózatkarbantartó
615.	Szlovák József	hálózatkarbantartó
616.	Szmetena István	lakatos
617.	Szmetena Istvánné	penzügyi csoportvezető
618.	Szombath Józsefné	raktárkezelő
619.	Szőnyegi Péter	hálózatkarbantartó
620.	Szunomann Ferenc	hálózatkarbantartó
621.	Szuper György	főgépész
622.	Szűcs Imre	betanított szerelő
623.	Szűts-Török Zsuzsanna	operátor
624.	Takács Dóra Emese	takarítónő
625.	Takács Ferenc	lakatos
626.	Takács Ferencné	penzügyi osztályvezető
627.	Takács István II.	főgépész
628.	Takács József	műszerész
629.	Takács József II.	vízmérő-szabályzó
630.	Takács László	villanyszerelő
631.	Talabér József	főgépész
632.	Tamás Kiss Gyula	gépkezelő
633.	Tánczos Béla	gépkezelő
634.	Tantics János	főgépész
635.	Tiber Jenő	villanyszerelő csoportvezető
636.	Tiszaváry Sándorné	könyvelő

	Személy	Munkakör
637.	Todorov György	elektroműszerész
638.	Tolvaj Mihály	technológus
639.	Tormáné Kulifai Anita	takarítónő
640.	Tosoki László	hálózatkarbantartó
641.	Tóth Andrea	társadalombiztosítási ügyintéző
642.	Tóth Balázs	adminisztrátor
643.	Tóth Gábor	hálózatkarbantartó
644.	Tóth János	hálózatkarbantartó
645.	Tóth Jenőné	laboráns
646.	Tóth József IV.	hálózatkarbantartó
647.	Tóth László	főgépész
648.	Tóth Lászlóné II.	takarítónő
649.	Tóth Pál	gépész
650.	Tóth Pál I	gépkezelő
651.	Tóthné Fésű Mária	adminisztrátor
652.	Tóthné Gaál Viktória	technológus
653.	Törő László Tamás	hálózatkarbantartó
654.	Török János	számtechnikai osztályvezető
655.	Török József	villamos üzemmérnökségvezető-helyettes
656.	Török Tibor	fejlesztési főmérnök
657.	Trádler Gábor	gépkezelő
658.	Tringer Attila	csatornamosó-gép kezelő
659.	Tumpek András	csatornatisztító
660.	Tüske Zsolt	műszerész
661.	Udvardi János	főgépész
662.	Ujfalusi Gabriella	műszaki ügyintéző
663.	Ujj Tamás	minőségügyi vezető
664.	Vadányiné Vinczai Mária	programozó

	Személy	Munkakör
665.	Vadász Józsefné	technikus
666.	Vadász Roland	vízmérő-szabályzó
667.	Vajas Gábor	hálózatkarbantartó
668.	Vajda Sándor	főgépész
669.	Vájjer Éva	laboráns
670.	Várady Marianna	behajtási ügyintéző
671.	Varga Balázs	hálózatkarbantartó
672.	Varga Gábor Béla	laboratóriumi részlegvezetőhelyettes
673.	Varga Imre	villanyszerelő
674.	Varga János I.	gépkezelő
675.	Varga Lajos	hálózatkarbantartó
676.	Varga Lászlóné	számlázó
677.	Varga Róbertné	könyvelő
678.	Varga Tamás	adminisztrátor
679.	Varga Tibor I.	hálózatkarbantartó
680.	Varga Zoltán II.	hálózatkarbantartó
681.	Varga Zoltán III.	hálózatkarbantartó
682.	Várnainé Bokor Ágnes	számlázó
683.	Varró Vendel	csatornavizsgáló-gépkezelő
684.	Varsics Imre	munkavédelmi vezető
685.	Varvasovszki Zalán	technológus
686.	Vass István I.	betanított szerelő
687.	Vass Tamásné	pénztáros
688.	Vassné Hege Tünde	műszaki ügyintéző
689.	Vasvári Emília	adminisztrátor
690.	Vázsonyi Richárd	vízmérő-leolvasó
691.	Véber László	főgépész
692.	Véber László I.	gépkezelő

	Személy	Munkakör
693.	Végh György II.	vízmérő-leolvasó csoportvezető
694.	Végh László	víztermelőtelep-kezelő
695.	Veinberger Ferenc	gépész
696.	Velegi Lajosné	takarítónő
697.	Veres Sándor	elektroműszerész
698.	Vincze Sándor	főgépész
699.	Virág László	főgépész
700.	Visi István	főgépész
701.	Visi István I.	hálózatkarbantartó
702.	Vitai László	gépkezelő
703.	Vizvári Sándor	hálózatkarbantartó
704.	Vörös Pál	diszpécser
705.	Vörös Vilmosné	adminisztrátor
706.	Wachter Ferenc	bicskei művezető
707.	Wéber Péter	gépész, gépkezelő
708.	Wittner Ignácné	laboráns
709.	Zélig Ferencné	diszpécser
710.	Zimmermann László	anyagbeszerző
711.	Zombori László	lakatos
712.	Zsebők Lajos	kommunikációs és minőségfejlesztési főmérnök
713.	Zsidainé Harmath Anikó	adminisztrátor
714.	Zsigmond Éva	adminisztrátor
715.	Zsigmondné Nemes Edit	műszaki ellenőr
716.	Zsilovics Mihályné	számlázó
717.	Zsombok János	hálózatkarbantartó
718.	Zsombok Jánosné	diszpécser

Tartalomjegyzék

<i>Cser-Palkovics András országgyűlési képviselő, Székesfehérvár M. J. V. Polgármestere</i>	
A VÍZ – ÖSSZEKÖTŐ KAPOCS MÚLT, JELEN ÉS JÖVŐ KÖZÖTT	5
<i>Kis István vezérigazgató</i>	
SZÁZÉVESEK LETTÜNK!	7
<i>Csurgai Horváth József—Erdős Ferenc</i>	
A LAKOSSÁG „... TÖBB JÓ BORT ISZIK, MINT JÓ VIZET...”	9
<i>Székesfehérvár vízrajzi környezete</i>	9
<i>A városi szolgáltatások kiépülése</i>	22
<i>Székesfehérvár népessége</i>	30
„FÉLSZÁZADOT MEGHALADÓ IDŐRE ALKOTUNK”	33
<i>Vezetékes vízellátás és szennyvízcsatornázás</i>	33
<i>A szolgáltatás megkezdése</i>	53
<i>Az első világháború és következményei</i>	65
VÍZMŰ A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT	69
<i>A trianoni békediktátum. Gazdasági hanyatlás és infláció</i>	69
<i>Az aszalvölgyi alsó vízmű és a villanytelepi víztermelő kutak</i>	74
<i>A sóstói vízmű</i>	79
<i>Az Árpád fürdő megvétele</i>	91
A VÍZ- ÉS CSATORNAMŰVEK ÚJJÁÉPÍTÉSE	99
AZ ÁLLAMOSÍTOTT VÍZ- ÉS SZENNYVÍZCSATORNA-MŰVEK	101
<i>Az államosítás</i>	101
<i>A Magyar Állami Földtani Intézet javaslatai</i>	102
<i>A csóri vízmű</i>	103
<i>A hármashídi vízmű</i>	107
<i>A székesfehérvári központi szennyvíztisztító telep</i>	115
<i>A Fejér Megyei Vízművek a '70-es évektől a rendszerváltozásig</i>	118

Zsebők Lajos

A FEJÉRVÍZ A RENDSZERVÁLTOZÁS UTÁN	135
<i>A rendszerváltozás előzményei</i>	135
<i>A nagy változások, az 1990-es évek</i>	136
<i>A változás számokban</i>	137
<i>Új ellátó rendszerek</i>	139
<i>Értékesített víz - és elvezetett szennyvízmenntiségek</i>	139
<i>Szervezeti átalakulások</i>	141
<i>A társaság felépítése és működése</i>	147
<i>A részvénytársaság munkavállalói és vezetői</i>	150
<i>A szolgáltatás műszaki vonatkozásai</i>	158
<i>Székesfehérvár vízellátása a rendszerváltozás után</i>	168
<i>A szennyvízelvezetés és tisztítás Székesfehérváron</i>	173
<i>A gazdálkodás</i>	175
<i>A vállalatirányítási rendszerek</i>	177
<i>Fogyasztói kapcsolatok és kommunikáció</i>	179
<i>A vállalati kultúra</i>	181
<i>A társaság stratégiája és célkitűzései</i>	182
<i>A versenysikerek</i>	183
<i>A belső kapcsolatok, események, érdekvédelem</i>	185
<i>Érdekvédelem</i>	187
<i>A társadalmi felelősségvállalás, külső rendezvények</i>	188
<i>A FEJÉRVÍZ helye az ágazaton belül</i>	189
<i>A jelen nagy változásai</i>	190
<i>A FEJÉRVÍZ Zrt-nél állományban lévő munkatársak 2013. január 1-jén</i> ...	194

Nyomdai előkészítés:
Kerecsényiné Brucker Andrea

Könyvterv és tördelés:
Takács Péter

Nyomdai munkák:
Alto Nyomda, Székesfehérvár

Felelős vezető:
Vass Tibor

Minden jog fenntartva. Bármilyen kiadás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben történő tárolás a kiadó és a szerzők előzetes írásbeli
hozzájárulásához van kötve.